

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๖ สุตตันตปิฎกที่ ๐๘ สังยุตตนิกาย นิทานวรรค

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๑. ๑. ปฏิจจสมุปปาตสูตร

พระสุตตันตปิฎก

สังยุตตนิกาย นิทานวรรค

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. นิทานสังยุต

๑. พุทธวรรค

หมวดว่าด้วยพระพุทธเจ้า

๑. ปฏิจจสมุปปาตสูตร

ว่าด้วยปฏิจจสมุปบาท

[๑] ข้าพเจ้า^๑ ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มี
พระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิจจสมุปบาทแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

เชิงอรรถ :

^๑ ข้าพเจ้า ในตอนเริ่มต้นของพระสูตรนี้ และพระสูตรอื่น ๆ ในเล่มนี้หมายถึงพระอานนท์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๑. ปฏิจจสมุปบาทสูตร

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

‘ภิกษุทั้งหลาย ปฏิจจสมุปบาท^๑ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี

เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ(ความเศร้าโศก) ปรีทเวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส(ความทุกข์ใจ) และอุปายาส(ความคับแค้นใจ) จึงมี

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ

เชิงอรรถ :

^๑ ปฏิจจสมุปบาท คือ บัณฑิตยการ หมายถึงอาการแห่งธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น (ส.น.อ. ๒/๑/๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๒. วิภังคสูตร

เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ

เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ

เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ

เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ

เพราะภพดับ ชาติจึงดับ

เพราะชาตีดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้^๑

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิต
ของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ปัจจุจสมุปบาทสูตรที่ ๑ จบ

๒. วิภังคสูตร

ว่าด้วยการจำแนกปัจจุจสมุปบาท

[๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง จักจำแนกปัจจุจสมุปบาทแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ วิ.ม. (แปล) ๔/๑-๓/๒-๖, ที.ม. (แปล) ๑๐/๕๗-๖๑/๓๑-๓๕, ๙๖-๑๑๖/๕๗-๖๖, อง.ติก. (แปล) ๒๐/๖๒/
๒๔๒-๒๔๓, ข.ม. (แปล) ๒๙/๒๗/๑๑๓, ข.จ. (แปล) ๓๐/๔/๕๕-๕๖, อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๒๒๕-๓๕๓/
๒๑๘-๓๐๕

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๒. วิภังคสูตร

'ภิกษุทั้งหลาย **ปฏิจจนสมุปบาท** เป็นอย่างไร

คือ เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี

เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ชราและมรณะ เป็นอย่างไร

คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนัง

เหี่ยวยุบ ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่มสัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์

นั้น ๆ นี้เรียกว่า ชรา มรณะ เป็นอย่างไร คือ ความจืด ความเคลื่อนไป ความ

ทำลายไป ความหายไป ความตายกล่าวคือมฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งขันธ

ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ จากหมู่มสัตว์นั้น ๆ

นี้เรียกว่า มรณะ

ชราและมรณะ ดังพรรณนามาฉะนี้ เรียกว่า **ชราและมรณะ**

ชาติ เป็นอย่างไร

คือ ความเกิด ความเกิดพร้อม ความหยั่งลง ความบังเกิดเฉพาะ ความ

บังเกิดขึ้นเฉพาะ ความปรากฏแห่งขันธ ความได้อายตนะ ในหมู่มสัตว์นั้น ๆ ของ

เหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า ชาติ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๒. วิภังคสูตร

ภพ มีเท่าไร

ภพมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กามภพ (ภพที่เป็นกามาวจร)
๒. รูปภพ (ภพที่เป็นรูปาวจร)
๓. อรูปภพ (ภพที่เป็นอรูปาวจร)

นี้เรียกว่า ภพ

อุปาทาน มีเท่าไร

อุปาทานมี ๔ ประการนี้ คือ

๑. กามอุปาทาน (ความยึดมั่นในกาม)
๒. ทิฏฐอุปาทาน (ความยึดมั่นในทิฏฐิ)
๓. สีสัพพตอุปาทาน (ความยึดมั่นในศีลพรต)
๔. อัถตวาหอุปาทาน (ความยึดมั่นในวาทะว่ามีอัถตวา)

นี้เรียกว่า อุปาทาน

ตัณหา มีเท่าไร

ตัณหามี ๖ ประการนี้ คือ

๑. รูปตัณหา (ความทะยานอยากได้รูป)
๒. สัททตัณหา (ความทะยานอยากได้เสียง)
๓. คันธตัณหา (ความทะยานอยากได้กลิ่น)
๔. รสตัณหา (ความทะยานอยากได้รส)
๕. โภกฺขัณฑตัณหา (ความทะยานอยากได้โภกฺขัณฑ)
๖. ฐัมมตัณหา (ความทะยานอยากได้ธรรมารมณ)

นี้เรียกว่า ตัณหา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๒. วิภังคสูตร

เวทนา มีเท่าไร

เวทนามี ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางตา)
๒. โสตสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางหู)
๓. ฆานสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางจมูก)
๔. ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางลิ้น)
๕. กายสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางกาย)
๖. มโนสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางใจ)

นี้เรียกว่า เวทนา

ผัสสะ มีเท่าไร

ผัสสะมี ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขสัมผัส (ความกระทบทางตา)
๒. โสตสัมผัส (ความกระทบทางหู)
๓. ฆานสัมผัส (ความกระทบทางจมูก)
๔. ชิวหาสัมผัส (ความกระทบทางลิ้น)
๕. กายสัมผัส (ความกระทบทางกาย)
๖. มโนสัมผัส (ความกระทบทางใจ)

นี้เรียกว่า ผัสสะ

สพ่ายตนะ มีเท่าไร

สพ่ายตนะมี ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขวยตนะ (อายตนะคือตา)
๒. โสตายตนะ (อายตนะคือหู)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๒. วิภังคสูตร

๓. ฆานายตนะ (อายตนะคือจมูก)
๔. ชิวหายตนะ (อายตนะคือลิ้น)
๕. กายายตนะ (อายตนะคือกาย)
๖. มนายตนะ (อายตนะคือใจ)

นี้เรียกว่า สฬายตนะ

นามรูป เป็นอย่างไร

คือ เวทนา(ความเสวยอารมณ์) สัญญา(ความจำได้หมายรู้) เจตนา(ความจงใจ)

ผัสสะ(ความกระทบ หรือสัมผัส) มนสิการ(ความกระทำไว้ในใจ) นี้เรียกว่า นาม

มหาภูต^๑ ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูต ๔ นี้เรียกว่า รูป

นามและรูปตั้งพรรณนามาจะนี้ เรียกว่า นามรูป

วิญญาณ มีเท่าไร

วิญญาณมี ๖ ประการนี้ คือ

๑. จักขวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางตา)
๒. โสตวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางหู)
๓. ฆานวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางจมูก)
๔. ชิวหาวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางลิ้น)
๕. กายวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางกาย)
๖. มโนวิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์ทางใจ)

นี้เรียกว่า วิญญาณ

เชิงอรรถ :

^๑ มหาภูตหรือมหาภูตรูป ๔ คือ ธาตุ ๔ ได้แก่ (๑) **ปฐวิธาตุ** คือธาตุดินมีลักษณะแข็งแฉ่ง (๒) **อาโปธาตุ** คือธาตุน้ำมีลักษณะเหลว (๓) **เตโชธาตุ** คือธาตุไฟมีลักษณะร้อน (๔) **วาโยธาตุ** คือธาตุลมมีลักษณะพัดไปมา (ที.สี. (แปล) ๙/๔๘๗-๔๙๖/๒๑๖-๒๑๙, ส.นิ.อ. ๒/๖๑/๑๑๑)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๒. ปฏิปทาสูตร

สังขารทั้งหลาย มีเท่าไร

สังขารมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กายสังขาร (สภาวะที่ปรุงแต่งกาย)
๒. วจีสังขาร (สภาวะที่ปรุงแต่งวาจา)
๓. จิตตสังขาร (สภาวะที่ปรุงแต่งใจ)

นี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย

อวิชชา เป็นอย่างไร

คือ ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย(เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ(ความดับแห่งทุกข์) ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์) นี้เรียกว่า อวิชชา

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี

ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

วิภังคสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๓. ปฏิปทาสูตร

๓. ปฏิปทาสูตร

ว่าด้วยปฏิปทา

[๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิปทา(ข้อปฏิบัติผิด) และสัมมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติถูก) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย **มิจฉาปฏิปทา** เป็นอย่างไร

คือ เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี

ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

นี้เรียกว่า **มิจฉาปฏิปทา**^๑

ภิกษุทั้งหลาย **สัมมาปฏิปทา** เป็นอย่างไร

คือ เพราะอวิชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

นี้เรียกว่า **สัมมาปฏิปทา**”

ปฏิปทาสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **มิจฉาปฏิปทา** พระผู้มีพระภาคตรัสว่าปฏิจสมุปบาทสายเกิดทุกข์นี้เป็นมิจฉาปฏิปทา เพราะเป็นปฏิปทา ไม่นานอน นำไปเกิดในภพ ๓ และเป็นต้นต่อแห่งวัฏฏะ(วงวนสี่ส) (ส.นิ.อ. ๒/๓/๒๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๔. วิปัสสีสูตร

๔. วิปัสสีสูตร

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี

[๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี ก่อนแต่ตรัสรู้เมื่อเป็นพระโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า ‘โลก^๑นี้ถึงความคับแคบ จึงเกิด แก่ ตาย จุตี และอุบัติ ก็บุคคลไม่รู้ขยายสลัดออกจากทุกข์คือชราและมรณะนี้ เมื่อไรจึงจะพ้นจากทุกข์คือชราและมรณะนี้ได้’

จากนั้น ทรงพระดำริว่า ‘เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี’ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า ‘เมื่อชาติมี ชราและมรณะจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี’

จากนั้น ทรงพระดำริว่า ‘เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชาติจึงมี’ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า ‘เมื่อภพมี ชาติจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี’

จากนั้น ทรงพระดำริว่า ‘เมื่ออะไรมี ภพจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ภพจึงมี’ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า ‘เมื่ออุปาทานมี ภพจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี’

จากนั้น ทรงพระดำริว่า ‘เมื่ออะไรมี อุปาทานจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี’ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า ‘เมื่อตัณหา มี อุปาทานจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี’

จากนั้น ทรงพระดำริว่า ‘เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี’ เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า ‘เมื่อเวทนามี ตัณหาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี’

เชิงอรรถ :

^๑ โลก ในที่นี้หมายถึงสัตว์โลก (ส.น.อ. ๒/๔/๒๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๔. วิปัสสีสูตร

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรมี เวทนาจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อผัสสะมี เวทนาจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรมี ผัสสะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อสพ่ายตนะมี ผัสสะจึงมี เพราะสพ่ายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรมี สพ่ายตนะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย สพ่ายตนะจึงมี' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อนามรูปมี สพ่ายตนะจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สพ่ายตนะจึงมี'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรมี นามรูปจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อวิญญาณมี นามรูปจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรมี วิญญาณจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อสังขารมี วิญญาณจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี'^๑

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรมี สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่ออวิชชา มี สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี'

เชิงอรรถ :

- ^๑ ข้อความตอนหนึ่งใน ที.ม. ๑๐/๕๗/๒๘ มีเนื้อความบาลีว่า นามรูปเป โข สติ วิญญาณ โหติ นามรูปปลงยา วิญญาณ ส่วนในที่นี้มีเนื้อความบาลีว่า สงขารเส โข สติ วิญญาณ โหติ สงขารปลงยา วิญญาณ เนื้อความบาลีทั้ง ๒ จึงไม่ตรงกัน แต่อรรถกถาและฎีกาของ ที.ม. อธิบายยืนยันว่า การรู้แจ้งนี้ไม่ต้องอาศัยความสืบต่อแห่งอวิชชาและสังขารซึ่งเป็นอดีตภพ เพราะวามหาบุรุษ (พระโพธิสัตว์) อยู่กับเหตุการณ์ปัจจุบัน (ที.ม.อ. ๕๗/๕๖, ที.ม.ฎีกา ๕๗/๖๐) ส่วนอรรถกถาของ ส.นิ. ไม่ได้อธิบายไว้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๔. วิปัสสีสูตร

อนึ่ง เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ดังพรรณนามาจะนี้ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ^๑ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่างในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ว่า 'สมุทัย(ความเกิดขึ้น) สมุทัย(ความเกิดขึ้น)'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ขราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ขราและมรณะจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อชาติไม่มี ขราและมรณะจึงไม่มี เพราะชาติดับ ขราและมรณะจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ชาติจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี เพราะภพดับ ชาติจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ภพจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ภพจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่ออุปาทานไม่มี ภพจึงไม่มี เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เพราะอะไรดับ อุปาทานจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ตัณหาจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อเวทนาไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เพราะอะไรดับ เวทนาจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาจึงไม่มี เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ'

เชิงอรรถ :

^๑ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ในที่นี้หมายถึง ญาณ เป็นไวพจน์ของญาณคือปัญญารู้แจ้ง (ส.นิ.อ. ๒/๔/๒๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๒ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๔. วิปัสสีสูตร

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ผัสสะจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อสพ่ายตนะไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เพราะสพ่ายตนะดับ ผัสสะจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี สพ่ายตนะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สพ่ายตนะจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อนามรูปไม่มี สพ่ายตนะจึงไม่มี เพราะนามรูปดับ สพ่ายตนะจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะอะไรดับ นามรูปจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับ วิญญาณจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ'

จากนั้น ทรงพระดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สังขารจึงดับ' เพราะทรงมนสิการโดยแยบคาย จึงได้ทรงรู้แจ้งด้วยพระปัญญาว่า 'เมื่ออริชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เพราะอริชชาดับ สังขารจึงดับ'

อนึ่ง เพราะอริชชาดับ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ดังพรรณนามาจะนี้ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่างในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแก่พระวิปัสสีโพธิสัตว์ว่า 'นิโรธ(ความดับ) นิโรธ(ความดับ)'

วิปัสสีสูตรที่ ๔ จบ

[พระพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์ ก็พึงขยายความอย่างนี้]

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]
๑. พุทธวรรค ๘. โจนาคมนสูตร

๕. สีขีสสูตร

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าพระนามว่าสีขี

[๕] “ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสีขี ... ”

สีขีสสูตรที่ ๕ จบ

๖. เวสสภูสูตร

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู

[๖] “ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสภู ... ”

เวสสภูสูตรที่ ๖ จบ

๗. กกุสันธสูตร

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ

[๗] “ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ ... ”

กกุสันธสูตรที่ ๗ จบ

๘. โจนาคมนสูตร

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าพระนามว่าโจนาคมนะ

[๘] “ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโจนาคมนะ ... ”

โจนาคมนสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค ๑๐. โคตมสูตร

๙. กัสสปสูตร

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ

[๙] “ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ... ”

กัสสปสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. โคตมสูตร

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมะ

[๑๐] “ภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อเราเป็นโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า ‘โลกนี้ถึงความคับแค้น จึงเกิด แก่ ตาย จุตี และอุบัติ ก็บุคคลไม่รู้อุบายสลัดออกจากทุกข์ คือชราและมรณะนี้ เมื่อไรจึงจะพ้นจากทุกข์ คือ ชราและมรณะนี้ได้’

เรานั้นได้มีความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า ‘เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี’ เพราะมนสิการโดยแยบคาย จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า ‘เมื่อชาติมี ชราและมรณะจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี’

จากนั้น จึงดำริว่า ‘เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี ฯลฯ ภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สพ่ายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี’ เพราะมนสิการโดยแยบคาย จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า ‘เมื่ออวิชชา มี สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี’

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ดังพรรณนามาจะนี้ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๑. พุทธวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่างในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแก่เราว่า 'สมุทัย สมุทัย'

จากนั้น จึงดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชรา
และมรณะจึงดับ' เพราะมนสิการโดยแยบคาย จึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า 'เมื่อชาติ
ไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ'

จากนั้น จึงดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ชาติจึงไม่มี ฯลฯ ภพ ... อุปาทาน ...
ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... สังขาร
ทั้งหลายจึงไม่มี เพราะอะไรดับ สังขารจึงดับ' เพราะมนสิการโดยแยบคาย จึงได้
รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า 'เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เพราะอวิชชาดับ
สังขารจึงดับ'

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ
ดังพรรณนามาจะนี้ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่างในธรรมทั้งหลายที่
ไม่เคยได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแก่เราว่า 'นิโรธ นิโรธ'

โคตมสูตรที่ ๑๐ จบ

พุทธวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิจจสมุปบาทสูตร	๒. วิภังคสูตร
๓. ปฏิปทาสูตร	๔. วิปัสสีสูตร
๕. สีขีสูตร	๖. เวสสภูสูตร
๗. กกุสันธสูตร	๘. โภจนาคมนสูตร
๙. กัสสปสูตร	๑๐. โคตมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๑. อาหารสูตร

๒. อาหารวรรค

หมวดว่าด้วยอาหาร

๑. อาหารสูตร

ว่าด้วยอาหาร

[๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้เกิดแล้ว
หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด^๑

อาหาร ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. กวฬิงการาหาร (อาหาร คือค้ำข้าว) ที่หยาบหรือละเอียด
๒. ผัสสาหาร (อาหาร คือผัสสะ)
๓. มโนสัญเจตนาหาร (อาหาร คือมโนสัญเจตนา)
๔. วิญญาณาหาร (อาหาร คือวิญญาณ)

อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่อ
อนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

อาหาร ๔ อย่างนี้ มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด
มีอะไรเป็นแดนเกิด

เชิงอรรถ :

^๑ สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด แปลจากคำว่า สัมภเวสี หมายถึงสัตว์ที่เกิดในกำเนิดทั้ง ๔ ได้แก่ (๑) อัญชชะ
(เกิดจากไข่) (๒) ชลาพุชะ (เกิดจากครรภ์) (๓) สังเสทชะ (เกิดในถ้ำโคล) (๔) โอปปาทิกะ (เกิดผุดขึ้น)
สัตว์จำพวกที่เป็นอัญชชะ และชลาพุชะ ท่านเรียกว่า สัมภเวสี เพราะยังอยู่ในไข่และในครรภ์ ถ้าออกจาก
ไข่และครรภ์แล้วไม่เรียกว่า สัมภเวสี แต่ท่านเรียกว่า สัตว์ผู้เกิดแล้ว สัตว์จำพวกที่เป็นสังเสทชะ และ
โอปปาทิกะนั้น ท่านเรียกว่า สัมภเวสี ในขณะที่จิตแรกที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ขณะจิตที่ ๒ ไป ท่านเรียกว่า สัตว์ผู้
เกิดแล้ว (ส.นิ.อ. ๒/๑๑/๒๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๗ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๑. อาหารสูตร

อาหาร ๔ อย่างนี้ มีตัณหาเป็นเหตุ มีตัณหาเป็นเหตุเกิด มีตัณหาเป็นกำเนิด
มีตัณหาเป็นแดนเกิด

อนึ่ง ตัณหานี้ มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไร
เป็นแดนเกิด

ตัณหามีเวทนาเป็นเหตุ มีเวทนาเป็นเหตุเกิด มีเวทนาเป็นกำเนิด มีเวทนา
เป็นแดนเกิด

เวทนานี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็น
แดนเกิด

เวทนามีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นเหตุเกิด มีผัสสะเป็นกำเนิด มีผัสสะเป็น
แดนเกิด

ผัสสะนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็น
แดนเกิด

ผัสสะมีสพ่ายตนะเป็นเหตุ มีสพ่ายตนะเป็นเหตุเกิด มีสพ่ายตนะเป็นกำเนิด
มีสพ่ายตนะเป็นแดนเกิด

สพ่ายตนะนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็น
แดนเกิด

สพ่ายตนะมีนามรูปเป็นเหตุ มีนามรูปเป็นเหตุเกิด มีนามรูปเป็นกำเนิด
มีนามรูปเป็นแดนเกิด

นามรูปนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็น
แดนเกิด

นามรูปมีวิญญานเป็นเหตุ มีวิญญานเป็นเหตุเกิด มีวิญญานเป็นกำเนิด
มีวิญญานเป็นแดนเกิด

วิญญานนี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็น
แดนเกิด

วิญญานมีสังขารเป็นเหตุ มีสังขารเป็นเหตุเกิด มีสังขารเป็นกำเนิด มีสังขาร
เป็นแดนเกิด

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๒. โมลียผัสคคณสูตร

อนึ่ง สังขารเหล่านี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด

สังขารทั้งหลายมีอริชชาเป็นเหตุ มีอริชชาเป็นเหตุเกิด มีอริชชาเป็นกำเนิด มีอริชชาเป็นแดนเกิด

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ดังพรรณนามาจะนี้ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอริชชานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ดังพรรณนามาจะนี้ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

อาหารสูตรที่ ๑ จบ

๒. โมลียผัสคคณสูตร

ว่าด้วยพระโมลียผัสคคณะ

[๑๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด^๑

อาหาร ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. กวฬิงการาหารที่หยาบหรือละเอียด
๒. ผัสสาหาร
๓. มโนสัญเจตนาหาร
๔. วิญญาณาหาร

อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถข้อ ๑๑/๑๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๑๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๒. โมลียผัสคคณสูตร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระโมลียผัสคคณะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครหนอ ย่อมกลืนกินวิญญาณาหาร’

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ‘ปัญหานี้ไม่สมควรถาม เรามีได้กล่าวว่า ‘ยอมกลืนกิน’ ถ้าเราพึงกล่าวว่า ‘ยอมกลืนกิน’ ในคำกล่าวนั้น ปัญหาที่สมควรถามก็คือ ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครหนอย่อมกลืนกิน’ เมื่อเรามีได้กล่าวอย่างนั้น ผู้ที่ถามอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วิญญาณาหารมีเพื่ออะไร’ ปัญหาของผู้ที่ถามจึงเป็นปัญหาที่สมควรถาม ในปัญหานี้ คำตอบที่สมควรคือ ‘วิญญาณาหารเป็นปัจจัยเพื่อเกิดในภพใหม่ต่อไป เมื่อวิญญาณาหารนั้น เกิดแล้ว สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี’

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่ายอมถูกตอง”

“ปัญหานี้ไม่สมควรถาม เรามีได้กล่าวว่า ‘ยอมถูกตอง’ ถ้าเราพึงกล่าวว่า ‘ยอมถูกตอง’ ในคำกล่าวนั้น ปัญหาที่สมควรถามก็คือ ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่ายอมถูกตอง’ เมื่อเรามีได้กล่าวอย่างนั้น ผู้ที่ถามอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะอะไรเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี’ ปัญหาของผู้ที่ถามจึงเป็นปัญหาที่สมควรถาม ในปัญหานี้ คำตอบที่สมควรคือ ‘เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี’

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่ายอมเสวยอารมณ์”

“ปัญหานี้ไม่สมควรถาม’ เรามีได้กล่าวว่า ‘ยอมเสวยอารมณ์’ ถ้าเราพึงกล่าวว่า ‘ยอมเสวยอารมณ์’ ในคำกล่าวนั้น ปัญหาที่สมควรถามก็คือ ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครหนอย่อมเสวยอารมณ์’ เมื่อเรามีได้กล่าวอย่างนั้น ผู้ที่ถามอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะอะไรเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี’ ปัญหาของผู้ที่ถามจึงเป็นปัญหาที่สมควรถาม ในปัญหานี้ คำตอบที่สมควรคือ ‘เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี’

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่ายอมทะยานอยาก”

“ปัญหานี้ไม่สมควรถาม’ เรามีได้กล่าวว่า ‘ยอมทะยานอยาก’ ถ้าเราพึงกล่าวว่า ‘ยอมทะยานอยาก’ ในคำกล่าวนั้น ปัญหาที่สมควรถามก็คือ ‘ข้าแต่

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๓. สมณพราหมณสูตร

พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่าย่อมทะยานอยาก' เมื่อเรามีได้กล่าวอย่างนี้ ผู้ที่ถามอย่างนี้ ว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะอะไรเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี' ปัญหาของผู้นั้นจึงเป็น ปัญหาที่สมควรถาม ในปัญหานั้น คำตอบที่สมควรคือ 'เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่าย่อมถ่อมมัน"

"ปัญหานี้ไม่สมควรถาม เรามีได้กล่าวว่า 'ย่อมถ่อมมัน' ถ้าเราพึงกล่าวว่า 'ย่อมถ่อมมัน' ในคำกล่าวนั้นปัญหาที่สมควรถามก็คือ 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใครเล่า ย่อมถ่อมมัน' เมื่อเรามีได้กล่าวอย่างนี้ ผู้ที่ถามอย่างนี้ว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะอะไรเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี' ปัญหาของผู้นั้นจึงเป็นปัญหาที่สมควรถาม ในปัญหานั้น คำตอบที่สมควรคือ 'เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะ อุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี' ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วย ประการดังนี้

ผัสสะ ก็เพราะผัสสะตนะทั้ง ๖ ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ขาติจึงดับ เพราะ ขาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับ แห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการดังนี้"

โมลียผัสคคณสูตรที่ ๒ จบ

๓. สมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์

[๑๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดปฏิบัติทา ที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๔. ทุติยสมณพราหมณสูตร

‘ไม่รู้ชัดชาติ ฯลฯ ไม่รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ
สพายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ...

‘ไม่รู้ชัดสังขารทั้งหลาย ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดความดับแห่งสังขาร
ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่า
เป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้น
ก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิด
แห่งชราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับ
แห่งชราและมรณะ รู้ชัดชาติ ฯลฯ รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ...
ผัสสะ ... สพายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ...

รู้ชัดสังขารทั้งหลาย รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดความดับแห่งสังขาร รู้ชัด
ปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จัดว่าเป็นสมณะ
ในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้ง
ประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

สมณพราหมณสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๑๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดธรรมเหล่านี้
ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งธรรมเหล่านี้ ไม่รู้ชัดความดับแห่งธรรมเหล่านี้ ไม่รู้ชัดปฏิบัติ
ที่ให้ถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๔. ทุตติยสมณพราหมณสูตร

ไม่รู้ชัดกรรมเหล่าไหน ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งกรรมเหล่าไหน ไม่รู้ชัดความดับ
แห่งกรรมเหล่าไหน ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งกรรมเหล่าไหน

คือ ไม่รู้ชัดชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความดับ
แห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดชาติ ฯลฯ

ไม่รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป
... วิญญาณ ...

ไม่รู้ชัดสังขารทั้งหลาย ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดความดับแห่งสังขาร
ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดกรรมเหล่านี้ ไม่รู้ชัดความเกิดแห่ง
กรรมเหล่านี้ ไม่รู้ชัดความดับแห่งกรรมเหล่านี้ ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่ง
กรรมเหล่านี้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ
และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดกรรมเหล่านี้ รู้ชัดความเกิดแห่ง
กรรมเหล่านี้ รู้ชัดความดับแห่งกรรมเหล่านี้ รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งกรรม
เหล่านี้

รู้ชัดกรรมเหล่าไหน รู้ชัดความเกิดแห่งกรรมเหล่าไหน รู้ชัดความดับแห่งกรรม
เหล่าไหน รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งกรรมเหล่าไหน

คือ รู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งชรา
และมรณะ รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดชาติ ฯลฯ

รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ...
วิญญาณ ...

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๕. กัจจानโคตตสูตร

รู้ชัดสังขารทั้งหลาย รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดความดับแห่งสังขาร รู้ชัดปฏิบัติทาที่ไปถึงความดับแห่งสังขาร รู้ชัดธรรมเหล่านี้ รู้ชัดความเกิดแห่งธรรมเหล่านี้ รู้ชัดความดับแห่งธรรมเหล่านี้ รู้ชัดปฏิบัติทาที่ไปถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ได้ทำให้แจ้งประโยชน์ของความ เป็นสมณะ และประโยชน์ของความ เป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึง อยู่ในปัจจุบัน”

หุติยสมณพราหมณสูตรที่ ๔ จบ

๕. กัจจานโคตตสูตร

ว่าด้วยพระกัจจานโคตร

[๑๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระกัจจานโคตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สัมมาทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิ’ นี้ ด้วยเหตุ เพียงเท่าไรหนอจึงเรียกว่าสัมมาทิฏฐิ”

“กัจจานะ โดยมากโลกนี้อาศัยที่สุด ๒ อย่าง คือ (๑) ความมี (๒) ความไม่มี ก็เมื่อบุคคลเห็นความเกิดขึ้นของโลกด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ความไม่มีในโลก ก็ไม่มี เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลกด้วยปัญญาอันชอบตาม ความเป็นจริง ความมีในโลก ก็ไม่มี

กัจจานะ โดยมากโลกนี้ยังพัวพันอยู่ด้วยอุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่อง แต่อริยสาวกไม่เข้าไปถือมั่นอุบายและความยึดมั่น อันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องว่า ‘อัตตาของเรา’ ไม่เคลือบแคลง ไม่สงสัยว่า ‘ทุกขนั้นแล เมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้น ทุกขเมื่อดับ ย่อมดับไป’ อริยสาวก นั้นมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นเลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๖. ธัมมกถิกสูตร

กัจจानะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ จัดว่าเป็นสัมมาทิฐิ
 ที่สุดอย่างที ๑ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ที่สุดอย่างที ๒ นี้ คือ สิ่งทั้งปวง
 ไม่มีอยู่ ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า
 ‘เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ
 ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้
 อนึ่ง เพราะอริชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
 วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้’^๑

กัจจานโคตตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ธัมมกถิกสูตร^๒

ว่าด้วยพระธรรมกถิก

[๑๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี
 ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท
 แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
 “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก ภิกษุเป็น
 ธรรมกถิก’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงเป็นธรรมกถิก”
 พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความ
 เบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชราและมรณะ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็น
 ธรรมกถิก’
 หากภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชราและ
 มรณะ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’
 หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ
 เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นชราและมรณะ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

เชิงอรรถ :

^๑ ส.ข. (แปล) ๑๗/๙๐/๑๗๓-๑๗๔

^๒ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๕๕/๑๙๑

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๗. อเจลกัสสปสูตร

หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชาติ ฯลฯ
ภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ
... สังขารทั้งหลาย ... อวิชชา ควรเรียกได้ว่า 'ภิกษุเป็นธรรมกถึก'

หากภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับอวิชชา
ควรเรียกได้ว่า 'ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม'

หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ
เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นอวิชชา ควรเรียกได้ว่า 'ภิกษุผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน'

อัมมกถีกสูตรที่ ๖ จบ

๗. อเจลกัสสปสูตร

ว่าด้วยปริพาชกชื่ออเจลกัสสปะ

[๑๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต
เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร
และจีวร^๑ เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ อเจลกัสสปะได้เห็นพระผู้มีพระภาค
กำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนา
ปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้ทูล
ถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าพเจ้าขอถามเหตุบางอย่างกับท่านพระโคตม ถ้าท่านพระโคตมเปิดโอกาส
เพื่อตอบปัญหาแก่ข้าพเจ้า”

“กัสสปะ ยังไม่ใช้เวลาที่จะตอบปัญหาของท่าน เรากำลังเข้าไปสู่ละแวกบ้าน”

เชิงอรรถ :

^๑ ทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร หมายถึงพระองค์ทรงผลัดเปลี่ยนสรงหรือขยับสรงที่นุ่งอยู่ให้กระชับ
แล้วทรงถือบาตรด้วยพระหัตถ์ถือจีวรด้วยพระวรกาย คือห่มจีวรอุ้มบาตรนั่นเอง (วิ.อ. ๑/๑๖/๑๘๐, ที.ม.อ.
๒/๑๕๓/๑๕๓, ม.ม.อ. ๑/๖๓/๑๖๓, ข.อ.อ. ๖๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๗. อเจลกัสสปสูตร

แม้ครั้งที่ ๒ อเจลกัสสปะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ‘ข้าพเจ้า
ขอลถามเหตุบางอย่างกับท่านพระโคตม ถ้าท่านพระโคตมเปิดโอกาส เพื่อตอบปัญหา
แก่ข้าพเจ้า”

“กัสสปะ ยังไม่ใช้เวลาที่จะตอบปัญหาของท่าน เรากำลังเข้าไปสู่ละแวกบ้าน”

แม้ครั้งที่ ๓ ฯลฯ ‘เรากำลังเข้าไปสู่ละแวกบ้าน”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนั้นแล้ว อเจลกัสสปะได้กราบทูลว่า “ข้าพเจ้า
ไม่ประสงค์ที่จะถามท่านพระโคตมมากนัก”

“กัสสปะ จงถามปัญหาที่ท่านประสงค์เกิด”

“ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองหรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ”

“ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้หรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ”

“ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และคนอื่นกระทำให้ด้วยหรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ”

“ท่านพระโคตม ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่น
กระทำให้ก็มีใช่หรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ”

“ท่านพระโคตม ทุกข์ไม่มีหรือ”

“กัสสปะ ทุกข์ไม่มีก็มิใช่ ทุกข์มีอยู่”

“ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้เห็นทุกข์หรือ”

“กัสสปะ เราไม่รู้เห็นทุกข์ก็มิใช่ เรานี้แหละที่รู้เห็นทุกข์โดยแท้”

“เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองหรือ

ท่านตรัสว่า ‘อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ’

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้หรือ’

ท่านตรัสว่า ‘อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๗. อเจลกัสสปสูตร

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และคนอื่นกระทำให้ด้วยหรือ’

ท่านตรัสว่า ‘อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ’

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ’

ท่านตรัสว่า ‘อย่ากล่าวอย่างนั้น กัสสปะ’

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม ทุกข์ไม่มีหรือ’

ท่านตรัสว่า ‘กัสสปะ ทุกข์ไม่มีก็มีใช่ ทุกข์มีอยู่’

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้เห็นทุกข์หรือ’

ท่านตรัสว่า ‘กัสสปะ เราไม่รู้เห็นทุกข์ก็มีใช่ เรานี้แหละที่รู้เห็นทุกข์โดยแท้’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดตรัสบอกทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

“กัสสปะ เมื่อเบื้องต้นมี(วาทะ)ว่า ‘ผู้นั้นกระทำ ผู้นั้นเสวย(ทุกข์)’ ต่อมา มีวาทะว่า ‘ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง’ อันนั้นเป็นสัสสตทิวฐิ (ความเห็นว่าเป็นเพียง) เมื่อมีผู้ถูกเวทนาเสียดแทง เบื้องต้นว่า ‘คนอื่นกระทำ คนอื่นเป็นผู้เสวย(ทุกข์)’ ต่อมา มีวาทะว่า ‘ทุกข์คนอื่นกระทำให้’ อันนั้นเป็นอุจเจททิวฐิ (ความเห็นว่าเป็นขาดสูญ) ตถาคคไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอวิชชา เป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อเจลกัสสปะได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้ง โดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหลงหายของทีคว่า ฯลฯ ด้วยตั้งใจว่า ‘คนตาดี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๗. อเจลกัสสปสูตร

จักเห็นรูปได้” ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็น
สรณะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของ
พระผู้มีพระภาค”

“กัสสปะ ผู้เคยเป็นอัญเดียรถีย์ ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้
จะต้องอยู่ปริวาส^๑ ๔ เดือน หลังจาก ๔ เดือนสิ้นสุดการอยู่ปริวาสแล้ว เมื่อภิกษุ
พอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ หนึ่ง ในเรื่องนี้เราคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง
บุคคลด้วย”

เขากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากผู้เคยเป็นอัญเดียรถีย์ ประสงค์
จะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน หลังจาก ๔ เดือน
สิ้นสุดการอยู่ปริวาสแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ ข้าพระองค์
จักขออยู่ปริวาส ๔ ปี หลังจาก ๔ ปีสิ้นสุดการอยู่ปริวาสแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะ
ให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ”

อเจลกัสสปะได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาคแล้ว เมื่อบวชแล้ว
ไม่นาน หลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่
ไม่นานนัก ได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยม^๒ อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์^๓ที่
เหล่าภุคฺฉนฺตฺรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำ
เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ หนึ่ง ท่านกัสสปะได้เป็นพระ-
อรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

อเจลกัสสปสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ปริวาส** ในพระสุตตันตปิฎกนี้เรียกว่า ดิตถียปริวาส ได้แก่ ข้อปฏิบัติสำหรับนักบวชนอกพระพุทธศาสนาผู้ที่เคย
เป็นอัญเดียรถีย์เสื่อมใสในพระธรรมวินัยแล้วประสงค์จะบวชเป็นภิกษุ ให้ขอปริวาสต่อสงฆ์ แล้วดำรงตน
อย่างสามเณรครบ ๔ เดือน จนสงฆ์พอใจจึงจะขออุปสมบทเป็นภิกษุได้ (ส.น.อ. ๒/๑๗/๔๒. ที.สี.อ.
๔๐๕/๒๙๙)
- ^๒ **ประโยชน์ยอดเยี่ยม** หมายถึงอรหัตตผลหรืออริยผลอันเป็นที่สุดแห่งมรรคพรหมจรรย์ (อ.จ.ทุก.อ.
๒/๕/๗, ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)
- ^๓ **ที่สุดแห่งพรหมจรรย์** หมายถึงจุดสุดท้ายของการประพฤติธรรม ในที่นี้หมายถึงอรหัตตผลอันเป็น
จุดหมายสูงสุดแห่งมรรคพรหมจรรย์ (ที.สี.อ. ๔๐๕/๓๐๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๘. ติมพรุกขสูตร

๘. ติมพรุกขสูตร

ว่าด้วยปริพาชกชื่อติมพรุกขะ

[๑๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ปริพาชกชื่อติมพรุกขะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองหรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ”

“ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้หรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ”

“ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วยหรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ”

“ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ”

“อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ”

“ท่านพระโคตม สุขและทุกข์ไม่มีหรือ”

“ติมพรุกขะ สุขและทุกข์ไม่มีก็มีใช่ สุขและทุกข์มีอยู่”

“ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้เห็นสุขและทุกข์หรือ”

“ติมพรุกขะ เราไม่รู้เห็นสุขและทุกข์ก็มีใช่ เรานี้แหละที่รู้เห็นสุขและทุกข์โดยแท้”

“เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองหรือ’

ท่านตรัสว่า ‘อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ’

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้หรือ’

ท่านตรัสว่า ‘อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ’

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า ‘ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วยหรือ’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๘. ติมพรุกขสูตร

ท่านตรัสว่า 'อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ'

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า 'ท่านพระโคตม สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่
ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ'

ท่านตรัสว่า 'อย่ากล่าวอย่างนั้น ติมพรุกขะ'

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า 'ท่านพระโคตม สุขและทุกข์ไม่มีหรือ'

ท่านตรัสว่า 'ติมพรุกขะ สุขและทุกข์ไม่มีก็มีใช่ สุขและทุกข์มีอยู่'

เมื่อข้าพเจ้าทูลถามว่า 'ถ้าอย่างนั้น ท่านพระโคตม ย่อมไม่รู้เห็นสุขและทุกข์หรือ'

ท่านตรัสว่า 'ติมพรุกขะ เราไม่รู้เห็นสุขและทุกข์ก็มีใช่ เรานี้แหละที่รู้เห็นสุข
และทุกข์โดยแท้'

ขอท่านพระโคตมโปรดตรัสบอกสุขและทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ขอท่านพระโคตม
โปรดแสดงสุขและทุกข์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด"

"เมื่อเบื้องต้นมีวาทีว่า 'นั้นเวทนา ผู้นั้นเสวยเวทนา' แต่เราไม่กล่าว
อย่างนี้ว่า 'สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง' เมื่อบุคคลถูกเวทนาเสียดแทงว่า
'เวทนาเป็นอย่างหนึ่ง บุคคลผู้เสวยเวทนาจึงอย่างหนึ่ง' ทั้งเราไม่กล่าวอย่างนี้ว่า
'สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้' ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อม
แสดงธรรมโดยสายกลางว่า 'เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะ
สังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วย
ประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ติมพรุกขปริพาชกได้กราบทูลว่า 'ท่าน
พระโคตม พระภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาชิต
ของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่าน
พระโคตมพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำ
ข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต'

ติมพรุกขสูตรที่ ๘ จบ

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๙. พาลบัณฑิตสูตร

๙. พาลบัณฑิตสูตร

ว่าด้วยคนพาลและบัณฑิต

[๑๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย กายของคนพาลนี้ ผู้ถูกอริชชาขวางกั้น ประกอบด้วยตัณหา เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ กายและนามรูปภายนอกนี้^๑ มีอยู่ทั้ง ๒ ส่วนอย่างนี้ เพราะอาศัยส่วนทั้ง ๒ นั้น ผัสสะจึงมี คนพาลถูกผัสสะสายตนะ ๖ หรืออายตนะอย่างใดอย่างหนึ่งกระทบเข้า จึงเสวยสุขและทุกข์

กายของบัณฑิตนี้ ผู้ถูกอริชชาขวางกั้น ประกอบด้วยตัณหา เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ กายและนามรูปภายนอกนี้ มีอยู่ทั้ง ๒ ส่วนอย่างนี้ เพราะอาศัยส่วนทั้ง ๒ นั้น ผัสสะจึงมี บัณฑิตถูกผัสสะสายตนะ ๖ หรืออายตนะอย่างใดอย่างหนึ่งกระทบเข้า จึงเสวยสุขและทุกข์

ในชน ๒ จำพวกนั้น มีอะไรเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกัน ระหว่างบัณฑิตกับคนพาล

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้”

“ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ นามรูปภายนอก ในที่นี้หมายถึงกายของชนเหล่านั้น (ส.น.อ. ๒/๑๙/๔๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๙. พาลบัณฑิตสูตร

“กายของคนพาลนี้ ผู้ถูกอริชชาใดหุ้มห่อแล้ว และประกอบด้วยตัณหาใด
เกิดขึ้นแล้ว อริชชานั้นแหละคนพาลยังละไม่ได้ และตัณหานั้นก็ยังไม่สิ้นไป

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะคนพาลไม่ได้ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เพราะฉะนั้น
เมื่อตายไป คนพาลจึงเข้าถึงกาย^๑ เมื่อยังมีการเข้าถึงกาย เขาจึงไม่พ้นไปจากชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เราจึงกล่าวว่า ‘เขาไม่พ้น
จากทุกข์’”

กายของบัณฑิต^๒นี้ ผู้ถูกอริชชาใดหุ้มห่อแล้ว และประกอบด้วยตัณหาใด
เกิดขึ้นแล้ว อริชชานั้นแหละบัณฑิตละได้แล้ว และตัณหานั้นก็หมดสิ้นไปแล้ว

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะบัณฑิตได้ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เพราะฉะนั้น
เมื่อตายไป บัณฑิตจึงไม่เข้าถึงกาย เมื่อไม่เข้าถึงกาย เขาจึงพ้นจากชาติ ชรา มรณะ
โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เราจึงกล่าวว่า ‘เขาพ้นจากทุกข์’

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความแปลกกัน นี่เป็นความแตกต่างกัน นี่เป็นเหตุทำให้
ต่างกัน ระหว่างบัณฑิตกับคนพาล กล่าวคือการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์”

พาลบัณฑิตสูตรที่ ๙ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ เข้าถึงกาย ในที่นี้หมายถึงการถือปฏิสนธิในกายอื่น (ส.นิ.อ. ๒/๑๙/๔๕)

^๒ บัณฑิต ในที่นี้หมายถึงพระชีนาสพ (ส.นิ.อ. ๒/๑๙/๔๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๑๐. ปัจฉยสูตร

๑๐. ปัจฉยสูตร

ว่าด้วยปัจฉย

[๒๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิจจสมุปบาท และปฏิจจสมุปบันนธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ปฏิจจสมุปบาท เป็นอย่างไร

คือ เพราะชาติเป็นปัจฉย ชรามรณะจึงมี ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจฉยของสิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้น ครั้นรู้บรรลแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า ‘เธอทั้งหลายจงดูเถิด’

เพราะชาติเป็นปัจฉย ชราและมรณะจึงมี ฯลฯ

เพราะภพเป็นปัจฉย ชาติจึงมี ...

เพราะอุปาทานเป็นปัจฉย ภพจึงมี ...

เพราะตัณหาเป็นปัจฉย อุปาทานจึงมี ...

เพราะเวทนาเป็นปัจฉย ตัณหาจึงมี ...

เพราะผัสสะเป็นปัจฉย เวทนาจึงมี ...

เพราะสพ่ายตนะเป็นปัจฉย ผัสสะจึงมี ...

เพราะนามรูปเป็นปัจฉย สพ่ายตนะจึงมี ...

เพราะวิญญานเป็นปัจฉย นามรูปจึงมี ...

เพราะสังขารเป็นปัจฉย วิญญานจึงมี ...

เพราะอวิชชาเป็นปัจฉย สังขารจึงมี ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค ๑๐. ปัจฉยสูตร

เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุนั้น ครั้นรู้ บรรลุแล้ว จึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า 'เธอทั้งหลายจงดูเถิด' ภิกษุทั้งหลาย เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี
 ในกระบวนการนี้ ตถตา (ความเป็นอย่างนั้น) อวิตถตา (ความไม่คลาดเคลื่อน) อนัญญถตา (ความไม่เป็นอย่างอื่น) อิทัปปัจฉยตา (ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้) ดังพรรณนามาจะนี่แล

นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปป็นนธรรม เป็นอย่างไร

คือ ขราและมรณะเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกัน เกิดขึ้น มีความสั้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

ชาติเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสั้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

ภพเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสั้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

อุปาทาน ฯลฯ ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... สังขารทั้งหลาย ...

อริชชาเป็นสภาวะไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันและกันเกิดขึ้น มีความสั้นไป มีความเสื่อมไป มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปป็นนธรรม

เมื่อใดอริยสาวก^๑เห็นปฏิจจสมุปบาท และปฏิจจสมุปป็นนธรรมเหล่านี้ด้วยดี ด้วยปัญญาอันชอบ^๒ตามความเป็นจริง เมื่อนั้นอริยสาวกนั้น จักเข้าถึงที่สุดเบื้องต้น

เชิงอรรถ :

^๑ อริยสาวก ในที่นี้หมายถึงพระโสดาบัน (ส.น.อ. ๒/๒๐/๔๙)

^๒ ปัญญาอันชอบ ในที่นี้หมายถึงมคคปัญญา คือปัญญาในมรรค หรือปัญญาที่รู้จักมรรคในวิปัสสนา (ส.น.อ. ๒/๒๐/๔๗)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๒. อาหารวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ว่า ‘ในอดีตเราได้มีแล้วหรือ ในอดีตเราไม่ได้มีหรือหนอ ในอดีตเราได้เป็นอะไรหนอ ในอดีตเราได้เป็นอย่างไรมานอ ในอดีตเราเป็นอะไร จึงได้เกิดเป็นอะไรอีก’ หรือว่า จักเข้าถึงที่สุดเบื้องปลายว่า ‘ในอนาคต เราจักมีหรือ ในอนาคตเราจักไม่มีหรือ ในอนาคตเราจักเป็นอย่างไรมานอ ในอนาคตเราจักเป็นอะไร จึงจักเกิดเป็นอะไรอีก’ หรือจักมีความสงสัยในปัจจุบันอันเป็นไปในภายใน ณ บัดนี้ว่า ‘เรามีหรือหนอ เราไม่มีหรือหนอ เราเป็นอะไรหนอ เราเป็นอย่างไรมานอ สัตว์นี้มาจากไหนหนอ เขาจักเป็นผู้ไปที่ไหนหนอ’ ข้อนี้เป็นไปไม่ได้

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะอริยสาวกเห็นปฏิจลสมุปบาทและปฏิจลสมุปบันธกรรมเหล่านี้ด้วยดี ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง”

ปัจจยสูตรที่ ๑๐ จบ

อาหารวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหารสูตร	๒. โมลียผัสคคณสูตร
๓. สมณพราหมณสูตร	๔. ทุตติยสมณพราหมณสูตร
๕. กัจจานโคตตสูตร	๖. ฐัมมกถิกสูตร
๗. อเจลกัสสปสูตร	๘. ติมพรุกขสูตร
๙. พาลบิณฑิตสูตร	๑๐. ปัจจยสูตร

พระสวดตันตปฏิภก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๑. ทสพลสูตร

๓. ทสพลวรรค

หมวดว่าด้วยทสพลญาณ

๑. ทสพลสูตร

ว่าด้วยทสพลญาณ

[๒๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยทสพลญาณ^๑ และจตุเวสารัชชญาณ^๒ จึงยืนยัน
ฐานะที่องอาจ^๓ บันลือสีหนาท^๔ในบริษัท^๕ทั้งหลาย ประกาศพรหมจักร^๖ให้เป็นไปว่า
“รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งรูปเป็นอย่างนี้

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ทสพลญาณ** หมายถึงพระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคต ๑๐ ประการ ที่ทำให้พระองค์ทรงบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง คือ (๑) **ฐานาฐานญาณ** ปรินิพพานยังรู้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับขอบเขตและขีดขั้น ของสิ่งทั้งหลาย (๒) **กัมมวิปากญาณ** ปรินิพพานยังรู้ผลของกรรม (๓) **สัมพัทธคามินีปฏิบัติญาณ** ปรินิพพานยังรู้ปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง หรือสู่ประโยชน์ทั้งปวง (๔) **นानาธาตุญาณ** ปรินิพพานยังรู้สภาวะ ของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ เป็นอนันต์ (๕) **นानาธมมคติญาณ** ปรินิพพานยังรู้วิถีทางเป็นต้น ของสัตว์ทั้งหลาย (๖) **อินทริยปฏิปัตติญาณ** ปรินิพพานยังรู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์ทั้งหลาย (๗) **ฌานาภิสังกเลสาทิญาณ** ปรินิพพานยังรู้ความเศร้าหมองแห่งฌาน เป็นต้น (๘) **ปัพเพนิวาสานุสสติญาณ** ปรินิพพานยังรู้ภพที่เคยอยู่ในหนหลังได้ (๙) **จตุปปัตตญาณ** ปรินิพพานยังรู้จุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย (๑๐) **อาสวักขยญาณ** ปรินิพพานยังรู้ความสิ้นไปแห่งอัสวะทั้งหลาย (ม.ม. (แปล) ๑๒/๑๔๘/๑๔๔-๑๔๘, อ.ทส. (แปล) ๒๔/๒๑/๔๓-๔๗, ส.น.อ. ๒/๑๒/๕๐-๕๑)
- ^๒ **จตุเวสารัชชญาณ** คือพระญาณอันเป็นเหตุให้ทรงแกสลักล้า ไม่ครั้นคร้ามมี ๔ ประการคือ (๑) **สัมมา-สัมพุทธรูปปฏิญาณ** (๒) **ขีณาสวปฏิญาณ** (๓) **อันตรายิกธัมมวาทะ** (๔) **นียยานิกธัมมเทศนา** (ม.ม. (แปล) ๑๒/๑๕๐/๑๔๘-๑๔๙, อ.จ.ต.ก. (แปล) ๒๑/๘/๑๓-๑๔, ส.น.อ. ๒/๒๒/๕๑-๕๒)
- ^๓ **ฐานะที่องอาจ** หมายถึงฐานะที่ประเสริฐที่สุด ที่สูงสุด หรือฐานะของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐที่สุดในปางก่อน (อ.ทส. (แปล) ๒๔/๒๑/๔๓, อ.ทส.อ. ๓/๒๑/๓๒๖)
- ^๔ **บันลือสีหนาท** หมายถึงตรัสพระวาจาด้วยท่าทางที่องอาจดังพญาราชสีห์ ไม่ทรงหวั่นเกรงผู้ใด เพราะทรง มั่นพระทัยในศีล สมานธิ ปัญญาของพระองค์ (ที.สี.ฎีกา ๑/๔๐๓/๔๓๒)
- ^๕ **บริษัท** หมายถึงหมู่ คณะ ที่ประชุม ในที่นี้หมายถึงบริษัท ๘ คือ (๑) ชัตตยบริษัท (๒) พราหมณบริษัท (๓) คหบดีบริษัท (๔) สมณบริษัท (๕) จาคุมหาราชิกาบริษัท (๖) ดาวดึงส์บริษัท (สวรรค์ชั้นที่ ๒ แห่ง สวรรค์ ๖ ชั้น) (๗) มารบริษัท (๘) พรหมบริษัท (ที.สี.อ. ๔๐๓/๒๙๗, อ.ทส.อ. ๓/๒๑/๓๒๗)
- ^๖ **พรหมจักร** หมายถึงธรรมจักรอันประเสริฐ ยอดเยี่ยม บริสุทธิ์ มี ๒ ประการ คือ (๑) **ปฏิบัติญาณ** ได้แก่ ญาณที่แสดงถึงพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้า (๒) **เทศนาญาณ** ได้แก่ ญาณที่แสดงถึงพระมหากรุณา คุณของพระพุทธเจ้า ญาณทั้ง ๒ นี้ชื่อว่า **โอรสญาณ** (ญาณส่วนพระองค์) มีเฉพาะพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เท่านั้น ไม่มีแก่คนทั่วไป (อ.ทส.อ. ๓/๒๑/๓๒๗)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๒. ทุตติยทสพลสูตร

เวทนาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งเวทนา
เป็นอย่างนี้

สัญญาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสัญญา
เป็นอย่างนี้

สังขารเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสังขาร
เป็นอย่างนี้

วิญญาณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ความดับแห่ง
วิญญาณเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้
จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป คือ เพราะ
อวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

ทสพลสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยทสพลสูตร

ว่าด้วยทสพลญาณ สูตรที่ ๒

[๒๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยทสพลญาณ และจตุเวสารัชชญาณ
จึงยืนยันฐานะที่องอาจ บันลือสีหนาท ในบริษัททั้งหลาย ประกาศพรหมจักรให้เป็นไปว่า
‘รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งรูปเป็นอย่างนี้
เวทนาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งเวทนา
เป็นอย่างนี้

สัญญาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสัญญา
เป็นอย่างนี้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๒. ทุตยทสพลสูตร

สังขารเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสังขารเป็น
อย่างนี้

วิญญาณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ความดับแห่ง
วิญญาณเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้
จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป คือ เพราะ
อวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้ว เป็นธรรมเข้าใจง่าย เปิดเผย ประกาศ
ไว้แล้ว เป็นดุจผืนผ้าเก่าที่ตัดไว้แล้วอย่างนี้ กุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา สมควรแท้เพื่อ
ปรารถนาคความเพียรในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้ว เป็นธรรมเข้าใจง่าย เปิดเผย ประกาศ
ไว้แล้ว เป็นดุจผืนผ้าเก่าที่ตัดไว้แล้วอย่างนี้ว่า 'เนื้อและเลือดในร่างกายจงเหือดแห้งไป
จะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตามที ผลใดพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ
ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษ (ถ้า)ไม่บรรลุผลนั้น ก็จักไม่
หยุดความเพียรของบุรุษ'

บุคคลผู้เกียจคร้าน เคลื่อนกล่นไปด้วยบาปอกุศลธรรมทั้งหลายย่อมอยู่เป็นทุกข์
และทำประโยชน์ของตนที่ยิ่งใหญ่ให้เสื่อมเสียไป ส่วนบุคคลผู้ปรารถนาคความเพียร ผู้สั่ง
จากบาปอกุศลธรรมทั้งหลายย่อมอยู่เป็นสุข และทำประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ของตนให้
บริบูรณ์ได้ การบรรลุธรรมที่เลิศด้วยธรรมอันแล้ว หามีไม่ แต่การบรรลุธรรมที่
เลิศด้วยธรรมอันเลิศ ย่อมมีได้ พรหมจรรย์นี้ ผ่องใสและน่าดื่ม พระศาสดาก็ยังอยู่
เฉพาหน้า เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายจงปรารถนาคความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง
เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้งโดยตั้งใจว่า 'บรรพชา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๓. อุปนิสสูตร

ของเราทั้งหลายนี้ เป็นของไม่ต่ำทราม ไม่เป็นหมัน มีผล มีกำไร จักมีแก่เรา
ทั้งหลาย เราทั้งหลายบริโภคน้ำจืด ภิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัช-
บริขารของชนเหล่าใด สักการะของชนเหล่านั้น จักมีผลมาก มีอานิสงส์มาก เพราะ
เราทั้งหลาย' เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกตั้งพรณนามาจะนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ของตน สมควรแท้ เพื่อที่จะ
ทำกิจของตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือว่าบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์
ของผู้อื่น สมควรแท้ เพื่อที่จะทำกิจของผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือ
บุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย สมควรแท้ที่จะทำกิจของทั้ง ๒ ฝ่าย
ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท"

หุติยทสพลสูตรที่ ๒ จบ

๓. อุปนิสสูตร

ว่าด้วยธรรมที่อาศัยกัน

[๒๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย เราเมื่อรู้เห็น จึงกล่าวถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย
เราเมื่อไม่รู้เห็น จึงไม่กล่าวถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

เมื่อรู้เห็นอะไร ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายจึงมี คือ เมื่อเรารู้เห็นอย่างนี้ว่า

'รูปเป็นอย่างไร ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างไร ความดับแห่งรูปเป็นอย่างไร

เวทนาเป็นอย่างไร ฯลฯ

สัญญาเป็นอย่างไร ฯลฯ

สังขารเป็นอย่างไร ฯลฯ

วิญญาณเป็นอย่างไร ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างไร ความดับแห่ง
วิญญาณเป็นอย่างไร'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๓. อุปนิสสูตร

เราเมื่อรู้เห็นอย่างนี้แล ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายจึงมี
เมื่อธรรมเป็นที่สิ้นไป^๑ มีอยู่ ขยัญญาณ(ญาณในธรรมเป็นที่สิ้นไป) แม่ใจ ย่อมมี
เรากล่าวว่าขยัญญาณแม้นั้นมีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัย
แห่งขยัญญาณ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'วิมุตติ'^๒
เรากล่าวว่าแม่วิมุตติก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัย
แห่งวิมุตติ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'วิราคะ'^๓
เรากล่าวว่าแม่วิราคะก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัย
แห่งวิราคะ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'นิพพิทา'^๔
เรากล่าวว่าแม่นิพพิทาก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่
อาศัยแห่งนิพพิทา สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ยถาภูตญาณทัสสนะ'^๕
เรากล่าวว่าแม่ยถาภูตญาณทัสสนะก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไร
เล่าเป็นที่อาศัยแห่งยถาภูตญาณทัสสนะ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'สมาธิ'
เรากล่าวว่าแม่สมาธิก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัย
แห่งสมาธิ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'สุข'
เรากล่าวว่าแม่สุขก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัย
แห่งสุข สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ปัสสัทธิ'^๖
เรากล่าวว่าแม่ปัสสัทธิก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่
อาศัยแห่งปัสสัทธิ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ปีติ'

เชิงอรรถ :

- ^๑ ธรรมเป็นที่สิ้นไป ในที่นี้หมายถึงมรรคและผล (ส.น.อ. ๒/๒๓/๖๐-๖๑)
^๒ วิมุตติ ในที่นี้หมายถึงความหลุดพ้นด้วยอรหัตตผล (ส.น.อ. ๒/๒๓/๖๑)
^๓ วิราคะ ในที่นี้หมายถึงมรรค คือ ธรรมเครื่องกำจัดกิเลส (ส.น.อ. ๒/๒๓/๖๑)
^๔ นิพพิทา ในที่นี้หมายถึงนิพพิทาญาณ คือ ญาณที่พิจารณาเห็นสังขารว่ามีโทษจนเกิดความเบื่อหน่าย
(ส.น.อ. ๒/๒๓/๖๑)
^๕ ยถาภูตญาณทัสสนะ ในที่นี้หมายถึงญาณที่พิจารณาเห็นสังขารตามความเป็นจริง (ส.น.อ. ๒/๒๓/๖๑)
^๖ ปัสสัทธิ คือธรรมที่สงบระงับความกระวนกระวาย อันเป็นปัจจัยแห่งความสุขที่เป็นเบื้องต้นแห่งสมาธิที่แน่วแน่
(ส.น.อ. ๒ /๒๓/๖๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๓. อุปนิสสูตร

เรากล่าวว่าแม่ปีติก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งปีติ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ปราโมทย์'

เรากล่าวว่าแม่ปราโมทย์ก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งปราโมทย์ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ศรัทธา'

เรากล่าวว่าแม่ศรัทธาก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งศรัทธา สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ทุกข'

เรากล่าวว่าแม่ทุกขก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งทุกข สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ชาติ'

เรากล่าวว่าแม่ชาติก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งชาติ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ภพ'

เรากล่าวว่าแม่ภพก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งภพ สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'อุปาทาน'

เรากล่าวว่าแม่อุปาทานก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งอุปาทาน สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ตัณหา'

เรากล่าวว่าแม่ตัณหาก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งตัณหา สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'เวทนา' ฯลฯ

สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'ผัสสะ' ... สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'สพ่ายตนะ' ... สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'นามรูป' ... สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'วิญญาณ' ... สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'สังขารทั้งหลาย'

เรากล่าวว่าแม่สังขารทั้งหลายก็มีที่อาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีที่อาศัย อะไรเล่าเป็นที่อาศัยแห่งสังขารทั้งหลาย สิ่งนั้นควรเรียกว่า 'อริขชา'

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ สังขารทั้งหลายมีอริขชาเป็นที่อาศัย วิญญาณมีสังขารเป็นที่อาศัย นามรูปมีวิญญาณเป็นที่อาศัย สพ่ายตนะมีนามรูปเป็นที่อาศัย ผัสสะมีสพ่ายตนะเป็นที่อาศัย เวทนามีผัสสะเป็นที่อาศัย ตัณหามีเวทนาเป็นที่อาศัย อุปาทานมีตัณหาเป็นที่อาศัย ภพมีอุปาทานเป็นที่อาศัย ชาติมีภพเป็นที่อาศัย ทุกขมีชาติเป็นที่อาศัย ศรัทธามีทุกขเป็นที่อาศัย ปราโมทย์มีศรัทธาเป็นที่อาศัย ปีติมี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๔. อัญญุตตถียสูตร

ปราโมทย์เป็นที่อาศัย บัณฑิตมีปิติเป็นที่อาศัย สุขมีบัณฑิตเป็นที่อาศัย สมามี
มีสุขเป็นที่อาศัย ยถาภูตญาณทัสสนะมีสมาธิเป็นที่อาศัย นิพพิทามียถาภูต-
ญาณทัสสนะเป็นที่อาศัย วิศวคคะมินิพพิทาเป็นที่อาศัย วิมุตติมีวิศวคคะเป็นที่อาศัย
ขยญาณมีวิมุตติเป็นที่อาศัย

เมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกบนยอดภูเขา น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ทำให้ชอกเขา ลำธาร
และห้วยเต็มเปี่ยม ชอกเขา ลำธารและห้วยทั้งหลายเต็มเปี่ยมแล้ว ทำหนองน้ำให้เต็ม
หนองน้ำเต็มเปี่ยมแล้ว ทำบึงให้เต็ม บึงเต็มแล้ว ทำแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อย
เต็มแล้ว ทำแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ก็ทำมหาสมุทรให้เต็ม แม่น้ำใน

ภิกษุทั้งหลาย สังฆารทั้งหลายมีอริชชาเป็นที่อาศัย วิญญูญาณมีสังฆารเป็นที่
อาศัย นามรูปมีวิญญูญาณเป็นที่อาศัย สฬายณะมีนามรูปเป็นที่อาศัย ผัสสะมี
สฬายณะเป็นที่อาศัย เวทนามีผัสสะเป็นที่อาศัย ตัณหามีเวทนาเป็นที่อาศัย
อุปาทานมีตัณหาเป็นที่อาศัย ภพมีอุปาทานเป็นที่อาศัย ชาตีมภพเป็นที่อาศัย ทุกข์
มีชาติเป็นที่อาศัย ศรัทธามีทุกข์เป็นที่อาศัย ปราโมทย์มีศรัทธาเป็นที่อาศัย ปิติมี
ปราโมทย์เป็นที่อาศัย บัณฑิตมีปิติเป็นที่อาศัย สุขมีบัณฑิตเป็นที่อาศัย สมามีสุข
เป็นที่อาศัย ยถาภูตญาณทัสสนะมีสมาธิเป็นที่อาศัย นิพพิทามียถาภูตญาณทัสสนะ
เป็นที่อาศัย วิศวคคะมินิพพิทาเป็นที่อาศัย วิมุตติมีวิศวคคะเป็นที่อาศัย ขยญาณมี
วิมุตติเป็นที่อาศัย ฉะนั้นเหมือนกัน

อุปนิสสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัญญุตตถียสูตร

ว่าด้วยอัญญุตตถีย

[๒๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน ... เขตกรุงราชคฤห์
ครั้งในเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไป
บิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ได้มีความคิดดังนี้ว่า "การเที่ยวไปบิณฑบาตยังกรุง
ราชคฤห์ยังเข้านัก ทางที่ดี เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญุตตถียปริพาชกเกิด"
ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้เข้าไปยังอารามของพวกอัญญุตตถียปริพาชก
ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับพวกอัญญุตตถีย

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๔. อัญญตติยสูตร

ปริพาชกนั้น แล้วยิ่ง ณ ที่สมควร พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกนั้น ได้กล่าวกับท่าน
พระสารีบุตรดังนี้ว่า

“ท่านพระสารีบุตร มีสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์
เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง อนึ่ง สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์
เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์
เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย อนึ่ง สมณพราหมณ์
ฝ่ายกรรมวาเทพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่
และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่

ท่านพระสารีบุตร ก็ในวาทะเหล่านี้ พระสมณโคดมตรัสไว้อย่างไร ตรัสบอก
ไว้อย่างไร และพวกข้าพเจ้าจะตอบอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระสมณโคดม
ตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระสมณโคดมด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล
ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

“ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘ทุกข์เป็นสภาวะที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น
อาศัยปัจจัยอะไร คืออาศัยผัสสะ บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำเช่นนี้ จึงชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตาม
ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก
อย่างสมเหตุสมผลทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้

ท่านทั้งหลาย ในวาทะทั้ง ๔ นั้น ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเท
บัญญัติว่า เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ทุกข์ที่พวกสมณ-
พราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า เป็นสิ่งที่ตนกระทำ
เองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ทุกข์ที่
พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเอง
ก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย

ท่านทั้งหลาย ในวาทะทั้ง ๔ นั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่าย
กรรมวาเทบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ
เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่น
กระทำให้ จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่าย

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๔. อัญญุตติถียสูตร

กรรมวาเทบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ”

ท่านพระอานนท์ได้ฟังท่านพระสารีบุตรสนทนาปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว ได้กราบทูลคำสนทนาทั้งหมดของท่านพระสารีบุตรกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ อานนท์ ตามที่สารีบุตรพยากรณ์นั้น ชื่อว่าพึงพยากรณ์โดยชอบ เรากล่าวว่า ทุกข์เป็นสภาวะที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น อาศัยปัจจัยอะไร คืออาศัยผัสสะ บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำเช่นนี้ จึงชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตามที่เรากล่าวไว้ ไม่ชื่อกล่าวดูเราด้วยคำเท็จ ชื่อกล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้

ในวาทะทั้ง ๔ นั้น ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ฯลฯ ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย

ในวาทะทั้ง ๔ นั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาเทบัญญัติว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ

สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่เวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแด่ เขตกรุงราชคฤห์นี้แหละ ครั้นในเวลาเช้า เราครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ อานนท์ เราได้มีความคิดตั้งนี้ว่า ‘การเที่ยวไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ยังเข้านัก ทางที่ดี เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๔. อัญญตติยสูตร

ครั้งนั้น เราได้เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้สนทนาปราศรัย พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก แล้วนั่ง ณ ที่สมควร พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวคำนี้กับเราว่า

“ท่านพระโคตม สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง อนึ่ง สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย อนึ่ง สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่

ก็ในวาทะเหล่านี้ ท่านพระโคตมตรัสไว้ได้อย่างไร ตรัสบอกไว้ได้อย่างไร และพวกข้าพเจ้าจะตอบว่าอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระโคตมตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูท่านพระโคตมด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

อาナンท์ เมื่ออัญญเดียรถีย์ปริพาชกกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวว่า ‘ท่านทั้งหลาย เรากล่าวว่า ทุกข์เป็นสภาวะที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น อาศัยปัจจัยอะไร คือ อาศัยผัสสะ บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำเช่นนี้ จึงชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตามที่เรากล่าวไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูเราด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้’

ท่านทั้งหลาย ในวาทะทั้ง ๔ นั้น ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะบัญญัติว่า เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะบัญญัติว่า เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะบัญญัติว่า เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทนะบัญญัติว่า เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๔. อัญญุตติถียสูตร

ท่านทั้งหลาย ในวาทะทั้ง ๔ นั้น เป็นไปไม่ได้ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่าย
กรรมวาทะบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ ฯลฯ
พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ
พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะบัญญัติว่า ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตน
กระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ

“พระพุทธเจ้าข้า นาคัสจรรยจริง ไม่เคยปรากฏ ที่เนื้อความทั้งหมด พระผู้มี
พระภาคตรัสไว้ด้วยบท ๆ เดียว ฟังมีหรือ ที่เนื้อความเหมือนอย่างนี้ เมื่อพระองค์
ตรัสโดยพิสดาร จะเป็นเนื้อความที่ลึกซึ้งด้วย จะเป็นกระแสความที่ลึกซึ้งด้วย”

“อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เนื้อความในเรื่องนี้จึงปรากฏขัดแก่ตนเองเกิด”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าใคร ๆ ฟังถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านอานนท์
ขราและมรณะมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็น
แดนเกิด’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย ขราและ
มรณะ มีชาติเป็นเหตุ มีชาติเป็นเหตุเกิด มีชาติเป็นกำเนิด มีชาติเป็นแดนเกิด’
ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ตอบอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า’

ถ้าใคร ๆ ฟังถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านพระอานนท์ ชาติมีอะไรเป็นเหตุ
มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้
ฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย ชาติมีภพเป็นเหตุ มีภพเป็นเหตุเกิด มีภพเป็นกำเนิด
มีภพเป็นแดนเกิด’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า’

‘ถ้าใคร ๆ ฟังถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านอานนท์ ภพมีอะไรเป็นเหตุ
มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้
ฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย ภพมีอุปาทานเป็นเหตุ มีอุปาทานเป็นเหตุเกิด
มีอุปาทานเป็นกำเนิด มีอุปาทานเป็นแดนเกิด’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบ
อย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า’

ถ้าใคร ๆ ฟังถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านอานนท์ อุปาทาน ฯลฯ ตัณหา
ฯลฯ เวทนา ฯลฯ ผัสสะมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด
มีอะไรเป็นแดนเกิด’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘ท่านทั้งหลาย
ผัสสะมีสฬายตนะเป็นเหตุ มีสฬายตนะเป็นเหตุเกิด มีสฬายตนะเป็นกำเนิด มีสฬายตนะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๕. ภูมิขสูตร

เป็นแดนเกิด' ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้ว่า 'ท่านทั้งหลาย ก็เพราะ
ผัสสายตนะทั้ง ๖ นั้น ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนา
จึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะ
อุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาตีดับ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วย
ประการฉะนี้'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบดังกล่าวมานี้แล"

อัญญตติยสูตรที่ ๔ จบ

๕. ภูมิขสูตร

ว่าด้วยพระภูมิขะ

[๒๕] พระผู้มีภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระภูมิขะออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระ-
สารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับท่าน
พระสารีบุตรแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว ท่านพระภูมิขะได้ถามท่านพระสารีบุตร
ดังนี้ว่า

"ท่านพระสารีบุตร สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาฑะพวกหนึ่งบัญญัติว่า สุขและ
ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง

สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาฑะพวกหนึ่งบัญญัติว่า สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่น
กระทำให้

สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาฑะพวกหนึ่งบัญญัติว่า สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตน
กระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย

สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาฑะพวกหนึ่งบัญญัติว่า สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะ
อาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๕. ภูมิจสูตร

ในวาทะเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคของเราทั้งหลาย ตรัสไว้อย่างไร ตรัสบอกไว้
อย่างไร และเราทั้งหลายจะตอบอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาค
ตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล
ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

“ท่านผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สุขและทุกข์เป็นสภาวะที่อาศัยปัจจัย
เกิดขึ้น อาศัยปัจจัยอะไร คืออาศัยผัสสะ บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำเช่นนี้ จึงชื่อว่าเป็น
ผู้พูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ
ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูก
ตำหนิได้

ในวาทะทั้ง ๔ นั้น สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะบัญญัติว่า
เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์
ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ สุข
และทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะบัญญัติว่า เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่
ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย

ในวาทะทั้ง ๔ นั้น เป็นไปไม่ได้ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะบัญญัติว่า
สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง จะเสวยสุขและทุกข์เว้นจากผัสสะ เป็นไปไม่ได้ที่
พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่าย
กรรมวาทะบัญญัติว่า สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และ
คนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ จะเสวยสุขและทุกข์เว้นจากผัสสะ”

ท่านพระอานนท์ได้ฟังการสนทนาปราศรัยของท่านพระสารีบุตรกับท่าน
พระภูมิชแล้ว ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว ได้กราบทูลคำสนทนาทั้งหมดของ
ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระภูมิชแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ อานนท์ ตามที่สารีบุตรพยากรณ์นั้นชื่อว่า
ฟังพยากรณ์โดยชอบ เรากล่าวว่า สุขและทุกข์เป็นสภาวะที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น อาศัย

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๕. ภูมิขสูตร

ปัจฉัยอะไร คืออาศัยผัสสะ บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำเช่นนี้ จึงชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตามที่เรากล่าวไว้ ไม่ชื่อวากกล่าวดูเราด้วยคำเท็จ ชื่อวากกล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้

ในวาทะทั้ง ๔ นั้น สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะบัญญัติว่าเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจฉัย สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ สุขและทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะบัญญัติว่า เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ ที่คนอื่นกระทำให้ก็มีใช้นั้น ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจฉัย

ในวาทะทั้ง ๔ นั้น เป็นไปไม่ได้ที่พวกสมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะบัญญัติว่า สุขและทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง จะเสวยสุขและทุกข์เว้นจากผัสสะ สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ สมณพราหมณ์ฝ่ายกรรมวาทะ ฯลฯ สุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ จะเสวยสุขและทุกข์เว้นจากผัสสะ

เมื่อกายมีอยู่ สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายใน จึงเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางกายเป็นเหตุ หรือว่าเมื่อวาจามีอยู่ สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายใน จึงเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางวาจาเป็นเหตุ หรือว่าเมื่อใจมีอยู่ สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายใน จึงเกิดขึ้น เพราะความจงใจทางใจเป็นเหตุ และเพราะอวิชชาเป็นปัจฉัยด้วย

บุคคลปรุ่แต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง ปรุ่แต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นเพราะคนอื่นบ้าง บุคคลรู้สึกตัวอยู่ ปรุ่แต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นบ้าง ไม่รู้สึกตัวอยู่ ปรุ่แต่งกายสังขาร ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นบ้าง

บุคคลปรุ่แต่งวจีสังขาร ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง ปรุ่แต่งวจีสังขาร ซึ่งเป็นปัจฉัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายใน

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๖. อุปวาณสูตร

เกิดขึ้นเพราะคนอื่นบ้าง บุคคลรู้สึกตัวอยู่ ฯลฯ บ้าง ไม่รู้สึกตัวอยู่ ประดุจแต่งวีสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นบ้าง

บุคคลปรุงแต่งมโนสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง ประดุจแต่งมโนสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นเพราะคนอื่นบ้าง บุคคลรู้สึกตัวอยู่ ฯลฯ บ้าง ไม่รู้สึกตัวอยู่ ประดุจแต่งมโนสังขาร ซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นบ้าง

อาณนท อริชชาแทรกอยู่แล้วในธรรมเหล่านี้ เพราะอริชชานั้นแหละดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ กายซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นนั้น จึงไม่มี วาจาซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นนั้น จึงไม่มี มโนซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นนั้น จึงไม่มี เขตไม่มี ฯลฯ วัตถุไม่มี ฯลฯ आयตนะไม่มี ฯลฯ หรืออธรรมซึ่งเป็นปัจจัยให้สุขและทุกข์ที่เป็นไปในภายในเกิดขึ้นนั้น ไม่มี”

ภุมิขสูตรที่ ๕ จบ

๖. อุปวาณสูตร

ว่าด้วยพระอุปวาณะ

[๒๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระอุปวาณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย สมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งบัญญัติว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๗. ปัจจยสูตร

ในวาทะเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างไร ตรัสบอกไว้อย่างไร และข้าพระองค์ทั้งหลายจะตอบอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

“อุปวาณะ เรากล่าวว่าทุกข์เป็นสภาวะที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น อาศัยปัจจัย อะไร คือ อาศัยผัสสะ บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำเช่นนี้ จึงชื่อว่าพูดตรงตามที่เรากล่าวไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูเราด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งไม่มีการคล้อยตามคำเช่นนั้นที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้

ในวาทะทั้ง ๔ นั้น ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์บัญญัติว่า เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ก็เกิดขึ้น เพราะผัสสะเป็นปัจจัย ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ ฯลฯ ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์ ฯลฯ ทุกข์ที่พวกสมณพราหมณ์เหล่านั้นบัญญัติว่าเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ ก็เกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย

อุปวาณะ ในวาทะทั้ง ๔ นั้น เป็นไปไม่ได้ที่สมณพราหมณ์บัญญัติว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่สมณพราหมณ์ ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่สมณพราหมณ์ ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่สมณพราหมณ์บัญญัติว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ จะเสวยทุกข์เว้นจากผัสสะ”

อุปวาณสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปัจจยสูตร

ว่าด้วยปัจจัย

[๒๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะอริขชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๗. ปัจฉยสูตร

ขราและมรณะ เป็นอย่างไร

คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวยุบ ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่มสัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า ขรา

ความจติ ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตายกล่าวคือ มฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งขันธ ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ จากหมู่มสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ

ขราและมรณะ ดังพรรณนามาจะนี้ นี้เรียกว่า ขราและมรณะ

เพราะชาติเกิด ขราและมรณะจึงเกิด เพราะชาติดับ ขราและมรณะจึงดับ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)	๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (วาจาชอบ)	๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)	๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)	๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ชื่อว่าปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งขราและมรณะ

ชาติเป็นอย่างไร ฯลฯ ภพเป็นอย่างไร ... อุปาทานเป็นอย่างไร ... ตัณหาเป็นอย่างไร ... เวทนาเป็นอย่างไร ... ผัสสะเป็นอย่างไร ... สฬายตนะเป็นอย่างไร ... นามรูปเป็นอย่างไร ... วิญญาณเป็นอย่างไร

สังขารทั้งหลาย มีเท่าไร

สังขารมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กายสังขาร (สภาวะที่ปรุงแต่งกาย)
๒. วจีสังขาร (สภาวะที่ปรุงแต่งวาจา)
๓. จิตตสังขาร (สภาวะที่ปรุงแต่งใจ)

นี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๘. ภิกขุสูตร

เพราะอริชชาเกิด สังขารจึงเกิด เพราะอริชชาดับ สังขารจึงดับ

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

ชื่อว่าปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร

ทั้งหลาย เมื่อใดอริยสาวกรู้ชัดปัจฉัยอย่างนี้ รู้ชัดความเกิดแห่งปัจฉัย
อย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งปัจฉัยอย่างนี้ รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งปัจฉัย
อย่างนี้

เมื่อนั้นอริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ^๑บ้าง ผู้ถึงพร้อมด้วย
ทัศนะบ้าง ผู้ถึงสัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสขะบ้าง
ประกอบด้วยวิชชาอันเป็นเสขะบ้าง บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง เป็นพระอริยะผู้มี
ปัญญาเพิกถอนกิเลสบ้าง ดำรงอยู่ใกล้ประตูดมตนิพพานบ้าง”

ปัจฉยสูตรที่ ๗ จบ

๘. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ

[๒๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่ง
ชราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่ง
ชราและมรณะ รู้ชัดชาติ ฯลฯ รู้ชัดภพ ... รู้ชัดอุปาทาน ... รู้ชัดตัณหา ... รู้ชัดเวทนา
... รู้ชัดผัสสะ ... รู้ชัดสพ่ายตนะ ... รู้ชัดนามรูป ... รู้ชัดวิญญาน ... รู้ชัดสังขารทั้งหลาย
รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดความดับแห่งสังขาร รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับ
แห่งสังขาร

เชิงอรรถ :

^๑ ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ ในที่นี้หมายถึงถึงพร้อมด้วยมรรค (ส.น.อ. ๒/๒๗/๖๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๕๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๘. ภิกขุสูตร

ขราและมรณะ เป็นอย่างไร

คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวยุบ ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่มสัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า ขรา

ความจติ ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตายกล่าวคือมฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งชั้นหนัง ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ จากหมู่มสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ

ขราและมรณะ ดังพรรณนามาจะนี้ นี้เรียกว่า ขราและมรณะ

เพราะชาติเกิด ขราและมรณะจึงเกิด เพราะชาติดับ ขราและมรณะจึงดับ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ   ๘. สัมมาสมาธิ

ชื่อว่าปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งขราและมรณะ

ชาติเป็นอย่างไร ฯลฯ ภพเป็นอย่างไร ... อุปาทานเป็นอย่างไร ... ตัณหาเป็นอย่างไร ... เวทนาเป็นอย่างไร ... ผัสสะเป็นอย่างไร ... สฬายตนะเป็นอย่างไร ... นามรูปเป็นอย่างไร ... วิญญาณเป็นอย่างไร

สังขารทั้งหลาย มีเท่าไร

สังขารมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กายสังขาร

๒. วจีสังขาร

๓. จิตตสังขาร

นี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย

เพราะอวิชชาเกิด สังขารจึงเกิด เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ   ๘. สัมมาสมาธิ

ชื่อว่าปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๙. สมณพราหมณสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดชราและมรณะอย่างนี้ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะอย่างนี้ รู้ชัดปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะอย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดชาติอย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... รู้ชัดสังขารทั้งหลายอย่างนี้ รู้ชัดความเกิดแห่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้

เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทวิฏฐิบัง ผู้ถึงพร้อมด้วยทัศนะบัง ผู้ถึงสัทธรรมนี้บัง เห็นสัทธรรมนี้บัง ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสขะบัง ประกอบด้วยวิชชาอันเป็นเสขะบัง บรรลุกระแสแห่งธรรมบัง เป็นพระอริยะผู้มีปัญญาเพิกถอนกิเลสบัง ดำรงอยู่ใกล้ประตอมตนิพพานบัง”

ภิกขุสูตรที่ ๘ จบ

๙. สมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์

[๒๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดชาติ ฯลฯ ไม่รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... ไม่รู้ชัดสังขารทั้งหลาย ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดความดับแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งสังขาร

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์ของความ เป็นสมณะ หรือประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

พระสูตรต้นตอปฏิภาณ สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค ๑๐. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดชาติ” ฯลฯ รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาน ... รู้ชัดสังขารทั้งหลาย รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดความดับแห่งสังขาร รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

สมณพราหมณสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๒

[๓๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จักก้าวล่วงชราและมรณะ ดำรงอยู่ ชั่วนั้นเป็นไปไม่ได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดชาติ ฯลฯ ไม่รู้ชัดภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาน ... ไม่รู้ชัดสังขารทั้งหลาย ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดความดับแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จักก้าวล่วงสังขารทั้งหลาย ดำรงอยู่ ชั่วนั้นเป็นไปไม่ได้

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จักก้าวล่วงชราและมรณะ ดำรงอยู่ ชั่วนั้นเป็นไปไม่ได้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๓. ทสพลวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชาติ ชาติ ฯลฯ รู้ชาติภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สฬายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ ... รู้ชัดสังขารทั้งหลาย รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดความดับแห่งสังขาร รู้ชัดปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จักก้าวล่วงสังขารทั้งหลายดำรงอยู่ ชั่วนั้น เป็นไปได้”

ทุดิยสมณพราหมณสูตรที่ ๑๐ จบ

ทสพลวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทสพลสูตร	๒. ทุดิยทสพลสูตร
๓. อุปนิสสูตร	๔. อัญญตัตติยสูตร
๕. ภูมิขสูตร	๖. อุปวาณสูตร
๗. ปัจจยสูตร	๘. ภิกขสูตร
๙. สมณพราหมณสูตร	๑๐. ทุดิยสมณพราหมณสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๑. ภูตสูตร

๔. กฬารชัตตยวรรค

หมวดว่าด้วยพระกฬารชัตตยะ

๑. ภูตสูตร

ว่าด้วยภูต^๑

[๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่... เขตกรุงสาวัตถี
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกท่านพระสารีบุตรมาตรัสว่า 'สารีบุตร
อชิตมาณพได้กล่าวคาถานี้ไว้ในอชิตปัญหา ปารายนวรรคว่า

พระอรหันตชีณาสพเหล่าใดผู้มีสังฆาตธรรม^๒

และพระเสขะเหล่าใดที่มีอยู่เป็นอันมากในที่นี้

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว

ขอพระองค์ผู้มีปัญญา โปรดตรัสบอกการดำเนินชีวิต

ของพระอรหันตชีณาสพ และพระเสขะเหล่านั้น^๓

เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคาถาที่กล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดารได้อย่างไร'
เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้นิ่งอยู่ พระผู้มีพระภาค
จึงตรัสกับท่านพระสารีบุตรเป็นครั้งที่ ๒ ฯลฯ

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระสารีบุตรก็ได้นิ่งอยู่

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับท่านพระสารีบุตรเป็นครั้งที่ ๓ ว่า 'สารีบุตร อชิต-
มาณพ ได้กล่าวคาถานี้ไว้ในอชิตปัญหา ปารายนวรรคว่า

พระอรหันตชีณาสพเหล่าใดผู้มีสังฆาตธรรม

และพระเสขะเหล่าใดที่มีอยู่เป็นอันมากในที่นี้

เชิงอรรถ :

^๑ ภูต ในที่นี้หมายถึงชั้น ๕ ของสัตว์ (ส.นิ.อ. ๒/๓๑/๖๙)

^๒ สังฆาตธรรม ในที่นี้หมายถึงธรรมที่พระอรหันตทั้งหลายได้รู้แล้ว เทียบเคียงไตรตรองแล้ว คือพระอรหันต
ทั้งหลายรู้แจ้งแทงตลอดแล้ว (ส.นิ.อ. ๒/๓๑/๖๘, ส.นิ.ฎีกา ๒/๓๑/๘๘)

^๓ ข.สุ. (แปล) ๒๕/๑๐๔๕/๗๔๗, ข.จ. (แปล) ๓๐/๗/๖๒

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๑. ภูตสูตร

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว

ขอพระองค์ผู้มีปัญญา โปรดตรัสบอกการดำเนินชีวิต

ของพระอรหันตชีณาสพ และพระเสขะเหล่านั้น

เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคาถาที่กล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดารได้อย่างไร
เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรก็ยั้งนั่งอยู่ถึง ๓ ครั้ง
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า "สารีบุตร เธอเห็นหรือว่า นี่คือนิภูต"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า
'นี่คือนิภูต' ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด
เพื่อดับนิภูต บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า 'นิภูตนี้เกิดเพราะ
อาหารนั้น' ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด
เพื่อดับนิภูตที่เกิดเพราะอาหารนั้น บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริง
ว่า 'นิภูตใดเกิดแล้ว นิภูตนั้นมีความดับเป็นธรรมดา เพราะความดับแห่งอาหารนั้น'
ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด เพื่อดับนิภูต
ซึ่งมีความดับเป็นธรรมดาเพราะอาหารนั้นดับไป

บุคคลชื่อว่าเป็นเสขะด้วยการปฏิบัติอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า

บุคคลชื่อว่ามีสังฆาตธรรม เป็นอย่างไร

คือ บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า 'นี่คือนิภูต' ครั้นเห็น
อย่างนั้นแล้ว จึงเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย คลายกำหนด ดับ เพราะไม่
ถือมั่นนิภูต บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า 'นิภูตนี้เกิดเพราะ
อาหารนั้น' ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย คลายกำหนด
ดับ เพราะไม่ถือมั่นนิภูตที่เกิดเพราะอาหารนั้น บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตาม
ความเป็นจริงว่า 'นิภูตใดเกิดแล้ว นิภูตนั้นมีความดับเป็นธรรมดา เพราะความดับ
แห่งอาหารนั้น' ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย คลาย
กำหนด ดับ เพราะไม่ถือมั่นนิภูตที่มีความดับเป็นธรรมดา บุคคลชื่อว่ามีสังฆาตธรรม
เป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๑. ภูตสูตร

กาลานี้อชิตมาณพกล่าวไว้ในอชิตปัญหา ปารายนวรรคว่า

พระอรหันตชีณาสพเหล่าใดผู้มีสังฆาตธรรม

และพระเสขะเหล่าใดที่มีอยู่เป็นอันมากในที่นี้

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว

ขอพระองค์ผู้มีปัญญา โปรดตรัสบอกการดำเนินชีวิต

ของพระอรหันตชีณาสพ และพระเสขะเหล่านั้น

ข้าพระองค์รู้เนื้อความแห่งคาถาที่กล่าวไว้โดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า

‘นี่คือภู่’ ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด

เพื่อดับภู่ บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ‘ภู่นี้เกิดเพราะ

อาหารนั้น’ ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด

เพื่อดับภู่ที่เกิดเพราะอาหารนั้น บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริง

ว่า ‘ภู่ใดเกิดแล้ว ภู่ใดนั้นมีความดับเป็นธรรมดา เพราะความดับแห่งอาหารนั้น’

ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด เพื่อดับภู่ที่

มีความดับเป็นธรรมดาเพราะอาหารนั้นดับไป

บุคคลชื่อว่าเป็นเสขะด้วยการปฏิบัติอย่างนี้”

บุคคลชื่อว่ามีสังฆาตธรรม เป็นอย่างไร

คือ บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ‘นี่คือภู่’ ครั้นเห็น

อย่างนั้นแล้ว จึงเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย คลายกำหนด ดับ เพราะไม่

ถือมั่นภู่ บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ‘ภู่นี้เกิดเพราะ

อาหารนั้น’ ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย คลาย

กำหนด ดับ เพราะไม่ถือมั่นภู่ที่เกิดเพราะอาหารนั้น บุคคลเห็นด้วยปัญญาโดยชอบ

ตามความเป็นจริงว่า ‘ภู่ใดเกิดแล้ว ภู่ใดนั้นมีความดับเป็นธรรมดา เพราะความ

ดับแห่งอาหารนั้น’ ครั้นเห็นอย่างนั้นแล้ว จึงเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย

คลายกำหนด ดับ เพราะไม่ถือมั่นภู่ที่มีความดับเป็นธรรมดา

บุคคลชื่อว่ามีสังฆาตธรรมเป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๒. กฬารสูตร

คาคาณ็ชิตมาณพกล่าวไว้ในอชิตปัญหา ปารายนวรรคว่า

พระอรหันตชีณาสพเหล่าใดผู้มีสังฆาตธรรม
และพระเสขะเหล่าใดที่มีอยู่เป็นอันมากในที่นี้
ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว
ขอพระองค์ผู้มีปัญญา โปรดตรัสบอกการดำเนินชีวิต
ของพระอรหันตชีณาสพ และพระเสขะเหล่านั้น
สารีบุตร เธอพึงเห็นเนื้อความแห่งคาคาที่กล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้แล”

กุตสูตรที่ ๑ จบ

๒. กฬารสูตร

ว่าด้วยพระกฬาระ

[๓๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น พระกฬารชัตติยะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัย
พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่าน
พระสารีบุตรดังนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร พระโมลียัคคณะได้บอกคืนสิกขา กลับมา
เป็นคฤหัสถ์แล้ว’

“ท่านโมลียัคคณะนั้นคงไม่ได้ความพอใจในพระธรรมวินัยนี้กระมัง”

“ถ้าเช่นนั้น ท่านสารีบุตรคงได้ความพอใจในพระธรรมวินัยนี้กระมัง”

“ท่านผู้มีอายุ ผมไม่สงสัยเลย”

“ท่านผู้มีอายุ ก็ต่อไปเล่า ท่านไม่สงสัยหรือ”

“ท่านผู้มีอายุ ถึงต่อไปผมก็ไม่สงสัย”

ลำดับนั้น พระกฬารชัตติยะลุกจากอาสนะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๒. กฬารสูตร

‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรพยากรณ์หรือหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งให้เรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า ‘มาเถิด ภิกษุ เธอจงไปเรียกสารีบุตรมาตามคำของเราว่า ‘ท่านสารีบุตร พระศาสดารับสั่งให้ท่านเข้าเฝ้า’ ภิกษุนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้วเรียนว่า ‘ท่านสารีบุตร พระศาสดารับสั่งให้ท่านเข้าเฝ้า’ ท่านพระสารีบุตรรับคำแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ‘สารีบุตร ได้ทราบวาทะพยากรณ์หรือหัตตผลว่า ‘เรารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป จริงหรือ’

‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หาได้กล่าวเนื้อความโดยบท โดยพยัญชนะเช่นนี้ไม่’

‘สารีบุตร กุลบุตรย่อมพยากรณ์หรือหัตตผลโดยปริยาย(โดยอ้อม)อย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้น หรือหัตตผลที่เธอพยากรณ์ไปแล้ว บุคคลพึงเห็นตามที่เธอพยากรณ์หรือ’

‘แม้ข้าพระองค์ก็ได้ทราบทูลไว้อย่างนี้มิใช่หรือว่า ‘ข้าพระองค์หาได้กล่าวเนื้อความโดยบท โดยพยัญชนะเช่นนี้ไม่’

‘ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร ท่านรู้เห็นอย่างไร จึงพยากรณ์หรือหัตตผลว่า ‘ข้าพเจ้ารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร’

‘ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร ท่านรู้เห็นอย่างไร จึงพยากรณ์หรือหัตตผลว่า ‘ข้าพเจ้ารู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้มีอายุ ชาติมีสิ่งใดเป็นเหตุ เมื่อต้นเหตุแห่งชาตินั้นสิ้นไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงรู้ว่า ‘ข้าพเจ้าเป็นผู้สิ้นแล้ว’ เพราะปัจจัยแห่งชาตินั้นสิ้นไปแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๒. กฬารสูตร

ครั้งรู้ว่า 'ข้าพเจ้าเป็นผู้สิ้นแล้ว ข้าพเจ้ารู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป' เมื่อข้าพระองค์ ถูกถามอย่างนี้ ก็พึงพยากรณ์อย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า"

"ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า 'ท่านสารีบุตร ก็ชาติมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็น เหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด' เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึงพยากรณ์ อย่างไร"

"ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ ข้าพระองค์พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า 'ชาติมีภพ เป็นเหตุ มีภพเป็นเหตุเกิด มีภพเป็นกำเนิด มีภพเป็นแดนเกิด'"

"ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า 'ท่านสารีบุตร ก็ภพแล้ว มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็น เหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด' เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึงพยากรณ์ อย่างไร"

"ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ ข้าพระองค์พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า 'ภพมีอุปาทาน เป็นเหตุ มีอุปาทานเป็นเหตุเกิด มีอุปาทานเป็นกำเนิด มีอุปาทานเป็นแดนเกิด'"

"ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า 'ท่านสารีบุตร ก็อุปาทานแล้ว มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ มีอะไรเป็นแดนเกิด' เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร"

"ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า 'ท่านสารีบุตร อุปาทานแล้ว มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ มีอะไรเป็นแดนเกิด' ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า 'อุปาทาน มีตัณหาเป็นเหตุ ฯลฯ มีตัณหาเป็นแดนเกิด'"

"ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า 'ท่านสารีบุตร ก็ตัณหาแล้ว มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไร เป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด' เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึง พยากรณ์อย่างไร"

"ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า 'ท่านสารีบุตร ตัณหาแล้วมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด' ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า 'ตัณหามีเวทนาเป็นเหตุ มีเวทนาเป็นเหตุเกิด มีเวทนาเป็น กำเนิด มีเวทนาเป็นแดนเกิด'"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๒. กฬารสูตร

“ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร ก็เวทนาเล่า มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ มีอะไรเป็นแดนเกิด’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร”

“ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร ก็เวทนาเล่า มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ มีอะไรเป็นแดนเกิด’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ‘เวทนามีผัสสะเป็นเหตุ ฯลฯ มีผัสสะเป็นแดนเกิด’”

“ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร ท่านรู้เห็นอย่างไร ความเพลิดเพลินในเวทนาจึงไม่ปรากฏ’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร”

“ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร ท่านรู้เห็นอย่างไร ความเพลิดเพลินในเวทนาจึงไม่ปรากฏ’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า เวทนามี ๓ ประการ

เวทนา ๓ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา
๒. ทุกขเวทนา
๓. อทุกขมสุขเวทนา

เวทนาทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นสภาวะไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ความเพลิดเพลินในเวทนาทั้งหลายจึงไม่ปรากฏ”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร ตามที่เธอพยากรณ์ความช้อนั้นโดยย่อ ก็ได้ใจความดังนี้ว่า ‘เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งล้วนเป็นทุกข์ทั้งนั้น’

อนึ่ง ถ้ามีผู้ถามเธออย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร เพราะความหลุดพ้นเช่นไร ท่านจึงพยากรณ์หรือหัตตผลว่า ‘ข้าพเจ้ารู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ เธอพึงพยากรณ์อย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๒. กฬารสูตร

“ถ้ามีผู้ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านสารีบุตร เพราะความหลุดพ้นเช่นไร ท่านจึงพยากรณ์หรือหัตถผลว่า ‘ข้าพเจ้ารู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ‘อาสวะทั้งหลายไม่ครอบงำท่านผู้มีสติอยู่อย่างใด เราก็คือผู้มีสติอยู่อย่างนั้น เพราะความหลุดพ้นในภายใน เพราะอุปาทานทั้งปวงสิ้นไป ทั้งเราก็มิได้ดูหมิ่นตนเองด้วย’ เมื่อถูกถามอย่างนี้ ข้าพระองค์พึงพยากรณ์อย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ สารีบุตร ตามที่เธอพยากรณ์ความข้อนั้นโดยย่อ ก็ได้ใจความ ดังนี้ว่า ‘อาสวะเหล่าใดอันพระสมณะกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าไม่สงสัย ไม่เคลือบแคลง ในอาสวะเหล่านั้นว่า ‘อาสวะเหล่านั้น ข้าพเจ้าจะได้แล้วหรือยัง’”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาครั้นตรัสภาษิตนี้แล้ว ได้เสด็จลุกขึ้นจากที่ประทับ เสด็จเข้าไปยังพระวิหาร

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังพระวิหารได้ไม่นานนัก ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกับภิกษุทั้งหลายในที่นั้นว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามปัญหาข้อแรกกับผม ซึ่งผมยังไม่เคยรู้มาก่อน ผมจึงทูลตอบปัญหาลำข้าไป ต่อเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาปัญหาข้อแรกของผมแล้ว ผมจึงคิดได้ว่า ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกับผมด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งวัน แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งวัน

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกับผมด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งคืน แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งคืน

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกับผมด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งคืนทั้งวัน แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งคืนทั้งวัน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๒. กฬารสูตร

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผม ตลอด ๒ คีน ๒ วัน
ฯลฯ แม้ผมก็พึงทูลตอบความช้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ ตลอด ๒ คีน ๒ วัน
ฯลฯ

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผม ตลอด ๓ คีน ๓ วัน
... แม้ผมก็พึงทูลตอบความช้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ ตลอด ๓ คีน ๓ วัน ...

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผม ตลอด ๔ คีน ๔ วัน ...
แม้ผมก็พึงทูลตอบความช้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ ตลอด ๔ คีน ๔ วัน ...

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผม ตลอด ๕ คีน
๕ วัน ... แม้ผมก็พึงทูลตอบความช้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ ตลอด ๕ คีน
๕ วัน ...

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผม ตลอด ๖ คีน ๖ วัน ...
แม้ผมก็พึงทูลตอบความช้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ ตลอด ๖ คีน ๖ วัน ...

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผมด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยาย
อื่น ๆ ตลอด ๗ คีน ๗ วัน แม้ผมก็พึงทูลตอบความช้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาค
ได้ด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอด ๗ คีน ๗ วัน”

ลำดับนั้น พระกฬารชัตตยะลุกจากอาสนะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ท่านสารีบุตรบันลือสีหนาทว่า ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสถามปัญหาข้อแรกกับผม ซึ่งผมยังไม่เคยรู้มาก่อน ผมจึงทูลตอบ
ปัญหาล่าช้าไป ต่อเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาปัญหาข้อแรกของผมแล้ว
ผมจึงคิดได้ว่า ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผมด้วยบทอื่น ๆ
ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งวัน แม้ผมก็พึงทูลตอบความช้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาค
ได้ด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งวัน

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผม ตลอดทั้งคีน ฯลฯ

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความช้อนั้นกับผม ตลอดทั้งคีนทั้งวัน ...

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๓. กฬารสูตร

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกับผม ตลอด ๒ คีน ๒ วัน ... ตลอด ๓ คีน ๓ วัน ... ตลอด ๔ คีน ๔ วัน ... ตลอด ๕ คีน ๕ วัน ... ตลอด ๖ คีน ๖ วัน ...

แม้ถ้าพระผู้มีพระภาคจะพึงตรัสถามความข้อนั้นกับผมด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอด ๗ คีน ๗ วัน แม้ผมก็พึงทูลตอบความข้อนั้นถวายพระผู้มีพระภาคได้ด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอด ๗ คีน ๗ วัน”

“ภิกษุ ก็เพราะฉัมนธาตอันสารีบุตรแห่งตลอดดีแล้ว แม้จะถามความข้อนั้นกับสารีบุตรด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งวัน สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งวัน

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตรด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอดทั้งคีน สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้น ตลอดทั้งคีน ฯลฯ

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตร ตลอดทั้งคีนทั้งวัน ... สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ตลอดทั้งคีนทั้งวัน ...

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตร ตลอด ๒ คีน ๒ วัน ... สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ ตลอด ๒ คีน ๒ วัน ...

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตรตลอด ๓ คีน ๓ วัน ... สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ตลอด ๓ คีน ๓ วัน ...

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตร ตลอด ๔ คีน ๔ วัน ... สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ ตลอด ๔ คีน ๔ วัน ...

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตร ตลอด ๕ คีน ๕ วัน ... สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ ตลอด ๕ คีน ๕ วัน ...

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตร ตลอด ๖ คีน ๖ วัน ... สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ ตลอด ๖ คีน ๖ วัน ...

แม้ถ้าเราจะถามความข้อนั้นกับสารีบุตรด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอด ๗ คีน ๗ วัน สารีบุตรก็คงตอบความข้อนั้นแก่เราได้ด้วยบทอื่น ๆ ด้วยปริยายอื่น ๆ ตลอด ๗ คีน ๗ วัน”

กฬารสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๓. ญาณวัตถุสูตร

๓. ญาณวัตถุสูตร

ว่าด้วยญาณวัตถุ

[๓๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงญาณวัตถุ ๔๔ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ญาณวัตถุ ๔๔ อะไรว่าง คือ

๑. ความรู้ในชราและมรณะ
๒. ความรู้ในความเกิดแห่งชราและมรณะ
๓. ความรู้ในความดับแห่งชราและมรณะ
๔. ความรู้ในปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ
๕. ความรู้ในชาติ
๖. ความรู้ในความเกิดแห่งชาติ
๗. ความรู้ในความดับแห่งชาติ
๘. ความรู้ในปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งชาติ
๙. ความรู้ในภพ
๑๐. ความรู้ในความเกิดแห่งภพ
๑๑. ความรู้ในความดับแห่งภพ
๑๒. ความรู้ในปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งภพ
๑๓. ความรู้ในอุปาทาน
๑๔. ความรู้ในความเกิดแห่งอุปาทาน
๑๕. ความรู้ในความดับแห่งอุปาทาน
๑๖. ความรู้ในปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งอุปาทาน
๑๗. ความรู้ในตัณหา
๑๘. ความรู้ในความเกิดแห่งตัณหา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๓. ญาณวัตถุสูตร

- ๑๙. ความรู้ในความดับแห่งตัณหา
- ๒๐. ความรู้ในปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งตัณหา
- ๒๑. ความรู้ในเวทนา
- ๒๒. ความรู้ในความเกิดแห่งเวทนา
- ๒๓. ความรู้ในความดับแห่งเวทนา
- ๒๔. ความรู้ในปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งเวทนา
- ๒๕. ความรู้ในผัสสะ ... (๒๖-๒๘)
- ๒๙. ความรู้ในสฬายตนะ ... (๓๐-๓๒)
- ๓๓. ความรู้ในนามรูป ... (๓๔-๓๖)
- ๓๗. ความรู้ในวิญญาน ... (๓๘-๔๐)
- ๔๑. ความรู้ในสังขารทั้งหลาย
- ๔๒. ความรู้ในความเกิดแห่งสังขาร
- ๔๓. ความรู้ในความดับแห่งสังขาร
- ๔๔. ความรู้ในปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งสังขาร

เหล่านี้เรียกว่า ญาณวัตถุ ๔๔

ชราและมรณะ เป็นอย่างไร

คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยวยุ่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่มสัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า ชรา

ความจืด ความเคลื่อนไป ความทำลายไป ความหายไป ความตายกล่าวคือ มฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งชั้นรฐ ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ จากหมู่มสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ

ชราและมรณะ ดังพรรณนามาจะนี้ นี้เรียกว่า ชราและมรณะ

เพราะชาติเกิด ชราและมรณะจึงเกิด เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๓. ญาณวัตถุสูตร

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

ชื่อว่าปฏิบัติทาที่ให้เกิดความดับแห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดชราและมรณะอย่างนี้ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะอย่างนี้ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะอย่างนี้ รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้เกิดความดับแห่งชราและมรณะอย่างนี้ นี้ชื่อว่าฉัมมญาณของอริยสาวกนั้น เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นพิจารณานัยในอดีตและอนาคตด้วยธรรมนี้ ซึ่งตนเห็นแล้ว รู้แล้ว ไม่ประกอบด้วยกาล อันตนได้บรรลุแล้ว อันตนหยั่งรู้แล้ว

สมณะหรือพราหมณ์ในอดีตเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็ได้รู้ชราและมรณะ ได้รู้ความเกิดแห่งชราและมรณะ ได้รู้ความดับแห่งชราและมรณะ ได้รู้ปฏิบัติทาที่ให้เกิดความดับแห่งชราและมรณะ เหมือนอย่างที่เราอยู่ในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น

สมณะหรือพราหมณ์ในอนาคตเหล่าใดเหล่าหนึ่งก็จักรู้ชราและมรณะ จักรู้ความเกิดแห่งชราและมรณะ จักรู้ความดับชราและมรณะ จักรู้ปฏิบัติทาที่ให้เกิดความดับแห่งชราและมรณะ เหมือนอย่างที่เราอยู่ในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น นี้ชื่อว่าอันวยญาณของอริยสาวกนั้น

ญาณ ๒ ประการนี้ คือ (๑) ฉัมมญาณ^๑ (๒) อันวยญาณ^๒ของอริยสาวก เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ผุดผ่อง อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิบ้าง

เชิงอรรถ :

^๑ **ฉัมมญาณ** ในที่นี้หมายถึงมัคคญาณ คือ ญาณในอริยมรรค คือความหยั่งรู้ที่สำเร็จภาวะอริยบุคคล แต่ละชั้น อรรถกถากล่าวว่า เป็นเสขภูมิของพระชินาสพ เป็นญาณอันดับที่ ๑๔ ในญาณ ๑๖ (ส.นิ.อ. ๒/๓๓/๗๗, ข.ป. (แปล) ๓๑/๖๑-๖๒/๙๙-๑๐๒, วิสุทฺธิ. ๒/๘๐๖-๘๑๕/๓๕๓-๓๕๙)

^๒ **อันวยญาณ** ในที่นี้หมายถึงปัจจุเวกขณญาณ คือ ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวนคือสำรวจรู้ มรรคผล ก็เลสที่ละได้แล้ว ก็เลสที่ยังเหลืออยู่ และนิพพาน เว้นพระอรหันต์ไม่มีการพิจารณาก็เลสที่ยังเหลืออยู่ ญาณนี้เป็นญาณอันดับที่ ๑๖ ในญาณ ๑๖ (ส.นิ.อ. ๒/๓๓/๗๗, ข.ป. (แปล) ๓๑/๖๕/๑๐๖-๑๐๙)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๓. ญาณวัตถุสูตร

ผู้ถึงพร้อมด้วยทัศนะบ้าง ผู้ถึงสัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง ประกอบด้วย
ญาณอันเป็นเสขะบ้าง ประกอบด้วยวิชาอันเป็นเสขะบ้าง บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง
เป็นพระอริยะผู้มีปัญญาเพิกถอนกิเลสบ้าง ดำรงอยู่ใกล้ประตอมตนิพพานบ้าง
ชาติเป็นอย่างไร ฯลฯ ภพเป็นอย่างไร ... อุปาทานเป็นอย่างไร ... ตัณหาเป็น
อย่างไร ... เวทนาเป็นอย่างไร ... ผัสสะเป็นอย่างไร ... สฬายตนะเป็นอย่างไร ...
นามรูปเป็นอย่างไร ... วิญญาณเป็นอย่างไร ...

สังขารทั้งหลาย มีเท่าไร

สังขารมี ๓ ประการนี้ คือ

๑. กายสังขาร

๒. วจีสังขาร

๓. จิตตสังขาร

นี้เรียกว่าสังขารทั้งหลาย

เพราะอริชชาเกิด สังขารจึงเกิด เพราะอริชชาดับ สังขารจึงดับ

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

๘. สัมมาสมาธิ

ชื่อว่าปฏิบัติทาที่ให้งถึงความดับแห่งสังขาร

เมื่อใดอริยสาวกรู้ชัดสังขารทั้งหลายอย่างนี้ รู้ชัดความเกิดแห่งสังขารอย่างนี้
รู้ชัดความดับแห่งสังขารอย่างนี้ รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้งถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้
นี้ชื่อว่าสัมมญาณของอริยสาวกนั้น เมื่อนั้นอริยสาวกนั้นพิจารณานัยในอดีตและ
อนาคตด้วยธรรมนี้ ซึ่งตนเห็นแล้ว รู้แล้ว ไม่ประกอบด้วยกาล อันตนได้บรรลุแล้ว
อันตนหยั่งรู้แล้ว

สมณะหรือพรหมณ์ในอดีตเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็ได้รู้สังขารทั้งหลาย ได้รู้ความ
เกิดแห่งสังขาร ได้รู้ความดับแห่งสังขาร ได้รู้ปฏิบัติทาที่ให้งถึงความดับแห่งสังขาร
เหมือนอย่างที่เราอยู่ในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๔. ทุตติยญาณวัตถุสูตร

สมณะหรือพราหมณ์ในอนาคตเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ก็จักรู้สังขารทั้งหลาย จักรู้ความเกิดแห่งสังขาร จักรู้ความดับแห่งสังขาร จักรู้ปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับแห่งสังขาร เหมือนอย่างที่เราอยู่ในบัดนี้เหมือนกันทั้งนั้น นี้ชื่อว่าอันวยญาณของอริยสาวกนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ญาณ ๒ ประการนี้ คือ (๑) ธัมมญาณ (๒) อันวยญาณของอริยสาวก เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ผุดผ่อง อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิบบ้าง ผู้ถึงพร้อมด้วยทศนะบ้าง ผู้ถึงสัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสขะบ้าง ประกอบด้วยวิชาอันเป็นเสขะบ้าง บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง เป็นพระอริยะผู้มีปัญญาเพิกถอนกิเลสบ้าง ดำรงอยู่ใกล้ประตอมตนิพพานบ้าง”

ญาณวัตถุสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยญาณวัตถุสูตร

ว่าด้วยญาณวัตถุ สูตรที่ ๒

[๓๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงญาณวัตถุ ๗๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ญาณวัตถุ ๗๗^๑ อะไรบ้าง คือ

๑. ความรู้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี
๒. ความรู้ว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณวัตถุ ๗๗ นี้เป็นการนับญาณในปฏิจจสมุปบาท ๑๑ องค์ โดยท่านแบ่งนับเป็นองค์ละ ๗ ญาณ เช่น ความรู้ฝ่ายเกิด ฝ่ายดับ ในปัจจุบัน ๒ ในอดีต ๒ ในอนาคต ๒ และญาณที่รู้ความเป็นไปและดำรงอยู่ (ธัมมฐิติญาณ) แห่งธรรมทั้งหลาย ๑ รวมเป็น ๗ ญาณ เอา ๑๑ X ๗ จึงเป็น ๗๗ ดังตัวอย่างการนับชุดแรกและชุดสุดท้าย (ส.นิ.อ. ๓๔/๗๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๕. อวิชชาปัจจัยสูตร

๓. แมในอดีต ความรู้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี
 ๔. ความรู้ว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี
 ๕. แมในอนาคต ความรู้ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี
 ๖. ความรู้ว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี
 ๗. ความรู้ว่า อัมมลิตฺติญาณ^๑ของชาตินั้น มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป
 มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา
 ๘. ความรู้ว่า เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี ฯลฯ (๙-๑๔)
 ๑๕. ความรู้ว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ... (๑๖-๒๑)
 ๒๒. ความรู้ว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ... (๒๓-๒๘)
 ๒๙. ความรู้ว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี ... (๓๐-๓๕)
 ๓๖. ความรู้ว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ... (๓๗-๔๒)
 ๔๓. ความรู้ว่า เพราะสพฺพายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี ... (๔๔-๔๙)
 ๕๐. ความรู้ว่า เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สพฺพายตนะจึงมี ... (๕๑-๕๖)
 ๕๗. ความรู้ว่า เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ... (๕๘-๖๓)
 ๖๔. ความรู้ว่า เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ... (๖๕-๗๐)
 ๗๑. ความรู้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
 ๗๒. ความรู้ว่า เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารจึงไม่มี
 ๗๓. แมในอดีต ความรู้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
 ๗๔. ความรู้ว่า เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารจึงไม่มี
 ๗๕. แมในอนาคต ความรู้ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
 ๗๖. ความรู้ว่า เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารจึงไม่มี
 ๗๗. ความรู้ว่า อัมมลิตฺติญาณของอวิชชานั้น มีความสิ้นไป มีความเสื่อมไป
 มีความคลายไป มีความดับไปเป็นธรรมดา

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ญาณวัตถุ ๗๗”

หุติยญาณวัตถุสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ อัมมลิตฺติญาณ ในที่นี้หมายถึงความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปและตั้งอยู่แห่งธรรมทั้งหลาย (ส.นิ.อ. ๒/๓๔/๗๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๗๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๕. อวิชาปัจฉยสูตร

๕. อวิชาปัจฉยสูตร

ว่าด้วยอวิชาเป็นปัจฉย

[๓๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจฉย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจฉย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชราและมรณะเป็นอย่างไร ชราและมรณะนี้เป็นของใคร”

“ภิกษุ ปัญหานี้ไม่สมควรถาม ผู้ใดพึงกล่าวว่า ‘ชราและมรณะเป็นอย่างไร ชราและมรณะนี้เป็นของใคร’ หรือพึงกล่าวว่า ‘ชราและมรณะเป็นอย่างอื่น ชราและมรณะนี้เป็นของผู้อื่น’ คำทั้งสองนั้นมีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เมื่อมีทิวฐิวว่า ‘ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน’ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิวฐิวว่า ‘ชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมไม่มี ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะชาติเป็นปัจฉย ชราและมรณะจึงมี’

“ชาติเป็นอย่างไร และชาตินี้เป็นของใคร”

“ปัญหานี้ไม่สมควรถาม ผู้ใดพึงกล่าวว่า ‘ชาติเป็นอย่างไร และชาตินี้เป็นของใคร’ หรือพึงกล่าวว่า ‘ชาติเป็นอย่างอื่น และชาตินี้เป็นของผู้อื่น’ คำทั้งสองนั้นมีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เมื่อมีทิวฐิวว่า ‘ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน’ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิวฐิวว่า ‘ชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมไม่มี ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะภพเป็นปัจฉย ชาติจึงมี’

“ภพเป็นอย่างไร และภพนี้เป็นของใคร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค ๕. อวิชชาปัจจยสูตร

“ปัญหานี้ไม่สมควรถาม ผู้ใดพึงกล่าวว่า ‘ภพเป็นอย่างไร และภพนี้เป็นของใคร’ หรือพึงกล่าวว่า ‘ภพเป็นอย่างอื่น และภพนี้เป็นของผู้อื่น’ คำทั้งสองนั้นมีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เมื่อมีทิวฐิว ‘ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน’ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิวฐิว ‘ชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี’ ฯลฯ ‘เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี’ ... ‘เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี’ ... ‘เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี’ ... ‘เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี’ ... ‘เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สพายตนะจึงมี’ ... ‘เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี’ ... ‘เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี’”

“สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร และสังขารเหล่านี้เป็นของใคร”

“ปัญหานี้ไม่สมควรถาม ผู้ใดพึงกล่าวว่า ‘สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร และสังขารเหล่านี้ เป็นของใคร’ หรือพึงกล่าวว่า ‘สังขารทั้งหลายเป็นอย่างอื่น และสังขารเหล่านี้เป็นของผู้อื่น’ คำทั้งสองนั้นมีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เมื่อมีทิวฐิว ‘ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน’ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิวฐิว ‘ชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี’”

“เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ทิวฐิวอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นข้าศึกอันบุคคลเสพผิด ที่ดีนรนไปว่า ‘ชราและมรณะเป็นอย่างไร ชราและมรณะนี้เป็นของใคร หรือว่าชราและมรณะเป็นอย่างอื่น ชราและมรณะนี้เป็นของผู้อื่นว่า ‘ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’ ทิวฐิวเหล่านั้นทั้งหมดอันอริยสาวกนั้นละได้เด็ดขาดแล้ว ตัตตากรกอนโคณ เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ทิวฐิวอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นข้าศึกอันบุคคลเสพผิด ที่ดีนรนไปว่า ‘ชาติเป็นอย่างไร และชาตินี้เป็นของใคร หรือว่าชาติเป็นอย่างอื่น และชาตินี้เป็นของผู้อื่นว่า ‘ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’ ทิวฐิวเหล่านั้นทั้งหมดอันอริยสาวกนั้นละได้เด็ดขาดแล้ว

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กพัราชัตตยวรรค ๖. ทุตติยอวิชชาปัจจยสูตร

ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ทิฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อันบุคคลเสพผิด ที่ดีนรนไปว่า 'ภพเป็นอย่างไร ฯลฯ อุปาทานเป็นอย่างไร ... ตัณหาเป็นอย่างไร ... เวทนาเป็นอย่างไร ... ผัสสะเป็นอย่างไร ... สฬายตนะเป็นอย่างไร ... นามรูปเป็นอย่างไร ... วิญญาณเป็นอย่างไร ...

เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ทิฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นข้าศึก อันบุคคลเสพผิด ที่ดีนรนไปว่า 'สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร และสังขารเหล่านี้เป็นของใคร หรือว่าสังขารทั้งหลายเป็นอย่างอื่น และสังขารเหล่านี้เป็นของผู้อื่น ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไรเหมือนกัน หรือว่าชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน' ทิฏฐิเหล่านั้น ทั้งหมดอันอริยสาวกนั้นจะได้เด็ดขาดแล้ว ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้"

อวิชชาปัจจยสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยอวิชชาปัจจยสูตร

ว่าด้วยอวิชชาเป็นปัจจย สุตที่ ๒

[๓๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

ผู้ใดพึงกล่าวว่า 'ชราและมรณะเป็นอย่างไร ชราและมรณะนี้เป็นของใคร' หรือ พึงกล่าวว่า 'ชราและมรณะเป็นอย่างอื่น ชราและมรณะนี้เป็นของผู้อื่น' คำทั้งสอง นั้นมีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เมื่อมีทิฏฐิว่า 'ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไรเหมือนกัน' การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิฏฐิว่า 'ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน' การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมไม่มี ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า 'เพราะชาติเป็นปัจจย ชราและมรณะจึงมี"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๖. ทุติยอวิชชาปัจฉยสูตร

ผู้ใดพึงกล่าวว่า 'ชาติเป็นอย่างไร ... ภพเป็นอย่างไร ... อุปาทานเป็นอย่างไร ... ตัณหาเป็นอย่างไร ... เวทนาเป็นอย่างไร ... ผัสสะเป็นอย่างไร ... สฬายตนะเป็นอย่างไร ... นามรูปเป็นอย่างไร ... วิญญานเป็นอย่างไร' ...

ผู้ใดพึงกล่าวว่า 'สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร และสังขารเหล่านี้เป็นของใคร' หรือพึงกล่าวว่า 'สังขารทั้งหลายเป็นอย่างอื่น และสังขารเหล่านี้เป็นของผู้อื่น' คำทั้งสองนั้นมีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น เมื่อมีทิวฏฐิว่า 'ชิวะกับสรีระเป็นอย่างไร' การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี หรือว่าเมื่อมีทิวฏฐิว่า 'ชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน' การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ยอมไม่มี ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า 'เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี'

เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ทิวฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นข้าศึกอันบุคคลเสพผิด ที่ตั้งรกรากไปว่า 'ชราและมรณะเป็นอย่างไร ชราและมรณะนี้เป็นของใคร หรือว่าชราและมรณะเป็นอย่างอื่น ชราและมรณะนี้เป็นของผู้อื่น ชิวะกับสรีระเป็นอย่างไร' หรือว่าชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน' ทิวฏฐิเหล่านั้นทั้งหมดอันอริยสาวกนั้นจะได้เด็ดขาดแล้ว ตัณหาถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ทิวฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นข้าศึกอันบุคคลเสพผิด ที่ตั้งรกรากไปว่า 'ชาติเป็นอย่างไร ฯลฯ ภพเป็นอย่างไร ... อุปาทานเป็นอย่างไร ... ตัณหาเป็นอย่างไร ... เวทนาเป็นอย่างไร ... ผัสสะเป็นอย่างไร ... สฬายตนะเป็นอย่างไร ... นามรูปเป็นอย่างไร ... วิญญานเป็นอย่างไร ... สังขารทั้งหลายเป็นอย่างไร และสังขารเหล่านี้เป็นของใคร หรือว่าสังขารทั้งหลายเป็นอย่างอื่น และสังขารเหล่านี้เป็นของผู้อื่น ชิวะกับสรีระเป็นอย่างไร หรือว่าชิวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน' ทิวฏฐิเหล่านั้นทั้งหมดอันอริยสาวกนั้นจะได้เด็ดขาดแล้ว ตัณหาถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้"

ทิวฏฐิอวิชชาปัจฉยสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๘. เจตนาสูตร

๗. นตมสูตร

ว่าด้วย(กาย)ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

[๓๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ทั้งมีไม่ใช่ของผู้อื่น กายนี้เธอทั้งหลาย พึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่า^๑ ถูกปัจจัยปรุงแต่ง สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งแห่งเวทนา อริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมมนสิการปฏิจลสมุปบาทโดยแยบคายในกายนั้นว่า ‘เพราะเหตุนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

นตมสูตรที่ ๗ จบ

๘. เจตนาสูตร

ว่าด้วยเจตนา

[๓๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจงใจ ดำริ และนึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอาร์มมณปัจจัย^๒ เพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาณ เมื่ออาร์มมณปัจจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญาณจึงมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปมีชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมีต่อไป ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ :

^๑ กรรมเก่า ในที่นี้เป็นโวหารที่ท่านเรียกกายที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจการปรุงแต่งแห่งปัจจัยทั้งหลาย (ตาม กระแสปฏิจลสมุปบาท) (ส.น.อ. ๒/๓๗/๘๐)

^๒ อาร์มมณปัจจัย ในที่นี้หมายถึงธรรมชาติมีเจตนาเป็นต้น (ส.น.อ. ๒/๓๘/๘๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๙. ทุตติยเจตนาสูตร

ภิกษุไม่จงใจ ไม่ด่าริ แต่ยังมีนึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารมณ์ปัจจุัจัย เพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญูณ เมื่ออารมณ์ปัจจุัจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญูณจึงมี เมื่อวิญญูณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปจึงมี เมื่อความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปมี ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงมีต่อไป ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุไม่จงใจ ไม่ด่าริ และไม่นึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นไม่เป็นอารมณ์ปัจจุัจัยเพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญูณ เมื่ออารมณ์ปัจจุัจัยไม่มี ความตั้งมั่นแห่งวิญญูณจึงไม่มี เมื่อวิญญูณนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว ไม่เจริญขึ้นแล้ว ความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปจึงไม่มี เมื่อความบังเกิดแห่งภพใหม่ต่อไปไม่มี ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้”

เจตนาสูตรที่ ๘ จบ

๙. ทุตติยเจตนาสูตร

ว่าด้วยเจตนา สูตรที่ ๒

[๓๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจงใจ ด่าริ และนึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารมณ์ปัจจุัจัย เพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญูณ เมื่ออารมณ์ปัจจุัจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญูณจึงมี เมื่อวิญญูณนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ความหยั่งลงแห่งนามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจุัจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจุัจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจุัจัย เวทนาจึงมี ... ตัณหา ... อุปาทาน ... ภพ ... ชาติ ... ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตตยวรรค ๑๐. ตติยเจตนาสูตร

ภิกษุไม่จงใจ ไม่ด่าริ แต่ยังไม่คิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารัมมณปัจจัยเพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาน เมื่ออารัมมณปัจจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงมี เมื่อวิญญานนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว ความหยั่งลงแห่งนามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่จงใจ ไม่ด่าริ และไม่คิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นไม่เป็นอารัมมณปัจจัยเพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาน เมื่ออารัมมณปัจจัยไม่มี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงไม่มี เมื่อวิญญานนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว ไม่เจริญขึ้นแล้ว ความหยั่งลงแห่งนามรูปจึงไม่มี เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

ทติยเจตนาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ตติยเจตนาสูตร

ว่าด้วยเจตนา สูตรที่ ๓

[๔๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจงใจ ด่าริ และไม่คิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารัมมณปัจจัยเพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาน เมื่ออารัมมณปัจจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงมี เมื่อวิญญานนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว นต^๑ จึงมี เมื่อนตมี คติภพในการเวียนมา จึงมี เมื่อคติภพในการเวียนมามี จุตและอุปัตติจึงมี เมื่อจุตและอุปัตติมี ขาดิ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุไม่จงใจ ไม่ด่าริ แต่ไม่คิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารัมมณปัจจัยเพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาน เมื่ออารัมมณปัจจัยมี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงมี เมื่อวิญญานนั้นตั้งมั่นแล้ว เจริญขึ้นแล้ว นตจึงมี เมื่อนตมี คติภพในการเวียนมาจึงมี

เชิงอรรถ :

^๑ นต ในที่นี้หมายถึงตัณหาคือความปรารถนาในภพ ๓ (ส.นิ.อ. ๒/๔๐/๘๒, ส.นิ.ฎีกา ๒/๔๐/๑๐๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๘๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๔. กฬารชัตติยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เมื่อคติภพในการเวียนมามี จุตติและอุปัตติจึงมี เมื่อจุตติและอุปัตติมี ชาต ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่จงใจ ไม่ดำริ และไม่นึกคิดถึงสิ่งใด สิ่งนั้นไม่เป็น อารัมมณปัจจัยเพื่อความตั้งมั่นแห่งวิญญาน เมื่ออารัมมณปัจจัยไม่มี ความตั้งมั่นแห่งวิญญานจึงไม่มี เมื่อวิญญานนั้นไม่ตั้งมั่นแล้ว ไม่เจริญขึ้นแล้ว นตฺถิงไม่มี เมื่อนตฺถิงไม่มี คติภพในการเวียนมาจึงไม่มี เมื่อคติภพในการเวียนมาไม่มี จุตติและอุปัตติจึงไม่มี เมื่อจุตติและอุปัตติไม่มี ชาต ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้”

ตติยเจตนาสูตรที่ ๑๐ จบ

กฬารชัตติยวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ภูตสูตร	๒. กฬารสูตร
๓. ญาณวัตถุสูตร	๔. ทุตติญาณวัตถุสูตร
๕. อวิชชาปัจจัยสูตร	๖. ทุตติอวิชชาปัจจัยสูตร
๗. นตฺถิงสูตร	๘. เจตนาสูตร
๙. ทุตติเจตนาสูตร	๑๐. ตติยเจตนาสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๑. ปัญจเวรภยสูตร

๕. คหปติวรรค

หมวดว่าด้วยคหบดี

๑. ปัญจเวรภยสูตร

ว่าด้วยภยเวร ๕ ประการ

[๔๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคหบดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกคหบดีดังนี้ว่า

“คหบดี เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้น อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ และญาญธรรมอันประเสริฐ^๑ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า ‘เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้จะไม่ตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน’

ภยเวร ๕ ประการสงบแล้ว เป็นอย่างไร คือ

๑. บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมประสพภยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย ภยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ สงบแล้วด้วยประการฉะนี้
๒. บุคคลผู้ลักทรัพย์ ย่อมประสพภยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการลักทรัพย์เป็นปัจจัย ภยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์สงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ญาญธรรมอันประเสริฐ ในที่นี้หมายถึงปฏิจลสมุปปาท และอริยมรรคมีองค์ ๘ (ส.น.อ. ๒/๔๑/๘๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๘๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๑. ปัญจเวรภยสูตร

๓. บุคคลผู้ประพฤติดีในกาม ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการประพฤติดีในกามเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีในกามสงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้
๔. บุคคลผู้พูดเท็จ ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการพูดเท็จเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จสงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้
๕. บุคคลผู้ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทสงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ภัยเวร ๕ ประการนี้ สงบแล้ว

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ เป็นอย่างไร คือ

๑. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้าว่า "แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วย วิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค"^๑

เชิงอรรถ :

^๑ พระพุทธคุณ ๙ บทนี้ แต่ละบทมีอรรถถ้อยประการ คือ

๑. ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ เพราะห่างไกลจากกิเลส เพราะกำจัดขันธ์คือกิเลส เพราะหักขันธ์แห่งสังสารคือการเวียนว่ายตายเกิด เพราะเป็นผู้ควรรับไทยธรรม และเพราะไม่ทำบาปในที่สุด
๒. ชื่อว่า ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบและด้วยพระองค์เอง
๓. ชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ วิชา ได้แก่ วิชา ๓ และวิชา ๘ ดังนี้ วิชา ๓ คือ (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้ (๒) จตุปปาตญาณ ความรู้จติ (ตาย) และอุบัติ (เกิด) ของสัตว์ (๓) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ วิชา ๘ คือ (๑) วิปัสสนาญาณ ญาณที่เป็นวิปัสสนา (๒) มโนมยิทธิ มีฤทธิ์ทางใจ (๓) อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ต่าง ๆ (๔) ทิพพโสด หูทิพย์ (๕) เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดจิตผู้อื่นได้ (๖) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๘๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๑. ปัญจเวรภยสูตร

๒. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า
 “พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึง
 เห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อม
 เข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน”
๓. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า
 “พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติ
 ถูกทาง^๑ ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล
 พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย
 ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญ
 อันยอดเยี่ยมของโลก”

เชิงอรรถ :

(๗) ทิพพจักข ดาทิพย์ หรือเรียกว่าจตุปปาตญาณ (๘) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ
 จรรณะ ๑๕ คือ (๑) สีสสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล (๒) อินทรีย์สังวร การสำรวมอินทรีย์
 (๓) โภชนเมตตัตถุญญา ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค (๔) ชาคริยานุโยค การหมั่นประกอบ
 ความเพียรเป็นเครื่องดีน (๕) มีศรัทธา (๖) มีหิริ (๗) มีโอดตัมปะ (๘) เป็นพหูสูต (๙) วิริยารัมภะ
 ปรารภความเพียร (๑๐) มีสติมั่นคง (๑๑) มีปัญญา (๑๒) ปฐมฌาน (๑๓) ทุตติฌาน (๑๔) ตติยฌาน
 (๑๕) จตตฌาน

๔. ชื่อว่า ผู้เสด็จไปดี เพราะทรงดำเนินรุดหน้าไปไม่หวนกลับคืนมาหากิเลสที่ทรงละได้แล้ว
 และยังมีอรรถว่าตรัสไว้ดี เพราะทรงกล่าวคำที่ควรในฐานะที่ควร

๕. ชื่อว่า ผู้รู้แจ้งโลก เพราะทรงรู้แจ้งโลก เหตุเกิดโลก ความดับโลก วิธีปฏิบัติให้ถึงความ
 ดับโลก (ทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค) และทรงรู้แจ้งโลกทั้ง ๓ คือสังขารโลก สัตว์โลก โอภาสโลก

๖. ชื่อว่า สารถิ์ฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เพราะทรงฝึกฝนคนที่ควรฝึกฝน ทั้งเทวดา
 มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน ด้วยอุบายต่าง ๆ

๗. ชื่อว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะทรงสั่งสอนทั้งเทวดาและมนุษย์
 ด้วยประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ผู้ปฏิบัติตามแล้วสำเร็จมรรคผลในโลกนี้บ้าง จดไปเกิดใน
 สวรรค์กลับมาฟังธรรมแล้วสำเร็จมรรคผลบ้าง ทรงช่วยเหลือหมู่มสัตว์ให้พ้นความกัณดารคือความเกิด

๘. ชื่อว่า เป็นพระพุทธเจ้า เพราะทรงรู้สิ่งที่ควรรู้ทั้งหมดด้วยพระองค์เองและทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

๙. ชื่อว่า เป็นพระผู้มีพระภาค เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส

(๓) ทรงประกอบด้วยภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน โลกุตตรธรรม ยศ สิริ
 ความสำเร็จประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม
 (๖) ทรงคายตัณหาในภพทั้งสาม (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมี
 ส่วนแห่งปัจฉัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑๐๓-๑๑๘)

อนึ่ง พระพุทธคุณนี้ ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็นผู้
 ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิ์ฝึกผู้ควรฝึกได้ (วิสุทธิ. ๑/๒๖๕, วิ.อ. ๑/๑๑๒-๑๑๓)

^๑ ปฏิบัติถูกทาง ในที่นี้หมายถึงปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน (วิสุทธิ. ๑/๒๕๕/๒๓๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๘๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๑. ปัญจเวรภยสูตร

๔. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะปรารถนา อันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันค้นหาและทักขณีย ถูกต้องไม่ได้ เป็นไปเพื่อสมาธิ

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการนี้ ญาญธรรมอันประเสริฐ ที่อริยสาวกเห็นดีแล้ว แทนตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เป็นอย่างไร คือ

คหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมมนสิการปฏิจจสมุปบาทโดยแยบคายว่า 'เพราะเหตุนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ ญาญธรรมอันประเสริฐนี้ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทนตลอดดีแล้วด้วยปัญญา คหบดี เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้นอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ และญาญธรรมอันประเสริฐ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทนตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า 'เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้จะตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน"

ปัญจเวรภยสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๒. ทุติยปัญญาเวรภยสูตร

๒. ทุติยปัญญาเวรภยสูตร

ว่าด้วยภยเวร ๕ ประการ สูตรที่ ๒

[๔๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้น อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ และญาญธรรม อันประเสริฐ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้น หวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า `เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว ฯลฯ มีอันไม่ ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้จะไม่ตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน

ภยเวร ๕ ประการสงบแล้ว เป็นอย่างไร คือ

๑. บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ
๒. บุคคลผู้ลักทรัพย์ ฯลฯ
๓. บุคคลผู้ประพฤติดีในกาม ฯลฯ
๔. บุคคลผู้พูดเท็จ ฯลฯ
๕. บุคคลผู้ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย ฯลฯ

ภยเวร ๕ ประการนี้สงบแล้ว

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ เป็น อย่างไม่เป็น คือ

๑. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า ฯลฯ
๒. ในพระธรรม ฯลฯ
๓. ในพระสงฆ์ ฯลฯ
๔. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะปรารถนา ฯลฯ

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการนี้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๓. ทุกขสูตร

ญายธรรมอันประเสริฐ ที่อริยสาวกเห็นดีแล้ว แห่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เป็นอย่างไร คือ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมมนสิการปฏิจจนุปบาทโดย แยกกาย ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ญายธรรมอันประเสริฐ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แห่งตลอด ดีแล้วด้วยปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้น อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการนี้ และญาย- ธรรมอันประเสริฐนี้ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แห่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวก นั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า ‘เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ ตริจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้จะไม่ตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน’”

หุติยปัญญาเวรภยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุกขสูตร^๑

ว่าด้วยทุกข์

[๔๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดแห่งทุกข์ และความดับแห่งทุกข์ เชนทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระ- ด่ารัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย **ความเกิดแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร**

คือ เพราะอาศัยจักขุ(ตา)และรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้แล

เชิงอรรถ :

^๑ ทุกขสูตร ปรากฏชื่อว่าทุกขสมุทฺยสูตร ใน ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๐๖/๑๑๙

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๓. ทุขสูตร

เพราะอาศัยโสตะ(หู)และเสียง โสตวิญญูญาณจึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยขานะ(จมูก) และกลิ่น ... เพราะอาศัยชีวหา(ลิ้น)และรส ... เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ... เพราะอาศัยมโน(ใจ)และธรรมารมณฺ มโนวิญญูญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด

ความเกิดแห่งทุกข์ เป็นอย่างไรแล

ความดับแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญูญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะ อุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ความดับแห่งทุกข์ เป็นอย่างไรแล

เพราะอาศัยโสตะและเสียง โสตวิญญูญาณจึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยขานะ และกลิ่น ... เพราะอาศัยชีวหาและรส ... เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ มโนวิญญูญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา จึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความดับแห่งทุกข์ เป็นอย่างไรแล

ทุขสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๔. โลกสูตร

๔. โลกสูตร^๑

ว่าด้วยโลก

[๔๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

"ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งโลก เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ
ความเกิดแห่งโลก^๒ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม
๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย
ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด

ความเกิดแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยโสตและเสียง ... เพราะอาศัยขานะและกลิ่น ... เพราะอาศัย
ชีวหาและรส ... เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ
มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด ฯลฯ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด

ความเกิดแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล

ความดับแห่งโลก เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม
๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็น
ปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาขึ้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ

เชิงอรรถ :

^๑ โลกสูตร ปรากฏชื่อว่าโลกสมุทยสูตร ใน ส. สฬา. (แปล) ๑๘/๑๐๗/๑๒๑

^๒ โลก ในที่นี้หมายถึงสังขารโลก อันได้แก่ประชุมแห่งสังขารทั้งปวงที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย
(ส.น.อ. ๒/๔๔/๘๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๕. ญาดิกสูตร

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วย
ประการฉะนี้

ความดับแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยโสดะและเสียง ... เพราะอาศัยขานะและกลิ่น ... เพราะอาศัย
ชีวหาและรส ... เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ
มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะ
เป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้น
ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ความดับแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล”

โลกสูตรที่ ๔ จบ

๕. ญาดิกสูตร^๑

ว่าด้วยการแสดงธรรม ณ หมู่บ้านญาดิกะ

[๔๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำนกอิฐ ใกล้หมู่บ้านญาดิกะ
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้ตรัสธรรมบรรยายนี้ว่า

“เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม
๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็น
ปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด ฯลฯ ความเกิดขึ้น
แห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เพราะอาศัยโสดะและเสียง ... เพราะอาศัยขานะและกลิ่น ... เพราะอาศัย
ชีวหาและรส ... เพราะอาศัยกายและโผฏฐัพพะ ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ

เชิงอรรถ :

^๑ ญาดิกสูตร ปรากฏชื่อว่าอุปัชฌิตสูตร ใน ส.ส.พ. (แปล) ๑๘/๑๑๓/๑๒๖

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๕. ญาดิกสูตร

มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็น
ปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็น
ปัจจัย อุปาทานจึงเกิด ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการ
ฉะนี้

เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม
๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็น
ปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะ
อุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เพราะอาศัยโสตและเสียง ฯลฯ เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ์ มโนวิญญาณ
จึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนา
จึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วย
วิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์
ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งยืนแอบฟังพระผู้มีพระภาคอยู่ พระผู้มีพระภาคได้ทอด
พระเนตรเห็นภิกษุนั้นผู้ยืนแอบฟังอยู่ ได้ตรัสถามภิกษุนั้นดังนี้ว่า "ภิกษุ เธอได้ฟัง
ธรรมบรรยายนี้หรือไม่"

"ข้าพระองค์ได้ฟังอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า"

"ภิกษุ เธอจงศึกษาธรรมบรรยายนี้ จงเล่าเรียนธรรมบรรยายนี้ จงทรงจำ
ธรรมบรรยายนี้ เพราะธรรมบรรยายนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่ง
พรหมจรรย์"

ญาดิกสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๖. อัญญตรพราหมณสูตร

๖. อัญญตรพราหมณสูตร

ว่าด้วยพราหมณผู้หนึ่ง

[๔๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล พราหมณผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับพระผู้พระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ท่านพระโคตม คนนั้นทำเหตุ คนนั้นเสวยผลหรือหนอ”

“พราหมณ โวหารนี้ว่า ‘คนนั้นทำเหตุ คนนั้นเสวยผล’ นี้เป็นที่สุดอย่างหนึ่ง”

“ท่านพระโคตม ก็คนอื่นทำเหตุ คนอื่นเสวยผลหรือ”

“พราหมณ โวหารนี้ว่า ‘คนอื่นทำเหตุ คนอื่นเสวยผล’ นี้เป็นที่สุดอีก

อย่างหนึ่ง ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ อนึ่ง เพราะอริชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณนั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ‘ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

อัญญตรพราหมณสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๗. ชาณุสโสณิสสูตร

๗. ชาณุสโสณิสสูตร

ว่าด้วยชาณุสโสณิพราหมณ์

[๔๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ชาณุสโสณิพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
 นั้น ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว ชาณุสโสณิพราหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ท่านพระโคตม สิ่งทั้งปวงมีหรือ”

“พราหมณ์ โวหารนี้ว่า ‘สิ่งทั้งปวงมี’ นี้เป็นที่สุดอย่างหนึ่ง”

“ท่านพระโคตม ก็สิ่งทั้งปวงไม่มีหรือ”

“พราหมณ์ โวหารนี้ว่า ‘สิ่งทั้งปวงไม่มี’ นี้เป็นที่สุดอีกอย่างหนึ่ง

ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า
 ‘เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี
 ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอริชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
 วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ชาณุสโสณิพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มี
 พระภาคว่า ‘ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระ
 โคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่
 วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

ชาณุสโสณิสสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๘. โลกายติกสูตร

๘. โลกายติกสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะ^๑

[๔๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี
ครั้งนั้นแล พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะ
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ท่านพระโคตม สิ่งทั้งปวงมีหรือ”

“พราหมณ์ ข้อที่ว่า ‘สิ่งทั้งปวงมี’ นี้ เป็นโลกายตะข้อที่ ๑”

“ท่านพระโคตม ก็สิ่งทั้งปวงไม่มีหรือ”

“พราหมณ์ ข้อที่ว่า ‘สิ่งทั้งปวงไม่มี’ นี้ เป็นโลกายตะข้อที่ ๒”

“ท่านพระโคตม สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันหรือ”

“พราหมณ์ ข้อที่ว่า ‘สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน’ นี้ เป็นโลกายตะ
ข้อที่ ๓”

“ท่านพระโคตม ก็สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกันหรือ”

“พราหมณ์ ข้อที่ว่า ‘สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกัน’ นี้ เป็นโลกายตะข้อที่ ๔
ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า
‘เพราะอริชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี
ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอริชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ
วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะได้
กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ‘ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะ
ยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ผู้ถึงสรณะ
ตั้งแต่วินาทีนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต’

โลกายติกสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ คัมภีร์โลกายตะ หมายถึงคัมภีร์ที่ว่าด้วยศิลปะแห่งการเอาชนะผู้อื่นโดยการอ้างทฤษฎีและประเพณีทาง
สังคมมาหักล้างสังขธรรม มุ่งแสดงให้เห็นว่าตนฉลาดกว่า มิได้มุ่งสังขธรรมแต่อย่างใด (ที.สี.อ. ๒๕๖/๒๒๓,
ส.น.อ. ๒/๔๘/๘๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๙. อริยสาวกสูตร

๙. อริยสาวกสูตร

ว่าด้วยอริยสาวก

[๔๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ...

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า ‘เมื่ออะไรมี อะไรจึงมี เพราะอะไรเกิดขึ้น อะไรจึงเกิดขึ้น (เพราะอะไรมี สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะอะไรมี วิญญาณจึงมี) เมื่ออะไรมี นามรูปจึงมี เมื่ออะไรมี สฬายตนะจึงมี เมื่ออะไรมี ผัสสะจึงมี เมื่ออะไรมี เวทนาจึงมี เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี เมื่ออะไรมี อุปาทานจึงมี เมื่ออะไรมี ภพจึงมี เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เมื่ออะไรมี ชราและ มรณะจึงมี’

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า ‘เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (เมื่ออวิชชา มี สังขารทั้งหลาย จึงมี เมื่อสังขารทั้งหลายมี วิญญาณจึงมี) เมื่อวิญญาณมี นามรูปจึงมี เมื่อนามรูปมี สฬายตนะจึงมี เมื่อสฬายตนะมี ผัสสะจึงมี เมื่อผัสสะมี เวทนาจึงมี เมื่อเวทนา มี ตัณหาจึงมี เมื่อตัณหา มี อุปาทานจึงมี เมื่ออุปาทานมี ภพจึงมี ฯลฯ เมื่อชาติมี ชราและมรณะจึงมี อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘โลกนี้เกิดขึ้นอย่างนี้’

อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า ‘เมื่ออะไรไม่มี อะไรจึงไม่มี เพราะอะไรดับ อะไรจึงดับ (เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี วิญญาณจึงไม่มี) เมื่ออะไรไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี อุปาทานจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ภพจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ชาติจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี’

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า ‘เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ (เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลาย จึงไม่มี เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญาณจึงไม่มี) เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๑๐. ทุติยอริยสาวกสูตร

เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี ฯลฯ อุปาทานจึงไม่มี ... ภพจึงไม่มี ... ชาตจึงไม่มี
เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า 'โลกนี้ดับอย่างนี้'

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกรู้ชัดความเกิดและความดับไปแห่งโลกตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิบัง
ฯลฯ ดำรงอยู่ไกลประตอมตนิพพานบ้าง"

อริยสาวกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยอริยสาวกสูตร

ว่าด้วยอริยสาวก สูตรที่ ๒

[๕๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ...

"ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า 'เมื่ออะไรมี
อะไรจึงมี เพราะอะไรเกิดขึ้น อะไรจึงเกิดขึ้น เมื่ออะไรมี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่ออะไรมี
วิญญูณจึงมี เมื่ออะไรมี นามรูปจึงมี เมื่ออะไรมี สฬายตนะจึงมี เมื่ออะไรมี ผัสสะ
จึงมี เมื่ออะไรมี เวทนาจึงมี เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี เมื่ออะไรมี อุปาทานจึงมี
เมื่ออะไรมี ภพจึงมี เมื่ออะไรมี ชาตจึงมี เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี'

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า
'เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่ออวิชชา มี สังขารทั้ง
หลายจึงมี เมื่อสังขารทั้งหลายมี วิญญูณจึงมี เมื่อวิญญูณมี นามรูปจึงมี เมื่อ
นามรูปมี สฬายตนะจึงมี เมื่อสฬายตนะมี ผัสสะจึงมี เมื่อผัสสะมี เวทนาจึงมี เมื่อ
เวทนา มี ตัณหาจึงมี เมื่อตัณหา มี อุปาทานจึงมี เมื่ออุปาทานมี ภพจึงมี เมื่อภพมี
ชาติจึงมี เมื่อชาติมี ชราและมรณะจึงมี'" อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า 'โลกนี้เกิดขึ้น
อย่างนี้'

อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า 'เมื่ออะไรไม่มี อะไรจึงไม่มี
เพราะอะไรดับ อะไรจึงดับ เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี วิญญูณ
จึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๕. คหปติวรรค ๑๐. ทุตติยอริยสาวกสูตร

ผัสสะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี ฯลฯ
อุปาทาน ... ภพ ...ชาติ ... เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี'

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า
'เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลาย
จึงไม่มี เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี
เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี ฯลฯ เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี'
อริยสาวกนั้นรู้ชัดต่ออย่างนี้ว่า 'โลกนี้ดับอย่างนี้'

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกผู้รู้ชัดความเกิดและความดับไปแห่งโลกตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิบ้าง
ผู้ถึงพร้อมด้วยทัสนะบ้าง ผู้ถึงสัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง ประกอบด้วยญาณ
อันเป็นเสขะบ้าง ประกอบด้วยวิชชาอันเป็นเสขะบ้าง บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง
เป็นพระอริยะมีปัญญาเพิกถอนกิเลสบ้าง ดำรงอยู่ใกล้ประต้อมตนิพพานบ้าง''

ทุตติยอริยสาวกสูตรที่ ๑๐ จบ

คหปติวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปัญจเวรภัยสูตร	๒. ทุตติยปัญจเวรภัยสูตร
๓. ทุกขสูตร	๔. โลกสูตร
๕. ญาติสูตร	๖. อัญญตรพราหมณสูตร
๗. ชาณุสโสณสูตร	๘. โลกายติกสูตร
๙. อริยสาวกสูตร	๑๐. ทุตติยอริยสาวกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๑. ปริวีมังสนสูตร

๖. ทุกขวรรค

หมวดว่าด้วยทุกข์

๑. ปริวีมังสนสูตร

ว่าด้วยการพิจารณา

[๕๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสเรื่องนี่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุเมื่อพิจารณา จึงชื่อว่าพิจารณา เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ ทุกประการ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค เป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความ แห่งภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

“ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ สอนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ‘ขรา และมรณะนี้ใด มีทุกข์หลายอย่างนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นในโลก ขราและมรณะที่เป็นทุกข์ นี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิดหนอ เมื่อ อะไรมี ขราและมรณะจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ขราและมรณะจึงไม่มี’ เธอพิจารณาอยู่ จึงรู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘ขราและมรณะนี้ใด มีทุกข์หลายอย่างนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นในโลก ทุกข์นี้ มีชาติเป็นเหตุ มีชาติเป็นเหตุเกิด มีชาติเป็นกำเนิด มีชาติเป็นแดนเกิด เมื่อชาติมี

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๑. ปรีวิมังสนสูตร

ชราและมรณะจึงมี เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี” เธอรู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดปฏิบัติทำอันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ และเธอเป็นผู้ปฏิบัติตอย่างนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติตามธรรม เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ เพื่อความดับแห่งชราและมรณะโดยชอบ ทุกประการ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ‘ชาตินี้ มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ชาติจึงไม่มี’ เธอพิจารณาอยู่ จึงรู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘ชาติมีภพเป็นเหตุ มีภพเป็นเหตุเกิด มีภพเป็นกำเนิด มีภพเป็นแดนเกิด เมื่อภพมี ชาติจึงมี เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี’ เธอรู้ชัดชาติ รู้ชัดความเกิดแห่งชาติ รู้ชัดความดับแห่งชาติ รู้ชัดปฏิบัติทำอันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับแห่งชาติ และเธอผู้ปฏิบัติตอย่างนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติตามธรรม เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์เพื่อความดับชาติโดยชอบ ทุกประการ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ‘ภพนี้มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ

อุปาทานนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

ตัณหานี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

เวทนามนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

ผัสสะนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

สฬายตนะนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

นามรูปนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

วิญญาณนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ‘สังขารเหล่านี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี’ เธอพิจารณาอยู่ จึงรู้ชัดอย่างนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๑. ปริวิมังสนสูตร

ว่า 'สังขารทั้งหลายมีอวิชชาเป็นเหตุ มีอวิชชาเป็นเหตุเกิด มีอวิชชาเป็นกำเนิด มีอวิชชาเป็นแดนเกิด เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี'

ภิกษุเหล่านั้นรู้ชัดสังขารทั้งหลาย จึงรู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดความดับแห่งสังขาร รู้ชัดปฏิบัติอันเหมาะสมที่ให้งถึงความดับแห่งสังขาร และเธอผู้ปฏิบัติอย่างนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติดตามธรรม

ภิกษุทั้งหลาย เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ เพื่อความดับแห่งสังขารโดยชอบ ทุกประการ

บุรุษบุคคล^๑นี้ตกอยู่ในอวิชชา ถ้าสังขารที่เป็นบุญปรุงแต่ง วิญญูญาณก็ประกอบด้วยบุญ ถ้าสังขารที่เป็นบาปปรุงแต่ง วิญญูญาณก็ประกอบด้วยบาป ถ้าสังขารที่เป็นอาณัญชาปรุงแต่ง วิญญูญาณก็ประกอบด้วยอาณัญชา ในกาลใด ภิกษุละอวิชชาได้แล้ว วิชชาเกิดขึ้น ในกาลนั้น ภิกษุนั้นก็ปรับปรุงแต่งปัญญาภิสังขาร^๒ อปัญญาภิสังขาร^๓และอาณัญชาภิสังขาร^๔ เพราะกำจัดอวิชชาได้ เพราะมีวิชชาเกิดขึ้น เมื่อไม่ปรุงแต่ง ไม่จงใจ ก็ไม่ถือมันอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมัน ก็ไม่สะดุ้งกลัว เมื่อไม่สะดุ้งกลัว ก็ปรินิพพานเฉพาะตน รู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป'

เชิงอรรถ :

- ^๑ บุรุษบุคคล ในที่นี้เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกตามสมมติของชาวโลก เพราะพระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีกถา ๒ อย่าง คือ (๑) สมมติกถา ถ้อยคำสมมติ ตรัสตามที่โลกสมมติ เช่น ตรัสว่า สัตว์ นระ บุรุษ ดิสังเขตเป็นต้น (๒) ปรมัตถกถา ถ้อยคำโดยปรมัตถ์ตรัสตามสภาวะธรรม เช่นตรัสว่า ชันธ ชาติ ายตนะ เป็นต้น พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงปรมัตถกถา ก็ไม่ทรงลืมที่จะตรัสสมมติกถา ทั้งนี้เพื่อให้เวไนยสัตว์ได้เข้าใจธรรมะนั้นเอง (ส.น.อ. ๒/๕๑/๘๘)
- ^๒ ปัญญาภิสังขาร คืออภิสังขารที่เป็นบุญ สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายดี ได้แก่ กุศลเจตนาที่เป็นกามาวจร และรูปาวจร (ส.น.อ. ๒/๕๑/๘๘, ข.ม.อ. ๒๕/๒๑๖)
- ^๓ อปัญญาภิสังขาร คืออภิสังขารที่เป็นปฏิบัติต่อบุญคือเป็นบาป สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายชั่ว ได้แก่ กุศลเจตนาทั้งหลาย (ส.น.อ. ๒/๕๑/๘๘, ข.ม.อ. ๒๕/๒๑๖)
- ^๔ อาณัญชาภิสังขาร คืออภิสังขารที่เป็นอาณัญชา สภาพที่ปรุงแต่งภพอันมั่นคง ไม่หวั่นไหว ได้แก่ กุศลเจตนาที่เป็นรูปาวจร ๔ หมายถึงภาวะจิตที่มั่นคงแน่วแนด้วยสมาธิแห่งจตุตถฌาน (ส.น.อ. ๒/๕๑/๘๘, ข.ม.อ. ๒๕/๒๑๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๑. ปริวิมังสนสูตร

ถ้าภิกษุนั้นเสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า 'สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าหมกมุ่น' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าเพลิดเพลิน' ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า 'ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าหมกมุ่น' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าเพลิดเพลิน' ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า 'อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าหมกมุ่น' รู้ชัดว่า 'ไม่น่าเพลิดเพลิน' ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส) เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส) เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส) เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

ภิกษุนั้นเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนาที่มีกายเป็นที่สุด' เมื่อเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด' รู้ชัดว่า 'หลังจากตายแล้ว การเสวยอารมณ์ทั้งหมด ไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็น จักเหลืออยู่เพียงสรีรธาตุในโลกนี้เท่านั้น'

เปรียบเหมือนนรุชยกหม้อที่ร้อนออกจากเตาเผาหม้อ วางบนพื้นที่ยเรียบ 'ไออุ่นที่หม้อนั้นพึงหายไป เหลืออยู่เพียงกระเบื้องหม้อเท่านั้น อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ภิกษุเมื่อเสวยเวทนาที่มีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนาที่มีกายเป็นที่สุด' เมื่อเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า 'เราเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด' รู้ชัดว่า 'หลังจากตายแล้ว การเสวยอารมณ์ทั้งหมด ไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็น จักเหลืออยู่เพียงสรีรธาตุในโลกนี้เท่านั้น'

เธอทั้งหลายจะเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร ภิกษุผู้ชฌานสพพึงปรุ่่งแต่ง ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร อาเนญขาภิสังขารบ้างหรือ"

"ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

"อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะสังขารดับ วิญญาณพึงปรากฏหรือ"

"ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๑. ปรีวิมังสนสูตร

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อวิญญาณไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะวิญญาณดับ
นามรูปพึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อนามรูปไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะนามรูปดับ
สพ่ายตนะพึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสพ่ายตนะไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะสพ่ายตนะดับ
ผัสสะพึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อผัสสะไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะผัสสะดับ เวทนาพึง
ปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเวทนาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะเวทนาดับ ตัณหา
พึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อตัณหาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะตัณหาดับ อุปาทาน
พึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่ออุปาทานไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะอุปาทานดับ ภพ
พึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๒. อุปาทานสูตร

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อภพไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะภพดับชาติพึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อีกอย่างหนึ่ง เมื่อชาติไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะชาติดับ ชราและมรณะพึงปรากฏหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงสำคัญ จงเชื่อ น้อมใจเชื่อข้อความนั้นอย่างนั้นเถิด จงหมดความเคลือบแคลงสงสัยในข้อนั้นเถิด นั่นแลคือที่สุดแห่งทุกข”

ปริวิมังสนสูตรที่ ๑ จบ

๒. อุปาทานสูตร

ว่าด้วยความยึดมั่นถือมั่น

[๕๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจฉัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจฉัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจฉัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจฉัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ที่สมด้วยไม้ ๑๐ เล่ม เกรียนบ้าง ๒๐ เล่ม เกรียนบ้าง ๓๐ เล่ม เกรียนบ้าง ๔๐ เล่ม เกรียนบ้าง พิงลุกโพลง บุรุษใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้งและ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๒. อุปาทานสูตร

ไม้แห้งเข้าไปในกองไฟนั้น ทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ กองไฟใหญ่นั้น ได้อาหาร^๑ อย่างนั้น ได้เชื้อ^๒ อย่างนั้น ฟังลูกโพล่งตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมย ก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ที่สมด้วยไม้ ๑๐ เล่ม เกรียนบ้าง ๒๐ เล่ม เกรียนบ้าง ๓๐ เล่ม เกรียนบ้าง ๔๐ เล่ม เกรียนบ้าง ฟังลูกโพล่ง บุรุษ ไม้ใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้งและไม้แห้งเข้าไปในกองไฟนั้นทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ กองไฟใหญ่นั้นไม่ได้อาหารอย่างนั้น ไม่ได้เชื้ออย่างนั้น ฟังดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่าและไม่เติมเชื้อใหม่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

อุปาทานสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^{๑-๒} อาหารและเชื้อ ในที่นี้หมายถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดไฟ (ส.นิ.อ. ๒/๕๒/๙๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๑๐๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๓. สังโยชนสูตร

๓. สังโยชนสูตร

ว่าด้วยสังโยชน

[๕๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน^๑ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันพึงติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษเติมน้ำมันและใส่ไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะ เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้เชื้ออย่างนั้น พิงลุกโพลงตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน ตัณหาย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ :

- ^๑ สังโยชน หมายถึงกิเลสอันผูกใจสัตว์หรือธรรมที่มีตัสต์ไว้กับทุกขมี ๑๐ ประการ คือ (๑) สักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่าเป็นตัวของตน) (๒) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) (๓) สีลัพพตปรามาส (ความถือมั่นศีลพรด) (๔) กามราคะ (ความกำหนัดในกาม) (๕) พยาบาท (ความคิดร้าย) (๖) รูปราคะ (ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน) (๗) อรูปราคะ (ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน) (๘) มานะ (ความถือตัว) (๙) อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) (๑๐) อวิชชา (ความไม่รู้จริง) (ส.ม. (แปล) ๑๙/๑๘๐-๑๘๑/๑๐๑-๑๐๒, อง.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๓/๒๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๐๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๔. ทุติยสังโยชนสูตร

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันที่ติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษไม่เติมน้ำมันและไม่ใส่ไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ประทีปน้ำมันนั้น ไม่ได้อาหารอย่างนั้น ไม่ได้เชื้ออย่างนั้น พังดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่าและไม่เติมเชื้อใหม่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

สังโยชนสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุติยสังโยชนสูตร

ว่าด้วยสังโยชน์ สูตรที่ ๒

[๕๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันที่ติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษเติมน้ำมันและใส่ไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ประทีปน้ำมันนั้น ได้อาหารอย่างนั้น ได้เชื้ออย่างนั้น พังลุกโพลงตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๕. มหารุกขสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันพึ่งติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมัน และไส้ บุรุษไม่เติมน้ำมันและไม่ใส่ไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น ไม่ได้อาหารอย่างนั้น ไม่ได้เชื้ออย่างนั้น พึ่งดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่า และไม่เติมเชื้อใหม่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็นั้นนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมดับ เพราะตณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

หุติยสังโยชนสูตรที่ ๔ จบ

๕. มหารุกขสูตร

ว่าด้วยต้นไม้ใหญ่

[๕๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้น ย่อมดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึ่งยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็นั้นนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

พระสูตรต้นตปีฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๖. ทุดิยมหารุกขสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ก็ถอนรากใหญ่หน่อย โดยที่สุดแม่เท่าก้านแฝกขึ้น บุรุษนั้นพึงตัดต้นไม้นั้นเป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่แล้วพึงผ่า ครั้นผ่าแล้ว ทำให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้วเกลี่ย ผึ่งลม ผึ่งแดด ครั้นผึ่งลม ผึ่งแดดแล้ว เอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว ทำให้เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว พึงโปรยที่ลมแรงหรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นถูกตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไปมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหายอมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

มหารุกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุดิยมหารุกขสูตร

ว่าด้วยต้นไม้ใหญ่ สูตรที่ ๒

[๕๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้นยอมดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึงยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไปมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหายอมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ก็ถอนรากใหญ่หน่อยแม่เท่าก้านแฝกขึ้น ฯลฯ หรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นถูกตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๗. ตรุณรุกขสูตร

เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อ
 ภิคุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ
 เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วย
 ประการดังนี้”

หุติยมหารุกขสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตรุณรุกขสูตร

ว่าด้วยต้นไม้อ่อน

[๕๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิคุทั้งหลาย เมื่อภิคุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่
 เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี
 ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการดังนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้อ่อน (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) บุรุษพึงถนอมรากพรรณดิน
 รดน้ำสม่ำเสมอ เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้อ่อนนั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น
 พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิคุพิจารณา
 เห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมเจริญ
 เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้
 ด้วยประการดังนี้

เมื่อภิคุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์
 ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์
 ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการดังนี้

ภิคุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้อ่อน (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบ
 และตะกร้าเดินมา ฯลฯ หรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้อ่อน
 นั้น ถูกตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่
 ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิคุพิจารณาเห็น
 โทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ
 อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการดังนี้”

ตรุณรุกขสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๘. นามรูปสูตร

๘. นามรูปสูตร

ว่าด้วยนามรูป

[๕๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมหยั่งลง เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้อายุมีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้น ย่อมดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้อายุนั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึงยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมหยั่งลง เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมไม่หยั่งลง เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้อายุ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นนรุชถือจอบ และตะกร้าเดินมา ฯลฯ เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมไม่หยั่งลง เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

นามรูปสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๙. วิญญาณสูตร

๙. วิญญาณสูตร

ว่าด้วยวิญญาณ

[๕๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมหยั่งลง เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ ฯลฯ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกัฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมหยั่งลง เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมไม่หยั่งลง เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ฯลฯ เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกัฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมไม่หยั่งลง เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

วิญญาณสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๑๐. นิทานสูตร

๑๐. นิทานสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นต้นเหตุ

[๖๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวกุรุ ชื่อว่า กัมมาสทัมมะ แคว้นกุรุ

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ปฏิจลสมุปบาทนี้เป็นธรรมลึกลับซึ่ง แต่ถึงอย่างนั้นก็ปรากฏแก่ข้าพระองค์เหมือนกับว่าเป็นธรรมง่าย ๆ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ อย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ อย่าพูดอย่างนั้น ปฏิจลสมุปบาทนี้เป็นธรรมลึกลับซึ่ง สุดจะคาดคะเนได้ ก็เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่บรรลุธรรมนี้ หมูสัตว์จึงยุ่ง เหมือนขอดตายของช่างทุก เป็นปมม้วนนิ่งเหมือนกระจุกตาย เหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ข้ามพันอบาย^๑ ทุกคติ วินิบาต สงสาร

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจฉัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจฉัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจฉัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจฉัย ชรามรณะ โสกะ ปรีทเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้อายุมีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้น ดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้อายุนั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึงยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจฉัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจฉัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจฉัย ภพจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เชิงอรรถ :

^๑ **อบาย** ในที่นี้หมายถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เปตวิสัย และอสุรกายซึ่งเป็นสถานที่ไม่มีความเจริญ (ส.น.อ. ๒/๑๖/๖๐/๑๑๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๖. ทุกขวรรค ๑๐. นิทานสูตร

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ก็ถอนรากใหญ่หน่อยโดยที่สุด แม้เท่ากำนแฝกขึ้น บุรุษนั้นจึงตัดต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่ ครั้นตัดต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่แล้วพึงผ่า ครั้นผ่าแล้ว ทำให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้วเกลี่ย ผึ่งลม ผึ่งแดด ครั้นผึ่งลม ผึ่งแดดแล้ว เอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว ทำให้เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว พึงโปรยที่ลมแรง หรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นถูกตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

นิทานสูตรที่ ๑๐ จบ

ทุกขวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปริวีมังสนสูตร	๒. อุปาทานสูตร
๓. สังโยชนสูตร	๔. ทุตติยสังโยชนสูตร
๕. มหารุกขสูตร	๖. ทุตติยมหารุกขสูตร
๗. ตรุณรุกขสูตร	๘. นามรูปสูตร
๙. วิญญานสูตร	๑๐. นิทานสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑. อัสดวาสูตร

๗. มหาวรรค

หมวดว่าด้วยพระสูตรที่มีเนื้อหาสำคัญ

๑. อัสดวาสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ได้สติ

[๖๑] ข้าพเจ้าได้สติมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ^๑ พึงเบื่อหน่ายบ้าง คลายกำหนดบ้าง
หลุดพ้นบ้าง จากกายซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะเหตุที่การประชุมก็ดี ความสิ้นไปก็ดี การยึดถือก็ดี การทอดทิ้งกาย
ซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ก็ดี ย่อมปรากฏ เพราะฉะนั้น ปุถุชนผู้ไม่ได้
สติพึงเบื่อหน่ายบ้าง คลายกำหนดบ้าง หลุดพ้นบ้าง จากกายนั้น

ตถาคตเรียกสิ่งนี้ว่า ‘จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง’ ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ไม่อาจ
เบื่อหน่าย คลายกำหนด หลุดพ้นไปจากจิตเป็นต้นนั้นได้

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะจิตเป็นต้นนี้ ถูกรัดไว้ด้วยตัณหา ยึดถือว่าเป็นของเรา เป็นสิ่งที่ปุถุชน
ผู้ไม่ได้สติยึดมั่นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ ตลอดกาลนาน
เพราะฉะนั้น ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ จึงไม่อาจเบื่อหน่าย คลายกำหนด หลุดพ้นไปจาก
จิตเป็นต้นนั้นได้

เชิงอรรถ :

^๑ ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ในที่นี้หมายถึงปุถุชนผู้เว้นจากการศึกษาเล่าเรียน การสอบถาม การวินิจฉัยในชั้น
ธาตุ อายตนะ บัณฑิตญาณ เป็นต้น (ส.นิ.อ. ๒/๖๑/๑๑๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๑๕ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑. อัสนุตวาสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ พึงยึดถือกายซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ โดยความเป็นอัตตายังประเสริฐกว่า ส่วนการยึดถือจิตโดยความเป็นอัตตานิไม่ประเสริฐเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะกายซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ เมื่อดำรงอยู่ ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ๑๐๐ ปีบ้าง หรือเกินกว่าบ้าง ก็ยังปรากฏ

ตถาคตเรียกสิ่งนี้ว่า 'จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง' จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไปตลอดทั้งคืนและวัน เปรียบเหมือนลึงเมื่อเที่ยวไปในป่าเล็ก และป่าใหญ่จับกิ่งไม้ ปลอยกิ่งไม้นั้นแล้ว ย่อมจับกิ่งอื่น ปลอยกิ่งนั้นแล้วย่อมจับกิ่งอื่นต่อไป ฉะนั้น ตถาคตจึงเรียกสิ่งนี้ว่า 'จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง' จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไปตลอดทั้งคืนและวัน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมมนสิการปฏิจลสมุปปาทนั้นแหละโดยแยบคาย ในกายและจิตนั้นว่า 'เพราะเหตุนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือ เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอริชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้'

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า 'หลุดพ้นแล้ว' รู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป"

อัสนุตวาสูตรที่ ๑ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๒. ทุติยอัสนฺตวาสุตร

๒. ทุติยอัสนฺตวาสุตร

ว่าด้วยผู้ไม่ได้สดับ สูตรที่ ๒

[๖๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ พึงเบื่อหน่ายบ้าง คลายกำหนดบ้าง
หลุดพ้นบ้าง จากกายซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะเหตุที่การประชุมก็ดี ความสิ้นไปก็ดี การยึดถือก็ดี การทอดทิ้งกายซึ่ง
เป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ก็ดี ย่อมปรากฏ เพราะฉะนั้น ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
พึงเบื่อหน่ายบ้าง คลายกำหนดบ้าง หลุดพ้นบ้างจากกายนั้น

ตถาคตเรียกสิ่งนี้ว่า ‘จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง’ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับไม่อาจ
เบื่อหน่าย คลายกำหนด หลุดพ้นไปจากจิตเป็นต้นนั้นได้

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะจิตเป็นต้นนี้ ถูกรัดไว้ด้วยตัณหา ยึดถือว่าเป็นของเรา เป็นสิ่งที่ปุถุชน
ผู้ไม่ได้สดับยึดมั่นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ ตลอดกาลนาน
เพราะฉะนั้น ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ จึงไม่อาจเบื่อหน่าย คลายกำหนด หลุดพ้นไปจาก
จิตเป็นต้นนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ พึงยึดถือกายซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูต
ทั้ง ๔ นี้ โดยความเป็นอัตตายังประเสริฐกว่า ส่วนการยึดถือจิตโดยความเป็นอัตตา
ไม่ประเสริฐเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะกายซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตทั้ง ๔ นี้ เมื่อดำรงอยู่ ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง
๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง
๑๐๐ ปีบ้าง หรือเกินกว่าบ้าง ก็ยังปรากฏ

ตถาคตเรียกสิ่งนี้ว่า ‘จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง’ จิตเป็นต้นนั้น ดวงหนึ่ง
เกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไปตลอดทั้งคืนและวัน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๒. ทุติยอัสนตวาสูตร

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมมนสิการปฏิจลสมุปปาทนั้นแหละโดย
แยบคาย ในกายและจิตนั้นว่า 'เพราะเหตุนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น
สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ

สุขเวทนาเกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนา

เพราะผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป สุขเวทนาที่เกิดขึ้น
เพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนา ซึ่งเสวยอารมณ์อันเกิดจากผัสสะนั้น
ก็ดับระงับไป

ทุกขเวทนาเกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา

เพราะผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนานั้นแหละดับไป ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้น
เพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา ซึ่งเสวยอารมณ์อันเกิดจากผัสสะนั้น
ก็ดับระงับไป

อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งอทุกขมสุขเวทนา

เพราะผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งอทุกขมสุขเวทนานั้นแหละดับไป อทุกขมสุขเวทนา
ที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งอทุกขมสุขเวทนา ซึ่งเสวยอารมณ์อันเกิดจาก
ผัสสะนั้น ก็ดับระงับไป

ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม้สองท่อนเสียดสีกันจึงเกิดความร้อนลุกเป็นไฟ แต่ถ้า
แยกไม้สองท่อนนั้นออกจากกัน ความร้อนที่เกิดจากการเสียดสีกันนั้น ก็จะดับมอดลง
แม้ฉับใจ

สุขเวทนาเกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนา

เพราะผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป สุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะ
อาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งสุขเวทนา ซึ่งเสวยอารมณ์อันเกิดจากผัสสะนั้น ก็ดับ
ระงับไป

ทุกขเวทนาเกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา

เพราะผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนานั้นแหละดับไป ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะ
อาศัยผัสสะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา ซึ่งเสวยอารมณ์อันเกิดจากผัสสะนั้น ก็ดับ
ระงับไป

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๓. ปุตตมังสสูตร

อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้น เพราะอาศัยผัสสะที่บังจัจแห่งอทุกขมสุขเวทนา เพราะผัสสะที่เป็นบังจัจแห่งอทุกขมสุขเวทนานั้นแหละดับไป อทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยผัสสะที่เป็นบังจัจแห่งอทุกขมสุขเวทนา ซึ่งเสวยอารมณ์อันเกิดจากผัสสะนั้น ก็ดับระงับไป ฉะนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบือนหน้าแม่ในผัสสะ แม่ในเวทนา แม่ในสัญญา แม่ในสังขาร แม่ในวิญญาณ เมื่อเบือนหน้า ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจึงหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า 'หลุดพ้นแล้ว' รู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป"

หุติยอัสนฺตวาสุตรที่ ๒ จบ

๓. ปุตตมังสสูตร

ว่าด้วยเนื้อบุตร

[๖๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

"ภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

อาหาร ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. กวฬิงการาหาร ที่หยาบหรือละเอียด
๒. ผัสสาหาร
๓. มโนสัญเจตนาหาร
๔. วิญญาณาหาร

อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๓. ปุตตมังสสูตร

กวางอาหาร จะพึงเห็นได้อย่างไร

คือ เปรียบเหมือนภรรยาสามีทั้งสอง ถือเอาเสบียงเล็กน้อย เดินทางกันดาร^๑ เขาทั้งสองมีบุตรน้อย ๑ คนทั้งน่ารัก และน่าพอใจ ขณะที่พวกเขากำลังเดินทางกันดาร เสบียงที่มีเพียงเล็กน้อยได้หมดสิ้นไป แต่ทางกันดารของพวกเขายังไม่ผ่านไป ยังเหลืออยู่ไกล ลำดับนั้น เขาทั้งสองตกลงกันว่า 'เสบียงที่เหลืออยู่เล็กน้อย ได้หมดสิ้นไปแล้ว แต่ทางกันดารยังเหลืออยู่ไกล ทางที่ดี พวกเราช่วยกันฆ่าบุตรน้อย ที่น่ารักน่าพอใจคนนี้เสีย ทำเป็นเนื้อเค็มและเนื้อย่าง บริโภคเนื้อบุตร ก็จะข้ามพันททางกันดารที่เหลืออยู่ได้ เราทั้ง ๓ อย่าพินาศพร้อมกันเลย' ต่อมา ภรรยาสามีทั้งสองนั้นก็ฆ่าบุตรน้อยที่น่ารักน่าพอใจคนนั้น ทำเป็นเนื้อเค็มและเนื้อย่าง บริโภคเนื้อบุตรนั้นแหละจึงข้ามพันททางกันดารนั้นไปได้ พวกเขาบริโภคเนื้อบุตรไปพลาง ทบออกไปพลางรำพันว่า 'บุตรน้อยอยู่ที่ไหน บุตรน้อยอยู่ที่ไหน'

เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร

คือ พวกเขาบริโภคเนื้อบุตรเป็นอาหาร เพื่อเล่น เพื่อความมัวเมา หรือเพื่อตกแต่ง เพื่อประดับร่างกายหรือ"

"หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า"

"พวกเขาบริโภคอาหารที่ปรุงจากเนื้อบุตรเพียงเพื่อจะข้ามทางกันดารให้พ้นหรือ"

"ใช่ พระพุทธเจ้าข้า"

"ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เรากล่าวว่า 'บุคคลพึงเห็นกวางอาหาร (เปรียบเหมือนเนื้อบุตร)' เมื่ออริยสาวกกำหนด^๒รู้กวางอาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ราคะซึ่งเกิดจากกามคุณ ๕ เมื่อกำหนดรู้ราคะซึ่งเกิดจากกามคุณ ๕ ได้แล้ว สังโยชน์ที่เป็นเครื่องชกน้อริยสาวกให้มาสู่โลกนี้อีก ก็ไม่มี

เชิงอรรถ :

^๑ ทางกันดาร ในที่นี้หมายถึงทางที่ขมยากและมีภัย ๕ อย่าง คือ (๑) ภัยจากโจร (๒) ภัยจากสัตว์ร้าย (๓) ภัยจากอมนุษย์ เช่น พวกยักษ์ (๔) ภัยเพราะไม่มีน้ำ (๕) ภัยเพราะอาหารน้อย (ส.นิ.อ. ๒/๖๓/๑๑๘)

^๒ กำหนดรู้ ในที่นี้หมายถึงกำหนดรู้ด้วยปัญญา ๓ อย่าง คือ (๑) ญาณปริญา การกำหนดรู้ขั้นรู้จัก (๒) ตีรณปริญา การกำหนดรู้ขั้นพิจารณา (๓) ปหานปริญา การกำหนดรู้ขั้นละ (ส.นิ.อ. ๒/๖๓/๑๒๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๓. ปุตตมังสสูตร

ผัสสาหาร จะพึงเห็นได้อย่างไร

คือ เปรียบเหมือนแม่โคที่ไม่มีหนังหุ้ม ถ้ายืนฟังฝายอยู่ ก็จะถูกฝูงสัตว์ที่อาศัยฝายเจาะกิน ถ้ายืนฟังต้นไม้อยู่ ก็จะถูกฝูงสัตว์ที่อาศัยต้นไม้เจาะกิน ถ่าลงไปยืนแช่น้ำอยู่ ก็จะถูกฝูงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำกัดกิน ถ้ายืนอยู่ในที่แจ้ง ก็จะถูกฝูงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในอากาศเกาะจิกกิน ไม่ว่าแม่โคตัวที่ไม่มีหนังหุ้มตัวนั้นจะไปอาศัยอยู่ในสถานที่ใด ๆ ก็ตาม ก็ถูกจำพวกสัตว์ที่อาศัยอยู่ในสถานที่นั้น ๆ กัดกินอยู่ร่ำไป อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เรากล่าวว่า 'บุคคลพึงเห็นผัสสาหาร (เปรียบเหมือนแม่โคที่ไม่มีหนังหุ้ม)' เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ผัสสาหารได้แล้วก็เป็นอันกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการ เมื่อกำหนดรู้เวทนา ๓^๑ ประการได้แล้ว เรากล่าวว่าไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งไปกว่านี้

มโนสัญเจตนาหาร จะพึงเห็นได้อย่างไร

คือ เปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง ลึกกว่าชั่วคราว เต็มไปด้วยถ่านเพลิง ไม่มีเปลว ไม่มีควัน ครั้งนั้นบุรุษคนหนึ่งต้องการมีชีวิตไม่ยอมตาย รักสุขเกลียดทุกข์เดินมาบุรุษมีกำลัง ๒ คนจับแขนของเขาคนละข้างจุดไปลงหลุมถ่านเพลิง ทันใดนั้น เขามีเจตนาปรารถนาตั้งใจจะไปให้ไกลจากหลุมถ่านเพลิง

ข้อนี้เพราะเหตุไร

เพราะเขารู้ว่า 'ถ้าเราจักตกหลุมถ่านเพลิงนี้ เราจักต้องตายหรือถึงทุกข์ปางตาย เพราะเหตุนี้' อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เรากล่าวว่า 'บุคคลพึงเห็นมโนสัญเจตนาหาร (เปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง)' เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้มโนสัญเจตนาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้ตัณหา ๓^๒ ประการ เมื่อกำหนดรู้ตัณหา ๓ ประการได้แล้ว เรากล่าวว่าไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งไปกว่านี้

เชิงอรรถ :

^๑ เวทนา ๓ ได้แก่ (๑) สุขเวทนา ความรู้สึกเป็นสุข (๒) ทุกขเวทนา ความรู้สึกเป็นทุกข์ (๓) อทุกขมสุขเวทนา ความรู้สึกเฉย ๆ หรือเรียกว่าอุเบกขาเวทนา ที่อริยสาวกกำหนดรู้ด้วยปัญญา ๓ ในผัสสาหารที่กำหนดรู้แล้ว (ที.ปา. ๑๑/๓๐๕/๑๙๔, ๓๕๓/๒๔๔, ส.ส.พ. (แปล) ๑๘/๒๗๐/๓๐๓, ส.นิ.อ. ๒/๖๓/๑๒๒)

^๒ ตัณหา ๓ ได้แก่ (๑) กามตัณหา(ความทะยานอยากในกาม) (๒) ภวตัณหา(ความทะยานอยากในภพ) (๓) วิภวตัณหา(ความทะยานอยากในวิภพ) (ส.นิ.อ. ๒/๖๓/๑๒๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๓. ปุตตมังสสูตร

วิญญานาหาร จะพึงเห็นได้อย่างไร

คือ เปรียบเหมือนราชบุรุษทั้งหลายจับโจรผู้ประพฤติชั่วได้แล้ว จึงทูลแสดงแด่พระราชว่า 'ขอเดชะ ผู้นี้เป็นโจรประพฤติชั่วต่อพระองค์ ขอจงทรงลงพระอาญาตามที่ทรงพระราชประสงค์แก่โจรผู้นี้เถิด'

พระราชามีพระกระแสรับสั่งว่า 'ท่านทั้งหลาย จงไปช่วยกันประหารมันด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเช้า' ราชบุรุษทั้งหลายก็ช่วยกันประหารนักโทษคนนั้นด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเช้าวันนั้น

ต่อมาในเวลาเที่ยงวัน พระราชาทรงซักถามราชบุรุษทั้งหลายว่า 'ท่านทั้งหลาย นักโทษคนนั้นเป็นอย่างไบบ้าง'

ราชบุรุษทั้งหลายกราบทูลว่า 'เขายังมีชีวิตอยู่ พระพุทธเจ้าข้า' จึงมีพระกระแสรับสั่งว่า 'ท่านทั้งหลาย จงไปช่วยกันประหารมันด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเที่ยงวัน' ราชบุรุษทั้งหลายก็ช่วยกันประหารนักโทษคนนั้นด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเที่ยงวัน

ต่อมาในเวลาเย็น พระราชาทรงซักถามราชบุรุษทั้งหลายอีกว่า 'ท่านทั้งหลาย นักโทษคนนั้นเป็นอย่างไบบ้าง'

ราชบุรุษทั้งหลายกราบทูลว่า 'เขายังมีชีวิตอยู่ พระพุทธเจ้าข้า' จึงมีพระกระแสรับสั่งว่า 'ท่านทั้งหลาย จงไปช่วยกันประหารมันด้วยหอก ๑๐๐ เล่มในเวลาเย็น'

ราชบุรุษทั้งหลายก็ช่วยกันประหารนักโทษคนนั้นด้วยหอก ๑๐๐ เล่ม ในเวลาเย็น เธอทั้งหลายจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร

คือ เมื่อเขาถูกประหารด้วยหอก ๓๐๐ เล่มตลอดทั้งวัน จะพึงได้เสวยทุกข์-โทมนัสซึ่งมีการประหารนั้นเป็นเหตุ มิใช่หรือ"

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๔. อัถถิราคสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเขาถูกประหารแม่ด้วยหอก ๑ เล่ม ยังได้เสวย
ทุกขโทมนัสซึ่งมีการประหารนั้นเป็นเหตุ ไม่ต้องพูดถึงเมื่อถูกประหารด้วยหอก
๓๐๐ เล่ม”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เรากล่าวว่า ‘บุคคลพึงเห็น
วิญญาณาหาร (เปรียบเหมือนนักโทษประหาร)’ เมื่ออริยสาวก กำหนดรู้วิญญาณา-
หารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้นามรูปได้ เมื่อกำหนดรู้นามรูปได้แล้ว เรากล่าวว่า
‘ไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้ยิ่งไปกว่านี้’”

ปุตตมังสสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัถถิราคสูตร

ว่าด้วยราคะมีอยู่

[๖๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้
เกิดแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

อาหาร ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. กวฬิงการาหาร ที่หยาบหรือละเอียด
๒. ผัสสาหาร
๓. มโนสัญเจตนาหาร
๔. วิญญาณาหาร

อาหาร ๔ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่มสัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่อ
อนุเคราะห์หมู่มสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

ถ้าราคะ(ความกำหนัด) นันทิ(ความเพลิดเพลิน) ตัณหา(ความทะยานอยาก)
มีอยู่ ในกวฬิงการาหาร วิญญาณจะตั้งอยู่อกงามในกวฬิงการาหารนั้น ที่ใดวิญญาณ
ตั้งอยู่อกงาม ที่นั้นย่อมมีนามรูปหยั่งลง ที่ใดมีนามรูปหยั่งลง ที่นั้นย่อมมีความเจริญ
แห่งสังขารทั้งหลาย ที่ใดมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นย่อมมีการเกิดในภพ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๔. อัถถิราคสูตร

ใหม่ต่อไป ที่ใดมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่นั้นย่อมมีชาติ ชราและมรณะต่อไป ที่ใดมีชาติ ชราและมรณะต่อไป เรากล่าวว่าที่นั้นมีความโศก มีความกระวนกระวาย และมีความคับแค้น

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา มีอยู่ในผัสสาหาร ...

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา มีอยู่ในมโนสัญเจตนาหาร ...

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา มีอยู่ในวิญญาณาหาร วิญญาณจะตั้งอยู่อกงาม ในวิญญาณาหารนั้น ที่ใดมีวิญญาณตั้งอยู่อกงาม ที่นั้นย่อมมีนามรูปหยั่งลง ที่ใดมีนามรูปหยั่งลง ที่นั้นย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่ใดมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่ใดมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่นั้นย่อมมีชาติ ชราและมรณะต่อไป ที่ใดมีชาติ ชราและมรณะต่อไป เรากล่าวว่า ที่นั้นมีความโศก มีความกระวนกระวายและมีความคับแค้น

เปรียบเหมือนเมื่อน้ำย้อม ครั่ง ขมิ้น สีเขียว หรือสีแดงอ่อน ข่างย้อมหรือ จิตรกรพึงเขียนรูปภาพสตรีหรือรูปภาพบุรุษ ให้ได้สัดส่วนครบถ้วนลงบนแผ่นกระดานที่ ขัดดีแล้ว ฝาผนัง หรือแผ่นผ้า อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกัฉันนั้น ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา มีอยู่ในกวีฬการาหาร วิญญาณจะตั้งอยู่อกงามในกวีฬการาหารนั้น ที่ใดมีวิญญาณตั้งอยู่อกงาม ที่นั้นย่อมมีนามรูปหยั่งลง ที่ใดมีนามรูปหยั่งลง ที่นั้นย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่ใดมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่ใดมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่นั้นย่อมมีชาติ ชราและมรณะต่อไป ที่ใดมีชาติ ชราและมรณะต่อไป เรากล่าวว่าที่นั้นมีความโศก มีความกระวนกระวาย และมีความคับแค้น

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา มีอยู่ในผัสสาหาร ...

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา มีอยู่ในมโนสัญเจตนาหาร ...

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา มีอยู่ในวิญญาณาหาร วิญญาณจะตั้งอยู่อกงาม ในวิญญาณาหารนั้น ที่ใดมีวิญญาณตั้งอยู่อกงาม ที่นั้นย่อมมีนามรูปหยั่งลง ที่ใดมีนามรูปหยั่งลง ที่นั้นย่อมมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่ใดมีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นย่อมมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่ใดมีการเกิดในภพใหม่ต่อไป

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๔. อัถถิราคสูตร

ที่นั่นย่อมมีชาติ ชราและมรณะต่อไป เรากล่าวว่าที่นั่นมีความโศก มีความกระวน-
กระวาย และมีความคับแค้น

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ำราคะ นั้นที ดัณฑหา ไม่มีในกวัฬงการาหาร วิญญานจะ
ไม่ตั้งอยู่องงามในกวัฬงการาหารนั้น ทีใดวิญญานไม่ตั้งอยู่องงาม ที่นั่นยอมไม่มี
นามรูปหยั่งลง ทีใดไม่มีนามรูปหยั่งลง ที่นั่นยอมไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย
ทีใดไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั่นยอมไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ทีใด
ไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่นั่นยอมไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป ทีใดไม่มีชาติ
ชราและมรณะต่อไป เรากล่าวว่าที่นั่นไม่มีความโศก ไม่มีความกระวนกระวาย และ
ไม่มีความคับแค้น

ถ้ำราคะ นั้นที ดัณฑหา ไม่มีในผัสสาหาร ...

ถ้ำราคะ นั้นที ดัณฑหา ไม่มีในมนโสนัญเจตนาหาร ...

ถ้ำราคะ นั้นที ดัณฑหา ไม่มีในวิญญานาหาร วิญญานจะไม่ตั้งอยู่องงามใน
วิญญานาหารนั้น ทีใดวิญญานไม่ตั้งอยู่องงาม ที่นั่นยอมไม่มีนามรูปหยั่งลง ทีใด
ไม่มีนามรูปหยั่งลง ที่นั่นยอมไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ทีใดไม่มีความ
เจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั่นยอมไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ทีใดไม่มีการเกิดใน
ภพใหม่ต่อไป ที่นั่นยอมไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป ทีใดไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป
เรากล่าวว่าที่นั่นไม่มีความโศก ไม่มีความกระวนกระวาย และไม่มีความคับแค้น

เปรียบเหมือนเรือนยอด^๑ หรือศาลาเรือนยอด^๒ มีหน้าต่างด้านทิศเหนือทิศใต้
หรือทิศตะวันออก พอดวงอาทิตย์ขึ้น แสงสว่างที่เข้าทางหน้าต่าง จะพึงส่องไปที่ไหน”

“ส่องไปที่ฝ้าด้านทิศตะวันตก พระพุทธเจ้าข้า”

“ถ้าไม่มีฝ้าด้านทิศตะวันตกแล้ว แสงสว่างนั้นจะพึงส่องไปที่ไหน”

“ที่แผ่นดิน พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ เรือนยอด ในที่นี้หมายถึงเรือนที่มีช่อฟ้า ๑ ตัว (ส.นิ.อ. ๒/๖๔/๑๓๐)

^๒ ศาลาเรือนยอด ในที่นี้หมายถึงศาลาที่มีช่อฟ้า ๒ ตัว (ส.นิ.อ. ๒/๖๔/๑๓๐)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๕. นครสูตร

“ถ้าไม่มีแผ่นดินเล่า แสงสว่างนั้นจะพึงส่องไปที่ไหน”

“ที่น้ำ พระพุทธเจ้าข้า”

“ถ้าไม่มีน้ำเล่า แสงสว่างจะพึงส่องไปที่ไหน”

“ไม่มีที่ส่อง พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็นั้น ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา ไม่มีใน
กวีพิงการอาหาร ฯลฯ

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา ไม่มีในผัสสาหาร ...

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา ไม่มีในมโนสัญเจตนาหาร ...

ถ้าราคะ นันทิ ตัณหา ไม่มีในวิญญาณาหาร วิญญาณจะไม่ตั้งอยู่อกงามใน
วิญญาณาหารนั้น ที่ใดวิญญาณไม่ตั้งอยู่อกงาม ที่นั้นย่อมไม่มีนามรูปหยั่งลง ที่ใด
ไม่มีนามรูปหยั่งลง ที่นั้นย่อมไม่มีความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่ใดไม่มีความ
เจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ที่นั้นย่อมไม่มีการเกิดในภพใหม่ต่อไป ที่ใดไม่มีการเกิดใน
ภพใหม่ต่อไป ที่นั้นย่อมไม่มีชาติ ชราและมรณะต่อไป ที่ใดไม่มีชาติ ชราและมรณะ
ต่อไป เรากล่าวว่าที่นั้นไม่มีความโศก ไม่มีความกระวนกระวาย และไม่มี ความ
คับแค้น”

อรรถิราคสูตรที่ ๔ จบ

๕. นครสูตร

ว่าด้วยนคร

[๖๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความ
คิดคำนึงอย่างนี้ว่า ‘โลกนี้ถึงความคับแค้น จึงเกิด แก่ ตาย จุตติและอุบัติ ก็บุคคล
ไม่รู้อุบายสลัดออกจากทุกข์คือชราและมรณะนี้ เมื่อไรจึงจะพ้นจากทุกข์คือชราและ
มรณะนี้ได้’ เราได้ดำริว่า ‘เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย ชรา
และมรณะจึงมี’ เพราะมนสิการโดยแยบคาย เราจึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า ‘เมื่อชาติมี
ชราและมรณะจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๕. นครสูตร

เราได้ดำริว่า 'เมื่ออะไรมีชาติจึงมี ฯลฯ ภพจึงมี ... อุปาทานจึงมี ... ตัณหาจึงมี ... เวทนาจึงมี ... ผัสสะจึงมี... สฬายตนะจึงมี ... นามรูปจึงมี ... เพราะอะไรเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี' เพราะมนสิการโดยแยบคาย เราจึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า 'เพราะวิญญาณมี นามรูปจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี'

เราได้ดำริว่า 'เมื่ออะไรมี วิญญาณจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี' เพราะมนสิการโดยแยบคาย เราจึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า 'เพราะนามรูปมี วิญญาณจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี'

เราได้ดำริว่า 'วิญญาณนี้ย่อมกลับมา ไม่พ้นจากนามรูป ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ โลกจึงเกิด แก่ ตาย จุตติ และอุบัติ กล่าวคือ เพราะนามรูปเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า 'สมุทัย สมุทัย'

เราได้ดำริว่า 'เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะอะไรดับ ชราและมรณะจึงดับ' เพราะมนสิการโดยแยบคาย เราจึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า 'เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ'

เราได้ดำริว่า 'เพราะอะไรไม่มี ชาติจึงไม่มี ฯลฯ ภพจึงไม่มี ... อุปาทานจึงไม่มี ... ตัณหาจึงไม่มี ... เวทนาจึงไม่มี ... ผัสสะจึงไม่มี ... สฬายตนะจึงไม่มี ... นามรูปจึงไม่มี ... เพราะอะไรดับ นามรูปจึงดับ' เพราะมนสิการโดยแยบคาย เราจึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า 'เพราะวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ'

เราได้ดำริว่า 'เพราะอะไรไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับ วิญญาณจึงดับ' เพราะมนสิการโดยแยบคาย เราจึงได้รู้แจ้งด้วยปัญญาว่า 'เพราะนามรูปไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เพราะนามรูปดับ วิญญาณจึงดับ'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๕. นครสูตร

เราได้อำริว่า 'มรรคนี้เราได้บรรลุแล้วด้วยปัญญาเครื่องตรัสรู้ คือ เพราะนามรูป
 ดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะ
 จึงดับ เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้
 ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคย
 ได้ฟังมาก่อนได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า 'นิโรธ นิโรธ'

เปรียบเหมือนนบุรุษเมื่อเที่ยวไปในป่าเล็ก ป่าใหญ่ พบทางเก่าที่คนสมัยก่อน
 เคยใช้เดินไปมา เขาเดินตามทางนั้นไป พบนครเก่า ราชธานีโบราณซึ่งสมบูรณ์ด้วย
 สวนดอกไม้ ป่าไม้ สระโบกขรณี เข็งเทิน ล้วนน่ารื่นรมย์ ที่คนสมัยก่อนเคยอยู่
 อาศัย ต่อมาเขาได้กราบทูลพระราชา หรือเรียนแก่ราชมหากษัตริย์ว่า 'ขอเดชะ
 ขอพระองค์โปรดทรงรับรู้เถิดพระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าเมื่อเที่ยวไปในป่าเล็ก
 ป่าใหญ่ ได้พบทางเก่าที่คนสมัยก่อนเคยใช้เดินไปมา ข้าพระพุทธเจ้าเดินตามทาง
 นั้นไป ขณะเดินอยู่ ก็ได้พบนครเก่า ราชธานีโบราณซึ่งสมบูรณ์ด้วยสวนดอกไม้ ป่าไม้
 สระโบกขรณี เข็งเทิน ล้วนน่ารื่นรมย์ ที่คนสมัยก่อนเคยอยู่อาศัย ขอพระองค์โปรด
 ให้สร้างพระนครนั้นเถิด พระพุทธเจ้าข้า' หลังจากนั้น พระราชาหรือราชมหากษัตริย์
 จึงได้สร้างนครนั้นขึ้นมา ต่อมาพระนครนั้นได้มั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ มีประชากรมาก
 มีพลเมืองหนาแน่น ทั้งถึงความเจริญไพบุลย์ อุปมานี้ฉันทิ อุปไมยก็ฉันทินั้น เราได้
 พบทางเก่า ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เคยเสด็จพระดำเนิน

ทางเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เคยเสด็จพระดำเนิน เป็นอย่างไร
 คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้น ได้แก่

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

๘. สัมมาสมาธิ

นี่คือทางเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เคยเสด็จพระดำเนิน เราก็
 ได้ดำเนินตามทางนั้น ได้รู้ชัดชราและมรณะ ได้รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ
 ได้รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ และได้รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งชราและ
 มรณะ เราได้ดำเนินไปตามทางนั้นแล้ว ขณะดำเนินไปได้รู้ชัดชาติ ฯลฯ ได้รู้ชัดภพ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๖. สัมมสสูตร

... ได้รู้ชัดอุปาทาน ... ได้รู้ชัดตัณหา ... ได้รู้ชัดเวทนา ... ได้รู้ชัดผัสสะ ... ได้รู้ชัดสพ่ายตนะ ... ได้รู้ชัดนามรูป ... ได้รู้ชัดวิญญาน ... เราได้ดำเนินตามทางนั้นแล้ว ขณะดำเนินไป ได้รู้ชัดสังขารทั้งหลาย ได้รู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร ได้รู้ชัดความดับแห่งสังขาร ได้รู้ชัดปฏิบัติทาที่ไปถึงความดับแห่งสังขาร ครั้นได้รู้ชัดอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นแล้ว เราจึงบอกแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้จึงได้บริบูรณ์ กว้างขวาง รู้จักกันโดยมาก มันคงดี กระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว”

นครสูตรที่ ๕ จบ

๖. สัมมสสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาปัจฉัยภายใน

[๖๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวกุรุ ชื่อว่ากัมมาสทัมมะ แคว้นกุรุ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพิจารณาปัจฉัยภายในกันบ้างหรือ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยอมพิจารณาปัจฉัยภายใน”

“เธอพิจารณาปัจฉัยภายในอย่างไร”

ลำดับนั้น ภิกษุรูปนั้นก็ได้ทูลเล่าถวายให้ทรงทราบ (แต่)ไม่เป็นที่พอพระทัยของพระผู้มีพระภาค

เมื่อเธอกราบทูลอย่างนั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ก็ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ถึงเวลาที่จะทรงแสดงเรื่องนี้แล้ว ข้าแต่พระสุคต ถึงเวลาที่จะทรงแสดงเรื่องนี้แล้ว ภิกษุทั้งหลายได้ฟังปัจฉัยภายในที่พระองค์ตรัสไว้แล้วก็จักทรงจำไว้”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๖. สัมมสสูตร

“อานนท์ ถ้าเช่นนั้นเธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้น
ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาปัจจัย
ภายในว่า ‘ชราและมรณะนี้ใด มีทุกข์หลายอย่างนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นในโลก ชราและ
มรณะที่เป็นทุกข์นี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็น
แดนเกิด เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี’
เธอพิจารณาอยู่ จึงรู้อย่างนี้ว่า ‘ชราและมรณะนี้ใด มีทุกข์หลายอย่างนับไม่ถ้วนเกิด
ขึ้นในโลก ชราและมรณะที่เป็นทุกข์นี้ มีอุปธิ^๑เป็นเหตุ มีอุปธิเป็นเหตุเกิด มีอุปธิเป็น
กำเนิด มีอุปธิเป็นแดนเกิด เมื่ออุปธิมี ชราและมรณะจึงมี เมื่ออุปธิไม่มี ชราและ
มรณะจึงไม่มี’ เธอรู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ รู้ชัดความ
ดับแห่งชราและมรณะ และรู้ชัดปฏิบัติอันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ
และเธอผู้ปฏิบัติตอย่างนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติตามธรรม เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นผู้
ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ เพื่อความดับแห่งชราและมรณะโดยชอบทุกประการ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาปัจจัยภายในว่า ‘อุปธินี้มี
อะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี
อุปธิจึงมี เมื่ออะไรไม่มี อุปธิจึงไม่มี’ เธอพิจารณาอยู่จึงรู้อย่างนี้ว่า ‘อุปธิมีต้นเหตุ
เป็นเหตุ มีต้นเหตุเป็นเหตุเกิด มีต้นเหตุเป็นกำเนิด มีต้นเหตุเป็นแดนเกิด เมื่อ
ต้นเหตุมี อุปธิจึงมี เมื่อต้นเหตุไม่มี อุปธิจึงไม่มี’ เธอรู้ชัดอุปธิ รู้ชัดความเกิด
แห่งอุปธิ รู้ชัดความดับแห่งอุปธิ และรู้ชัดปฏิบัติอันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับ
แห่งอุปธิ และเธอผู้ปฏิบัติตอย่างนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติตามธรรม เราเรียก
ภิกษุนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ เพื่อความดับแห่งอุปธิโดยชอบทุกประการ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาปัจจัยภายในว่า ‘ตัณหา
เมื่อเกิด ย่อมเกิดขึ้นในที่ไหน เมื่อตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ในที่ไหน’ เธอพิจารณาอยู่จึงรู้
อย่างนี้ว่า ‘รูปที่เป็นปียรูป^๒ เป็นสาตรูป^๓ใดมีอยู่ในโลก ตัณหาเมื่อเกิดขึ้นย่อม
เกิดขึ้นในรูปนั้น เมื่อตั้งอยู่ย่อมตั้งอยู่ในรูปนั้น ก็อะไรเล่าเป็นปียรูป เป็นสาตรูปในโลก

เชิงอรรถ :

^๑ อุปธิ คือกิเลสที่ทำให้ติดอยู่ในวัฏฏะ ในที่นี้หมายถึงขันธ ๕ ของสัตว์ (ส.น.อ. ๒/๖๖/๑๓๕)

^๒ ปียรูป คือรูปที่นารัก นำปรารถนา (ข.จ. (แปล) ๓๐/๕๕/๒๒๑, ส.น.อ. ๒/๖๖/๑๓๕)

^๓ สาตรูป คือรูปที่น่ายินดี น่าต้องการ (ข.จ. (แปล) ๓๐/๕๕/๒๒๑, ส.น.อ. ๒/๖๖/๑๓๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๖. สัมมสสูตร

คือ จักขุเป็นปียรูป เป็นสาตรูปในโลก ฯลฯ โสตะเป็นปียรูป เป็นสาตรูป
 ในโลก ... ขานะเป็นปียรูป เป็นสาตรูปในโลก ... ชิวหาเป็นปียรูป เป็นสาตรูป
 ในโลก ... กายเป็นปียรูป เป็นสาตรูปในโลก ... มโนเป็นปียรูป เป็นสาตรูปในโลก
 ตัณหานั้นเมื่อเกิดย่อมเกิดขึ้นในมโนนั้น เมื่อตั้งอยู่ย่อมตั้งอยู่ในมโนนั้น'

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีต ได้เห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็นสาตรูป
 ในโลก โดยความเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นอึดตา ไม่มีโรค เกษม สมณะหรือ
 พราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำตณหาให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำตณหาให้
 เจริญแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำอุปธิให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์
 เหล่าใดทำอุปธิให้เจริญแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำทุกขให้เจริญ
 สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำทุกขให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่พ้น
 จากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า
 สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่พ้นจากทุกขไปได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต จักเห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็น
 สาตรูปในโลก โดยความเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นอึดตา ไม่มีโรค เกษม สมณะ
 หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าจักทำตณหาให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
 จักทำตณหาให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าจักทำอุปธิให้เจริญ สมณะ
 หรือพราหมณ์เหล่าใดจักทำอุปธิให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าจักทำ
 ทุกขให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดจักทำทุกขให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์
 เหล่านั้นชื่อว่าจักไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ
 อุปายาส เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นจักไม่พ้นจากทุกขไปได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน เห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็น
 สาตรูปในโลก โดยความเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นอึดตา ไม่มีโรค เกษม สมณะ
 หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำตณหาให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำตณหา
 ให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำอุปธิให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์
 เหล่าใดทำอุปธิให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำทุกขให้เจริญ สมณะหรือ
 พราหมณ์เหล่าใดทำทุกขให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่พ้นจากชาติ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๖. สัมมสสูตร

ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นไม่พ้นจากทุกข์ไปได้

เปรียบเหมือนชั้นสำริดใส่สุราสมบุรณ์ด้วยสี กลิ่นและรส แต่ชั้นใบนั้นเจือยาพิษ
ขณะนั้น มีบุรุษเดินฝ่าความร้อนอบอ้าวเหน็ดเหนื่อยเมื่อยลักระหายน้ำมา คนทั้งหลาย
จึงพูดกับเขาว่า ‘พ่อหนุ่ม ชั้นสำริดใส่สุราใบนี้ สมบุรณ์ด้วยสี กลิ่นและรสมีไว้สำหรับ
ท่าน แต่ว่ามันเจือยาพิษ ถ้าท่านต้องการก็จงดื่มเถิด เพราะเมื่อดื่ม สุรานั้นก็จกซึมซาบ
ด้วยสีบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง ก็แหละครั้นดื่มแล้ว ท่านจะตาย หรือถึงทุกข์ปางตาย
เพราะการดื่มนั้น’ บุรุษนั้นไม่ทันพิจารณาชั้นน้ำสำริดนั้น ก็รีบดื่มจนหมด เขาพึงตาย
หรือถึงทุกข์ปางตาย เพราะการดื่มนั้น

ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่งในอดีต ได้เห็นรูปที่เป็นปียรูปในโลก ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่งในอนาคต ฯลฯ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน เห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็น
สาตรูปในโลก โดยความเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นอัตตา ไม่มีโรค เกษม สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำตณหาให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดทำตณหา
ให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำอุปธิให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดทำอุปธิให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าทำทุกข์ให้เจริญ สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่าใดทำทุกข์ให้เจริญ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่พ้นจากชาติ
ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นไม่พ้นจากทุกข์ไปได้

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีต ได้เห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็น
สาตรูปในโลก โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นโรค เป็นภัย
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละตณหาได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
ละตณหาได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละอุปธิได้แล้ว สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่าใดละอุปธิได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละทุกข์ได้แล้ว
สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละทุกข์ได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าพ้น

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๖. สัมมสสูตร

ไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้แล้ว เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นพ้นจากทุกข์ได้แล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต จักเห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็น สาดรูปในโลก โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นโรค เป็นภัย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าจักละดับเห็นได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด จักละดับเห็นได้ ฯลฯ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นจักพ้นจากทุกข์ไปได้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน เห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็น สาดรูปในโลก โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นโรค เป็นภัย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละดับเห็นได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดชื่อว่า ละดับเห็นได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละอุปธิได้ สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใดละอุปธิได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละทุกข์ได้ สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใดชื่อว่าละทุกข์ได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าพ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้ เรากล่าวว่า สมณะหรือ พราหมณ์เหล่านั้นพ้นจากทุกข์ไปได้

เปรียบเหมือนขันสำริดใสสุราสมบุรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แต่ขันใบนั้นเจือ ยาพิษ ขณะนั้นมีบุรุษเดินฝ่าความร้อนอบอ้าวเหน็ดเหนื่อยเมื่อยลักระหายน้ำมา คนทั้งหลายจึงพูดกับเขาว่า 'พ่อหนุ่ม ขันสำริดใสสุราใบนี สมบุรณ์ด้วยสี กลิ่น และรสมีไว้สำหรับท่าน แต่ว่ามันเจือยาพิษ ถ้าท่านต้องการก็จงดื่มเถิด เพราะเมื่อ ดื่มสุรานั้นก็จักซึมซาบด้วยสีบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง ก็แหละครั้นดื่มแล้ว ท่านจะตาย หรือถึงทุกข์ปางตาย เพราะการดื่มนั้น' ลำดับนั้น บุรุษนั้นพึงคิดว่า 'ความกระหาย สุรานี้ เราอาจจะบรรเทาได้ด้วยน้ำดื่ม ฟองน้ำส้ม น้ำข้าวผสมเกลือหรือน้ำยาดอง แต่เราจะไม่ดื่มสุราที่ให้ประโยชน์สุขแก่เรามาช้านานนั้นเลย' เขาพิจารณาขันสำริด นั้นแล้ว ก็ไม่ดื่ม เททิ้งไป เขาจึงไม่ตายหรือถึงทุกข์ปางตาย เพราะการดื่มนั้น

ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่งในอดีต ใดเห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็นสาดรูปในโลก โดยความเป็นของ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นโรค เป็นภัย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าละดับเห็นได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละดับเห็นได้แล้ว สมณะหรือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๗. นพิกลาปิสุตร

พราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละอุปธิได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละอุปธิได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละทุกขีได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละทุกขีได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าพ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้แล้ว เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นพ้นจากทุกขีได้แล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต ฯลฯ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน เห็นรูปที่เป็นปียรูป เป็นสาตรูปในโลก โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นโรค เป็นภัย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละตัณหาได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละตัณหาได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละอุปธิได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละอุปธิได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าละทุกขีได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดละทุกขีได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าพ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นพ้นจากทุกขีไปได้”

สัมมสสูตรที่ ๖ จบ

๗. นพิกลาปิสุตร

ว่าด้วยกำไม้้อ

[๖๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิฐิตะพักอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้นถึงเวลาเย็น ท่านพระมหาโกฏิฐิตะออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับท่านพระสารีบุตรแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระมหาโกฏิฐิตะได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า

“ท่านสารีบุตร ชราและมรณะเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย หรือว่าชราและมรณะเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๗. นพิกลาปิสุตร

“ท่านโกฏฐิตะ ชราและมรณะเป็นสิ่งที่ตนกระทำเองก็มีใช่ เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วยก็มีใช่ ทั้งชราและมรณะเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ หามิได้ แต่เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี”

“ท่านสารีบุตร ชาติเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วย และเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย หรือว่าชาติเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ”

“ท่านโกฏฐิตะ ชาติเป็นสิ่งที่ตนกระทำเองก็มีใช่ เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วยก็มีใช่ ทั้งชาติเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หามิได้ แต่เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี”

“ท่านสารีบุตร ภพเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ฯลฯ อุปาทานเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ...

ตัณหาเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ... เวทนาเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ....

ผัสสะเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ... สฬายตนะเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง ....

นามรูปเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย หรือว่านามรูปเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ”

“ท่านโกฏฐิตะ นามรูปเป็นสิ่งที่ตนกระทำเองก็มีใช่ เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ก็มีใช่ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วยก็มีใช่ ทั้งนามรูปเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หามิได้ แต่เพราะวิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี”

“ท่านสารีบุตร วิญญานเป็นสิ่งที่ตนกระทำเอง เป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ เป็นสิ่งที่ตนกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คนอื่นกระทำให้ด้วย หรือว่าวิญญานเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่ตนกระทำเองก็มีใช่ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใช่หรือ”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๗. นพิกลาปิสูตร

“ท่านโกณฑลิตะ วิญญาณเป็นสิ่งที่คุณกระทำเองก็มีใจ เป็นสิ่งที่คุณอื่นกระทำให้ก็มีใจ เป็นสิ่งที่คุณกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คุณอื่นกระทำให้ด้วยก็มีใจ ทั้งวิญญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่คุณกระทำเองก็มีใจ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใจหาไม่ได้ แต่เพราะนามรูปเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี”

“เราเพิ่งรู้ชัดภาชิตของท่านสารีบุตรเดี๋ยวนี้เอง”

“ท่านโกณฑลิตะ นามรูปเป็นสิ่งที่คุณกระทำเองก็มีใจ เป็นสิ่งที่คุณอื่นกระทำให้ก็มีใจ เป็นสิ่งที่คุณกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คุณอื่นกระทำให้ด้วยก็มีใจ ทั้งนามรูปเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่คุณกระทำเองก็มีใจ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใจหาไม่ได้ แต่เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี”

“อึ่ง เราเพิ่งรู้ชัดภาชิตของท่านสารีบุตรเดี๋ยวนี้เอง”

“ท่านโกณฑลิตะ วิญญาณเป็นสิ่งที่คุณกระทำเองก็มีใจ เป็นสิ่งที่คุณอื่นกระทำให้ก็มีใจ เป็นสิ่งที่คุณกระทำเองด้วยและเป็นสิ่งที่คุณอื่นกระทำให้ด้วยก็มีใจ ทั้งวิญญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุที่คุณกระทำเองก็มีใจ และคนอื่นกระทำให้ก็มีใจหาไม่ได้ แต่เพราะนามรูปเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี”

“ท่านสารีบุตร ผมจะเข้าใจเนื้อความแห่งภาชิตนี้ได้อย่างไร”

“ถ้าเช่นนั้น ผมจักเปรียบเทียบให้ท่านฟัง บุรุษทั้งหลายผู้มีความรู้ในโลกนี้ ย่อมรู้เนื้อความแห่งภาชิตได้แม้ด้วยการเปรียบเทียบ

เปรียบเทียบเหมือนไม้ธนู ๒ ก่า ฟังตั้งอยู่ได้เพราะอาศัยกันและกัน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกี้ฉันนั้น เพราะนามรูปเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเทียบเหมือนไม้ธนูทั้ง ๒ ก่า นั้น ถ้าดึงออกเสียก่าหนึ่ง อีกก่าหนึ่งก็ล้ม ถ้าดึงออกอีกก่าหนึ่ง อีกก่าหนึ่งก็ล้ม อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกี้ฉันนั้น เพราะนามรูปดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๗. นพิกลาปิสูตร

สพ่ายตนะจึงดับ เพราะสพ่ายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์
ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

“ท่านสารีบุตร สุภาสิตตามที่ท่านกล่าวมานี้ เป็นสิ่งน่าอัศจรรย์จริง ไม่เคย
ปรากฏ ผมชื่นชมคำสุภาสิตของท่านสารีบุตรจำนวน ๓๖ เรื่องนี้”^๑

“ท่านผู้มีอายุ ถ้าภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด
เพื่อดับชราและมรณะ ควรเรียกว่า ‘ภิกษุธรรมกถึก’ ถ้าภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อ
ความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชราและมรณะ ควรเรียกว่า ‘ภิกษุผู้
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ ถ้าภิกษุเป็นผู้หลุดพ้น เพราะความเบื่อหน่าย คลาย
กำหนด ดับ เพราะไม่ถือมั่นชราและมรณะ ควรเรียกว่า ‘ภิกษุผู้บรรลุนิพพานใน
ปัจจุบัน’

ถ้าภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชาติ ฯลฯ
ภพ ... อุปาทาน ... ตัณหา ... เวทนา ... ผัสสะ ... สพ่ายตนะ ... นามรูป ... วิญญาณ
... สังขารทั้งหลาย ...

ถ้าภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับอวิชชา
ควรเรียกว่า ‘ภิกษุธรรมกถึก’ ถ้าภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลาย
กำหนด เพื่อดับอวิชชา ควรเรียกว่า ‘ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ ถ้าภิกษุ
เป็นผู้หลุดพ้น เพราะความเบื่อหน่าย คลายกำหนด ดับ เพราะไม่ถือมั่นอวิชชา
ควรเรียกว่า ‘ภิกษุผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

นพิกลาปิสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

- ๑ ๓๖ เรื่องนี้ หมายถึงองค์ปฎิจจสมุปบาททั้ง ๑๒ ซึ่งแต่ละองค์ท่านจำแนกออกเป็น ๓ เหตุ คือ (๑) การ
แสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับชราและมรณะ เรียกว่าคุณของธรรมกถึก
(๒) การปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย ฯลฯ เรียกว่า ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (๓) ผลการปฏิบัติคือ
การบรรลุนิพพานเพราะความเบื่อหน่าย ฯลฯ เรียกว่า ผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน (๑๒ x ๓ = ๓๖) (ส.นิ.อ.
๒/๖๗/๑๓๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๓๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๘. โกสัมพิสูตร

๘. โกสัมพิสูตร

ว่าด้วยการสนทนาธรรม ณ กรุงโกสัมพี

[๖๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระมุสิละ ท่านพระปวิภูสฺส ท่านพระนารทะ และท่านพระอาณนทพัทกอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้น ท่านพระปวิภูสฺสได้ถามท่านพระมุสิละว่า

“ท่านมุสิละ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว ท่านมุสิละมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมีหรือ’

ท่านพระมุสิละได้ตอบว่า ‘ท่านปวิภูสฺส เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี’

“ท่านมุสิละ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว ท่านมุสิละมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมีหรือ’ ฯลฯ ‘เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี’ ... ‘เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี’ ... ‘เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี’ ... ‘เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี’ ... ‘เพราะสพายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี’ ... ‘เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สพายตนะจึงมี’ ... ‘เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี’ ... ‘เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี’ ... ‘เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมีหรือ’

“ท่านปวิภูสฺส เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี’

“ท่านมุสิละ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว ท่านมุสิละมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะชาติดับ ชรา และมรณะจึงดับหรือ’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๘. โกสัมพิสูตร

“ท่านปริภูฐะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า “เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ”

“ท่านมุสิละ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ท่านมุสิละมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะภพดับ ชาติจึงดับหรือ’ ฯลฯ ‘เพราะ
อุปาทานดับ ภพจึงดับ’ ... ‘เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ’ ... ‘เพราะเวทนาดับ
ตัณหาจึงดับ’ ... ‘เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ’ ... ‘เพราะสพฺพายตนะดับ ผัสสะจึงดับ’
... ‘เพราะนามรูปดับ สพฺพายตนะจึงดับ’ ... ‘เพราะวิญญานดับ นามรูปจึงดับ’ ...
‘เพราะสังขารดับ วิญญานจึงดับ’ ... ‘เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับหรือ”

“ท่านปริภูฐะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ”

“ท่านมุสิละ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา
เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
ท่านมุสิละมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘ความดับแห่งภพเป็นนิพพานหรือ”

“ท่านปริภูฐะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘ความดับแห่งภพเป็นนิพพาน”^๑

“ถ้าเช่นนั้น ท่านมุสิละก็เป็นพระอรหันตชินาสพละสี”

เมื่อท่านพระปริภูฐะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระมุสิละได้นิ่งเสีย

ลำดับนั้น ท่านพระนารทะได้กล่าวกับท่านพระปริภูฐะว่า ‘ดีละ ท่านปริภูฐะ
ผมฟังได้ปัญหานี้ ท่านจงถามปัญหานี้เถิด ผมจะตอบปัญหานี้แก่ท่าน”

เชิงอรรถ :

^๑ ความดับแห่งภพเป็นนิพพาน ในที่นี้หมายถึงความดับไปแห่งขันธ ๕ (ส.นิ.อ. ๒/๑๖/๑๓๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๓๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๘. โกสัมพิสูตร

“ท่านนารทะได้ปัญหานี้ ผมจะถามปัญหานี้กับท่าน และท่านจงตอบปัญหานี้
แก่ผม

ท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตามกันมา
เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
ท่านนารทะมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมีหรือ’”

“ท่านปริภูฐะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะจึงมี’”

“ท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ท่านนารทะมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี’ ฯลฯ
‘เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมีหรือ’”

“ท่านปริภูฐะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘เพราะอริชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี’”

“ท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ท่านนารทะมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับหรือ’”

“ท่านปริภูฐะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘เพราะชาติดับ ชราและมรณะจึงดับ’”

“ท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรองตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ท่านนารทะมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘เพราะภพดับ ชาติจึงดับหรือ’ ฯลฯ
‘เพราะอริชชาดับ สังขารจึงดับหรือ’”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๘. โกสัมพิสูตร

“ท่านปริภูษะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรงตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘เพราะอริชาตดับ สังขารจึงดับ’”

“ท่านนารทะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรงตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ท่านนารทะมีความรู้เฉพาะตนว่า ‘ความดับแห่งภพเป็นนิพพานหรือ’”

“ท่านปริภูษะ เว้นจากความเชื่อ เว้นจากความชอบใจ เว้นจากการฟังตาม
กันมา เว้นจากการคิดตรงตามแนวเหตุผล เว้นจากการเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจ
ไว้แล้ว ผมรู้เห็นว่า ‘ความดับแห่งภพเป็นนิพพาน’”

“ถ้าเช่นนั้น ท่านนารทะก็เป็นพระอรหันตชีณาสพละสิ”

“ท่านผู้มีอายุ ข้าว่า ‘ความดับแห่งภพเป็นนิพพาน’ ผมเห็นดีด้วยปัญญา
อันชอบตามความเป็นจริง แต่ผมไม่ใช่พระอรหันตชีณาสพล เปรียบเหมือนบ่อน้ำใน
ทางกัณดารที่บ่อนั้นไม่มีเขือก ไม่มีคันโพง ทันใดนั้น มีบุรุษเดินฝ่าความร้อนอบอ้าว
เหน็ดเหนื่อยเมื่อยลักระหายน้ำมา เขามองดูบ่อน้ำนั้น ก็รู้ว่ามือน้ำ แต่สัมผัสด้วย
กายไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ข้าว่า ‘ความดับแห่งภพเป็นนิพพาน’
ผมก็เห็นดีด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง แต่ผมไม่ใช่พระอรหันตชีณาสพล”

เมื่อท่านพระนารทะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้ถามพระปริภูษะว่า
‘ท่านพระปริภูษะชอบพูดอย่างนี้ ท่านพูดอะไรกับท่านพระนารทะบ้าง’

“ท่านอานนท์ ผมชอบพูดอย่างนี้ ผมไม่ได้พูดอะไรกับท่านพระนารทะ นอกจาก
กัลยาณธรรม นอกจากกุศลธรรม”

โกสัมพิสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๙. อุปยันติสูตร

๙. อุปยันติสูตร

ว่าด้วยน้ำขึ้นน้ำลง

[๖๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมหาสมุทรน้ำขึ้น^๑ก็ทำให้แม่น้ำใหญ่ขึ้นตาม แม่น้ำใหญ่
เมื่อขึ้นก็ทำให้แม่น้ำน้อยขึ้นตาม แม่น้ำน้อยเมื่อขึ้นก็ทำให้บึงใหญ่ขึ้นตาม บึงใหญ่
เมื่อขึ้นก็ทำให้บึงน้อยขึ้นตาม ฉนฺใด

อวิชชาเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้สังขารทั้งหลายเกิดขึ้นตาม สังขารทั้งหลายเมื่อเกิดขึ้น
ก็ทำให้วิญญาณเกิดขึ้นตาม วิญญาณเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้นามรูปเกิดขึ้นตาม นามรูป
เมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้สฬายตนะเกิดขึ้นตาม สฬายตนะเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้ผัสสะเกิดขึ้นตาม
ผัสสะเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้เวทนาเกิดขึ้นตาม เวทนาเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้ตัณหาเกิดขึ้นตาม
ตัณหาเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้อุปาทานเกิดขึ้นตาม อุปาทานเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้ภพเกิดขึ้นตาม
ภพเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้ชาติเกิดขึ้นตาม ชาติเมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้ชราและมรณะเกิดขึ้นตาม
ฉนฺนั้นเหมือนกัน

เมื่อมหาสมุทรน้ำลงก็ทำให้แม่น้ำใหญ่ลงตาม แม่น้ำใหญ่เมื่อลงก็ทำให้แม่น้ำ
น้อยลงตาม แม่น้ำน้อยเมื่อลงก็ทำให้บึงใหญ่ลงตาม บึงใหญ่เมื่อลงก็ทำให้บึงน้อย
ลงตาม ฉนฺใด

อวิชชาเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้สังขารทั้งหลายไม่เกิดขึ้นตาม สังขารทั้งหลายเมื่อ
ไม่เกิดขึ้นก็ทำให้วิญญาณไม่เกิดขึ้นตาม วิญญาณเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้นามรูปไม่

เชิงอรรถ :

^๑ ขึ้น ในที่นี้หมายถึงเต็มเปี่ยม (ส.นิ.อ. ๒/๗๐/๑๔๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สุลิมปริพาชกสูตร

เกิดขึ้นตาม นามรูปเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้สฬายณะไม่เกิดขึ้นตาม สฬายณะเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้ผัสสะไม่เกิดขึ้นตาม ผัสสะเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้เวทนาไม่เกิดขึ้นตาม เวทนาเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้ตัณหาไม่เกิดขึ้นตาม ตัณหาเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้อุปาทานไม่เกิดขึ้นตาม อุปาทานเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้ภพไม่เกิดขึ้นตาม ภพเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้ชาติไม่เกิดขึ้นตาม ชาติเมื่อไม่เกิดขึ้นก็ทำให้ชราและมรณะไม่เกิดขึ้นตาม ฉะนั้นเหมือนกัน”

อุปยันตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สุลิมปริพาชกสูตร

ว่าด้วยสุลิมปริพาชก

[๗๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ที่เทวดาและมนุษย์สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ประพฤติอ่อนน้อม ทรงได้รับจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัจฉัยเภสัชบริวาร แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้ที่เทวดาและมนุษย์สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ประพฤติอ่อนน้อม ได้รับจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัจฉัยเภสัชบริวาร แต่พวกอัญเดียรถีย์ปริพาชกเป็นผู้ที่เทวดาและมนุษย์ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่นบูชา ไม่ประพฤติอ่อนน้อม ไม่ได้รับจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัจฉัยเภสัชบริวาร

สมัยนั้น สุลิมปริพาชกพักอยู่ ณ กรุงราชคฤห์กับบริษัทปริพาชกจำนวนมาก ครั้งนั้น บริษัททั้งหลายของสุลิมปริพาชกได้กล่าวกับสุลิมปริพาชก ดังนี้ว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สุลิมปริพาชกสูตร

‘มาเถิดท่านสุลิมะ ท่านจงประพาศพรหมจรรย์ในสำนักพระสมณโคดม ท่านเรียนธรรมแล้ว ฟังบอกสอนพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าเรียนธรรมนั้นแล้ว จักบอกแก่พวกคฤหัสถ์ เมื่อเป็นเช่นนั้น แม้พวกเราจักเป็นผู้ที่เทวดาและมนุษย์สักการะเคารพ นับถือ บูชา ประพาศดีอ่อนน้อม จักได้รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร’

สุลิมปริพาชกรับคำบริษัทของตนแล้วเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับท่านพระอานนท์แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า

“ท่านพระอานนท์ ผมปรารถนาจะประพาศพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้”

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์พาสุลิมปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สุลิมปริพาชกนี้กล่าวว่า ‘ท่านพระอานนท์ ผมปรารถนาจะประพาศพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้’”

“อานนท์ ถ้าอย่างนั้น เธอจงให้สุลิมะบวชเถิด”

สุลิมปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาคแล้ว

สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากพากันอวดอ้างอรหัตตผลในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ท่านสุลิมะได้ฟังมาว่า “ข้าว่า ภิกษุจำนวนมากอวดอ้างอรหัตตผล ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า ‘ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

ครั้งนั้น ท่านสลิมะเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้ถามภิกษุเหล่านั้นว่า ‘ชาวว่า ท่านทั้งหลายอดอ้างอรหัตตผลในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระองค์ทั้งหลาย รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป จริงหรือ’

“จริง ท่านผู้มีอายุ”

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือคนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏก็ได้หรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา ทะลุกำแพง(และ)ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปก็ได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้บ้างหรือ”^๑

“ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ”

“ท่านทั้งหลายรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์ และ เสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยหุทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ”

“ท่านทั้งหลายรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือจิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากโมหะ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (แปล) ๙/๔๗๔/๒๐๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๔๕ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

จิตหดหู่ ก็รู้ชัดว่าจิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ชัดว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะ ก็รู้ชัดว่าจิตเป็นมหัคคตะ หรือจิตไม่เป็นมหัคคตะ ก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ชัดว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตไม่หลุดพ้นบ้างหรือ"^๑

“ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ”

“ท่านทั้งหลายรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ‘ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้อในภพโน้น เราก็มียชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตจากภพโน้น จึงมาเกิดในภพนี้’ ท่านทั้งหลายย่อมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้บ้างหรือ”^๒

“ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ”

“ท่านทั้งหลายรู้เห็นอยู่อย่างนี้ เห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำ และชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เห็นอมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย หมู่มสัตว์ที่ประกอบกาย

เชิงอรรถ :-

^{๑-๒} ดูรายละเอียดใน ที.สี (แปล) ๙/๔๗๖/๒๐๘, ๔๗๗/๒๐๙, ๔๗๘/๒๑๐ ตามลำดับ

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๔๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

ทุจจริต วัจจุจริต และมโนทุจจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปบังเกิดในอบาย ทุกดิวินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วัจสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ท่านทั้งหลายเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลัง จุตติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์ อันบริสุทธิเห็นอมนุษย์ รู้ชัดหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้บ้างหรือ^๑

“ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ”

“ท่านทั้งหลายรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมถูกต้องอารูปปริโมกข์^๒ อันสงบก้าวล่วงรูปทั้งหลายเสียได้ด้วยนามกายอยู่บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ”

“บัดนี้ คำตอบนี้ และการไม่เข้าถึงธรรมเหล่านี้ มีอยู่ในเรื่องนี้ เรื่องนี้เป็นอย่างไรกันแน่”

“ท่านสลิมะ พวกผมหลุดพ้นได้ด้วยปัญญา”

“ผมไม่เข้าใจเนื้อความแห่งคำที่ท่านทั้งหลายกล่าวโดยย่อนี้ได้โดยพิสดาร ขอโอกาส ขอท่านทั้งหลายจงกล่าวเท่าที่ผมจะเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่ท่านทั้งหลายกล่าวโดยย่อนี้ได้โดยพิสดารเถิด”

เชิงอรรถ :

^๑ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (แปล) ๙/๔๗๗/๒๐๙, ๙/๔๗๘/๒๑๐

^๒ **อารูปปริโมกข์** คือ การหลุดพ้นจากอรูปฌาน เพราะสงบองค์และอารมณ์แห่งฌานทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง พระภิกษุอาจารย์ หมายถึงการหลุดพ้นจากความจำได้หมายรู้รูปฌาน เพราะองค์ฌานทั้งหลายสงบระงับ โดยภาวะที่ไกลจากธรรมเครื่องเน้นขำมีนิเวรมเป็นต้น เพราะสงบอารมณ์ที่ถึงความละเอียดอ่อนโดยปราศจากการจำแนกว่าเป็นรูป อีกอย่างหนึ่ง ท่านหมายถึงสงบอารมณ์ที่เป็นโลกุตตรธรรม (ส.นิ.อ. ๒/๗๐/๑๔๓, ส.นิ.ฐีกา ๒/๗๐/๑๕๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

“ท่านจะเข้าใจหรือไม่ก็ตาม แต่พวกผมก็หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา”

ครั้งนั้น ท่านสลิมะลุกขึ้นจากอาสนะแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลคำที่ตนสนทนากับภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด แต่พระผู้มีพระภาคแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “สลิมะ ธรรมลลิตญาณ^๑เกิดก่อน นิพพานญาณ^๒เกิดภายหลัง”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่เข้าใจเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระองค์ตรัสโดยย่อนี้โดยพิสดารได้ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดตรัสโดยประการที่ข้าพระองค์จะพึงเข้าใจเนื้อความแห่งพระดำรัส ที่พระองค์ตรัสโดยย่อนี้ได้ โดยพิสดารด้วยเถิด”

“สลิมะ เธอจะเข้าใจหรือไม่ก็ตาม ความจริงธรรมลลิตญาณเกิดก่อน นิพพานญาณเกิดภายหลัง เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอวดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมลลิตญาณ ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนาญาณ (คือความรู้ที่ทำให้เกิดความเห็นแจ้ง เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง) (ส.น.อ. ๒/๗๐/๑๔๓)

^๒ นิพพานญาณ ในที่นี้หมายถึงมรรคญาณ (คือ ความหยั่งรู้ที่สำเร็จความเป็นอริยมุคค) (ส.น.อ. ๒/๗๐/๑๔๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

“เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็น
สิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“สังขารเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็น
สิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“วิญญานเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็น
สิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’”

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“สลิมะ เพราะเหตุนั้น รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
เป็นไปภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ไกลหรืออยู่ใกล้
รูปทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’”

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปภายในหรือ
ภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ เวทนาทั้งหมดนั้น
เธอพึงเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น
นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปภายในหรือ
ภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ สังขารทั้งหมดนั้น
เธอพึงเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น
นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปภายใน
หรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ วิญญาณ
ทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

สลิมะ อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ใน
เวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลาย
กำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า
‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำ
เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

“เธอเห็นว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ขราและมรณะจึงมีหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอเห็นว่า เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมีหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอเห็นว่า เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมีหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอเห็นว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมีหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“สลิมะ เธอเห็นว่า เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมีหรือ ... เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ... เพราะสพ่ายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี... เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี...เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สพ่ายตนะจึงมี...เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี” .... เธอเห็นว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมีหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอเห็นว่า เพราะชาติดับ ขราและมรณะจึงดับหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอเห็นว่า เพราะภพดับ ชาติจึงดับหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“สลิมะ เธอเห็นว่า เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ... เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ... เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ ... เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ ... เพราะสพ่ายตนะดับ ผัสสะจึงดับ ... เพราะนามรูปดับ สพ่ายตนะจึงดับ ... เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ... เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ... เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

“สลิมะ เธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือคนเดียวแสดง เป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏก็ได้หรือให้หายไป ก็ได้ ทะลุฝา ทะลุกำแพง (และ) ภูเขาไปได้”ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือ ต่ำลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดิน ก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ไข่มฝามีอรูปคลาดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ อันมีฤทธิ์มากมีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลก ก็ได้บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์ และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยหุทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่าจิตมีราคะ ฯลฯ จิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตไม่หลุดพ้นบ้างหรือ”^๑

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ฯลฯ ย่อมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้บ้าง หรือ”^๒

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ ฯลฯ ด้วยดาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้ บ้างหรือ”^๓

เชิงอรรถ :

^{๑-๓} ดูความเต็มในข้อ ๗๐/๑๔๔-๑๔๖ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๕๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สุลิมปริพพาชกสูตร

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมถูกต้องอารูปวิโมกข์^๑อันสงบก้าวล่วงรูปทั้งหลาย เสียได้ ด้วยนามกายอยู่บ้างหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“สุลิมะ บัดนี้ คำตอบนี้ และการไม่เข้าถึงธรรมเหล่านี้ มีอยู่ในเรื่องนี้ เรื่องนี้เป็นอย่างไรกันแน่”

ลำดับนั้น ท่านพระสุลิมะได้หมอบลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า กราบทูลว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โทษได้ตกถึงข้าพระองค์ เพราะความโง่เขลาเบาปัญญา ข้าพระองค์บวชชโยยธรรมในธรรมวินัยที่พระองค์ตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงรับโทษของข้าพระองค์โดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวมต่อไปเถิด พระพุทธเจ้าข้า’

“สุลิมะ โทษได้ตกถึงเธอ เพราะความโง่เขลาเบาปัญญา เธอบวชชโยยธรรมในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ เปรียบเหมือนราชบุรุษทั้งหลายจับโจรผู้ประพฤติชั่วได้แล้ว จึงทูลแสดงแต่พระราชาว่า ‘ขอเดชะ ผู้นี้ประพฤติชั่วต่อพระองค์ ขอจงทรงลงพระอาญาตามที่ทรงพระประสงค์แก่โจรผู้นี้เถิด’ พระราชารับสั่งราชบุรุษผู้นั้นว่า ‘ท่านทั้งหลายจงไปเอาเชือกที่เหนียวมัดบุรุษนี้ไพล่หลังให้แน่น แล้วเอามัดโกนโกนศีรษะ แห่ประจานไปตามถนน ตามทางสี่แยก ด้วยลั่นฆ้องกลองนำออกไปทางประตูด้านทิศทักษิณ(ทิศใต้) แล้วจงตัดศีรษะทางด้านทิศทักษิณของตัวเมือง ราชบุรุษทั้งหลายก็เอาเชือกที่เหนียวมัดโจรผู้นั้นไพล่หลังให้แน่น แล้วเอามัดโกนโกนศีรษะ แห่ประจานไปตามถนน ตามทางสี่แยก ด้วยลั่นฆ้องกลองนำออกไปทางประตูด้านทิศทักษิณ แล้วตัดศีรษะทางด้านทิศทักษิณของตัวเมือง ฉะนั้น’

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ในข้อ ๗๐/๑๔๗ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๕๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๗. มหาวรรค ๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นพึงเสวยทุกข์และโทมนัส เพราะการกระทำความผิดนั้นบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“สลิมะ บุรุษนั้นต้องเสวยทุกข์และโทมนัส เพราะการกระทำความผิดนั้น นับแต่การบวชของเธอผู้ขโมยธรรมในธรรมวินัยที่ตถาคตกล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ ยังมีผลเป็นทุกข์และเผ็ดร้อนกว่าการเสวยทุกข์และโทมนัสนั้น ทั้งยังเป็นไปเพื่อวิบาก (ปราศจากความสุข) แต่เพราะเธอเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วแสดงคินตามวิธีที่ถูกต้อง เรารับโทษนั้นของเธอ ผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วแสดงคินตามวิธีที่ถูกต้อง ผู้นั้นจะได้สำรวมต่อไป ข้อนี้เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยะ”

สลิมปริพพาชกสูตรที่ ๑๐ จบ

มหาวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัสนฺตวาสุตร	๒. ทุติยอัสนฺตวาสุตร
๓. ปุตตมังสสุตร	๔. อัตถิราคสุตร
๕. นครสุตร	๖. สัมมสสุตร
๗. นพิกลาปีสุตร	๘. โกสัมพิสุตร
๙. อุปลันตีสูตร	๑๐. สลิมปริพพาชกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๘. สมณพราหมณวรรค ๑. ชรามรณสูตร

๘. สมณพราหมณวรรค

หมวดว่าด้วยสมณพราหมณ์

๑. ชรามรณสูตร

ว่าด้วยชราและมรณะ

[๗๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค
จึงได้ตรัสเรื่องนี่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดชราและมรณะ
ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ ไม่รู้ชัด
ปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่า
เป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้น
ก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดชราและมรณะ ฯลฯ รู้ชัด
ปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จัดว่าเป็น
สมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้
แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” (สุตตันตะเป็นนอย่างเดียว)

ชรามรณสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]
 ๙. อังตรเปยยาล ๒-๑๑. ชาตีสวดาทิทสกะ รวบรวมวรรคที่มีในสังยุต

๒-๑๑. ชาตีสวดาทิทสกะ ว่าด้วยพระสูตร ๑๐ สูตรมีชาติสูตรเป็นต้น

[๗๒] (๒) ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ฯลฯ ไม่รู้ชัดชาติ ฯลฯ

(๓) ไม่รู้ชัดภพ ... สูตรที่ ๓ จบ

(๔) ไม่รู้ชัดอุปาทาน ... สูตรที่ ๔ จบ

(๕) ไม่รู้ชัดตัณหา ... สูตรที่ ๕ จบ

(๖) ไม่รู้ชัดเวทนา ... สูตรที่ ๖ จบ

(๗) ไม่รู้ชัดผัสสะ ... สูตรที่ ๗ จบ

(๘) ไม่รู้ชัดสพฺพัตตนะ ... สูตรที่ ๘ จบ

(๙) ไม่รู้ชัดนามรูป ... สูตรที่ ๙ จบ

(๑๐) ไม่รู้ชัดวิญญูณ ... สูตรที่ ๑๐ จบ

(๑๑) สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดสังขารทั้งหลาย ไม่รู้ชัด
 ความเกิดแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดความดับแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดปฏิบัติปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร
 ฯลฯ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้ง ฯลฯ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

สูตรที่ ๑๑ จบ

สมณพราหมณวรรคที่ ๘ จบ

รวมความที่มีในวรรคนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสปัจฉยาการ ๑๑

โดยจำแนกปัจฉยาการหนึ่ง ๆ ตามแบบอริยสัจ ๔

สมณพราหมณวรรคที่ ๘ รวมอยู่ในนิทานสังยุต

รวมวรรคที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. พุทธวรรค

๒. อาหารวรรค

๓. ทสพลวรรค

๔. กฬารชิตตียวรรค

๕. คหปติวรรค

๖. ทุกขวรรค

๗. มหาวรรค

๘. สมณพราหมณวรรค

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]
 ๙. อันตรเปยยาล ๒-๑๑. ทุติยสัตถุสุตตาทิทสกะ

๙. อันตรเปยยาล

หมวดว่าด้วยพระสูตรที่มีเนื้อความละไว้ในระหว่าง

๑. สัตถุสูตร

ว่าด้วยศาสดา

[๗๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นชราและมรณะตามความเป็นจริง พึงแสวงหา
 ศาสดา เพื่อรู้ชราและมรณะตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้เห็นความเกิดแห่งชราและ
 มรณะตามความเป็นจริง พึงแสวงหาศาสดา เพื่อรู้ความเกิดแห่งชราและมรณะตาม
 ความเป็นจริง เมื่อไม่รู้เห็นความดับแห่งชราและมรณะตามความเป็นจริง พึงแสวงหา
 ศาสดา เพื่อรู้ความดับแห่งชราและมรณะตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้เห็นปฏิบัติทาที่
 ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะตามความเป็นจริง พึงแสวงหาศาสดา เพื่อรู้ปฏิบัติทา
 ที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะตามความเป็นจริง” (สุตตันตตะเป็นอย่างเดียวกัน)

สัตถุสูตรที่ ๑ จบ

[เนื้อความที่ละไว้ทั้งหมดก็ขยายความเหมือนอย่างนี้]

๒-๑๑. ทุติยสัตถุสุตตาทิทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๐ สูตรมีตุติยสัตถุสูตรเป็นต้น

(๒) “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นชาติตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๒ จบ

(๓) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นภพตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๓ จบ

(๔) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นอุปาทานตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๙. อังตรเปยยาล ๒-๑๑. ทุติยสังยุตตาทิทสกะ

(๕) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นต้นเหตุตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๕ จบ

(๖) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นเวทนาตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๖ จบ

(๗) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นผัสสะตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๗ จบ

(๘) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นสพ่ายตนะตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๘ จบ

(๙) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นนามรูปตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๙ จบ

(๑๐) “บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นวิญญานตามความเป็นจริง” ...

สูตรที่ ๑๐ จบ

(๑๑) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นสังขารทั้งหลายตามความเป็นจริง พึงแสวงหาศาสนา เพื่อรู้สังขารทั้งหลายตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้เห็นความเกิดแห่งสังขารตามความเป็นจริง พึงแสวงหาศาสนา เพื่อรู้ความเกิดแห่งสังขารตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้เห็นความดับแห่งสังขารตามความเป็นจริง พึงแสวงหาศาสนา เพื่อรู้ความดับแห่งสังขารตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้เห็นปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขารตามความเป็นจริง พึงแสวงหาศาสนา เพื่อรู้ปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขารตามความเป็นจริง”

สูตรที่ ๑๑ จบ

[บัณฑิตพึงกระทำกิจในอริยสังข์ ๔ ทุก ๆ สูตร]

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]
 ๙. อังตรเปยยาล ๒-๑๒. พุติยสังยุตตาทิทสกะ

๒-๑๒. สิกขาสุตตาทิเปยยาลเอกาทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๑ สูตรที่ละไว้มีสิกขาสูตรเป็นต้น

(๒) “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้เห็นชราและมรณะตามความเป็นจริง
 พึงกระทำการศึกษาเพื่อรู้ชราและมรณะตามความเป็นจริง”

สูตรที่ ๒ จบ

[เนื้อความที่ละไว้บันทึกพิงกระทำกิจในอริยสัจ ๔ ทุก ๆ สูตร]

(๓) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความเพียร” ...

สูตรที่ ๓ จบ

(๔) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความพอใจ” ...

สูตรที่ ๔ จบ

(๕) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความอดสาหะ” ...

สูตรที่ ๕ จบ

(๖) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความความเพียรไม่
 ถอยกลับ” ...

สูตรที่ ๖ จบ

(๗) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความเพียรเครื่องเผา
 กิเลส” ...

สูตรที่ ๗ จบ

(๘) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความเพียรอย่างกล้าหาญ” ...

สูตรที่ ๘ จบ

(๙) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความเพียรติดต่อกัน” ...

สูตรที่ ๙ จบ

(๑๐) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงตั้งสติ” ...

สูตรที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑. นิทานสังยุต]

๙. อันตรเปยยาล รวมพระสูตรที่มีในเปยยาล

(๑๑) “บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงดำรงสัมปชัญญะ” ...

สูตรที่ ๑๑ จบ

(๑๒) “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ชราและมรณะ ฯลฯ พึงกระทำความไม่
ประมาท” ...

สูตรที่ ๑๒ จบ

อันตรเปยยาลที่ ๙ จบ

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. สัตถุสูตร	๒. ลิกขาสสูตร
๓. โยคสูตร ๔.	ฉันทสูตร
๕. อุสโสฬหิสูตร	๖. อัปปภูวานิสูตร
๗. อาตปปสูตร	๘. วิริยสูตร
๙. สาดัจจสูตร	๑๐. สติสูตร
๑๑. สัมปชัญญสูตร	๑๒. อัปปมาทสูตร

พระสูตรที่มีอันตรเปยยาล จบ

เบื้องต้นพระสูตรมี ๑๒ สูตร รวมทั้งพระสูตรที่ละไว้ในระหว่าง
เข้าเป็น ๑๓๒ สูตร พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วด้วย(จำนวนตามแบบ)อรियสัจ ๔
รวมความในพระสูตรที่ละไว้ในระหว่าง จบ

นิทานสังยุต จบบริบูรณ์

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]

๑. นขสีขาสูต

๒. อภิสมยสังยุต

๑. นขสีขาสูต

ว่าด้วยฝุ่นติดปลายเล็บ

[๗๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ปลายพระนขาชอนฝุ่นขึ้นมา
เล็กน้อย แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จะเข้าใจความชอนนั้นว่าอย่างไร คือ ฝุ่นเพียงเล็กน้อยที่เราใช้ปลายเล็บชอนขึ้นมานี้ก็ดี
แผ่นดินใหญ่นี้ก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แหละมีมากกว่า ส่วนฝุ่นที่พระองค์
ทรงใช้ปลายพระนขาชอนขึ้นมา มีเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่แล้ว ฝุ่นที่
พระองค์ใช้ปลายพระนขาชอนขึ้นมา มีเพียงเล็กน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึง
เศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ความทุกข์ที่หมดสิ้นไปของ
บุคคลผู้เป็นอริยสาวกผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ ผู้รู้แจ้ง นี้แหละมีมากกว่า ส่วนความ
ทุกข์ที่เหลือมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับกองทุกข์ที่หมดสิ้นไปซึ่งมีในก่อน ความ
ทุกข์ที่ได้รับมากมายใน ๗ อัดภาพ มีประมาณน้อยไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึง
เศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐

การตรัสรู้ธรรมมีประโยชน์ยิ่งใหญ่ออย่างนี้ การได้ธรรมจักษุมีประโยชน์ยิ่งใหญ่
อย่างนี้”

นขสีขาสูตที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]

๒. โปกขรณีสูต

๒. โปกขรณีสูต

ว่าด้วยสระโปกขรณีสูต

[๗๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสระโปกขรณียาว ๕๐ โยชน์ กว้าง ๕๐ โยชน์ ลึก ๕๐ โยชน์ มีน้ำเต็มเสมอบน กา(กัม)ดื่มกินได้ บุรุษพึงใช้ปลายหย้าควาวิดน้ำขึ้นจากสระโปกขรณี เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ น้ำที่บุรุษใช้ปลายหย้าควาวิดขึ้นก็ดี น้ำในสระโปกขรณีสักก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระโปกขรณีสักนี้มีมากกว่า ส่วนน้ำที่บุรุษใช้ปลายหย้าควาวิดขึ้นมีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในสระโปกขรณีสัก น้ำที่บุรุษใช้ปลายหย้าควาวิดขึ้นไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ความทุกข์ทั้งหมดสิ้นไปของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐี ผู้รู้แจ้ง นี้แหละมีมากกว่า ส่วนความทุกข์ที่เหลือมีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับกองทุกข์ทั้งหมดไปสิ้นไปซึ่งมีในก่อน ความทุกข์ที่ได้รับมากมายใน ๗ อัฐภาพ มีปริมาณน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐

การตรัสรู้ธรรมมีประโยชน์ยิ่งใหญ่อย่างนี้ การได้ธรรมจักษุมีประโยชน์ยิ่งใหญ่อย่างนี้”

โปกขรณีสูตที่ ๒ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]

๔. ทุตติยสัมเภชชอุทกสูตร

๓. สัมเภชชอุทกสูตร

ว่าด้วยแม่น้ำไหลมาบรรจบกัน

[๗๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลมาบรรจบกัน บุรุษพึงชักน้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดจากแม่น้ำเหล่านั้น เธอทั้งหลายจะเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร คือ น้ำที่บุรุษชักขึ้น ๒ หยดหรือ ๓ หยดก็ดี น้ำที่ไหลมาบรรจบกันก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลมาบรรจบกันนี้แหละมีมากกว่า ส่วนน้ำที่บุรุษชักขึ้น ๒ หยดหรือ ๓ หยดมีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลมาบรรจบกัน น้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดที่บุรุษชักขึ้นมีปริมาณน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ฯลฯ การได้ธรรมจักขุมีประโยชน์ยิ่งใหญ่ออย่างนี้”

สัมเภชชอุทกสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยสัมเภชชอุทกสูตร

ว่าด้วยแม่น้ำที่ไหลมาบรรจบกัน สูตรที่ ๒

[๗๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ คงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลมาบรรจบกัน น้ำนั้นพึงเหือดแห้ง เหลืออยู่ ๒ หยดหรือ ๓ หยด เธอทั้งหลายจะเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร คือน้ำที่ไหลมาบรรจบกันที่เหือดแห้งไปก็ดี หรือ น้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดที่เหลืออยู่ก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]

๕. ปฐวีสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลมาบรรจบกันซึ่งเหือดแห้งไปนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดที่เหลืออยู่มีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลมา บรรจบกันที่เหือดแห้งไป น้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดที่เหลืออยู่มีปริมาณน้อย ไม่ถึง เศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ฯลฯ การได้ธรรมจักขุมิประโยชน์ ยิ่งใหญ่อย่างนี้”

หุติยสัมภเวชชอุทกสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐวีสูตร

ว่าด้วยแผ่นดิน

[๗๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษวางก้อนดินเหนียวเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ไว้บนแผ่นดินใหญ่ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ ก้อนดินเหนียว เท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้ก็ดี แผ่นดินใหญ่ก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แหละมีมากกว่า ส่วนก้อนดินเหนียวเท่า เมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่บุรุษวางไว้มีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ก้อนดิน เหนียวที่บุรุษวางไว้มีจำนวนน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ฯลฯ การได้ธรรมจักขุมิ ประโยชน์ยิ่งใหญ่อย่างนี้”

ปฐวีสูตรที่ ๕ จบ

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]

๗. สมุททสูตร

๖. ทุติยปฐวีสูตร ว่าด้วยแผ่นดิน สูตรที่ ๒

[๗๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแผ่นดินใหญ่ พึงหมดสิ้นไป เหลือก้อนดิน เหนียวเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ แผ่นดินใหญ่ที่หมดสิ้นไปก็ดี ก้อนดินเหนียวเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่เหลืออยู่ก็ดี อย่างไรหนะจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่ที่หมดสิ้นไปนี้แหละมีมากกว่า ส่วนก้อนดินเหนียวเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่เหลืออยู่มีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ที่หมดสิ้นไป ก้อนดินเหนียวเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่เหลืออยู่มีจำนวนน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ฯลฯ การได้ธรรมจักขุมิ ประโยชน์ยิ่งใหญ่ออย่างนี้”

ทุติยปฐวีสูตรที่ ๖ จบ

๗. สมุททสูตร ว่าด้วยสมุทร

[๘๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงวิกน้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดขึ้นจาก มหาสมุทร เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ น้ำที่บุรุษวิกขึ้น ๒ หยด หรือ ๓ หยดก็ดี น้ำในมหาสมุทรก็ดี อย่างไรหนะจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรนี้แหละมีมากกว่า ส่วนน้ำที่บุรุษ วิกขึ้น ๒ หยดหรือ ๓ หยดมีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทร น้ำที่บุรุษ วิกขึ้น ๒ หยดหรือ ๓ หยด ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ฯลฯ การได้ธรรมจักขุมิ ประโยชน์ยิ่งใหญ่ออย่างนี้”

สมุททสูตรที่ ๗ จบ

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]

๙. ปัพพตสูตร

๘. ทุตติยสมุททสูตร

ว่าด้วยสมุทท สูตรที่ ๒

[๘๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนน้ำในมหาสมุทรพึงเหือดแห้งไป เหลือน้ำอยู่ ๒ หยดหรือ ๓ หยด เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ น้ำในมหาสมุทรที่เหือดแห้งไปก็ดี น้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดที่เหลืออยู่ก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรที่เหือดแห้งไปนี้แหละมีมากกว่า ส่วนน้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดที่เหลืออยู่มีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรที่เหือดแห้งไป น้ำ ๒ หยดหรือ ๓ หยดที่เหลืออยู่มีปริมาณน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ฯลฯ การได้ธรรมจักขุมิ ประโยชน์ยิ่งใหญ่ออย่างนี้”

ทุตติยสมุททสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปัพพตสูตร

ว่าด้วยภูเข

[๘๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงวางก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ๗ ก้อน ไว้บนขุนเขาหิมพานต์ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ ก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ๗ ก้อน ที่บุรุษวางไว้ก็ดี ขุนเขาหิมพานต์ก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมพานต์นี้แหละมีมากกว่า ส่วนก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้มีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมพานต์ ก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้มีจำนวนน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ฯลฯ การได้ธรรมจักขุมิ ประโยชน์ยิ่งใหญ่ออย่างนี้”

ปัพพตสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]

๑๐. ทุติยปัพพตสูตร

๑๐. ทุติยปัพพตสูตร

ว่าด้วยภูเขา สูตรที่ ๒

[๘๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาหิมพานต์ที่ทลายกระจัดกระจายไป เหลือก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดอยู่ ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะเข้าใจความช้อยนั้นว่าอย่างไร คือ ขุนเขาหิมพานต์ที่ทลายกระจัดกระจายไปก็ดี ก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ๗ ก้อนที่เหลืออยู่ก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมพานต์ที่ทลายกระจัดกระจายไปนี้แหละมีมากกว่า ส่วนก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ๗ ก้อนที่เหลืออยู่มีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมพานต์ที่ทลายกระจัดกระจายไป ก้อนหินเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด ๗ ก้อนที่เหลืออยู่มีจำนวนน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ความทุกข์ที่หมดสิ้นไปของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐี ผู้รู้แจ้งนี้แหละมีมากกว่า ส่วนความทุกข์ที่เหลือมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับกองทุกข์ที่หมดสิ้นไปซึ่งมีในก่อน ความทุกข์ที่ได้รับมากมายใน ๗ อัฏฐามีประมาณน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐

การตรัสรู้ธรรมมีประโยชน์ยิ่งใหญ่อย่างนี้ การได้ธรรมจักขุมีประโยชน์ยิ่งใหญ่อย่างนี้”

ทุติยปัพพตสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๒. อภิสมยสังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๑. ตติยปัพพตสูตร

ว่าด้วยภูเขาสุดตที่ ๓

[๘๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษวางก้อนหินเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน
ไว้บนขุนเขาสิเนรุ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ ก้อนหินเท่าเมล็ด
ถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้ก็ดี ขุนเขาสิเนรุก็ดี อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุนี้แหละมีมากกว่า ส่วนก้อนหินเท่าเมล็ด
ถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้มีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุ ก้อนหิน
เท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษวางไว้ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่ง
ส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐”

“ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อเทียบกับการบรรลุ^๑ ของบุคคล
ผู้เป็นอริยสาวกผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ การบรรลุคุณวิเศษของอัญญเดียรถีย์ สมณพราหมณ์
และปริพาชกทั้งหลาย มีปริมาณน้อย ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่ง
ส่วน ๑,๐๐๐ ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วน ๑๐๐,๐๐๐

บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิติ มีการบรรลุยิ่งใหญ่อย่างนี้ มีอภิญญายิ่งใหญ่อย่างนี้”

ตติยปัพพตสูตรที่ ๑๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขาสสูตร	๒. โปกขรณีสสูตร
๓. สัมเภชชอุทกสูตร	๔. ทุตติยสัมเภชชอุทกสูตร
๕. ปลวีสสูตร	๖. ทุตติยปลวีสสูตร
๗. สมุททสูตร	๘. ทุตติยสมุททสูตร
๙. ปัพพตสูตร	๑๐. ทุตติยปัพพตสูตร
๑๑. ตติยปัพพตสูตร	

อภิสมยสังยุต จบบริบูรณ์

เชิงอรรถ :

^๑ การบรรลุ ในที่นี้หมายถึงการบรรลุปฐมมรรค กล่าวคือ โสดาปัตติมรรคนั้นเอง (ส.น.อ. ๒/๘๔/๑๔๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๖๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓.ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๑. ชาตินานัตตสูตร

๓. ชาติสังยุต

๑. นานัตตวรรค

หมวดว่าด้วยความต่าง

๑. ชาตินานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งชาติ

[๘๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความต่างแห่งชาติแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มี
พระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ความต่างแห่งชาติ เป็นอย่างไร

คือ จักขุชาติ (ชาติคือจักขุปสาท) รูปชาติ (ชาติคือรูปารมณ) จักขุวิญญาณชาติ
(ชาติคือจักขุวิญญาณ)

โสตชาติ (ชาติคือโสตปสาท) สัททชาติ (ชาติคือสัททารมณ) โสตวิญญาณชาติ
(ชาติคือโสตวิญญาณ)

ฆานชาติ (ชาติคือฆานปสาท) คันธชาติ (ชาติคือคันธารมณ) ฆานวิญญาณชาติ
(ชาติคือฆานวิญญาณ)

ชีวหาชาติ (ชาติคือชีวหาปสาท) รสชาติ (ชาติคือรสารมณ) ชิวหาวิญญาณชาติ
(ชาติคือชีวหาวิญญาณ)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๒. ผัสสนานัตตสูตร

กายธาตุ (ธาตุคือกายปสาท) โภกฐัพพธาตุ (ธาตุคือโภกฐัพพารมณ) กาย-
วิญญาณธาตุ (ธาตุคือกายวิญญาณ)

มโนธาตุ (ธาตุคือมโน) ธัมมธาตุ (ธาตุคือธรรมารมณ) มโนวิญญาณธาตุ
(ธาตุคือมโนวิญญาณ)

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า 'ความต่างแห่งธาตุ'

ธาดนานัตตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ผัสสนานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งผัสสะ

[๘๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

"ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ จักขุธาตุ โสตธาตุ ขานธาตุ ชิวหาธาตุ กายธาตุ มโนธาตุ

นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ จักขุสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ ...

... เพราะอาศัยโสตธาตุ

... เพราะอาศัยขานธาตุ

... เพราะอาศัยชิวหาธาตุ

... เพราะอาศัยกายธาตุ

มโนสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนธาตุ

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุเป็น
อย่างนี้"

ผัสสนานัตตสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นินทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๔. เวทนานานัตตสูตร

๓. โนผัสสนานัตตสูตร

ว่าด้วยธาตุที่ไม่อาศัยความต่างแห่งผัสสะ

[๘๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ จักขุธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ

นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

**ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่ง
ธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ เป็นอย่างไร**

คือ จักขุสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ จักขุธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัย
จักขุสัมผัส ฯลฯ มโนสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนธาตุ มโนธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะ
อาศัยมโนสัมผัส

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ เป็นอย่างนี้”

โนผัสสนานัตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. เวทนานานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งเวทนา

[๘๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ จักขุธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ

นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๕. ทุติยเวทนานานัตตสูตร

**ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่ง
เวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ เป็นอย่างไร**

คือ จักขุสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ จักขุสัมผัสสขาเวทนาเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยจักขุสัมผัส ฯลฯ

มโนสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนธาตุ มโนสัมผัสสขาเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัย
มโนสัมผัส

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ เป็นอย่างไร”

เวทนานานัตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยเวทนานานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งเวทนา สูตรที่ ๒

[๘๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ ความต่างแห่งผัสสะ
ไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งผัสสะ

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ จักขุธาตุ ฯลฯ มโนธาตุ

นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

**ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่าง
แห่งเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ ความต่างแห่งผัสสะไม่เกิดขึ้น
เพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งผัสสะ เป็นอย่างไร**

คือ จักขุสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุธาตุ จักขุสัมผัสสขาเวทนาเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยจักขุสัมผัส จักขุสัมผัสไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัสสขาเวทนา จักขุธาตุไม่
เกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัส ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๗. สัญญานานัตตสูตร

มโนสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนธาตุ มโนสัมผัสสชาเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัย
มโนสัมผัส มโนสัมผัสไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยมโนสัมผัสสชาเวทนา มโนธาตุไม่เกิดขึ้น
เพราะอาศัยมโนสัมผัส

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งผัสสะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ ความต่างแห่งผัสสะไม่
เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งผัสสะ เป็นอย่างนี้”

หุติยเวทนานานัตตสูตรที่ ๕ จบ

๖. พาทิรธาตุนานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งธาตุภายนอก

[๙๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...
“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความต่างแห่งธาตุแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ...

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ รูปธาตุ สัทธาธาตุ คันธธาตุ รสธาตุ โผฏฐัพพธาตุ ฐัมมธาตุ

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ”

พาทิรธาตุนานัตตสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัญญานานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งสัญญา

[๙๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...
“ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญา(ความจำได้)เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง
แห่งธาตุ ความต่างแห่งสังกัปปะ(ความดำริ)เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่ง
สัญญา ความต่างแห่งฉันทะ(ความพอใจ)เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ
ความต่างแห่งปริฟ้าหะ(ความเร่าร้อน)เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ ความต่าง
แห่งปริเยสนา(การแสวงหา)เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริฟ้าหะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นินทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๗. สัญญานานัตตสูตร

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ รูปธาตุ ฯลฯ ธัมมธาตุ

นี่เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ความต่างแห่งฉันทะ เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งปริพำหะเกิดขึ้น เพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ ความต่างแห่งปริเยสนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพำหะ เป็นอย่างไร

รูปสัญญา^๑เกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปธาตุ รูปสังกัปปะ^๒เกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสัญญา รูปฉันทะ^๓เกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสังกัปปะ รูปปริพำหะ^๔เกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปฉันทะ รูปปริเยสนา^๕เกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปปริพำหะ ฯลฯ

ธัมมสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมธาตุ ธัมมสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสัญญา ธัมมฉันทะเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสังกัปปะ ธัมมปริพำหะเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมฉันทะ ธัมมปริเยสนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมปริพำหะ

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ความต่างแห่งฉันทะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งปริพำหะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ ความต่างแห่งปริเยสนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริพำหะเป็นอย่างนี้”

สัญญานานัตตสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ รูปสัญญา คือสัญญาที่ประกอบด้วยจักขุวิญญาณ (ส.นิ.อ. ๒/๙๑/๑๔๙)

^๒ รูปสังกัปปะ คือความดำริที่ประกอบด้วยจิต ๓ ดวง มีสัมปฏิจจนจิต (จิตที่รับรู้อารมณ์) เป็นต้น (ส.นิ.อ. ๒/๙๑/๑๔๙)

^๓ รูปฉันทะ คือความพอใจในรูปทั้งหลาย (ส.นิ.อ. ๒/๙๑/๑๔๙)

^๔ รูปปริพำหะ คือความเร่าร้อน เพราะเผาผลาญรูปทั้งหลาย (ส.นิ.อ. ๒/๙๑/๑๔๙)

^๕ รูปปริเยสนา คือการแสวงหารูปที่เคยเห็นเคยคบ (ส.นิ.อ. ๒/๙๑/๑๔๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๘. โนปริเยสนานานัตตสูตร

๘. โนปริเยสนานานัตตสูตร

ว่าด้วยธาตุที่ไม่อาศัยความต่างแห่งปริเยสนา

[๙๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ฯลฯ

ความต่างแห่งปริเยสนา ...

ความต่างแห่งปริฟ้าหะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา ความต่าง
แห่งฉันทะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริฟ้าหะ ความต่างแห่งสังกัปปะไม่
เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ ความต่างแห่งสัญญาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ รูปธาตุ ฯลฯ ธัมมธาตุ

นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่งสังกัปปะ
เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ฯลฯ

ความต่างแห่งปริเยสนา ...

ความต่างแห่งปริฟ้าหะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา
ความต่างแห่งฉันทะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริฟ้าหะ ความต่างแห่ง
สังกัปปะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ ความต่างแห่งสัญญาไม่
เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะ
อาศัยความต่างแห่งสัญญา เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๙. พาทิรผัสสนานัตตสูตร

คือ รูปสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปธาตุ ฯลฯ

ธัมมสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมธาตุ ธัมมสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ธัมมสัญญา ฯลฯ

ธัมมปริเยสนา ...

ธัมมปริพำหะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมปริเยสนา ธัมมฉันทะไม่เกิดขึ้นเพราะ
อาศัยธัมมปริพำหะ ธัมมสังกัปปะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมฉันทะ ธัมมสัญญาไม่
เกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสังกัปปะ ธัมมธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ฯลฯ

ความต่างแห่งปริเยสนา ...

ความต่างแห่งปริพำหะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา ฯลฯ

ความต่างแห่งสัญญา ...

ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา เป็นอย่างนี้”

โนปริเยสนานานัตตสูตรที่ ๘ จบ

๙. พาทิรผัสสนานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งผัสสะเพราะอาศัยธาตุภายนอก

[๙๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ความต่างแห่งผัสสะ
เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งผัสสะ ความต่างแห่งฉันทะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา
ความต่างแห่งปริพำหะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ ความต่างแห่งปริเยสนา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๙. พาทิรผัสสนานัตตสูตร

เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริฟ้าหะ ความต่างแห่งลภาวะเกิดขึ้นเพราะอาศัย
ความต่างแห่งปริเยสนา

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ รูปธาตุ ฯลฯ ธัมมธาตุ

นี่เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

**ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ฯลฯ ความ
ต่างแห่งลภาวะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา เป็นอย่างไร**

คือ รูปสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปธาตุ รูปสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสัญญา
รูปสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสังกัปปะ รูปสัมผัสสชาเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูป
สัมผัส รูปฉันทะเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปสัมผัสสชาเวทนา รูปปริฟ้าหะเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยรูปฉันทะ รูปปริเยสนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปปริฟ้าหะ รูปลภาวะเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยรูปปริเยสนา ฯลฯ ธัมมสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมธาตุ ธัมมสังกัปปะเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยธัมมสัญญา ธัมมสัมผัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสังกัปปะ ธัมมสัมผัสส-
ชาเวทนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสัมผัส ธัมมฉันทะเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสัมผัสส-
ชาเวทนา ธัมมปริฟ้าหะเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมฉันทะ ธัมมปริเยสนาเกิดขึ้นเพราะ
อาศัยธัมมปริฟ้าหะ ธัมมลภาวะเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมปริเยสนา

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ
ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ฯลฯ ความต่าง
แห่งลภาวะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนาเป็นอย่างนี้”

พาทิรผัสสนานัตตสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๑๐. ทุติยพาหิรผัสสนานัตตสูตร

๑๐. ทุติยพาหิรผัสสนานัตตสูตร

ว่าด้วยความต่างแห่งผัสสะเพราะอาศัยธาตุภายนอก สูตรที่ ๒

[๙๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

"ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ผัสสะ ... เวทนา... ฉันทะ ... ปริฟ้าหะ ... ความต่างแห่งลาภะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา ความต่างแห่งปริเยสนาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งลาภะ ความต่างแห่ง ปริฟ้าหะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา ความต่างแห่งฉันทะไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยความต่างแห่งปริฟ้าหะ ... เวทนา ... ผัสสะ ... สังกัปปะ ... ความต่าง แห่งสัญญาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้น เพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา

ความต่างแห่งธาตุ เป็นอย่างไร

คือ รูปธาตุ ฯลฯ ธัมมธาตุ

นี้เราเรียกว่า ความต่างแห่งธาตุ

ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่งสังกัปปะ เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ... ผัสสะ ... เวทนา ... ฉันทะ ... ปริฟ้าหะ ... ปริเยสนา ... ความต่างแห่งลาภะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา

ความต่างแห่งปริเยสนาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งลาภะ ... ปริฟ้าหะ ... ฉันทะ ... เวทนา ... ความต่างแห่งผัสสะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่าง แห่งเวทนา ความต่างแห่งสัญญาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา เป็นอย่างไร

คือ รูปสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยรูปธาตุ ฯลฯ ธัมมสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัย ธัมมธาตุ (ธัมมสังกัปปะ)เกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมสัญญา ฯลฯ ธัมมปริเยสนาเกิดขึ้น เพราะอาศัยธัมมปริฟ้าหะ ธัมมลาภะเกิดขึ้นเพราะอาศัยธัมมปริเยสนา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๑. นานัตตวรรค ๑๐. ทุติยพาหิรผัสสนานัตตสูตร

ฉัมมปริเยสนาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมลาภะ ฉัมมปริฟ้าหะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมปริเยสนา ฉัมมฉันทะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมปริฟ้าหะ ฉัมมสัมผัสสชาเวทนาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมฉันทะ ฉัมมสัมผัสไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมสัมผัสสชาเวทนา ฉัมมสังกัปปะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมสัมผัส ฉัมมสัญญาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมสังกัปปะ ฉัมมธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยฉัมมสัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ความต่างแห่งสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งธาตุ ความต่างแห่งสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา ผัสสะ ... เวทนา ... ฉันทะ ... ปริฟ้าหะ ... ปริเยสนา ... ความต่างแห่งลาภะเกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา

ความต่างแห่งปริเยสนาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งลาภะ ความต่างแห่งปริฟ้าหะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริเยสนา ความต่างแห่งฉันทะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งปริฟ้าหะ ความต่างแห่งเวทนาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งฉันทะ ความต่างแห่งผัสสะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งเวทนา ความต่างแห่งสังกัปปะไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งผัสสะ ความต่างแห่งสัญญาไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสังกัปปะ ความต่างแห่งธาตุไม่เกิดขึ้นเพราะอาศัยความต่างแห่งสัญญา เป็นอย่างนี้”

ทุติยพาหิรผัสสนานัตตสูตรที่ ๑๐ จบ

นานัตตวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ธาตุนานัตตสูตร	๒. ผัสสนานัตตสูตร
๓. โนผัสสนานัตตสูตร	๔. เวทนานานัตตสูตร
๕. ทุติยเวทนานานัตตสูตร	๖. พาหิรธาตุนานัตตสูตร
๗. สัญญานานัตตสูตร	๘. โนปริเยสนานานัตตสูตร
๙. พาหิรผัสสนานัตตสูตร	๑๐. ทุติยพาหิรผัสสนานัตตสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑. สัตตชาติสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. สัตตชาติสูตร

ว่าด้วยชาติ ๗

[๙๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ชาติมี ๗ ประการ ชาติ ๗ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. อากาศชาติ^๑
๒. สุกชาติ^๒
๓. อากาศานัญญาตนชาติ^๓
๔. วิญญาณัญญาตนชาติ^๔
๕. อากิญจัญญาตนชาติ^๕
๖. เวนส์ัญญานาสัญญาตนชาติ^๖
๗. สัญญาเวทยิตนิโรธชาติ^๗

ชาติมี ๗ ประการนี้

เชิงอรรถ :

^๑ **อากาศชาติ** ในที่นี้หมายถึงชาติคือแสงสว่าง ซึ่งเป็นชื่อของอาโลกกสิณ ได้แก่ ฆานพร้อมทั้งอารมณ์ที่ทำให้
ปีติเกิดขึ้น เพราะบริกรรมโดยเพ่งแสงสว่างเป็นอารมณ์ อากาศชาติอาศัยความมีตจึงปรากฏได้ (ส.นิ.อ.
๒/๙๕/๑๕๑)

^๒ **สุกชาติ** ในที่นี้หมายถึงฆานพร้อมทั้งอารมณ์ที่เกิดขึ้น เพราะบริกรรมโดยเพ่งสุกกสิณ สุกชาติอาศัย
ความไม่งามจึงปรากฏได้ (ส.นิ.อ. ๒/๙๕/๑๕๑)

^๓ **อากาศานัญญาตนชาติ** ในที่นี้หมายถึงชาติที่กำหนดอากาศ คือความว่างอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์
เป็นขั้นที่ ๑ ของอรุปรมาณ อากาศานัญญาตนชาติอาศัยรูปสมาบัติจึงปรากฏได้ (ข.ม.อ. ๗/๙๖)

^๔ **วิญญาณัญญาตนชาติ** ในที่นี้หมายถึงชาติที่กำหนดวิญญาณเป็นอารมณ์ วิญญาณัญญาตนชาติอาศัย
อากาศานัญญาตนสมาบัติจึงปรากฏได้ (ข.ม.อ. ๗/๙๗)

^๕ **อากิญจัญญาตนชาติ** ในที่นี้หมายถึงชาติที่กำหนดความไม่มีอะไรเหลือเป็นอารมณ์ อากิญจัญญาตนชาติ
อาศัยวิญญาณัญญาตนสมาบัติจึงปรากฏได้ (ข.ม.อ. ๗/๙๗)

^๖ **เวนส์ัญญานาสัญญาตนชาติ** ในที่นี้หมายถึงชาติที่เข้าถึงภาวะที่มีสัญญาก็มีไข ไม่มีสัญญาก็มิใช่
เวนส์ัญญานาสัญญาตนชาติอาศัยอากิญจัญญาตนสมาบัติจึงปรากฏได้ (ข.ม.อ. ๗/๙๗)

^๗ **สัญญาเวทยิตนิโรธชาติ** ในที่นี้หมายถึงความดับขั้นที่ ๔ ขั้นนี้ เป็นชื่อของนิโรธสมาบัติ สัญญาเวทยิต-
นิโรธชาติอาศัยนิโรธสมาบัติจึงปรากฏได้ (ส.นิ.อ. ๒/๙๕/๑๕๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑. สัตตชาติสูตร

ครั้งพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อากาศธาตุ สุกชาติ อากาศานัญญาตนธาตุ
วิญญาณัญญาตนธาตุ อากิญจัญญาตนธาตุ เนวสัญญานาสัญญาตนธาตุ และ
สัญญาเวทิตนโรธธาตุ ชาติเหล่านี้อาศัยอะไรจึงปรากฏได้”

“ภิกษุ อากาศธาตุอาศัยความมืดจึงปรากฏได้ สุกชาติอาศัยความไม่งามจึง
ปรากฏได้ อากาศานัญญาตนธาตุอาศัยรูปสมบัติจึงปรากฏได้ วิญญาณัญญาตน-
ธาตุอาศัยอากาศานัญญาตนสมบัติจึงปรากฏได้ อากิญจัญญาตนธาตุอาศัย
วิญญาณัญญาตนสมบัติจึงปรากฏได้ เนวสัญญานาสัญญาตนธาตุอาศัย
อากิญจัญญาตนสมบัติจึงปรากฏได้ สัญญาเวทิตนโรธธาตุอาศัยนิโรธสมบัติจึง
ปรากฏได้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อากาศธาตุ สุกชาติ อากาศานัญญาตนธาตุ
วิญญาณัญญาตนธาตุ อากิญจัญญาตนธาตุ เนวสัญญานาสัญญาตนธาตุ
และสัญญาเวทิตนโรธธาตุ บุคคลจะเข้าถึงชาติเหล่านี้ได้อย่างไร”

“ภิกษุ อากาศธาตุ สุกชาติ อากาศานัญญาตนธาตุ วิญญาณัญญาตนธาตุ
อากิญจัญญาตนธาตุ ชาติเหล่านี้ เป็นสัญญาสมบัติที่บุคคลจะเข้าถึงได้
เนวสัญญานาสัญญาตนธาตุ เป็นสังขารวิเสสสมบัติ^๑ที่บุคคลจะเข้าถึงได้ สัญญา-
เวทิตนโรธธาตุ เป็นนิโรธสมบัติที่บุคคลจะเข้าถึงได้”

สัตตชาติสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ สังขารวิเสสสมบัติ ในที่นี้หมายถึงสมบัติที่มีสังขารอันละเอียดยังคงเหลืออยู่ (ส.น.อ. ๒/๙๕/๑๕๒)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๑๘๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๒. สนิทานสูตร

๒. สนิทานสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นต้นเหตุ

[๙๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...
 "ภิกษุทั้งหลาย กามวิตกมีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น พยาบาทวิตก
 มีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น วิหิงสาวิตกมีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น
 กามวิตกมีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น พยาบาทวิตกมีเหตุจึงเกิดขึ้น
 ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น วิหิงสาวิตกมีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น เป็นอย่างไร
 กามสัญญา(ความหมายรูกาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามธาตุ กามสังกัปปะ
 (ความดำริในกาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามสัญญา กามฉันทะ(ความพอใจในกาม)
 เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามสังกัปปะ กามปริฟ้าหะ(ความเร่าร้อนเพราะกาม) เกิดขึ้น
 เพราะอาศัยกามฉันทะ กามปริเยสนา(การแสวงหากาม) เกิดขึ้นเพราะอาศัย
 กามปริฟ้าหะ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อแสวงหากามปริเยสนา ย่อมปฏิบัติผิด ๓ ทาง
 คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ
 พยาบาทสัญญา(ความหมายรู้พยาบาท) เกิดขึ้นเพราะอาศัยพยาบาทธาตุ
 พยาบาทสังกัปปะ(ความดำริในพยาบาท) เกิดขึ้นเพราะอาศัยพยาบาทสัญญา...
 พยาบาทฉันทะ(ความพอใจในพยาบาท) ... พยาบาทปริฟ้าหะ(ความเร่าร้อนเพราะ
 พยาบาท) ... พยาบาทปริเยสนา (การแสวงหาพยาบาท)
 ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อแสวงหาพยาบาทปริเยสนา ย่อมปฏิบัติผิด ๓ ทาง คือ
 ทางกาย ทางวาจา ทางใจ
 วิหิงสาสัญญา (ความหมายรู้ความเบียดเบียน) เกิดขึ้นเพราะอาศัยวิหิงสาธาตุ
 วิหิงสาสังกัปปะ(ความดำริในความเบียดเบียน) เกิดขึ้นเพราะอาศัยวิหิงสาสัญญา ...
 วิหิงสาฉันทะ (ความพอใจในความเบียดเบียน) ... วิหิงสาปริฟ้าหะ (ความเร่าร้อน
 เพราะความเบียดเบียน) ... วิหิงสาปริเยสนา (การแสวงหาความเบียดเบียน)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๒. สนิทานสูตร

ปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ เมื่อแสวงหาวิหิงสาปริเยสนา ย่อมปฏิบัติผิด ๓ ทาง คือ
ทางกาย ทางวาจา ทางใจ

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนรุษวางคบหย้าที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้าแห้ง
หากเขาไม่รีบดับด้วยมือและด้วยเท้า เมื่อเป็นเช่นนี้ บรรดาสัตว์มีชีวิตที่อาศัยหญ้า
และไม่อยู่ ฟังถึงความพินาศย่อยยับ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สมณะหรือ
พราหมณ์คนใดคนหนึ่ง ไม่รีบละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีกซึ่งอกุศล-
สัญญาที่เกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอ สมณะหรือพราหมณ์นั้นย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความ
อึดอัด ความคับแค้น ความเร่าร้อน ในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วพึงหวังทุกติได้

เนกขัมมวิตก(ความตรึกในการออกบวช) มีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น
อพยาบาลวิตก(ความตรึกในความไม่พยาบาล) มีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น
อวิหิงสาวิตก(ความตรึกในความไม่เบียดเบียน)มีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น

**เนกขัมมวิตกมีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น อพยาบาลวิตกมีเหตุจึง
เกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น อวิหิงสาวิตกมีเหตุจึงเกิดขึ้น ไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น
เป็นอย่างไร**

คือ เนกขัมมสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยเนกขัมมธาตุ เนกขัมมสังกัปปะเกิดขึ้น
เพราะอาศัยเนกขัมมสัญญา เนกขัมมฉันทะเกิดขึ้นเพราะอาศัยเนกขัมมสังกัปปะ
เนกขัมมปริพาหะเกิดขึ้นเพราะอาศัยเนกขัมมฉันทะ เนกขัมมปริเยสนาเกิดขึ้น
เพราะอาศัยเนกขัมมปริพาหะ อริยสาวกผู้ได้สติบ เมื่อแสวงหาเนกขัมมปริเยสนา
ย่อมปฏิบัติชอบ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ

อพยาบาลสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยอพยาบาลธาตุ อพยาบาลสังกัปปะเกิด
ขึ้นเพราะอาศัยอพยาบาลสัญญา ... อพยาบาลฉันทะ ... อพยาบาลปริพาหะ ...
อพยาบาลปริเยสนา

อริยสาวกผู้ได้สติบ เมื่อแสวงหาอพยาบาลปริเยสนา ย่อมปฏิบัติชอบ ๓ ทาง
คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๓. คิณชกาवสถสูตร

อวิหิงสาสัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยอวิหิงสาธาตุ อวิหิงสาสังกัปปะเกิดขึ้นเพราะอาศัยอวิหิงสาสัญญา อวิหิงสาฉันทะเกิดขึ้นเพราะอาศัยอวิหิงสาสังกัปปะ อวิหิงสาปริพาหะเกิดขึ้นเพราะอาศัยอวิหิงสาฉันทะ อวิหิงสาปริเยสนาเกิดขึ้นเพราะอาศัยอวิหิงสาปริพาหะ อริยสาวกผู้ได้สดับ เมื่อแสวงหาอวิหิงสาปริเยสนา ย่อมปฏิบัติชอบ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษวางคบหญ้าที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้าแห้ง เขารีบดับคบหญ้านั้นด้วยมือและด้วยเท้า เมื่อเป็นเช่นนี้ บรรดาสัตว์มีชีวิตที่อาศัยหญ้าและไม่อยู่ จึงไม่ถึงความพินาศย่อยยับ อุปมานี้ฉันใด อุปไปไมยกัฉันทัน สมณะหรือพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง รีบละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีกซึ่งอกุศลสัญญาที่เกิดขึ้นไม่สม่าเสมอ สมณะหรือพราหมณ์นั้นย่อมอยู่เป็นสุข ไม่มี ความอึดอัด ความคับแค้น ความเร่าร้อน ในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วพึงหวัง สுகติได้”

สนิทานสูตรที่ ๒ จบ

๓. คิณชกาवสถสูตร

ว่าด้วยการแสดงธรรม ณ ตำนกอิฐ

[๙๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำนกอิฐ ใกล้หมู่บ้าน ญาติกะ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุ ทิฏฐิเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุ วิตกเกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๓. คิณชกาฬสสูตร

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกัจจายนะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทิฏฐิที่ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในบุคคลที่มีใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า^๑ นี้ย่อมปรากฏเพราะอาศัยอะไร”

“กัจจายนะ ธาตุคืออวิชชา^๒ เป็นธาตุใหญ่ สัญญาที่เลว ทิฏฐิที่เลว วิตกที่เลว เจตนาที่เลว ความปรารถนาที่เลว ความตั้งใจที่เลว บุคคลที่เลว วาจาที่เลว เกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุที่เลว บุคคลที่เลวนั้น ย่อมบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่เลว เรากล่าวว่า ความเกิดของบุคคลนั้นเลว

สัญญาที่ปานกลาง ทิฏฐิที่ปานกลาง วิตกที่ปานกลาง เจตนาที่ปานกลาง ความปรารถนาที่ปานกลาง ความตั้งใจที่ปานกลาง บุคคลที่ปานกลาง วาจาที่ปานกลาง เกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุที่ปานกลาง บุคคลที่ปานกลางนั้น ย่อมบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่ปานกลาง เรากล่าวว่า ความเกิดของบุคคลนั้นปานกลาง

กัจจายนะ สัญญาที่ประณีต ทิฏฐิที่ประณีต วิตกที่ประณีต เจตนาที่ประณีต ความปรารถนาที่ประณีต ความตั้งใจที่ประณีต บุคคลที่ประณีต วาจาที่ประณีต เกิดขึ้นเพราะอาศัยธาตุที่ประณีต บุคคลที่ประณีตนั้น ย่อมบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่ประณีต เรากล่าวว่า ความเกิดของบุคคลนั้นประณีต”

คิณชกาฬสสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ บุคคลที่มีใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในที่นี้หมายถึงครูทั้ง ๖ (คือ (๑) ครูปุณณะ กัสสปะ (๒) ครูมัณฑล โคศาล (๓) ครูอชิตะ เกสกะมพล (๔) ครูปุณณะ กัจจายนะ (๕) ครูนิครนถ์ นาฏบุตร (๖) ครูสัจจชัย เวลัญฐบุตร) (ส.น.อ. ๒/๒๗/๑๕๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๑๘๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นินทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๔. หีนานิรมุตติกสูตร

๔. หีนานิรมุตติกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีอัธยาศัยเลวและอัธยาศัยงาม

[๙๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม้ในอดีต สัตว์ทั้งหลายก็ได้คบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว ได้คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม ได้คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม้ในอนาคต สัตว์ทั้งหลายก็จักคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว จักคบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม จักคบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

ภิกษุทั้งหลาย แมื่ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม”

หีนานิรมุตติกสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๕. จังกมสูตร

๕. จังกมสูตร

ว่าด้วยการจงกรม

[๙๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌมกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหากัสสปะก็กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค ท่านพระอนรุธะก็กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค ท่านพระปุลณมันตานีบุตรก็กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค ท่านพระอุบาลีก็กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค ท่านพระอานนท์ก็กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค แม้พระเทวทัตก็กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากในที่ไม่วิไลพระผู้มีพระภาค

บุคคลผู้มีอัธยาศัยเหมือนกันจึงคบกันได้

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า
 “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นสารีบุตรกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”
 “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”
 “ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนมีปัญญามาก
 เธอทั้งหลายเห็นมหาโมคคัลลานะกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”
 “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”
 “ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนมีฤทธิ์มาก
 เธอทั้งหลายเห็นมหากัสสปะกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”
 “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๕. จังกมสูตร

“ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนกล่าวว่าเรื่องอุตงค์^๑

เธอทั้งหลายเห็นอนุรุธะกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนมีตาทิพย์

เธอทั้งหลายเห็นปณณมันตานินุตรกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนเป็นธรรมกถึก

เธอทั้งหลายเห็นอุบาลีกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนทรงวินัย

เธอทั้งหลายเห็นอานนท์กำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนเป็นพหูสูต

เธอทั้งหลายเห็นเทวทัตกำลังเดินจงกรมอยู่กับภิกษุจำนวนมากหรือไม่”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหมดนี้ล้วนมีความปรารถนาชั่ว

เชิงอรรถ :

^๑ กล่าวเรื่องอุตงค์ ในที่นี้หมายถึงการไต่ถามเกี่ยวกับการรักษาอุตงค์ อาณิสส การสมาทาน การอธิษฐาน และการขาดอุตงค์ (ส.น.อ. ๒/๙๙/๑๕๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๑๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๖. สคาถาสูต

สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัย
เลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม
คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม้ในอดีต สัตว์ทั้งหลายก็ได้คบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ
สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว ได้คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว
สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม ได้คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม้ในอนาคต สัตว์ทั้งหลายก็จักคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ
สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว จักคบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว
สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม จักคบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

ภิกษุทั้งหลาย แมื่ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุ
อย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีอัธยาศัยเลว สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มี
อัธยาศัยงาม”

จังกมสูตรที่ ๕ จบ

๖. สคาถาสูต

ว่าด้วยธรรมเทศนาที่มีคาถา

[๑๐๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสรวัดถิ ญ ที่นั่น พระผู้มี
พระภาค ...

สัตว์ผู้มีอัธยาศัยเหมือนกันจึงคบกันได้

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ
สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว

แม้ในอดีต สัตว์ทั้งหลายได้คบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน

แม้ในอนาคต สัตว์ทั้งหลายจักคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นินทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๖. สคาถาสุต

แม่ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว

เปรียบเหมือนคุณ(อุจจาระ)กับคุณรวมเข้ากันได้ มุตร(ปัสสาวะ)กับมุตรรวมเข้ากันได้ เขพะ(น้ำลาย) กับเขพะรวมเข้ากันได้ ปุพฺพ(น้ำหนอง)กับปุพฺพรวมเข้ากันได้ โลหิต(เลือด)กับโลหิตรวมเข้ากันได้ อุปมานี้ฉันทิ อุปไมยก็ฉันทินัน สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว

แม่ในอดีต ฯลฯ

แม่ในอนาคต ฯลฯ

แม่ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยเลว

สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม่ในอดีต สัตว์ทั้งหลายได้คบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม ได้คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม่ในอนาคต สัตว์ทั้งหลายจักคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม จักคบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม่ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

เปรียบเหมือนน้ำมันผสมกับน้ำมันผสมรวมเข้ากันได้ น้ำมันกับน้ำมันรวมเข้ากันได้ เนยใสกับเนยใสรวมเข้ากันได้ น้ำผึ้งกับน้ำผึ้งรวมเข้ากันได้ น้ำอ้อยกับน้ำอ้อยรวมเข้ากันได้ อุปมานี้ฉันทิ อุปไมยก็ฉันทินัน สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม

แม่ในอดีต ฯลฯ

แม่ในอนาคต ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๗. อัสนัทธิสังสันทนสูตร

ภิกษุทั้งหลาย แมในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุ
อย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีอัธยาศัยงาม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มี
อัธยาศัยงาม”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัส
คาถาประพันธ์ต่อไปว่า

“ป่าคือกิเลส เกิดเพราะการคลุกคลีกัน
ย่อมขาดไป เพราะการไม่คลุกคลีกัน
บุคคลเกาะท่อนไม้เล็กพึงจมลงในห้วงน้ำใหญ่ฉนใด
แม้สาธุชนอาศัยคนเกียจคร้านก็ย่อมจมลงฉนนัน
เพราะฉนั้น พึงเว้นคนเกียจคร้าน
ผู้มีความเพียรย่อหย่อนนั้นเสีย
พึงอยู่ร่วมกับบัณฑิตผู้สงัด เป็นอริยะ
มีใจเด็ดเดี่ยว เฟงพินิจ ปรารถนาคความเพียรเป็นนิจ”

สคาถาสูตที่ ๖ จบ

๗. อัสนัทธิสังสันทนสูตร

ว่าด้วยการคบค้ำสมาคมกันของสัตว์ผู้ไม่มีศรัทธา

[๑๐๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสรวัดถิ ญ ที่นั่น พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์
ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้
ไม่มีหิริ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอตตปปะ
คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอตตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย คบค้ำ
สมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน คบค้ำสมาคมกับ
สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม คบค้ำสมาคมกับสัตว์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๗. อัสนัทธิสังสันทนสูตร

ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม คบค้ำสมาคมกับสัตว์
ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

แม้ในอดีต สัตว์ทั้งหลายได้คบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์
ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา ได้คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลาย
ผู้ไม่มีhiri ได้คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีhiri สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ
ได้คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย ได้คบค้ำ
สมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน ได้คบค้ำสมาคมกับ
สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม ได้คบค้ำสมาคมกับสัตว์
ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม ได้คบค้ำสมาคมกับสัตว์
ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

แม้ในอนาคต สัตว์ทั้งหลายจักคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ
สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา จักคบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลาย
ผู้ไม่มีhiri จักคบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีhiri สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ
... กับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย ... กับสัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน ... กับสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีสติหลงลืม ... กับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม
จักคบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

แม้ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์
ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลาย
ผู้ไม่มีhiri คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีhiri ฯลฯ สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มี
โอดตปปะ ... กับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย ... กับสัตว์
ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน ... กับสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน
สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม ... กับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มี
ปัญญาทราวม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์
ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีhiri

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๘. อัสนัทธิมุลกสูตร

คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มีโหดตปปะ คบค้าสมาคมกับ
สัตว์ทั้งหลายผู้มีโหดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสุตะมาก คบค้าสมาคมกับสัตว์
ทั้งหลายผู้มีสุตะมาก สัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบค้าสมาคมกับสัตว์
ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบค้าสมาคมกับสัตว์ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง คบค้าสมาคมกับสัตว์
ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีปัญญา

แม่ในอดีต ฯลฯ

แม่ในอนาคต ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย แม่ในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกัน” ฯลฯ

อัสนัทธิสังสนทนสูตรที่ ๗ จบ

๘. อัสนัทธิมุลกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ไม่มีศรัทธาเป็นมูล

[๑๐๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มี
พระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์
ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้
ไม่มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม
คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้าสมาคม
กับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา

แม่ในอดีต สัตว์ทั้งหลายได้คบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน ฯลฯ

แม่ในอนาคต สัตว์ทั้งหลายจักคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๘. อัสนัสนมุลกสูตร

แม่ว่าในปัจจุบันนี้ สัตว์ทั้งหลายก็คบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา (๑)

สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (พึงรู้ความพิสดารเหมือนวาระแรก) (๒)

สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ โดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๓)

สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ โดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. พุติยวรรค ๙. อหิริกมุลกสูตร

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๕)

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ โดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา” ฯลฯ (๕)

อัสสัทธมุลกสูตรที่ ๘ จบ

๙. อหิริกมุลกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ไม่มีหิริเป็นมูล

[๑๐๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอตตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอตตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ(ความละอายต่อบาป) คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอตตปปะ(ความเกรงกลัวต่อบาป) คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอตตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. พุติยวรรค ๙. อหิริกมุลกสูตร

สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีสตะน้อย คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา
ทราวม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มี
สตะมาก คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา
คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๒)

สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ สัตว์ทั้งหลาย
ผู้เกียจคร้าน คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลายผู้มี
ปัญญาทราวม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ สัตว์ทั้งหลาย
ผู้ปรารถนาคบเพื่อน คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบเพื่อน สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีปัญญา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๓)

สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีหิริ สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีสติหลงลืม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มี
ปัญญาทราวม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีหิริ สัตว์ทั้งหลายผู้มี
สติมั่นคง คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา
คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา” ฯลฯ (๔)

อหิริกมุลกสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑๐. อโนตตปมุลกสูตร

๑๐. อโนตตปมุลกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ไม่มีโอดตปปะเป็นมูล

[๑๐๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๑)

สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบเพื่อน คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบเพื่อน สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๒)

สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา” ฯลฯ (๓)

อโนตตปมุลกสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๒. พุติยวรรค ๑๑. อัปปัสสมุลกสูตร

๑๑. อัปปัสสมุลกสูตร ว่าด้วยสัตว์ผู้มีสตะน้อยเป็นมูล

[๑๐๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก สัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาคบ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา ฯลฯ (๑)

สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะน้อย สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม สัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสตะมาก สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา” ฯลฯ (๒)

อัปปัสสมุลกสูตรที่ ๑๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑๒. กุสีตมุลกสูตร

๑๒. กุสีตมุลกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เกียจคร้านเป็นมูล

[๑๐๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เกียจคร้าน สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราวม สัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาความเพียร คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ปรารถนาความเพียร

สัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสติมั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา” ฯลฯ

กุสีตมุลกสูตรที่ ๑๒ จบ

[ส่วนที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ในทุกแห่ง พึงทำเหมือนอย่างข้างต้น]

ทุติยวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัตตธาตุสูตร	๒. สนิทานสูตร
๓. คิณฺชกาวสถสูตร	๔. หีนานิมฺตติกสูตร
๕. จังกมสูตร	๖. สคาถาสสูตร
๗. อัสนฺสัทธสังสันทนสูตร	๘. อัสนฺสัทธมุลกสูตร
๙. อหิริกมุลกสูตร	๑๐. อโนตตปมุลกสูตร
๑๑. อัปป์สสตมุลกสูตร	๑๒. กุสีตมุลกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๓. กัมมปถวรรค ๑. อสมาหิตสูตร

๓. กัมมปถวรรค

หมวดว่าด้วยกรรมบถ

๑. อสมาหิตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีจิตไม่มั่นคง

[๑๐๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือ สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีhiri คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีhiri สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตไม่มั่นคง^๑ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตไม่มั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีhiri คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีhiri สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตมั่นคง คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตมั่นคง สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา”

อสมาหิตสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ จิตไม่มั่นคง ในที่นี้หมายถึงจิตที่ปราศจากอุปปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ (ส.นิ.อ. ๒/๑๐๗/๑๖๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๐๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นินทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๓. กัมมปถวรรค ๓. ปัญจสิกขาปทสูตร

๒. หุสสีลสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้หุสสีล

[๑๐๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีhiri คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีhiri สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้หุสสีล คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้หุสสีล สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญาทราม

สัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีศรัทธา สัตว์ทั้งหลายผู้มีhiri คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีhiri สัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีโอดตปปะ สัตว์ทั้งหลายผู้หุสสีล คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้หุสสีล สัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีปัญญา”

หุสสีลสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปัญจสิกขาปทสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้หุสสีล ๕

[๑๐๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ฆ่าสัตว์ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ฆ่าสัตว์ สัตว์ทั้งหลายผู้ลักทรัพย์ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ลักทรัพย์ สัตว์ทั้งหลายผู้ประพฤตินอกใจ คบค้ำ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๓. กัมมปถวรรค ๔. สัตตกัมมปถสูตร

สมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ประพฤตินิคมในกาม สัตว์ทั้งหลายผู้พูดเท็จ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้พูดเท็จ สัตว์ทั้งหลายผู้เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการประพฤตินิคมในกาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการประพฤตินิคมในกาม สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท”

ปัญจสิกขาปสูตรที่ ๓ จบ

๔. สัตตกัมมปถสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีกรรมบถ ๗

[๑๑๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ฆ่าสัตว์ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ฆ่าสัตว์ สัตว์ทั้งหลายผู้ลักทรัพย์ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ลักทรัพย์ สัตว์ทั้งหลายผู้ประพฤตินิคมในกาม คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ประพฤตินิคมในกาม สัตว์ทั้งหลายผู้พูดเท็จ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้พูดเท็จ สัตว์ทั้งหลายผู้พูดส่อเสียด คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้พูดส่อเสียด สัตว์ทั้งหลายผู้พูดคำหยาบ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้พูดคำหยาบ

สัตว์ทั้งหลายผู้พูดเพ้อเจ้อ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้พูดเพ้อเจ้อ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการประพฤตินิคมในกาม ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด คบค้า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๓. กัมมปลววรรค ๕. ทสกัมมปลสูตร

สมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ”

สัตตกัมมปลสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทสกัมมปลสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีกรรมบถ ๑๐

[๑๑๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้ำสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้ฆ่าสัตว์ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ฆ่าสัตว์ สัตว์ทั้งหลายผู้ลักทรัพย์ ... สัตว์ทั้งหลายผู้ประพฤติผิดในกาม ... สัตว์ทั้งหลายผู้พูดเท็จ ... สัตว์ทั้งหลายผู้พูดส่อเสียด ... สัตว์ทั้งหลายผู้พูดคำหยาบ ... สัตว์ทั้งหลายผู้พูดเพื่อเจ้อ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้พูดเพื่อเจ้อ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอภิขมา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่น) มาก คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีอภิขมา มาก สัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตพยาบาท คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีจิตพยาบาท สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาทิฏฐิ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาทิฏฐิ

สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ ... สัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีอภิขมา มาก คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีอภิขมา มาก สัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีจิตพยาบาท คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่มีจิตพยาบาท สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาทิฏฐิ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาทิฏฐิ”

ทสกัมมปลสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นินทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๓. กัมมปถวรรค ๗. ทสังคสูตร

๖. อัญจังกิเลสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘

[๑๑๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาทิฏฐิ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาทิฏฐิ สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาสังกัปปะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาวาจา ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉากัมมันตะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาอาชีพะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาวายามะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาสติ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาสมาธิ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาสมาธิ

สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาทิฏฐิ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาทิฏฐิ สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาสังกัปปะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาวาจา ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมากัมมันตะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาอาชีพะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาวายามะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาสติ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาสมาธิ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาสมาธิ”

อัญจังกิเลสสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทสังคสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐

[๑๑๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายคบค้าสมาคมกันโดยธาตุอย่างเดียวกัน คือสัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาทิฏฐิ คบค้าสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาทิฏฐิ สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาสังกัปปะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาวาจา ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉากัมมันตะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาอาชีพะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจฉาวายามะ ... สัตว์ทั้งหลาย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๓. กัมมปถวรรค ๗. ทสังสูตร

ผู้มีมิจจาสติ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจจาสมาธิ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีมิจจาสมาธิ สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจจายุญาณ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มี
มิจจายุญาณ^๑ สัตว์ทั้งหลายผู้มีมิจจาวิมุตติ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มี
มิจจาวิมุตติ

สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาทิฏฐิ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาทิฏฐิ
สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาสังกัปปะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาวาจา ... สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีสัมมากรรมันตะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาอาชีวะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมา-
วายามะ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาสติ ... สัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาสมาธิ ... สัตว์
ทั้งหลายผู้มีสัมมาญาณ คบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาญาณ สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีสัมมาวิมุตติคบค้ำสมาคมกับสัตว์ทั้งหลายผู้มีสัมมาวิมุตติ”

ทสังสูตรที่ ๗ จบ

[ส่วนที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบันในที่ทุกแห่ง พึงทำเหมือนอย่างข้างต้น]

รวมพระสูตรในวรรคนี้ ๗ สูตร คือ

๑. อสมานิตสูตร	๒. ทสลิสูตร
๓. ปัญจสิกขาบทสูตร	๔. สัตตกัมมปถสูตร
๕. ทสกัมมปถสูตร	๖. อัญญสังคิกสูตร
๗. ทสังสูตร	

กัมมปถวรรคที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ มิจจายุญาณ ในที่นี้หมายถึงมิจจาปัจจุเวกขณะญาณ (คือ ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวนธรรมที่ไม่ใช่
มรรคผลและนิพพาน) (ส.นิ.อ. ๒/๑๑๓/๑๗๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จตตถาวรค ๒. ปุพเพสัมโพทสูตร

๔. จตตถาวรค

หมวดว่าด้วยธรรมะ สุตระ ๔ ประการ

๑. จตชาติสูตร

ว่าด้วยชาติ ๔

[๑๑๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี

“ภิกษุทั้งหลาย ชาติมี ๔ ประการนี้ ชาติ ๔ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. ปรุวิชาติ	๒. อาโปชาติ
๓. เตโชชาติ	๔. วาโยชาติ

ภิกษุทั้งหลาย ชาติมี ๔ ประการนี้”

จตชาติสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปุพเพสัมโพทสูตร

ว่าด้วยความดำริก่อนตรัสรู้

[๑๑๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มี
พระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ เมื่อเราเป็นโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิด
คำนึงอย่างนี้ว่า ‘อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษของปรุวิชาติ อะไรเป็นเครื่องสลัดออก
จากปรุวิชาติ

อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษของอาโปชาติ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากอาโปชาติ

อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษของเตโชชาติ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเตโชชาติ

อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษของวาโยชาติ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากวาโยชาติ’

เรานั้นได้มีความดำริว่า ‘สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยปรุวิชาติ’ นี่เป็นคุณ
ของปรุวิชาติ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จดตถวรรค ๒. ปุพเพสัมโพธิสูตร

ปลวรีชาติเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของ
ปลวรีชาติ

ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในปลวรีชาติ นี่เป็นเครื่อง
สลัดออกจากปลวรีชาติ

สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยอาโปชาติ ...

สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยเตโชชาติ ...

สุขโสมนัสเกิดขึ้นเพราะอาศัยวาโยชาติ ... นี่เป็นคุณของวาโยชาติ

วาโยชาติเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษ
ของวาโยชาติ

ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในวาโยชาติ นี่เป็นเครื่อง
สลัดออกจากวาโยชาติ

ภิกษุทั้งหลาย ดรบาใดเรายังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ
และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความ
เป็นจริง ดรบานั้นเราก็ปฏิญาณไม่ได้ว่า 'เป็นผู้ได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอัน
ยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้ง
สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์'

เมื่อใดเรารู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออก
โดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น
เราจึงปฏิญาณได้ว่า 'เป็นผู้ได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้ง
เทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์'

อนึ่ง ญาณและทัสสนะ^๑เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้
เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก"

ปุพเพสัมโพธิสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณและทัสสนะ ในที่นี้หมายถึงปัจเจกขณญาณ คือญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวนมรรคผล
กิเลสที่ละได้แล้วและนิพพาน (ส.น.อ. ๒/๑๑๖/๑๗๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จตตถวรรค ๓. อจริงสูต

๓. อจริงสูต

ว่าด้วยการเที่ยวแสวงหาคณโทษและเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔

[๑๑๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวแสวงหาคณของปฐวีชาติ ได้พบคณของปฐวีชาติ ได้เห็นคณของปฐวีชาติเท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญา เราได้แสวงหาโทษของปฐวีชาติ ได้พบโทษของปฐวีชาติ ได้เห็นโทษของปฐวีชาติเท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญา เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากปฐวีชาติ ได้พบเครื่องสลัดออกจากปฐวีชาติ ได้เห็นเครื่องสลัดออกจากปฐวีชาติเท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาคณของอาโปชาติ ...

เราได้เที่ยวแสวงหาคณของเดโชชาติ ...

เราได้เที่ยวแสวงหาคณของวาโยชาติ ได้พบคณของวาโยชาติ ได้เห็นคณของวาโยชาติเท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญา เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของวาโยชาติ ได้พบโทษของวาโยชาติ เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากวาโยชาติ ได้เห็นโทษของวาโยชาติเท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญา เราได้พบเครื่องสลัดออกจากวาโยชาติ ได้เห็นเครื่องสลัดออกจากวาโยชาติ เท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ดราบใดเรายังไม่รู้คณโดยความเป็นคณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ดราบนั้นเราก็จักปฏิญาณไม่ได้ว่า ‘เป็นผู้ได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์’

เมื่อใดเรารู้คณโดยความเป็นคณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้นเราก็จักปฏิญาณได้ว่า ‘เป็นผู้ได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์’

อนึ่ง ญาณและทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก”

อจริงสูตที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จดตถวรรค ๔. โนเจทังสูตร

๔. โนเจทังสูตร

ว่าด้วยคุณโทษและเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔

[๑๑๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ถ้าคุณของปลฐวีชาติจักไม่ได้มี สัตว์ทั้งหลายไม่พึงยินดีในปลฐวีชาติ แต่เพราะคุณของปลฐวีชาติมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในปลฐวีชาติ

ถ้าโทษของปลฐวีชาติจักไม่ได้มี สัตว์ทั้งหลายไม่พึงเบื่อหน่ายในปลฐวีชาติ แต่เพราะโทษของปลฐวีชาติมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในปลฐวีชาติ

ถ้าเครื่องสลัดออกจากปลฐวีชาติจักไม่ได้มี สัตว์ทั้งหลายไม่พึงสลัดตนออกจากปลฐวีชาติ แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากปลฐวีชาติมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงสลัดตนออกจากปลฐวีชาติ

ถ้าคุณของอาโปชาติจักไม่ได้มี ...

ถ้าคุณของเตโชชาติจักไม่ได้มี ...

ถ้าคุณของวาโยชาติจักไม่ได้มี สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงยินดีในวาโยชาติ แต่เพราะคุณของวาโยชาติมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในวาโยชาติ

ถ้าโทษของวาโยชาติจักไม่ได้มี สัตว์ทั้งหลายไม่พึงเบื่อหน่ายในวาโยชาติ แต่เพราะโทษของวาโยชาติมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในวาโยชาติ

ถ้าเครื่องสลัดออกของวาโยชาติจักไม่ได้มี สัตว์ทั้งหลายไม่พึงสลัดตนออกจากวาโยชาติ แต่เพราะเครื่องสลัดออกของวาโยชาติมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงสลัดตนออกจากวาโยชาติ

ภิกษุทั้งหลาย ตราบใดสัตว์เหล่านี้ยังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ตราบนั้นสัตว์เหล่านี้ยังไม่สลัดตนออกไม่ได้ พรากตนออกไม่ได้ ยังไม่หลุดพ้นไปจากโลก พรหมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ มีใจเป็นอิสระอยู่ไม่ได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จตุตถวรรค ๕. เอกันตทุกขสูตร

เมื่อใดสัตว์เหล่านี้รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้นสัตว์เหล่านี้ย่อมสลัดตนออกได้ พราศตนออกได้ หลุดพ้นไปจากโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ มีใจเป็นอิสระอยู่ได้”

โนเจทังสูตรที่ ๔ จบ

๕. เอกันตทุกขสูตร

ว่าด้วยชาติ ๔ มีทุกข์โดยส่วนเดียว

[๑๑๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ถ้าปลฐวีชาตนี้จักได้มีทุกข์โดยส่วนเดียว ถูกทุกข์ติดตาม มีทุกข์หยังลง สุขไม่หยังลง สัตว์ทั้งหลายไม่พึงยินดีในปลฐวีชาต แต่เพราะปลฐวีชาตมีสุขติดตาม มีสุขหยังลง มีทุกข์ไม่หยังลง ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในปลฐวีชาต

ถ้าอาโปชาตนี้ ...

ถ้าเตโชชาตนี้ ...

ถ้าวาโยชาตนี้จักได้มีทุกข์โดยส่วนเดียว ถูกทุกข์ติดตาม มีทุกข์หยังลง มีสุขไม่หยังลง สัตว์ทั้งหลายไม่พึงยินดีในวาโยชาต แต่เพราะวาโยชาตมีสุขติดตาม มีสุขหยังลง มีทุกข์ไม่หยังลง ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงยินดีในวาโยชาต

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าปลฐวีชาตนี้จักได้มีสุขโดยส่วนเดียว มีสุขติดตาม มีสุขหยังลง มีทุกข์ไม่หยังลง สัตว์ทั้งหลายไม่พึงเบื่อหน่ายในปลฐวีชาต แต่เพราะปลฐวีชาตถูกทุกข์ติดตาม มีทุกข์หยังลง มีสุขไม่หยังลง ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในปลฐวีชาต

ถ้าอาโปชาตนี้ ...

ถ้าเตโชชาตนี้ ...

ถ้าวาโยชาตนี้จักได้มีสุขโดยส่วนเดียว มีสุขติดตาม มีสุขหยังลง มีทุกข์ไม่หยังลง สัตว์ทั้งหลายไม่พึงเบื่อหน่ายในวาโยชาต แต่เพราะวาโยชาตถูกทุกข์ติดตาม มีทุกข์หยังลง มีสุขไม่หยังลง ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในวาโยชาต”

เอกันตทุกขสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จตตถวรรค ๗. อุปปาทสูตร

๖. อภินันทสูตร

ว่าด้วยความขึ้นชมธาตุ ๔

[๑๑๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...
 “ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดขึ้นชมปฐวีธาตุ ผู้นั้นชื่อว่าขึ้นชมทุกข์ ผู้ใดขึ้นชมทุกข์
 เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่หลุดพ้นจากทุกข์
 ผู้ใดขึ้นชมอาโปธาตุ ...
 ผู้ใดขึ้นชมเตโชธาตุ ...
 ผู้ใดขึ้นชมวาโยธาตุ ผู้นั้นชื่อว่าขึ้นชมทุกข์ ผู้ใดขึ้นชมทุกข์ เรากล่าวว่า ผู้นั้น
 ไม่หลุดพ้นจากทุกข์
 ภิกษุทั้งหลาย แต่ผู้ใดไม่ขึ้นชมปฐวีธาตุ ผู้นั้นชื่อว่าไม่ขึ้นชมทุกข์ ผู้ใดไม่
 ขึ้นชมทุกข์ เรากล่าวว่า ‘ผู้นั้นหลุดพ้นจากทุกข์’
 ผู้ใดไม่ขึ้นชมอาโปธาตุ ...
 ผู้ใดไม่ขึ้นชมเตโชธาตุ ...
 ผู้ใดไม่ขึ้นชมวาโยธาตุ ผู้นั้นชื่อว่าไม่ขึ้นชมทุกข์ ผู้ใดไม่ขึ้นชมทุกข์ เรากล่าวว่า
 ‘ผู้นั้นหลุดพ้นจากทุกข์’”

อภินันทสูตรที่ ๖ จบ

๗. อุปปาทสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งธาตุ ๔ เป็นทุกข์

[๑๒๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...
 “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่ง
 ปฐวีธาตุ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นที่ตั้งแห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชรา
 และมรณะ
 ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งอาโปธาตุ ... แห่ง
 เตโชธาตุ ... แห่งวาโยธาตุ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นที่ตั้งแห่งโรค เป็นความ
 ปรากฏแห่งชราและมรณะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จตุตถวรรค ๘. สมณพราหมณสูตร

ภิกษุทั้งหลาย แต่ความดับ ความระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งปลฐวีธาตุ นี้เป็น
ความดับแห่งทุกข์ ความระงับโรค ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ

ความดับ ความระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งอาโปธาตุ ... แห่งเตโชธาตุ ...
แห่งวาโยธาตุ นี้เป็นความดับแห่งทุกข์ ความระงับโรค ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชรา
และมรณะ”

อุปปาทสูตรที่ ๗ จบ

๘. สมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์

[๑๒๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ชาติ ๔ ประการนี้ ชาติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปลฐวีธาตุ	๒. อาโปธาตุ
๓. เตโชธาตุ	๔. วาโยธาตุ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้คุณโทษและเครื่องสลัดออกจากชาติ
๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่าเป็นสมณะ
ในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้
แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้คุณ โทษ และ
เครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่าน
เหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็น
พราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

สมณพราหมณสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ชาติสังยุต]

๔. จดตถวรรค ๑๐. ตติยสมณพราหมณสูตร

๙. ทุตติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณสูตรที่ ๒

[๑๒๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย ชาติ ๔ ประการนี้ ชาติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปลูวีชาติ   ๒. อาโปชาติ

๓. เตโชชาติ   ๔. วาโยชาติ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดความเกิด ความตั้งอยู่ไม่ได้ คุณโทษ และเครื่องสลัดออกจากชาติ ๔ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ฯลฯ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” (เนื้อความโดยละเอียดพึงเทียบกับสูตรที่ ๘)

ทุตติยสมณพราหมณสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ตติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณสูตรที่ ๓

[๑๒๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดปลูวีชาติ ความเกิดแห่งปลูวี ความดับแห่งปลูวีชาติ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งปลูวีชาติ

ไม่รู้ชัดอาโปชาติ ฯลฯ ไม่รู้ชัดเตโชชาติ ... ไม่รู้ชัดวาโยชาติ ความเกิดแห่งวาโยชาติ ความดับแห่งวาโยชาติ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวาโยชาติ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดปลูวีชาติ ความเกิดแห่งปลูวีชาติ ความดับแห่งปลูวีชาติ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งปลูวีชาติ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๓. ธาตุสังยุต]

๔. จตตถวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดอาโปธาตุ ฯลฯ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดเตโชธาตุ ...

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดวาโยธาตุ ความเกิดแห่งวาโยธาตุ ความดับแห่งวาโยธาตุ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวาโยธาตุ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ตติยสมณพราหมณสูตรที่ ๑๐ จบ

จตตถวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จตธาตุสูตร ๒.	ปพเพสัสมโพธสูตร
๓. อจรัสสูตร	๔. โนเจทังสูตร
๕. เอกันตทุกขสูตร	๖. อภินันทสูตร
๗. อุปปาทสูตร	๘. สมณพราหมณสูตร
๙. ตติยสมณพราหมณสูตร	๑๐. ตติยสมณพราหมณสูตร

ธาตุสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑. ดิณกัฏฐสูตร

๔. อนมตคคสังยุต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. ดิณกัฏฐสูตร

ว่าด้วยหญ้าและท่อนไม้

[๑๒๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค
จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น
ที่ สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกค้นหาผูกไว้ วนเวียน
ท่องเที่ยวไป

เปรียบเหมือนนรุษตัดหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้แล้วรวมเป็น
กองเดียวกัน ครั้นรวมกันแล้ว จึงมัด มัดละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่าเป็นมารดา
ของเรา นี่เป็นมารดาของมารดาของเรา มารดาของมารดาแห่งนรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด
ส่วนหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้ทั้งหมดสิ้นไป

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๒. ปฐมสูตร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลาย ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เธอทั้งหลายเสวยความทุกข์ ได้รับความลำบาก ได้รับความพินาศเต็มป้า^๑เป็นเวลายาวนาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเมื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรเพื่อ หลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง”

ดิณกัฏฐสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมสูตร

ว่าด้วยแผ่นดิน

[๑๒๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป

เปรียบเหมือนนรุษพึงปั้นมหาปฐพีนี้ให้มาก่อน ก่อนละเท่าเมล็ดกระเบาแล้ว วางไว้ สมมติว่านี้เป็นบิดาของเรา นี่เป็นบิดาของบิดาของเรา บิดาของบิดาแห่งนรุษนั้น ไม่พึงสิ้นสุด ส่วนมหาปฐพีนี้พึงหมดสิ้นไป

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เชิงอรรถ :

- ^๑ เต็มป้า ในที่นี้หมายถึงซากศพของเหล่าสัตว์ที่ตายแล้ว มีมากมาย ทับถมกันอยู่ในป้า หรือเต็มแผ่นดิน (ส.น.อ. ๒/๑๒๔/๑๗๖, พ.จ.อ. ๖๑/๓๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๓. อัสนสูตร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องตันและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องตัน ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป อุปมานี้ฉันใด อุปไปไมยก็นั้น เธอทั้งหลายเสวยความทุกข์ เสวยความลำบาก ได้รับความพินาศเต็มป้าเข้าเป็นเวลายาวนาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเมื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง”

ปฐวีสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัสนสูตร

ว่าด้วยน้ำตา

[๑๒๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องตันและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร น้ำตาที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้วนเวียนท่องเที่ยวไป คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้ กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ธรรมตามที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว น้ำตาที่หลังไหลของข้าพระองค์ทั้งหลายผู้วนเวียนท่องเที่ยวไป คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้ นี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย”

“ถูกละ ถูกละ เธอทั้งหลายรู้ธรรมตามที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ ถูกต้องแล้ว น้ำตาที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้วนเวียนท่องเที่ยวไป คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้แหละ มากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๔. ขีรสุต

เธอทั้งหลายได้ประสบความตายของมารตามาช้านาน น้ำตาที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ประสบความตายของมารดา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

เธอทั้งหลายได้ประสบความตายของบิดา ... ของพี่ชายน้องชาย ... ของพี่สวามีน้องสาว ... ของบุตร ... ของธิดา ... ความเสื่อมของญาติ ... ความเสื่อมแห่งโภคะ ... ความเสื่อมเพราะโรคมาช้านาน น้ำตาที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ประสบความเสื่อมเพราะโรค คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบกับสิ่งที่ไม่น่าพอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเบือนหน้า คควรคลายกำหนด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง”

อัสสุสูตรที่ ๓ จบ

๔. ขีรสุต

ว่าด้วยน้านม

[๑๒๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร น้านมของมารดาที่เธอทั้งหลายผู้วนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้เต็มแล้ว กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ธรรมตามที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว น้านมของมารดาที่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้วนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้ เต็มแล้วนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๕. ปัพพตสูตร

“ถูกละ ถูกละ เธอทั้งหลายรู้ธรรมตามที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ ถูกต้องแล้ว
 น้ามนของมารดาที่เธอทั้งหลายผู้วนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้เต็มแล้ว นี่แหละ
 มากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ขีรสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปัพพตสูตร

ว่าด้วยภูเข

[๑๒๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี...

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่
 สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กัปหนึ่งนานเพียงไรหนอ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า “ภิกษุ กัปหนึ่งนานนักหนา มิใช่เรื่องง่ายที่จะนับ
 กัปนั้นว่า เทาहींปี เทาहीं ๑๐๐ ปี เทาहीं ๑,๐๐๐ ปี หรือว่าเทาहीं ๑๐๐,๐๐๐ ปี”

“พระองค์อาจอุปมาได้ไหม พระพุทธเจ้าข้า”

“อาจอุปมาได้ ภิกษุ เปรียบเหมือนภูเขาศิลาแห่งที่บลุกใหญ่ มีความยาว
 ๑ โยชน์ กว้าง ๑ โยชน์ สูง ๑ โยชน์ ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง บุรุษพึงเอาผ้า
 แคว้นกาสิ^๑ลูบภูเขานั้น ๑๐๐ ปีต่อครั้ง ภูเขาศิลาลูกใหญ่นั้นพึงหมดสิ้นไป เพราะ

เชิงอรรถ :

^๑ ผ้าแคว้นกาสิ เป็นผ้าที่ทำจากฝ้ายเนื้อละเอียดมาก (ส.น.อ. ๒/๑๒๘/๑๗๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๑๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๖. สาสปสูตร

ความพยายามนี้ ยิ่งเร็วกว่า ส่วนกัปหนึ่งยังไม่หมดสิ้นไป กัปนานนักหนาอย่างนี้ บรรดากัปที่นานนักหนาอย่างนี้ เธอได้ท่องเที่ยวไป มิใช่ ๑ กัป มิใช่ ๑๐๐ กัป มิใช่ ๑,๐๐๐ กัป มิใช่ ๑๐๐,๐๐๐ กัป

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ

ภิกษุ เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรเพื่อหลุดพ้น จากสังขารทั้งปวง”

ปัพพตสูตรที่ ๕ จบ

๖. สาสปสูตร

ว่าด้วยเมล็ดฝักกาด

[๑๒๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กัปหนึ่งนานเพียงไรหนอ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า “ภิกษุ กัปหนึ่งนานนักหนา มิใช่เรื่องง่ายที่จะ นับกัปนั้นว่า เท่านั้นปี ฯลฯ หรือว่าเท่านั้น ๑๐๐,๐๐๐ ปี”

“พระองค์อาจอุปมาได้ไหม พระพุทธเจ้าข้า”

“อาจอุปมาได้ ภิกษุ เปรียบเหมือนนครที่สร้างด้วยเหล็ก^๑ มีความยาว ๑ โยชน์ กว้าง ๑ โยชน์ สูง ๑ โยชน์ เต็มด้วยเมล็ดฝักกาด รวมกันเป็นกลุ่มก้อน นุรุษ ฟิงหีบเมล็ดฝักกาดออกจากนครนั้น ๑๐๐ ปีต่อ ๑ เมล็ด เมล็ดฝักกาดกองใหญ่ นั้น ฟิงหมดสิ้นไป เพราะความพยายามนี้ยิ่งเร็วกว่า ส่วนกัปหนึ่ง ยังไม่หมดสิ้นไป

เชิงอรรถ :

^๑ นครที่สร้างด้วยเหล็ก ในที่นี้หมายถึงกำแพงของนครนี้ทำด้วยเหล็ก (ส.น.อ. ๒/๑๒๙/๑๗๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๒๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๗. สาวกสูตร

กัปนานักหนาอย่างนี้ บรรดากัปที่นานักหนาอย่างนี้ เธอได้ท่องเที่ยวไป มิใช่ ๑ กัป มิใช่ ๑๐๐ กัป มิใช่ ๑,๐๐๐ กัป มิใช่ ๑๐๐,๐๐๐ กัป
 ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
 เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้นจาก
 สังขารทั้งปวง”

สาสปสูตรที่ ๖ จบ

๗. สาวกสูตร

ว่าด้วยพระสาวก

[๑๓๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่
 สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กัปทั้งหลายที่ผ่านพ้นไปแล้ว มากเท่าไรหนอ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย กัปทั้งหลายที่ผ่านพ้นไปแล้วมาก
 นักหนา มิใช่เรื่องง่ายที่จะนับกัปเหล่านั้นว่า เทานี้กัป เทานี้ ๑๐๐ กัป เทานี้ ๑,๐๐๐ กัป
 หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐ กัป”

“พระองค์อาจอุปมาได้ไหม พระพุทธเจ้าข้า”

“อาจอุปมาได้ ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสาวก ๔ รูปในธรรมวินัยนี้
 มีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี หากเธอเหล่านั้นพึงระลึยก่อนหลังไปได้ วันละ
 ๑๐๐,๐๐๐ กัป กัปที่เธอเหล่านั้นระลึกไปไม่ถึงยังมีอยู่ ต่อมาสาวก ๔ รูป มีอายุ
 ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี พึงมรณภาพไปทุก ๑๐๐ ปี กัปที่ผ่านพ้นไปแล้วมาก
 นักหนาอย่างนี้ มิใช่เรื่องง่ายที่จะนับกัปเหล่านั้นว่า เทานี้กัป เทานี้ ๑๐๐ กัป เทานี้
 ๑,๐๐๐ กัป หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐ กัป

ชื่อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

สาวกสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๘. คังคาสูต

๘. คังคาสูต

ว่าด้วยแม่น้ำคงคา

[๑๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ กัปทั้งหลายที่ผ่านพ้นไปแล้วมากเท่าไรหนอ”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า “พราหมณ์ กัปทั้งหลายที่ผ่านพ้นไปแล้ว มากนักหนา มิใช่เรื่องง่ายที่จะนับกัปเหล่านั้นว่า เทานี้กัป เทานี้ ๑๐๐ กัป เทานี้ ๑,๐๐๐ กัป หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐ กัป”

“พระองค์อาจอุปมาได้ไหม พระพุทธเจ้าข้า”

“อาจอุปมาได้ พราหมณ์ เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคานี้เริ่มต้นจากที่ใด และถึงมหาสมุทร ณ ที่ใด เม็ดทรายในระหว่างนี้ง่ายที่จะนับได้ว่า เทานี้เม็ด เทานี้ ๑๐๐ เม็ด เทานี้ ๑,๐๐๐ เม็ด หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐ เม็ด กัปทั้งหลายที่ผ่านพ้นไปแล้วมากกว่าเม็ดทรายเหล่านั้น มิใช่เรื่องง่ายที่จะนับกัปเหล่านั้นว่า เทานี้กัป เทานี้ ๑๐๐ กัป เทานี้ ๑,๐๐๐ กัป หรือว่าเทานี้ ๑๐๐,๐๐๐ กัป

ข้อนี้เพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลาย ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป สัตว์เหล่านั้นก็เสวยความทุกข์ เสวยความลำบาก ได้รับความพินาศเต็มป้าเข้าเป็นเวลายาวนาน

พราหมณ์ เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ผู้นั้นได้กราบทูลว่า “ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตม จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

คังคาสูตที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑๐. ปุคคลสูตร

๙. ทัณฑสูตร

ว่าด้วยท่อนไม้

[๑๓๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้นที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป ฯลฯ

เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลโยนขึ้นไปบนอากาศ บางคราวตกลงทางโคน บางคราวก็ตกลงทางขวาง บางคราวก็ตกลงทางปลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไปมยก็ฉันนั้น สัตว์ทั้งหลายผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป บางคราวจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น บางคราวก็จากโลกอื่นมาสู่โลกนี้

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

“เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ทัณฑสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ปุคคลสูตร

ว่าด้วยบุคคล

[๑๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารมีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ โคจรกระดูก ร่างกระดูก กองกระดูกของบุคคลคนหนึ่งผู้วนเวียนท่องเที่ยวไปตลอด ๑ กัป ถ้านากระดูกนั้นนำมากองรวมกันได้ และกระดูกที่กองรวมกันไว้ ไม่สูญหายไป ฟังใหญ่เท่าภูเขาเวปุลละนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑๐. ปุคคสสูตร

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาครั้งตรัสเวทยากรณภษาชิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปว่า

“เราผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ได้กล่าวไว้ว่า
กระดุกของบุคคลคนหนึ่งทีละสมไว้ ๑ กัป
พึงกองสมเท่าภูเขา ก็ภูเขาที่เรากล่าวถึงนั้น
คือ ภูเขาหลวงชื่อเวปุลละ อยู่ทิศเหนือของภูเขาศิขณภูฏ
ซึ่งตั้งล้อมรอบกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ
เมื่อใดบุคคลเห็นอริยสังข์ คือ ทุกข์
เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์
และอริยมรรคมีองค์ ๘ อันยังสัตว์ให้ถึงความดับทุกข์
ด้วยปัญญาอันชอบ
เมื่อนั้น เขาท่องเที่ยวไป ๗ ชาติเป็นอย่างมาก
ก็จะทำที่สุดทุกข์ได้ เพราะสังโยชนทั้งปวงสิ้นไป”

ปุคคสสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฐมวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ดิณกัฏฐสูตร	๒. ปฐวีสูตร
๓. อัสนสูตร	๔. ชีรสูตร
๕. ปัพพตสูตร	๖. สาสปสูตร
๗. สาวกสูตร	๘. คังคาสูตร
๙. ทัณฑสูตร	๑๐. ปุคคสสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๒. สุขิตสูตร

๒. ทุติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. ทุคคตสูตร

ว่าด้วยผู้มีความทุกข์

[๑๓๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียน ท่องเที่ยวไป เธอทั้งหลายเห็นบุคคลผู้มีความทุกข์มีมือและเท้าไม่สมประกอบ พึง สันนิษฐานบุคคลนี้ว่า ‘แม้เราทั้งหลายก็เคยเสวยความทุกข์เช่นนี้มาแล้ว โดยกาลนาน’ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ทุคคตสูตรที่ ๑ จบ

๒. สุขิตสูตร

ว่าด้วยผู้มีความสุข

[๑๓๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ... เธอทั้งหลายเห็น บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยความสุข มีบริวารคอยรับใช้ พึงสันนิษฐานบุคคลนี้ว่า ‘แม้เราทั้งหลายก็เคยเสวยความสุขเช่นนี้มาแล้ว โดยกาลนาน’ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

สุขิตสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๓. ดิงสมัตตสูตร

๓. ดิงสมัตตสูตร

ว่าด้วยภิกษุ ๓๐ รูป

[๑๓๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน ... เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ภิกษุชาวเมืองปาวาประมาณ ๓๐ รูป ทั้งหมดล้วนเป็นผู้อยู่อาศัยเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงผ้าไตรจีวรเป็นวัตร (แต่)ยังมีสังโยชน^๑ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า ‘ภิกษุชาวเมืองปาวาประมาณ ๓๐ รูปนี้ ทั้งหมดล้วนเป็นผู้อยู่อาศัยเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงผ้าไตรจีวรเป็นวัตร (แต่)ยังมีสังโยชน ทางที่ดี เราพึงแสดงธรรมให้ภิกษุเหล่านี้มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถ้อยมั่น ขณะที่นั่งบนอาสนะนี้แหละ’ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลาย ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป เธอทั้งหลายจะเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร โลหิตที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ถูกตัดศีรษะวนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้ กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ อย่างไหนจะมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ธรรมตามที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว โลหิตที่หลังไหลของข้าพระองค์ทั้งหลายผู้ถูกตัดศีรษะวนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้ นี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย”

“ถูกละ ถูกละ เธอทั้งหลายรู้ธรรมตามที่เราแสดงอย่างนี้ ถูกต้องแล้ว โลหิตที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ถูกตัดศีรษะวนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้ นี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นโค

เชิงอรรถ :

^๑ สังโยชน ดูเชิงอรรถข้อ ๕๓/๑๐๖ ในเล่มนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๔. มาตสูตร

ซึ่งถูกตัดศีรษะมาช้านาน โลหิตที่หลังไหลนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทร ทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นกระบือ ซึ่งถูกตัดศีรษะมาช้านาน โลหิตที่หลังไหลนี้แหละมากกว่า ฯลฯ เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นแกะ ฯลฯ เกิดเป็นแพะ ฯลฯ เกิดเป็นเนื้อ ฯลฯ เกิดเป็นสุกร ฯลฯ เกิดเป็นไก่ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายถูกจับตัดศีรษะด้วยข้อหาว่าเป็นโจรฆ่าชาวบ้าน มาช้านาน โลหิตที่หลังไหลนี้แหละมากกว่า ฯลฯ ถูกจับตัดศีรษะด้วยข้อหาว่าเป็นโจรปล้นในทางเปลี่ยว ฯลฯ ถูกจับตัดศีรษะด้วยข้อหาว่าเป็นโจรประพาศพิศใน ภรรยาของผู้อื่นมาช้านาน โลหิตที่หลังไหลนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทร ทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระ-
ภาษิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเวทยากรณภาษิตนี้อยู่ จิตของ
ภิกษุชาวเมืองปาวาประมาณ ๓๐ รูป ก็หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น

ติงสมัตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. มาตสูตร

ว่าด้วยผู้เคยเป็นมารดา

[๑๓๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มี
พระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคย
เป็นมารดาโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่ายเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

มาตสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]
๒. ทุตติยวรรค ๗. ภคินิสุต

๕. ปิตุสูตร ว่าด้วยผู้เคยเป็นบิดา

[๑๓๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นบิดาโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ปิตุสูตรที่ ๕ จบ

๖. ภาดุสูตร ว่าด้วยผู้เคยเป็นพี่ชายน้องชาย

[๑๓๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นพี่ชายน้องชายโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ภาดุสูตรที่ ๖ จบ

๗. ภคินิสุต ว่าด้วยผู้เคยเป็นพี่สาวน้องสาว

[๑๔๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นพี่สาวน้องสาวโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ภคินิสุตที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๙. ธีตสูต

๘. ปุตตสูต

ว่าด้วยผู้เคยเป็นบุตร

[๑๔๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นบุตรโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ปุตตสูตที่ ๘ จบ

๙. ธีตสูต

ว่าด้วยผู้เคยเป็นธิดา

[๑๔๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นธิดาโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป เธอทั้งหลายได้เสวยความทุกข์ เสวยความลำบาก ได้รับความพินาศ เต็มป่าช้า เป็นเวลายาวนาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเมื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง”

ธีตสูตที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑๐. เวปุลลปัพพตสูตร

๑๐. เวปุลลปัพพตสูตร

ว่าด้วยภูเขาเวปุลละ

[๑๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศิขณภูกู เขตกรุงราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย" ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้นที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาก็ดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป

เรื่องเคยมีมาแล้ว ภูเขาเวปุลละนี้ได้ชื่อว่าปาจันวังสะ สมัยนั้นหม่อมมนุษย์ได้ชื่อว่าเผ่าติวรา มนุษย์เผ่าติวรา มีอายุประมาณ ๔ หมื่นปี มนุษย์เผ่าติวราขึ้นภูเขาปาจันวังสะใช้เวลา ๔ วัน ลงก็ใช้เวลา ๔ วัน สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ มีพระสาวกคนหนึ่งเป็นคู่เลิศ คู่เจริญชื่อว่าวิตุระ และสัญชีวะ

เธอทั้งหลายจงดูเถิด ชื่อภูเขาลูกนี้แหละหายไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้นก็ตายไปแล้ว และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ ไม่ยั่งยืนอย่างนี้ ไม่น่าชื่นใจอย่างนี้ เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง

เรื่องเคยมีมาแล้ว ภูเขาเวปุลละนี้ได้ชื่อว่าวางกต สมัยนั้นหม่อมมนุษย์ได้ชื่อว่าเผ่าโรหิตัสสะ มนุษย์เผ่าโรหิตัสสะมีอายุประมาณ ๓ หมื่นปี มนุษย์เผ่าโรหิตัสสะขึ้นภูเขาวางกตใช้เวลา ๓ วัน ลงก็ใช้เวลา ๓ วัน สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคมะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคมะ มีพระสาวกคนหนึ่งเป็นคู่เลิศ คู่เจริญ ชื่อว่าภิกษุโทยสะ และอุตตระ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑๐. เวปุลลปัพพตสูตร

เธอทั้งหลายจงดูเถิด ชื่อภูเขาภูนี้แหละหายไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้นก็ตาย
ไปแล้ว และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น ...

เรื่องเคยมีมาแล้ว ภูเขาเวปุลละนี้ได้ชื่อว่าสปีสสะ สมัยนั้น หม่อมมนุษย์ได้ชื่อว่า
เผ่าสปียา มนุษย์เผ่าสปียามีอายุประมาณ ๒ หมื่นปี มนุษย์เผ่าสปียาชั้น
ภูเขาสปีสสะใช้เวลา ๒ วัน ลงก็ใช้เวลา ๒ วัน สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระผู้มีพระภาคอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ มีพระสาวกคนหนึ่งเป็นคู่เลิศ คู่เจริญ ชื่อว่า
ติสสะ และภราทวาชะ

เธอทั้งหลายจงดูเถิด ชื่อภูเขาภูนี้แหละหายไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้นก็ตายไปแล้ว
และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ ไม่ยั่งยืนอย่างนี้ ฯลฯ ควรเพื่อ
หลุดพ้น ...

แต่ในบัดนี้ ภูเขาเวปุลละนี้ได้ชื่อว่าเวปุลละเหมือนเดิม ก็บัดนี้หม่อมมนุษย์เหล่านี้
ได้ชื่อว่าเผ่ามาคระ มนุษย์เผ่ามาคระมีอายุน้อย นิดหน่อย ผู้ใดมีชีวิตอยู่ยาวนาน
ผู้นั้นมีอายุเพียง ๑๐๐ ปีเป็นเกณฑ์ จะต่ำกว่าหรือเกินกว่าก็มี มนุษย์เผ่ามาคระ
ชั้นภูเขาเวปุลละเพียงครู่เดียว ลงก็เพียงครู่เดียว และบัดนี้เราเป็นพระอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก เรามีสาวกคนหนึ่งเป็นคู่เลิศ คู่เจริญ ชื่อว่าสารีบุตรและ
โมคคัลลานะ

สมัยนั้น ภูเขานี้แหละจักหายไป มนุษย์เหล่านี้ก็จักตาย และเราก็จักปรินิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ ไม่ยั่งยืนอย่างนี้ ไม่น่าชื่นใจ
อย่างนี้ เพราะเหตุนี้แหละจึงควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนัด ควรเพื่อหลุดพ้นจาก
สังขารทั้งปวง”

พระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดศาสดาครั้นตรัสเวยยาकरणภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปว่า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๔. อนมตคคสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

“ภูเขาลำพูนวังสะของหมู่มนุษย์เผ่าติวรา
ภูเขาวงกตของหมู่มนุษย์เผ่าโรหิตัสสะ
ภูเขาสู่บัสสะของหมู่มนุษย์เผ่าสุบพิยา
และภูเขาวะปุลละของหมู่มนุษย์เผ่ามาคระ
สังฆารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป
ความเข้าไปสงบระงับสังฆารเหล่านั้นเป็นความสุข”

เวปุลลปัพพตสูตรที่ ๑๐ จบ

ทุตติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทุคคตสูตร	๒. สุขัตตสูตร
๓. ดิงสมัตตสูตร	๔. มาตสูตร
๕. ปิตตสูตร	๖. ภาตสูตร
๗. ภคินิสสูตร	๘. ปุตตสูตร
๙. ฐิตสูตร	๑๐. เวปุลลปัพพตสูตร

อนมตคคสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑. สันตภูตสูต

๕. กัสสปสังยุต

๑. สันตภูตสูต

ว่าด้วยความสันโดษ

[๑๔๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย กัสสปะนี้เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ และกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ทั้งไม่ประกอบการแสวงหาผิดที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ได้จีวรก็ไม่กระวนกระวาย และได้จีวรแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ใส่อยอยู่

กัสสปะนี้เป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ทั้งไม่ประกอบการแสวงหาผิดที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่กระวนกระวาย และได้บิณฑบาตแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่

กัสสปะนี้เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ทั้งไม่ประกอบการแสวงหาผิดที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่กระวนกระวาย และได้เสนาสนะแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ใส่อยอยู่

กัสสปะนี้เป็นผู้สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ และกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ทั้งไม่ประกอบการแสวงหาผิดที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ไม่ได้คิลานปัจจัยเภสัชบริขารก็ไม่กระวนกระวาย และได้คิลานปัจจัยเภสัชบริขารแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ และกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมี

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๒. อนินตตปปีสูตร

ตามได้ ทั้งไม่ประกอบการแสวงหาผิดที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งจิวร ไม่ได้จิวรก็ไม่กระวนกระวาย และได้จิวรแล้วก็ไม่จิตใจ ไม่หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก ใช้สอยอยู่

[ฟังทำอย่างนี้ทุกบท]

เราทั้งหลายจักเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ฯลฯ จักเป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ฯลฯ จักเป็นผู้สันโดษด้วยคิลานปัจฉัยเภสัชบริหารตามมีตามได้ และกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยคิลานปัจฉัยเภสัชบริหารตามมีตามได้ ทั้งไม่ประกอบการแสวงหาผิดที่ไม่สมควร เพราะเหตุแห่งคิลานปัจฉัยเภสัชบริหารไม่ได้คิลานปัจฉัยเภสัชบริหารก็ไม่กระวนกระวาย และได้คิลานปัจฉัยเภสัชบริหารแล้วก็ไม่จิตใจ ไม่หลง ไม่พัวพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก จักบริโภค

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล เราจักกล่าวสอนเธอทั้งหลายตามกัสสปะ หรือผู้ใดฟังเป็นผู้เช่นกัสสปะ เราจักกล่าวสอนให้ประพฤติตามผู้นั้น และเธอทั้งหลายผู้ได้รับโอวาทแล้ว พึงปฏิบัติเพื่อความเป็นเช่นนั้น”

สันตฤฎฐสูตรที่ ๑ จบ

๒. อนินตตปปีสูตร

ว่าด้วยความไม่สะดุ้งกลัว

[๑๔๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปะและท่านพระสารีบุตรอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันและกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า

“ท่านกัสสปะ ผมกล่าวว่า ภิกษุผู้ไม่มีความเพียรเครื่องเผือกเลส ไม่มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ไม่ควรเพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพื่อบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม ส่วนภิกษุผู้มีความเพียรเครื่องเผือกเลส มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ควรเพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพื่อบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๒. อนัตตปปีสุต

ท่านพระมหากัสสปะถามว่า “ท่านผู้มีอายุ ภิคุชชื่อว่า เป็นผู้ไม่มีความเพียร เครื่องเผากิเลส ไม่มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ไม่ควรเพื่อตรัสรู้ ไม่ควรเพื่อนิพพาน ไม่ควรเพื่อบรรลธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม ด้วยเหตุเท่าไร และภิคุชชื่อว่า เป็นผู้มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ควรเพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพื่อบรรลธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม ด้วยเหตุเท่าไร”

“ท่านผู้มีอายุ ภิคุชในพระธรรมวินัยนี้ไม่ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแก่เรา พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ไม่ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เมื่อเรายังละไม่ได้ พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ไม่ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า ‘กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น เมื่อไม่เกิดขึ้นแก่เรา พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ไม่ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า ‘กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อดับ พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’

ภิคุชชื่อว่า เป็นผู้ไม่มีความเพียรเครื่องเผากิเลส เป็นอย่างนี้

ภิคุชชื่อว่า ไม่มีความสะดุ้งกลัว เป็นอย่างไร

คือ ภิคุชในพระธรรมวินัยนี้ไม่สะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเกิดขึ้น พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ไม่สะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อเรายังละไม่ได้ พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ไม่สะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อไม่เกิดขึ้น พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ไม่สะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อดับ พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’

ภิคุชชื่อว่า ไม่มีความสะดุ้งกลัว เป็นอย่างนี้

ภิคุชเป็นผู้ไม่มีความเพียรเครื่องเผากิเลส ไม่มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ไม่ควรเพื่อตรัสรู้ ไม่ควรเพื่อนิพพาน ไม่ควรเพื่อบรรลธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม เป็นอย่างนี้แล

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๒.๑ โนตตปปีสูตร

ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้มีความเพียรเครื่องเผากิเลส เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเกิดขึ้น พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อยังละไม่ได้ พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ทำความเพียรเครื่องเผากิเลส โดยคิดว่า ‘กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อไม่เกิดขึ้น พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ทำความเพียรเครื่องเผา

ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้มีความเพียรเครื่องเผากิเลส เป็นอย่างไร

ภิกษุชื่อว่า มีความสะดุ้งกลัว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมสะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเกิดขึ้น พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ย่อมสะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘บาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา เมื่อเรายังละไม่ได้ พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ย่อมสะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อไม่เกิดขึ้น พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’ ย่อมสะดุ้งกลัว โดยคิดว่า ‘กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อดับ พึงเป็นไปเพื่อความพินาศ’

ภิกษุชื่อว่า มีความสะดุ้งกลัว เป็นอย่างไร

ภิกษุเป็นผู้มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความสะดุ้งกลัว เป็นผู้ควรเพื่อตรัสรู้ ควรเพื่อนิพพาน ควรเพื่อบรรลุนิพพานอันเกษมจากโยคะ^๑ อย่างยอดเยี่ยมเป็นอย่างนี้แล”

อนตตปปีสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ โยคะ ในที่นี้หมายถึง สภาวะอันประกอบด้วยในภพมี ๔ ประการ คือ (๑) กามโยคะ (โยคะ คือกาม) (๒) ภวโยคะ (โยคะ คือภพ) (๓) ทิฏฐิโยคะ (โยคะ คือทิฏฐิ) (๔) อริชชาโยคะ (โยคะ คืออริชชา) (ที.ปา. ๑๑/๓๑๒/๒๐๕, อัง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๑๐/๑๖-๑๙, อภิ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๓๗/๕๘๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๒๓๖ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๓. จันทุปมาสูตร

๓. จันทุปมาสูตร

ว่าด้วยการเปรียบเทียบภิกษุกับดวงจันทร์

[๑๔๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นเหมือนดวงจันทร์ จงพรากกาย^๑ พรากจิตออก เป็นผู้ใหม่เป็นนิจ^๒ ไม่คะนอง^๓ เข้าไปสู่ตระกูลทั้งหลายเถิด

เปรียบเหมือนบุรุษพึงพรากกายพรากจิต แลดูบ่อน้ำซึ่งคร่ำคร่า ภูเขาที่ขรุขระ หรือแม่น้ำที่ขาดเป็นห้วง ๆ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยนั้นก็ฉันนั้น เธอทั้งหลายก็จงเป็นเหมือนดวงจันทร์จงพรากกายพรากจิตออก เป็นผู้ใหม่เป็นนิจ ไม่คะนอง เข้าไปสู่ตระกูลทั้งหลาย

กัสสปะเปรียบเหมือนดวงจันทร์ พรากกายพรากจิตออก เป็นผู้ใหม่เป็นนิจ ไม่คะนองเข้าสู่ตระกูลทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ภิกษุเช่นไรจึงสมควรเข้าสู่ตระกูล

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เจปะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายพึงต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงโบกฝ่าพระหัตถ์ในอากาศ ตรัสว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย ฝ่ามือนี้ไม่ข้อง ไม่ยึด ไม่ติดในอากาศ ฉันใด จิตของภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ผู้เข้าสู่ตระกูล ไม่ข้อง ไม่ยึด ไม่ติดในตระกูลทั้งหลาย โดยคิดว่า ‘ผู้ปรารถนาลาภ

เชิงอรรถ :

- ^๑ พรากกายพรากจิตออก ในที่นี้หมายถึงให้ภิกษุเว้นจากการตรึกตรองถึงกามวิตกเป็นต้น แม้ว่าจะอยู่ในบ้านหรืออยู่ในป่าก็ตาม (ส.นิ.อ. ๒/๑๔๖/๑๘๗)
- ^๒ เป็นผู้ใหม่เป็นนิจ ในที่นี้หมายถึงให้ภิกษุทำตัวเหมือนอาคันตุกะที่เข้าสู่ตระกูล ถ้าเจ้าของบ้านเลื่อมใส นิมนต์ให้ฉันก็จงฉัน แต่ถ้าเจ้าของบ้านไม่เลื่อมใส ไม่นิมนต์ ก็ไม่ควรเข้าไปทำความคุ้นเคย (ส.นิ.อ. ๒/๑๔๖/๑๘๗)
- ^๓ ไม่คะนอง ในที่นี้หมายถึงให้ภิกษุสำรวมกาย วาจา ใจ ในเวลาอยู่ท่ามกลางหมู่คณะ เป็นต้น (ส.นิ.อ. ๒/๑๔๖/๑๘๘-๑๘๙)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๓. จันทุปมาสูตร

จงได้ลาภ ส่วนผู้ปรารถนาบุญ จงทำบุญ' ฉะนั้น ภิกษุเป็นผู้พอใจ ดีใจ ด้วยลาภอันเป็นของตน ฉันทใจ ก็จงเป็นผู้พอใจ ดีใจ ด้วยลาภของชนเหล่าอื่น ฉันทนั้น ภิกษุเช่นนี้จึงสมควรเข้าไปสู่ตระกูล

จิตของกัสสปะผู้เข้าไปสู่ตระกูล ไม่ของ ไม่ยึด ไม่ติดในตระกูลทั้งหลาย โดยคิดว่า 'ผู้ปรารถนาลาภ จงได้ลาภ ส่วนผู้ปรารถนาบุญ จงทำบุญ' กัสสปะเป็นผู้พอใจ ดีใจ ด้วยลาภอันเป็นของตน ฉันทใจ ภิกษุเป็นผู้พอใจ ดีใจ ด้วยลาภของชนเหล่าอื่น ฉันทนั้น

เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ธรรมเทศนาของภิกษุเช่นไร ไม่บริสุทธิของภิกษุเช่นไรบริสุทธิ"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เจปะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้"

"ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้นเธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว"

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

'ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่า 'โฉนหนอ ชนทั้งหลายฟังฟังธรรมของเรา ครั้นฟังแล้ว ฟังเลื่อมใสธรรม และผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ฟังทำอาการของผู้ที่เลื่อมใสต่อเรา' จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น

ธรรมเทศนาของภิกษุเช่นนี้ชื่อว่าไม่บริสุทธิ

ส่วนภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่า 'พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน โฉนหนอ ชนทั้งหลายฟังฟังธรรมของเรา ครั้นฟังแล้ว ฟังรู้ทั่วถึงธรรม และครั้นรู้ทั่วถึงแล้ว ฟังปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น' จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น เธออาศัยความที่ธรรมเป็นธรรมดีจึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความกรุณาจึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความเอ็นดูจึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความอนุเคราะห์จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น ด้วยประการฉะนี้

ธรรมเทศนาของภิกษุเช่นนี้ชื่อว่าบริสุทธิ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๔. กุลุปกสูตร

กัสสปะมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรนำมาเข้ามาในตน อันทวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน โฉนหนอ ชนทั้งหลายพึงฟังธรรมของเรา ครั้นฟังแล้ว พึงรู้ทั่วถึงธรรม และครั้นรู้ทั่วถึงแล้ว พึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น’ จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น เธออาศัยความที่ธรรมเป็นธรรมดีจึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความกรุณาจึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความเอ็นดูจึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น อาศัยความอนุเคราะห์จึงแสดงธรรมแก่ชนเหล่าอื่น ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราจักกล่าวสอนเธอทั้งหลายให้(ประพฤติ)ตามกัสสปะ หรือผู้ใดพึงเป็นเช่นกัสสปะ เราจักกล่าวสอนให้ประพฤติตามผู้นั้น และเธอทั้งหลายผู้ได้รับโอวาทแล้ว พึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น”

จันทุปมาสูตรที่ ๓ จบ

๔. กุลุปกสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้เข้าไปสู่ตระกูล

[๑๔๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ภิกษุเช่นไรสมควรเข้าไปสู่ตระกูล ภิกษุเช่นไรไม่สมควรเข้าไปสู่ตระกูล”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก” ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘ขอชนทั้งหลายจงให้เราเท่านั้น อย่าได้ไม่ให้เลย จงให้เรา มาก ๆ อย่าให้น้อย จงให้ของประณีตแก่เราเท่านั้น อย่าให้ของเศร้าหมอง จงรีบให้เรา อย่าให้ช้า จงให้เราโดยเคารพ อย่าให้โดยไม่เคารพ’ จึงเข้าไปสู่ตระกูล เมื่อภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้เข้าไปสู่ตระกูล ชนทั้งหลายไม่ให้ ภิกษุจึงอึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอเสวยทุกข์โทมนัสเพราะสาเหตุนั้น ชนทั้งหลายให้น้อย ไม่ให้มาก ฯลฯ ให้ของเศร้าหมอง ไม่ให้ของประณีต ให้ช้า ไม่ให้เร็ว ภิกษุจึง

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๔. กุลปกสูตร

อึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอเสวยทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น ชนทั้งหลายให้โดยไม่
เคารพ ไม่ให้โดยเคารพ ภิกษุจึงอึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอเสวยทุกขโทมนัส
เพราะสาเหตุนั้น

ภิกษุเช่นนี้ไม่สมควรเข้าไปสู่ตระกูล

ส่วนภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราพึงได้ปัจจัย ๔ ในตระกูล
อื่น ๆ แต่ที่ไหน ขอชนทั้งหลายจงให้เราเท่านั้น อย่าได้ไม่ให้เลย จงให้เรา
อย่าให้น้อย จงให้ของประณีตแก่เราเท่านั้น อย่าให้ของเศร้าหมอง จงรีบให้เรา
อย่าให้ช้า จงให้เราโดยเคารพ อย่าให้โดยไม่เคารพ' จึงเข้าไปสู่ตระกูล ถ้าเมื่อ
ภิกษุนั้นมีความคิดอย่างนี้เข้าไปสู่ตระกูล ชนทั้งหลายไม่ให้ ภิกษุไม่อึดอัดเพราะ
สาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น ชนทั้งหลายให้น้อย ไม่ให้มาก
ภิกษุจึงไม่อึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น ชนทั้งหลาย
ให้ของเศร้าหมอง ไม่ให้ของประณีต ... ให้ช้า ไม่ให้เร็ว ภิกษุไม่อึดอัดเพราะ
สาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น ชนทั้งหลายให้โดยไม่เคารพ
ไม่ให้โดยเคารพ ภิกษุไม่อึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น

ภิกษุเช่นนี้สมควรเข้าไปสู่ตระกูล

กัสสปะมีความคิดอย่างนี้ว่า 'เราพึงได้ปัจจัย ๔ ในตระกูลอื่น ๆ แต่ที่ไหน
ขอชนทั้งหลายจงให้เราเท่านั้น อย่าได้ไม่ให้เลย จงให้เรา มาก ๆ อย่าให้น้อย' ฯลฯ
จึงเข้าไปสู่ตระกูล ชนทั้งหลายไม่ให้ กัสสปะไม่อึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอไม่เสวย
ทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น ชนทั้งหลายให้น้อย ไม่ให้มาก กัสสปะไม่อึดอัดเพราะ
สาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น ชนทั้งหลายให้ของเศร้าหมอง
ไม่ให้ของประณีต กัสสปะไม่อึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัส ชนทั้งหลาย
ให้ช้า ไม่ให้เร็ว กัสสปะไม่อึดอัดเพราะสาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัสเพราะ
สาเหตุนั้น ชนทั้งหลายให้โดยไม่เคารพ ไม่ให้โดยเคารพ กัสสปะไม่อึดอัดเพราะ
สาเหตุนั้น เธอไม่เสวยทุกขโทมนัสเพราะสาเหตุนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เราจักกล่าวสอนเธอทั้งหลายให้(ประพฤติ)ตามกัสสปะ หรือผู้
ใดฟังเป็นเช่นกัสสปะ เราจักกล่าวสอนให้ประพฤติตามผู้นั้น และเธอทั้งหลายผู้ได้รับ
โอวาทแล้วพึงปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น"

กุลปกสูตรที่ ๔ จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๕. ขิณณสูตร

๕. ขิณณสูตร

ว่าด้วยความแก่

[๑๔๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน ฯลฯ

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิवाท
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระมหากัสสปะดังนี้ว่า

“กัสสปะ บัดนี้เธอแก่แล้ว ผ้าปานบังสกุลเหล่านี้ของเธอหนัก ไม่น่าุ่งห่ม
เพราะฉะนั้น เธอจงใช้สอยคหบดีจิวร^๑ จงบริโภคนกโภชนะที่เขานิมนต์ และจงอยู่ใน
สำนักของเราเถิด”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งการอยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณ
แห่งการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งการนุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตรและกล่าวสรรเสริญ
คุณแห่งการทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มักน้อย และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความมัก
น้อย เป็นผู้สันโดษ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษ สงัดจากหมู่ และ
กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสงัดจากหมู่ ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ และกล่าวสรรเสริญคุณ
แห่งความไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่ง
การปรารภความเพียร ตลอดกาลนาน”

“เธอพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์อะไรจึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าว
สรรเสริญคุณแห่งการอยู่ป่าเป็นวัตร ตลอดกาลนาน

[ข้อความที่ละไว้เป็นอย่างเดียวกัน]

เชิงอรรถ :

^๑ คหบดีจิวร ในที่นี้หมายถึงผ้าจีวรที่พวกคหบดีถวายแก่ภิกษุเพื่อใช้เป็นผ้าบังสกุลสำหรับนุ่งห่ม (ส.นิ.อ.

๒/๑๔๘/๑๙๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๔๑ }

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๕. ขิณณสูตร

เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ... เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร ... เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ... เป็นผู้มักน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ... เป็นผู้สงัดจากหมู่ ... ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ... เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร”

“ข้าพระองค์พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการ จึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการอยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ... เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร ... เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ... เป็นผู้มักน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ... เป็นผู้สงัดจากหมู่ ... ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ... เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร ตลอดกาลนาน

คือ พิจารณาเห็นการอยู่เป็นสุขในปัจจุบันของตน^๑ และอนุเคราะห์หมู่ชนในภายหลังว่า ทำอย่างไรหมู่ชนในภายหลังพึงถึงการประพาสตามแบบอย่างว่า ได้ยินว่า พระพุทธเจ้าและพระพุทธสาวกที่ได้มีมาแล้ว ท่านเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการอยู่ป่าเป็นวัตร ตลอดกาลนาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ... เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร ... เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ... เป็นผู้มักน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ... เป็นผู้สงัดจากหมู่ ... ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ... เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร อย่างนี้

ท่านเหล่านั้นจักปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ข้อปฏิบัติของท่านเหล่านั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขตลอดกาลนาน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้ จึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการอยู่ป่าเป็นวัตร ... เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ... เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร ... เป็นผู้ทรงไตรจีวร

เชิงอรรถ :

^๑ การอยู่เป็นสุขในปัจจุบันของตน ในที่นี้หมายถึงการอยู่ป่าเป็นวัตรอันเป็นสถานที่สัปปายะแก่การประพาสธรรม เพราะไม่มีเสียงรบกวนเหมือนอยู่ในบ้าน (ส.นิ.อ. ๒/๑๔๘/๑๙๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๖. โอวาทสูตร

เป็นวัตร ... เป็นผู้มักน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ... เป็นผู้สงัดจากหมู่ ... ไม่คลุกคลี
ด้วยหมู่ ... เป็นผู้ปรารถนาความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารถนาความเพียร
ตลอดกาลนาน”

“ดีละ ดีละ กัสสปะ ได้ยินว่า เธอปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก
เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เธอจงนุ่งห่มผ้าป่าบังสกุล
ที่ใช้แล้ว^๑ จงเที่ยววิณฑชบาต และจงอยู่ในป่าเถิด”

ขิณณสูตรที่ ๕ จบ

๖. โอวาทสูตร

ว่าด้วยการให้โอวาท

[๑๔๙] พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเวฬุวัน ... เขตกรุงราชคฤห์ ...
ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระมหากัสสปะดังนี้ว่า
“กัสสปะ เธอจงกล่าวสอนภิกษุ จงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด
เราหรือเธอพึงกล่าวสอน พึงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในบัดนี้ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรม
ที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก ไม่อดทน ไม่รับคำปราศรัยโดยเคารพ ข้าพระองค์ได้เห็นภิกษุ
ชื่อภิกษุชะ สัทธีวาทิกของพระอานนท์ และภิกษุชื่ออาภิชชิกะ สัทธีวาทิกของ
พระอนุรุทธะ ในพระธรรมวินัยนี้ กล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสุตะว่า ‘มาเถิดภิกษุ
ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน และใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน”

เชิงอรรถ :

^๑ ผ้าป่าบังสกุลที่ใช้แล้ว ในที่นี้หมายถึงผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงเคยใช้นุ่งห่มมาก่อน (ส.น.อ. ๒/๑๔๘/๑๙๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๔๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๖. โอวาทสูตร

ครั้งนั้น พระผู้พระภาครับสั่งเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า 'มาเถิดภิกษุ เธอจงเรียกภิกษุภิกษุ สัทธีการิกของอานนท์ และภิกษุอาภิชชิกะ สัทธีการิกของอนรุทธะมาตามคำของเรา ว่า 'พระศาสดารับสั่งให้ท่านทั้ง ๒ เข้าเฝ้า' ภิกษุนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ ได้กล่าวว่า 'พระศาสดารับสั่งให้ท่านทั้ง ๒ เข้าเฝ้า'

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั้น ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เธอทั้งหลายได้กล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสตะว่า 'มาเถิดภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน ใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน จริงหรือ"

"จริง พระพุทธเจ้าข้า"

"เธอทั้งหลายรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้หรือ เธอทั้งหลายจึงกล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสตะอย่างนี้ว่า 'มาเถิดภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน ใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน"

"ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

"ได้ยินว่า ถ้าเธอทั้งหลายไม่รู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ แน่โมฆบุรุษเมื่อเป็นเช่นนั้น เธอทั้งหลายรู้เห็นอะไร บวชอยู่ในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ ยังกล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสตะไปทำไมเล่าว่า 'มาเถิดภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน ใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน"

ลำดับนั้น ภิกษุทั้ง ๒ รูปได้น้อมศีรษะลงแทบพระบาทพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วอย่างนี้ ได้กล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสตะเพราะความโงเขลาเบาปัญญาว่า 'มาเถิดภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน ใครจักกล่าวได้นานกว่ากัน' ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงให้อภัยโทษแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย เพื่อสำรวมต่อไปด้วยเถิด"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๗. ทุติยโฉวาตสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย เอาเถิด การที่เธอทั้งหลายบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้ว
อย่างนี้ ได้กล่าวล่วงเกินกันและกันด้วยสตะเพราะความโง่เขลาเบาปัญญาว่า ‘มาเกิด
ภิกษุ ใครจักกล่าวได้มากกว่ากัน ใครจักกล่าวได้ดีกว่ากัน ใครจักกล่าวได้นาน
กว่ากัน’ เพราะเหตุที่เห็นความผิดเป็นความผิด แล้วแก้ไขให้ถูกต้อง ข้อนั้นเรายอม
รับเธอทั้งหลายได้ เพราะการที่บุคคลเห็นความเห็นผิดเป็นความผิดแล้ว แก้ไขให้ถูก
ต้องและสำรวมต่อไป นี่เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยะ”

โฉวาตสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยโฉวาตสูตร

ว่าด้วยการให้โฉวาต สูตรที่ ๒

[๑๕๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ ...
ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ... พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสกับท่านพระมหากัสสปะดังนี้ว่า

“กัสสปะ เธอจงกล่าวสอนภิกษุ จงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด
เราหรือเธอ ฟังกล่าวสอน ฟังแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในบัดนี้ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรม
ที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก ไม่อดทน ไม่รับคำพราสอนโดยเคารพ บุคคลบางคนไม่มี
ศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตปปะ ไม่มีวิริยะ ไม่มีปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย
คืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความ
เจริญไม่ได้เลย

เปรียบเหมือนดวงจันทร์ข้างแรมยอมอับแสง ไม่เต็มดวง ไร้รัศมี ว่างความยาว
และความกว้างไม่ได้ ตลอดคืนวันที่ผ่านมา อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกี้ฉันนั้น บุคคล
บางคนไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ... ไม่มีโอตตปปะ ... ไม่มีวิริยะ ... ไม่มีปัญญา
ในกุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรม
ทั้งหลายเท่านั้น หวังความเจริญไม่ได้เลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๗. ทุติยโถวาทสูตร

ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีศรัทธา นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีหิริ นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีโอตตปปะ นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลเป็นคนเกียจคร้าน นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลมีปัญญาทราม นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลเป็นผู้มักโกรธ นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลผูกโกรธ นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่ไม่มีภิกษุผู้กล่าวสอน นี้ เป็นความเสื่อม

บุคคลบางคนมีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ มีวิริยะ มีปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเสื่อมไม่ได้เลย

เปรียบเหมือนดวงจันทร์ข้างขึ้น มีแสงเปล่งปลั่ง เต็มดวง มีรัศมีเจิดจ้า วัดความยาวและความกว้างได้ ตลอดคืนวันที่ผ่านมา อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น บุคคลบางคนมีศรัทธา มีหิริ ... มีโอตตปปะ ... มีวิริยะ ... มีปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเสื่อมไม่ได้เลย

ข้อที่บุรุษบุคคลมีศรัทธา นี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลมีหิริ นี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลมีโอตตปปะ นี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลปรารถนาความเพียรนี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลมีปัญญานี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่เป็นผู้มักโกรธ นี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่ผูกโกรธ นี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่มีภิกษุผู้กล่าวสอนนี้ ไม่เป็นความเสื่อม”

“ดีละ ดีละ กัสสปะ บุคคลบางคนไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ... ไม่มีโอตตปปะ ... ไม่มีวิริยะ ... ไม่มีปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเจริญไม่ได้เลย

เปรียบเหมือนดวงจันทร์ข้างแรมยอมอับแสง ไม่เต็มดวง ไร้รัศมี วัดความยาวและความกว้างไม่ได้ ตลอดคืนวันที่ผ่านมา อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น บุคคลบางคนไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ... ไม่มีโอตตปปะ ... ไม่มีวิริยะ ... ไม่มีปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเจริญไม่ได้เลย

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๘. ตติยโฆวาทสูตร

ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีศรัทธา นี้ เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลไม่มีหิริ ... ไม่มีโอดตปปะ ... เป็นคนเกียจคร้าน ... มีปัญญาทรม ... มักโกรธ ... ผูกโกรธ ... ไม่มีภิกษุผู้กล่าวสอนนี้ เป็นความเสื่อม

บุคคลบางคนมีศรัทธา มีหิริ ... มีโอดตปปะ ... มีวิริยะ ... มีปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเสื่อมไม่ได้เลย

เปรียบเหมือนดวงจันทร์ข้างขึ้น มีแสงเปล่งปลั่ง เต็มดวง มีรัศมีเจิดจ้า รัตความยาวและความกว้างได้ ตลอดคืนวันที่ผ่านมา อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็นั้น บุคคลบางคนมีศรัทธา มีหิริ ... มีโอดตปปะ ... มีวิริยะ ... มีปัญญาในกุศลธรรมทั้งหลาย ตลอดคืนวันที่ผ่านมา เขาหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายเท่านั้น หวังความเสื่อมไม่ได้เลย

กัสสปะ ข้อที่บุรุษบุคคลมีศรัทธา นี้ ไม่เป็นความเสื่อม ข้อที่บุรุษบุคคลมีหิริ ฯลฯ มีโอดตปปะ ฯลฯ ปรารถนาความเพียร ฯลฯ มีปัญญา ฯลฯ ไม่เป็นผู้มักโกรธ ฯลฯ ไม่ผูกโกรธ ฯลฯ มีภิกษุผู้กล่าวสอนนี้ "ไม่เป็นความเสื่อม"

หุติยโฆวาทสูตรที่ ๗ จบ

๘. ตติยโฆวาทสูตร

ว่าด้วยการให้โฆวาท สูตรที่ ๓

[๑๕๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระมหากัสสปะดังนี้ว่า

"กัสสปะ เธอจงกล่าวสอนภิกษุ จงแสดงธรรมมีกถาแก้ภิกษุทั้งหลายเถิด เราหรือเธอ ฟังกล่าวสอน ฟังแสดงธรรมมีกถาแก้ภิกษุทั้งหลาย"

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๘. ตติยโฆวาทสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในบัดนี้ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก ไม่อดทน ไม่รับคำพราสสอนโดยเคารพ”

“กัสสปะ จริงอย่างนั้น ในครั้งก่อน ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ เป็นผู้อยู่อาศัยเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการอยู่อาศัยเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการนุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มกน้อย และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความมกน้อย เป็นผู้สันโดษ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษ สงัดจากหมู และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสงัดจากหมู ไม่คลุกคลีด้วยหมู และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความไม่คลุกคลีด้วยหมู เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุรูปใดเป็นผู้อยู่อาศัยเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการอยู่อาศัยเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการนุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มกน้อย และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความมกน้อย เป็นผู้สันโดษ และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษ สงัดจากหมู และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสงัดจากหมู ไม่คลุกคลีด้วยหมู และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความไม่คลุกคลีด้วยหมู เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระยอมนิมนต์เธอให้หนึ่งด้วยคำว่า ‘มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร ช่างเจริญจริงหนอ ใครต่อการศึกษาแท้ มาเถิดภิกษุ นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่งเถิด’

เมื่อภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระกระทำสักการะอย่างนั้นในภิกษุรูปนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นนวกะ พวกกันคิดว่า ‘ทราบว่ ภิกษุรูปนั้นเป็นผู้อยู่อาศัยเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการอยู่อาศัยเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ... เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร ... เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ... เป็นผู้มกน้อย ... เป็นผู้สันโดษ ... สงัดจากหมู ... ไม่คลุกคลีด้วยหมู ... เป็นผู้ปรารภความเพียร และ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๘. ตติยโฆวาทสูตร

กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระยอมนิมนต์ให้เธอนั่ง ด้วยคำว่า 'มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร ช่างเจริญจริงหนอ ใครต่อการศึกษาแท้ มาเถิดภิกษุ นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่งเถิด' ภิกษุผู้เป็นนวกะเหล่านั้นยอมปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ชื่อนั้น ย่อมมีเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เธอทั้งหลาย ตลอดกาลนาน

ในบัดนี้ ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ ไม่เป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการอยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ไม่เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ไม่นั่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการนั่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ทรงไตรจีวรเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการทรงไตรจีวรเป็นวัตร ไม่เป็นผู้มักน้อย และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความมักน้อย ไม่เป็นผู้สันโดษ และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษ ไม่เป็นผู้สังัดจากหมู่ และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสังัดจากหมู่ เป็นผู้คลุกคลีด้วยหมู่ และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ปรารภความเพียร และไม่กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร

บรรดาภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้น ภิกษุรูปใดมีชื่อเสียง มียศ ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระยอมนิมนต์ให้เธอนั่ง ด้วยคำว่า 'มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร ช่างเจริญจริงหนอ ปรารถนาแต่เพื่อนสหพรหมจารีด้วยกันแท้ มาเถิดภิกษุ นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่งเถิด'

เมื่อภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระกระทำสักการะอย่างนั้นในภิกษุรูปนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นนวกะ พากันคิดว่า 'ทราบว่ ภิกษุรูปนี้มีชื่อเสียง มียศ ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระพากันนิมนต์ให้เธอนั่งด้วยคำว่า 'มาเถิดภิกษุ ภิกษุรูปนี้ชื่อไร ช่างเจริญจริงหนอ ปรารถนาแต่เพื่อนสหพรหมจารีด้วยกันแท้ มาเถิดภิกษุ นี้อาสนะ นิมนต์ท่านนั่งเถิด' ภิกษุผู้เป็นนวกะเหล่านั้นยอมปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ชื่อนั้นย่อมมีเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความทุกข์แก่เธอทั้งหลาย ตลอดกาลนาน

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๙. ฌานาภิญญสูตร

กัสสปะ แท้จริงบุคคลเมื่อจะกล่าวถึงคนใดคนหนึ่งให้ถูกต้อง ควรกล่าวว่า ผู้ประพาศติพรหมจรรย์ถูกอันตรายของผู้ประพาศติพรหมจรรย์เบียดเบียนแล้ว ผู้ประพาศติพรหมจรรย์ซึ่งมีความปรารถนาเกินประมาณ ถูกความปรารถนาการประพาศติพรหมจรรย์เกินประมาณเบียดเบียนแล้ว บัดนี้ บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงคนนั้น ให้ถูกต้อง ควรกล่าวว่า 'ผู้ประพาศติพรหมจรรย์ถูกอันตรายของผู้ประพาศติพรหมจรรย์เบียดเบียนแล้ว ผู้ประพาศติพรหมจรรย์ซึ่งมีความปรารถนาเกินประมาณ ถูกความปรารถนาการประพาศติพรหมจรรย์เกินประมาณเบียดเบียนแล้ว'

ตติยโฆวาสสูตรที่ ๘ จบ

๙. ฌานาภิญญสูตร

ว่าด้วยฌานและอภิญญา

[๑๕๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

"ภิกษุทั้งหลาย เราสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตกวิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะ ก็สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตกวิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ได้ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป เราบรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ เพราะวิตก วิจารณ์สงบระงับไป แม้กัสสปะก็บรรลุตติยฌาน ฯลฯ อยู่ได้ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เพราะปีติจางคลายไป เรามีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า 'ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุขได้' ตราบเท่าที่เราต้องการ เพราะปีติจางคลายไป แม้กัสสปะเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า 'ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุขได้' ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๙. ฌานาภิญญสูตร

เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน เราบรรลุ จตตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา อยู่ได้ตราบเท่าที่เรา ต้องการ เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว แม้กัสสปะก็บรรลุจตตถฌาน ฯลฯ อยู่ได้ ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เราบรรลุอากาสาัญญาตนะ ด้วยมโนการว่า 'อากาศไม่มีที่สุด' เพราะล่วง รูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา 'ไม่มโนการนันทตสัญญาโดยประการทั้งปวง อยู่ได้ ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็บรรลุอากาสาัญญาตนะ ฯลฯ เพราะล่วง รูปสัญญา 'ไม่มโนการโดยประการทั้งปวง อยู่ได้ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เราบรรลุวิญญาณัญญาตนะ ด้วยมโนการว่า 'วิญญาณไม่มีที่สุด' เพราะล่วง อากาสาัญญาตนะโดยประการทั้งปวง อยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะ ก็บรรลุวิญญาณัญญาตนะ ด้วยมโนการว่า 'วิญญาณไม่มีที่สุด' เพราะล่วง อากาสาัญญาตนะโดยประการทั้งปวง อยู่ได้ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เราบรรลุอากิญจัญญาตนะ ด้วยมโนการว่า 'อะไรน้อยหนึ่งย่อมไม่มี' เพราะล่วงวิญญาณัญญาตนะโดยประการทั้งปวง อยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็บรรลุ ฯลฯ อยู่ได้ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เราบรรลุเนวส์ญยานาสัญญาตนะ เพราะล่วงอากิญจัญญาตนะโดยประการ ทั้งปวง อยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็บรรลุเนวส์ญยานาสัญญาตนะ ฯลฯ อยู่ได้ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เราบรรลุสัญญาเวทิตนิโรธ เพราะล่วงเนวส์ญยานาสัญญาตนะโดยประการ ทั้งปวง อยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็บรรลุสัญญาเวทิตนิโรธ ฯลฯ

เราแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือคนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคน แสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏก็ได้ หรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ) ภูเขา ไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือตกลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยก เหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปก็ได้ ใช้ฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๙. ฌานาภิญญสูตร

แม้กัสสปะก็แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้
ตราบเท่าที่เธอต้องการเช่นกัน

เราได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์ และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้
ด้วยหูทิพย์ ... ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็ได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ
เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ฯลฯ

เรากำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วยจิตของตน คือจิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ
หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ฯลฯ จิตปราศจากโทสะ
... จิตมีโมหะ ... จิตปราศจากโมหะ ... จิตหดหู่ ... จิตฟุ้งซ่าน ... จิตเป็นมหัคคตะ
จิตไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ... หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ... จิตเป็น
สมาธิ ... จิตไม่เป็นสมาธิ ... จิตหลุดพ้น ... หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่
หลุดพ้นได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็กำหนดรู้จิตของสัตว์และคนอื่นด้วย
จิตของตน คือจิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ ฯลฯ หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิต
ไม่หลุดพ้นตราบเท่าที่เธอต้องการ

เราระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง
๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง
๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอด
สังวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์ก็
เป็นอันมากบ้างว่า 'ในภพนั้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร
เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ เราจุติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพนั้น แม้ในภพ
นั้นเราก็มียุขอย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุ
อย่างนั้น ๆ ครั้นจุติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้' ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ
พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติ ด้วยประการฉะนี้ได้ แม้กัสสปะก็ระลึกชาติ
ก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ฯลฯ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้ง
ลักษณะทั่วไปและชีวประวัติ ด้วยประการฉะนี้ได้ ตราบเท่าที่เธอต้องการ

เราเห็นหมู่สัตว์ซึ่งกำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต ผิพรรณดี ผิพรรณ
ทราม ไปดี ตกยาก ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็น
ไปตามกรรมว่า 'ผู้เจริญทั้งหลาย หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
กล่าวร้ายพระอริยะ และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจาก

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๐. อุบีสสยสูตร

ตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วสีสุจริต มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เราเห็น หมุสัตว์ซึ่งกำลังจืด กำลังอุบัติ เลว ประณีต ผิวพรรณดี ผิวพรรณทราม ไปดี ตกยาก ด้วยดาตัพยอันบริสุทธิ์เห็นอมนุษย์ รู้ชัดหมุสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ได้ トラบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็เห็นหมุสัตว์ซึ่งกำลังจืด กำลังอุบัติ ด้วยดาตัพยอันบริสุทธิ์เห็นอมนุษย์ ฯลฯ รู้ชัดหมุสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ ได้トラบเท่าที่เธอต้องการเช่นนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เรารู้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน แม้กัสสปะก็รู้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้เช่นกัน”

ฉานาภิญญสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุบีสสยสูตร

ว่าด้วยพระมหากัสสปะแสดงธรรมในสำนักภิกษุณี

[๑๕๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปะพักอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปหาท่านพระมหากัสสปะถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกับท่านพระมหากัสสปะดังนี้ว่า

“มาเถิดท่านกัสสปะผู้เจริญ เราจักไปยังสำนักของภิกษุณีแห่งหนึ่ง”

“ไปเถิดท่านอานนท์ ท่านเป็นผู้มีกิจมาก มิจานที่ต้องทำมาก”

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระอานนท์ก็ได้กล่าวกับท่านพระมหากัสสปะว่า ‘มาเถิดท่านกัสสปะผู้เจริญ เราจักไปยังสำนักของภิกษุณีแห่งหนึ่ง”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๐. อุบิสสยสูตร

“ไปเกิดท่านอานนท์ ท่านเป็นผู้มีกิจมาก มิจานที่ต้องทำมาก”

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนท์ก็ได้กล่าวกับท่านพระมหากัสสปะว่า ‘มาเกิดท่านกัสสปะผู้เจริญ เราจักไปยังสำนักของภิกษุณีแห่งหนึ่ง’

ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระมหากัสสปะครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร มีท่านพระอานนท์ติดตาม เข้าไปยังสำนักของภิกษุณีแห่งหนึ่งแล้ว จึงนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ ลำดับนั้นภิกษุณีจำนวนมากเข้าไปหาท่านพระมหากัสสปะถึงที่อยู่ กราบท่านแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระมหากัสสปะได้ชี้แจงให้ภิกษุณีเหล่านั้นเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกลวกกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา ครั้นแล้วจึงลุกจากอาสนะหลีกไป

ครั้งนั้น ภิกษุณีชื่ออุลลติสสาไม่พอใจ จึงเปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจว่า ‘เพราะเหตุไรเล่า พระคุณเจ้ามหากัสสปะจึงสำคัญธรรมที่ตนควรกล่าวต่อหน้าพระอานนท์ผู้เป็นเจ้าของ ผู้เป็นมุณีปราดเปรื่อง เปรียบเหมือนพ่อค้าเข้มสำคัญว่า ควรขายเข็มในสำนักของช่างเข็ม(ผู้ชำนาญ) ฉันทใด พระคุณเจ้ามหากัสสปะยอมสำคัญธรรมที่ตนควรกล่าวต่อหน้าพระอานนท์ผู้เป็นเจ้าของ ผู้เป็นมุณีปราดเปรื่อง ฉันทนั้นเหมือนกัน’

ท่านพระมหากัสสปะได้ยินภิกษุณีชื่ออุลลติสสากำลังกล่าววาจານี้ จึงได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า ‘ท่านอานนท์ เราเป็นพ่อค้าเข็ม ท่านเป็นช่างเข็ม หรือเราเป็นช่างเข็ม ท่านเป็นพ่อค้าเข็ม’

“ขอประทานโทษท่านกัสสปะผู้เจริญ ชื่อว่ามาตุคามเป็นคนเขลา”

“หยุดเกิดท่านอานนท์ หมูของท่านอย่าด่วนสรุปเกินไปนัก

ท่านอานนท์ ท่านจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร ท่านถูกนำเข้าไปเปรียบในหมู่ภิกษุเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคบ้างหรือว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราสังัดจากกาม และจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตกวิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้อานนท์ก็สังัดจากกามและจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตกวิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ได้ตราบเท่าที่เรอต้องการ’

“มิใช่เช่นนั้น ขอรับ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๐. อุบิสสยสูตร

“ท่านผู้มีอายุ ผมเองถูกนำเข้าไปเปรียบในหมู่ภิกษุเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราสังัดจากกามและจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตกวิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ได้ตราบเท่าที่เราต้องการ แม้กัสสปะก็สังัดจากกามและจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ได้ตราบเท่าที่เธอต้องการ’

[อนุปพพิหารสมาบัติ ๙ และอภิญญา ๕ มีข้อความที่ละไว้ดังนี้] ^๑

ท่านอานนท์ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านถูกนำเข้าไปเปรียบในหมู่ภิกษุเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคบ้างหรือว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน แม้อานนท์ก็ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันเช่นกัน”

“ไม่ใช่อย่างนั้น ขอรับ”

“ท่านผู้มีอายุ ผมเองถูกนำเข้าไปเปรียบในหมู่ภิกษุเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน แม้กัสสปะก็ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้เช่นกัน

ท่านผู้มีอายุ ผู้ใดสำคัญผมว่าควรปกปิดได้ด้วยอภิญญา ๖ ผู้นั้นก็ควรสำคัญข้าง ๗ ศอก หรือ ๗ ศอกครึ่งว่าจะพึงปกปิดได้ด้วยใบตาล”

ภิกษุณีชื่ออุลลติสสาเคลื่อนจากพรหมจรรย์แล้ว

อุบิสสยสูตรที่ ๑๐ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูรายละเอียดใน **อภิญญาสูตร** ข้อ ๑๕๒ / ๒๕๐-๒๕๓ ในเล่มนี้ และดูเทียบกับ ที.สี. (แปล) ๙/๒๒๖-๒๔๘/๗๕-๘๔

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๑. จีวรสูตร

๑๑. จีวรสูตร

ว่าด้วยจีวร

[๑๕๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปะพักอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวจาริกไปในทักขิณาคิริชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสัทธิวิหาริกของท่านพระอานนท์ประมาณ ๓๐ รูป โดยมากยังเป็นเด็กหนุ่ม^๑ บอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวจาริกไปตามชอบใจในทักขิณาคิริชนบทแล้วกลับมายังพระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปะถึงที่อยู่ ใหว่แล้วนั่ง ณ ที่สมควร

ท่านพระมหากัสสปะได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยอำนาจประโยชน์เท่าไรหนอ จึงทรงบัญญัติการขบฉัน ๓ หมวด^๒ ในตระกูลทั้งหลายไว้”

“ท่านกัสสปะผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ จึงได้ทรงบัญญัติการขบฉัน ๓ หมวดในตระกูลทั้งหลายไว้ คือ

๑. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๒. เพื่อความอยู่สบายของเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๓. เพื่ออนุเคราะห์ตระกูลมิให้เหล่าภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่ว อาศัย

พรรคพวกทำลายสงฆ์ให้แตกกัน

พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการนี้ จึงทรงบัญญัติการขบฉัน ๓ หมวดในตระกูลทั้งหลายไว้”

เชิงอรรถ :

^๑ เด็กหนุ่ม ในที่นี้หมายถึงภิกษุผู้มีพรรษา ๑ หรือพรรษา ๒ (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๔/๑๙๙)

^๒ การขบฉัน ๓ หมวด ในที่นี้หมายถึงการขบฉันในโภชนวรรค สิกขาบทที่ ๑, ๒, ๓ แต่ในที่นี้พระมหากัสสปะกล่าวหมายเอาสิกขาบทที่ ๒ คือ คนโภชนสิกขาบท ว่าด้วยการฉันโภชนะเป็นคณะ (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๔/๑๙๙) และดูเพิ่มเติมจาก วิ.มหา. (แปล) ๒/๒๐๙-๒๒๐/๓๗๐-๓๗๘

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๑. จิวรสุต

“ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านเที่ยวจาริกไปกับภิกษุใหม่เหล่านี้ ผู้ไม่
 ค้มครองทวารในอินทรียทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร
 เครื่องตื่นอยู่ เพื่อประโยชน์อะไรเล่า ท่านเห็นจะเที่ยวไปเหยียบย่ำข้าวกล้า ชะรอย
 จะเที่ยวไปเบียดเบียนตระกูล บริษัทของท่านดูร่อยหรอลง สัทธินาริกของท่านซึ่ง
 โดยมากเป็นผู้ใหม่ กระจัดกระจายไป ท่านนี้ยังเป็นเด็ก ไม่รู้จักประมาณ”

“ท่านกัสสปะผู้เจริญ เส้นผมทั้งหลายบนศีรษะของกระผมหงอกแล้วก็จริง
 ถึงกระนั้นแม้ในวันนี้พวกกระผมก็ยังไม่พ้นจากการกล่าวว่าเป็นเด็ก”

“จริงอย่างนั้น ท่านอานนท์ ท่านเที่ยวจาริกไปกับภิกษุใหม่เหล่านี้ ผู้ไม่
 ค้มครองทวารในอินทรียทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร
 เครื่องตื่นอยู่ ท่านเห็นจะเที่ยวไปเหยียบย่ำข้าวกล้า ชะรอยจะเที่ยวไปเบียดเบียน
 ตระกูล บริษัทของท่านดูร่อยหรอลง สัทธินาริกของท่านซึ่งโดยมากเป็นผู้ใหม่
 กระจัดกระจายไป ท่านนี้ยังเป็นเด็ก ไม่รู้จักประมาณ”

ภิกษุณีชื่ออุลลันนทาได้ยินแล้วคิดว่า ‘ทราบว่าเป็นเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ผู้เป็น
 มณีปราดเปรื่อง ถูกพระคุณเจ้ามหากัสสปะรุกรานด้วยการกล่าวว่าเป็นเด็ก’

ครั้งนั้น ภิกษุณีชื่ออุลลันนทาไม่พอใจ จึงเปล่งวาจาแสดงความไม่พอใจว่า
 ‘พระคุณเจ้ามหากัสสปะเคยเป็นอัญเดียรถีย์ จึงสำคัญพระคุณเจ้าอานนท์ ผู้เป็นมณี
 ปราดเปรื่องว่าควรรุกรานด้วยการกล่าวว่าเป็นเด็ก’ ท่านพระมหากัสสปะได้ยินภิกษุณี
 ชื่ออุลลันนทากล่าววาจาแล้ว

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปะจึงได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ตั้งนี้ว่า ‘เอาเถอะ
 ท่านอานนท์ ภิกษุณีชื่ออุลลันนทาพูดอย่างผลุนผลันไม่ทันพิจารณา เพราะเราปลงผม
 และหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่รู้เลยว่า เรา
 ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตอุทิศศัสตราอื่น นอกจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา-
 สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อก่อน เราเป็นคฤหัสถ์ได้มีความคิดว่า ‘ขรवासข่าง

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๑. จีวรสูตร

คัมแบบ^๑ เป็นทางมาแห่งธุลี^๒ บรรพชาปลอดโปร่ง ผู้อยู่ครองเรือนจะประพศติ
พรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียวประดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ไม่ใช่ทำได้ง่าย
ทางที่ดีเราควรปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต^๓ สมัยต่อมา เราได้ทำสังฆาฏิด้วยผ้าเก่า ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้า
กาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อุทิศเฉพาะท่านผู้เป็นพระอรหันต์ในโลก
ผมนั้นเมื่อบวชแล้วขณะที่เดินทางไกล ได้พบพระผู้มีพระภาคซึ่งประทับนั่งอยู่
ที่พหุุตตเจดีย์ ระหว่างกรุงราชคฤห์กับบ้านนาสันทา ครั้นพบแล้วผมได้มีความ
คิดว่า ‘เราพบพระศาสดา ก็เป็นอันพบพระผู้มีพระภาคด้วย เราพบพระสคต
ก็เป็นอันพบพระผู้มีพระภาคด้วย เราพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เป็นอันพบพระผู้มี
พระภาคด้วย’ ท่านผู้มีอายุ ผมนั้นได้น้อมศีรษะลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาค
ณ ที่นั้นเอง กราบทูลว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเป็นศาสดาของ
ข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเป็นศาสดา
ของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็นสาวก’

ประทานโอวาท ๓ ประการ

เมื่อผมกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับผมว่า ‘กัสสปะ
ผู้ใดยังไม่รู้จักสาวกผู้สมบูรณ์ด้วยจิตบริสุทธิ์อย่างนี้แล้ว ฟังพูดว่า ‘รู้’ ยังไม่เห็น
ฟังพูดว่า ‘เห็น’ แม้ศีรษะของผู้นั้นฟังแตก แต่เรารู้ อยู่ ฟังพูดว่า ‘รู้’ เห็นอยู่
จึงพูดว่า ‘เห็น’

เพราะเหตุนี้แหละ กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราจักเข้าไปตั้งหิริและ
โอตตปโปอย่างแรงกล้าในภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระ ผู้เป็นนวกะ ผู้เป็นมัชฌิมะ’ เธอพึง
ศึกษาอย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ ขรवासช่วงคัมแบบ หมายถึงชีวิตการครองเรือนต้องดูแลกิจการหลายอย่างมีข้อผูกพันมากมาย และไม่
มีโอกาสทำกุศล (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๔/๒๐๑)

^๒ เป็นทางมาแห่งธุลี หมายถึงชีวิตการครองเรือนดังกล่าวเป็นที่มา เป็นบ่อเกิดแห่งธุลีคือราคะเป็นต้น
(ส.นิ.อ. ๒/๑๕๔/๒๐๑)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๑. จิวรสุต

เพราะเหตุนั้นแหละ กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า 'เราจักฟังธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล จักกระทำธรรมนั้นทั้งหมดให้เป็นประโยชน์ มนสิการถึงธรรมนั้นทั้งหมด จักประมวลจิต^๑มาทั้งหมด เจียโสตสดับธรรม' เธอพึงศึกษาอย่างนี้

เพราะเหตุนั้นแหละ กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า 'เราจักไม่ละกายคตาสติที่ประกอบด้วยความยินดี^๒' เธอพึงศึกษาอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทผมด้วยพระโอวาทนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะหลีกไป ผมเป็นหนี้บริโภค^๓ก่อนข้าวของราษฎรถึง ๑ สัปดาห์ วันที่ ๘ อรหัตตผลจึงเกิดขึ้น คราวนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลงจากทางไปยังโคนต้นไม้แห่งหนึ่ง ผมจึงปูลาดผ้าสังฆาฏิที่ทำด้วยผ้าเก่าซ้อนเป็น ๔ ชั้นถวาย แล้วกราบทูลว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงประทับนั่งบนผ้าผืนนี้ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด' พระผู้มีพระภาคก็ประทับนั่งบนอาสนะที่ผมจัดถวาย แล้วตรัสกับผมว่า 'กัสสปะ สังฆาฏิที่ทำด้วยผ้าเก่าของเธอผืนนี้อ่อนนุ่ม' ผมก็กราบทูลว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุเคราะห์ ทรงรับสังฆาฏิที่ทำด้วยผ้าเก่าของข้าพระองค์เถิด' พระองค์ตรัสว่า 'เธอจักทรงผ้าปานมังสกุลของเราที่ใช้สอยแล้วหรือ' ผมก็กราบทูลว่า 'ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักทรงผ้าปานมังสกุลที่ใช้สอยแล้วของพระผู้มีพระภาค' ผมได้ถวายผ้าสังฆาฏิที่ทำด้วยผ้าเก่าแก่แต่พระผู้มีพระภาค และได้รับผ้าปานมังสกุลที่ใช้สอยแล้วของพระผู้มีพระภาคมา

แท้จริงบุคคลเมื่อจะกล่าวถึงคนใดคนหนึ่งให้ถูกต้อง ควรกล่าวว่า 'บุตรของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เกิดแต่อก เกิดแต่พระโอษฐ์ เกิดแต่พระธรรม อันพระธรรม

เชิงอรรถ :

^๑ **ประมวลจิต** ในที่นี้หมายถึงรักษาจิตไม่ให้ตกไปสู่อารมณ์ภายนอก (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๔/๒๒๐)

^๒ **ประกอบด้วยความยินดี** ในที่นี้หมายถึงกายคตาสติที่ประกอบด้วยความสุขที่เกิดจากปฐมฌาน (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๔/๒๒๑)

^๓ **บริโภค** มี ๔ อย่าง คือ (๑) **ถนอมบริโภค** บริโภคอย่างขโมย เช่น ภิกษุทุศีลบริโภค (๒) **ฉันทบริโภค** บริโภคอย่างเป็นหนี้ เช่น การบริโภคของภิกษุผู้มีศีล แต่ไม่พิจารณาในเวลาบริโภค (๓) **ทายชชบริโภค** บริโภคอย่างเป็นทายาท เช่น การบริโภคของพระเสขะ ๗ จำพวก (๔) **สามัมบริโภค** การบริโภคอย่างเป็นเจ้าของ หมายถึงการบริโภคของพระชินาสพ (ส.นิ.อ. ๒/๒๕๔/๒๒๑, วิสุทฺธิ. ๑/๑๙/๔๕-๔๖)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๒. ปรีมมรณสูตร

เนรมิตแล้ว เป็นธรรมทายาท จึงรับผ้าปานบังสกุลที่ใช่สอยแล้ว' บุคคลเมื่อจะกล่าวถึงคนนั้นให้ถูกต้อง ควรกล่าวกับผมว่า 'บุตรของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เกิดแต่อก เกิดแต่พระโอษฐ์ เกิดแต่พระธรรม อันพระธรรมเนรมิตแล้ว เป็นธรรมทายาท ได้รับผ้าปานบังสกุลที่ใช่สอยแล้ว'

ผมสังัดจากกามและจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตกวิจารณ์ดีและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ตราบเท่าที่ผมต้องการ ผม ฯลฯ ตราบเท่าที่ผมต้องการ

[อนุปพวิหารสมาบัติ ๙ และอภิญญา ๕ มีข้อความที่ละเอียดดังนี้]

ท่านผู้มีอายุ ผมทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ผู้ใดสำคัญผมว่าควรปกปิดได้ด้วยอภิญญา ๖ ผู้นั้นก็ควรสำคัญข้าง ๗ ศอก หรือ ๗ ศอกครึ่งว่าจะพึงปกปิดได้ด้วยใบตาล

ภิกษุณีชื่อถูลลันทาเคลื่อนจากพรหมจรรย์แล้ว

จิวรสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ปรีมมรณสูตร^๑

ว่าด้วยตถาคตตายไปแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิด

[๑๕๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัสสปะและท่านพระสารีบุตรพักอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้น ในเวลาเย็นเข้าไปหาท่านพระมหากัสสปะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ถามท่านพระมหากัสสปะดังนี้ว่า

“ท่านกัสสปะ หลังจากตายแล้ว ตถาคต^๒เกิดอีกหรือไม่”

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบเคียงกับ **อนุราธสูตร** ใน ส.ข. (แปล) ๑๗/๘๖/๑๕๓-๑๕๗)

^๒ **ตถาคต** ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึงอดีต ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อนึ่ง อรรถกถาหมายถึง สัตตะ (Being) (ที.สี.อ. ๒/๖๕/๑๐๘, ข.ม.อ. ๑๖/๑๙๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๒. ปฐมมรณสูตร

“ท่านผู้มีอายุ ข้อที่ว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกหรือ’ นี้พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงพยากรณ์ไว้”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีกหรือ”

“แม้ข้อที่ว่า ‘หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีกหรือ’ นี้พระผู้มีพระภาคก็มีได้ทรงพยากรณ์ไว้”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ”

“ข้อที่ว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีกหรือ’ นี้พระผู้มีพระภาคก็มีได้ทรงพยากรณ์ไว้”

“หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกก็มีใช่ ไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ”

“แม้ข้อที่ว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกก็มีใช่ ไม่เกิดอีกก็มีใช่หรือ’ นี้พระผู้มีพระภาคก็มีได้ทรงพยากรณ์ไว้”

“เพราะเหตุไร ข้อที่กล่าวถึงนั้น ๆ พระผู้มีพระภาคจึงมิได้ทรงพยากรณ์ไว้”

“เพราะข้อนั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งการประพาศพิภพจรริย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงมิได้ทรงพยากรณ์ไว้”

“ถ้าเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้อย่างไรเล่า”

“พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้ว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’^๑”

“เพราะเหตุไร ข้อนี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ไว้”

“ท่านผู้มีอายุ เพราะข้อนั้นมีประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งการประพาศพิภพจรริย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ไว้”

ปฐมมรณสูตรที่ ๑๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูคำแปลจากข้อ ๒/๘ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๖๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๓. สัทธัมมัมปปฏิรูปกสูตร

๑๓. สัทธัมมัมปปฏิรูปกสูตร

ว่าด้วยสัทธรรมปฏิรูป

[๑๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้ เมื่อก่อนสิกขาบทมีน้อย ภิกษุตั้งอยู่ในอหัตตผลมีมาก และอะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้ บัดนี้ สิกขาบทมีมาก แต่ภิกษุตั้งอยู่ในอหัตตผลมีน้อย”

“กัสสปะ ข้อนั้นเป็นอย่างนี้ คือ เมื่อหมุ่สัตว์เสื่อมลง สัทธรรมก็เสื่อมสูญไป สิกขาบทจึงมีมาก และภิกษุตั้งอยู่ในอหัตตผลจึงมีน้อย สัทธรรมปฏิรูปยังไม่เกิดขึ้นในโลกตราบใด ตราบนั้นสัทธรรมก็ยังไม่เสื่อมสูญไป แต่เมื่อใดสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้นสัทธรรมย่อมเสื่อมสูญไป

ทองคำปลอมยังไม่เกิดขึ้นในโลกตราบใด ตราบนั้นทองคำแท้ก็ยังไม่หายไป และเมื่อใดทองคำปลอมเกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้นทองคำแท้จึงหายไปฉนั้น สัทธรรมปฏิรูปยังไม่เกิดขึ้นในโลกตราบใด ตราบนั้นสัทธรรมก็ยังไม่เสื่อมสูญไป แต่เมื่อใดสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้นสัทธรรมย่อมเสื่อมสูญไป ฉนั้นเหมือนกัน

ปลวรีธาตุ(ธาตุดิน)ทำสัทธรรมให้เสื่อมสูญไปไม่ได้ อาโปธาตุ(ธาตุน้ำ) เตโชธาตุ(ธาตุไฟ) วาโยธาตุ(ธาตุลม) ก็ทำสัทธรรมให้เสื่อมสูญไปไม่ได้ ที่แท้โมฆบุรุษในโลกนี้ต่างหากเกิดขึ้นมาย่อมทำให้สัทธรรมเสื่อมสูญไป เปรียบเหมือนเรือจะอัปปางก็เพราะต้นหนเท่านั้น สัทธรรมย่อมไม่เสื่อมสูญไป ด้วยประการฉะนี้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๓. สัทธัมมัมปปฏิรูปกสูตร

สาเหตุที่ทำให้สังฆธรรมเสื่อมสูญ

เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเลือนหาย เพื่อความเสื่อมสูญไปแห่งสังฆธรรม เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา
๒. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรงในพระธรรม
๓. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรงในพระสงฆ์
๔. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรงในสิกขา
๕. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรงในสมาธิ

เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเลือนหาย เพื่อความเสื่อมสูญไปแห่งสังฆธรรม

สาเหตุที่ทำให้สังฆธรรมตั้งมั่น

กัสสปะ เหตุ ๕ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความไม่เสื่อมสูญไปแห่งสังฆธรรม เหตุ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพยำเกรงในพระศาสดา
๒. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพยำเกรงในพระธรรม

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๕. กัสสปสังยุต]

๑๓. สัทธัมมปัปฺปฏิรูปกสูตร

๓. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพ
ยำเกรงในพระสงฆ์

๔. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพ
ยำเกรงในสิกขา

๕. ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพ
ยำเกรงในสมาธิ

เหตุ ๕ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความ
ไม่เสื่อมสูญไปแห่งสัทธรรม

สัทธัมมปัปฺปฏิรูปกสูตรที่ ๑๓ จบ

กัสสปสังยุต จบบริบูรณ์

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สันตญฺฐสูตร	๒. อโนตตปปีสูตร
๓. จันตูปมาสูตร	๔. กุลุปกสูตร
๕. ขีณณสูตร	๖. โฉวาทสูตร
๗. ทุตติโยวาทสูตร	๘. ตตติโยวาทสูตร
๙. ฌานาภิญญสูตร	๑๐. อุปัสสยสูตร
๑๑. จีวรสูตร	๑๒. ปรีมมรณสูตร
๑๓. สัทธัมมปัปฺปฏิรูปกสูตร	

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑. ทารุณสูตร

๖. ลากสักการสังยุต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. ทารุณสูตร

ว่าด้วยลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ

[๑๕๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้
ตรัสเรื่องนี่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ลาก^๑ สักการะ^๒ และความสรรเสริญ^๓ เป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน
หยาบคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า
เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักละลากสักการะและ
ความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่
ครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ทารุณสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ลาก ในที่นี้หมายถึงปัจจัย ๔ (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๗/๒๒๘)

^๒ สักการะ ในที่นี้หมายถึงลากที่เกิดจากการทำงาน เกิดจากปัจจัย ๔ นั้น (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๗/๒๒๘)

^๓ ความสรรเสริญ ในที่นี้หมายถึงเสียงยกย่องชมเชย (ส.นิ.อ. ๒/๑๕๗/๒๒๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๒๖๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๒. พฬีสสูตร

๒. พฬีสสูตร

ว่าด้วยลากสักการะและความสรรเสริญเปรียบเทียบเบ็ด

[๑๕๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หนายบคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่น ยิ่งกว่า เปรียบเหมือนปลาบางตัวเห็นแกะเหยื่อ กลืนกินเบ็ดที่เกี่ยวเหยื่อซึ่งพรานเบ็ด หย่อนลงในห้วงน้ำลึก มันกลืนกินเบ็ดของพรานเบ็ดอย่างนี้แล้ว ได้รับความพินาศ ถูกพรานเบ็ดทำไปตามใจปรารถนาจะนั้น”

คำว่า ‘พรานเบ็ด’ นี้ เป็นชื่อของมารใจบาป คำว่า ‘เบ็ด’ นี้ เป็นชื่อของลากสักการะและความสรรเสริญ ภิกษุบางรูปยินดี พอใจลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เรากล่าวว่า กลืนกินเบ็ดของมาร ได้รับความพินาศ ถูกมารใจบาปทำไปตามใจปรารถนา

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หนายบคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าอย่างนี้ เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักละลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

พฬีสสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๓. กุมมสูตร

๓. กุมมสูตร

ว่าด้วยภิกษุติดลากสักการะและความสรรเสริญเปรียบเหมือนเต่าถูกเชือกมัด

[๑๕๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการบรรลุธรรม เรื่องเคยมีมาแล้ว มีตระกูลเต่าใหญ่อาศัยอยู่ในห้วงน้ำแห่งหนึ่งมานาน ครั้งหนึ่ง เต่าตัวหนึ่งเข้าไปหาเต่าอีกตัวหนึ่งถึงที่อยู่พูดว่า ‘พ่อเต่า เจ้าอย่าได้ไปยังท้องถื่นนั้นนะ’

เต่าตัวนั้นได้ไปยังท้องถื่นนั้นแล้ว ถูกนายพรานยิงด้วยลูกดอก ลำดับนั้นเต่าตัวที่ถูกยิงเข้าไปหาเต่าตัวนั้นถึงที่อยู่ เต่าตัวนั้นได้เห็นเต่าตัวที่ถูกยิงกำลังเดินมาแต่ไกล จึงถามว่า

“พ่อเต่า เจ้าไม่ได้ไปท้องถื่นนั้นหรือ”

“พ่อเต่า ฉันได้ไปท้องถื่นนั้นมาแล้ว”

“พ่อเต่า เจ้าไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกทูปตีดอกหรือ”

“ฉันไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกทูปตี แต่ฉันมีเชือกเส้นหนึ่งติดหลังมานี้”

เต่าตัวนั้นกล่าวว่า “เอาเถอะพ่อเต่า เจ้าไม่บาดเจ็บ ไม่ถูกทูปตีก็ตามเถิด แต่บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้าได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ เพราะเชือกเส้นนี้แหละ ไปเดี๋ยวนี้ เจ้าไม่ใช่พวกของเราแล้ว”

คำว่า ‘พราน’ นี้ เป็นชื่อของมารใจบาป คำว่า ‘ลูกดอก’ นี้ เป็นชื่อของลากสักการะและความสรรเสริญ คำว่า ‘เชือก’ นี้ เป็นชื่อของนันทิราคะ

ภิกษุบางรูปยินดี พอใจลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุนี้เราเรียกว่า ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศ เพราะลากสักการะและความสรรเสริญ อันเปรียบเหมือนลูกดอก ถูกมารใจบาปทำได้ตามใจปรารถนา

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

กุมมสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๕. มีพหุสูตร

๔. ทีฆโลมิกสูตร

ว่าด้วยภิกษุติดลากสักการะและความสรรเสริญ
เปรียบเทียบเหมือนแกะขนยาวถูกหนามเกี่ยว

[๑๖๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลุธรรม เปรียบเหมือนแกะขนยาวเข้าไปสู่พงหนาม มันพึงติด ถูกหนาม
เกี่ยวเกาะ ได้รับความทุกข์ถึงความพินาศในที่นั้น ๆ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ภิกษุ
บางรูปในธรรมวินัยนี้ ถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเข้า
ครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม เธอติดข้อง
ถูกบัจฉัยเกี่ยวเกาะ ได้รับความทุกข์ถึงความพินาศในที่นั้น ๆ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ทีฆโลมิกสูตรที่ ๔ จบ

๕. มีพหุสูตร

ว่าด้วยภิกษุติดลากสักการะและความสรรเสริญเปรียบเทียบ
แมลงวันกินคูด

[๑๖๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลุธรรม เปรียบเหมือนแมลงวันกินคูดเต็มท้องและเปื้อนคูด และข้างหน้าของมัน
ยังมีคูดกองใหญ่ มันยังดูหมิ่นแมลงวันเหล่าอื่นว่า ‘เรากินคูดเต็มท้องและเปื้อนคูด
เรายังมีคูดกองใหญ่อยู่ข้างหน้าอีก’ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ภิกษุบางรูปใน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๖. อสนิสฺตฺร

ธรรมวินัยนี้ ถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต เวลาเช้า ครอง
อันตราวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ฉันท(ภัตตาหาร) จนพอ
แก้ความต้องการ และทายกยังนิมนต์ให้ฉันในวันรุ่งขึ้น แม้อาหารของเธอจะเต็ม
บาตร เธอไปอารามแล้ว ยังพูดโอ้อวดท่ามกลางหมู่ภิกษุว่า 'ผมฉันพอแก้ความ
ต้องการแล้ว ทายกยังนิมนต์ให้ฉันในวันรุ่งขึ้น อาหารของผมก็เต็มบาตร และยังจะ
'ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริวารอีก ส่วนภิกษุเหล่าอื่น
มีบุญน้อย มีศักดิ์น้อย จึงไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัช-
บริวาร' เธอถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต จึงดูหมิ่นภิกษุเหล่าอื่น
ผู้มีศีลเป็นที่รัก การกระทำ ของโมฆบุรุษนั้นเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอด
กาลนาน

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้"

มีพหุสูตรที่ ๕ จบ

๖. อสนิสฺตฺร

ว่าด้วยลากสักการะและความสรรเสริญเปรียบเหมือนสายฟ้า

[๑๖๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

"ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลธรรม

สายฟ้าผ่าถูกใคร ลากสักการะและความสรรเสริญ ย่อมติดตามพระเสขะ
ผู้ยังไม่บรรลอรหัตตผล คำว่า 'สายฟ้าผ่า' นี้ เป็นชื่อของลากสักการะและความ
สรรเสริญ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้"

อสนิสฺตฺรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการะสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๙. เวรัมภสูตร

๗. ทิทธสูตร

ว่าด้วยลากสักการะและความสรรเสริญเปรียบเหมือนลูกศรอาบยาพิษ

[๑๖๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลุธรรม

บุคคลยิงลูกศรอาบยาพิษถูกใคร ลากสักการะและความสรรเสริญ ย่อมติดตาม
พระเสขะผู้ยังไม่บรรลอรหัตตผล คำว่า ‘ลูกศร’ นี้ เป็นชื่อของลากสักการะและความ
สรรเสริญ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ทิทธสูตรที่ ๗ จบ

๘. สีคาลสูตร

ว่าด้วยภิกษุติดลากสักการะและความสรรเสริญ
เปรียบเหมือนสุนัขจิ้งจอกเป็นโรคเรื้อน

[๑๖๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลุธรรม

เมื่อเข้าตรู เธอทั้งหลายได้เห็นสุนัขจิ้งจอกแก่ที่มาอาศัยอยู่หรือ”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“สุนัขจิ้งจอกแก่นั้นเป็นโรคเรื้อน อยู่ในเรือนว่างก็ไม่ยินดี อยู่ที่โคนไม้ก็ไม่ยินดี
อยู่ในที่แจ้งก็ไม่ยินดี เดิน ยืน นั่ง นอนในที่ใด ๆ ก็เป็นทุกข์ในที่นั้น ๆ ภิกษุ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๙. เวรัมภสูตร

บางรูปในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน ถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย้ายใจ
อยู่ในเรือนว่างก็ไม่ยินดี อยู่ที่โคนไม้ก็ไม่ยินดี อยู่ในที่แจ้งก็ไม่ยินดี เดิน ยืน นั่ง
นอนในที่ใด ๆ ก็เป็นทุกข์ในที่นั้น ๆ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

สิตกาลสูตรที่ ๘ จบ

๙. เวรัมภสูตร

ว่าด้วยภิกษุติดลากสักการะและความสรรเสริญเปรียบเหมือน
นกถูกลมบ้าหมูพัด

[๑๖๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลธรรม

ลมบ้าหมูพัดอยู่บนอากาศ ชัดนกกที่กำลังบินอยู่ในอากาศ เมื่อมันถูกลม
บ้าหมูพัด เท้าไปทางหนึ่ง ปีกไปทางหนึ่ง ศีรษะไปทางหนึ่ง ตัวไปทางหนึ่ง ภิกษุ
บางรูปในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน ถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ
ย้ายใจ เวลาเข้า ครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม
ไม่รักษากายวาจาจิต ไม่ตั้งสติให้มั่นคง ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคามนุ่งห่ม
ไม่เรียบร้อยในที่นั้น ราคะก็รบกวณจิตของเธอเพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่มไม่เรียบร้อย
เธอถูกราคะรบกวณจิต จึงบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ ภิกษุพวกหนึ่งนำจีวร
ของเธอไป พวกหนึ่งนำบาตรไป พวกหนึ่งนำผ้าสีทันนะ^๑ไป พวกหนึ่งนำกล่องเข็มไป
เปรียบเหมือนนกถูกลมบ้าหมูพัดไปจะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

เวรัมภสูตรที่ ๙ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ นีสทันนะ ในที่นี้หมายถึงผ้าปูนั่งสำหรับภิกษุ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) : พจนานุกรมฉบับประมวล
ศัพท์, ๒๕๓๓ หน้า ๑๓๐)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๑๐. สคาถกสูตร

๑๐. สคาถกสูตร

ว่าด้วยลากสักการะและความสรรเสริญมีอบายเป็นผล

[๑๖๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลธรรม

เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ ถูกสักการะครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้ว
ก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อนึ่ง เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ ถูกความเสื่อม
สักการะครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้วก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

อนึ่ง เราเห็นคนบางคนในโลกนี้ถูกสักการะและความเสื่อมสักการะทั้งสองอย่าง
ครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว หลังจากตายแล้วก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดา ครั้นตรัสเวรยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“สมาธิของภิกษุใด ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาท

ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ

(๑) ด้วยมีผู้สักการะ (๒) ด้วยไม่มีผู้สักการะ

ภิกษุผู้เข้ามามีความเพียรพิจารณาด้วยปัญญาที่สุขุม

ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปาทานนั้น

นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่า สัตบุรุษ”^๑

สคาถกสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฐมวรรค จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ข.เถร. (แปล) ๒๖/๑๐๑๐-๑๑/๕๐๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๒๗๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑. สวัณณปาติสูตร

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทารุณสูตร	๒. พพิสสูตร
๓. กุมมสูตร	๔. ทีฆโลมิกสูตร
๕. มีพหุสูตร	๖. อสนิสูตร
๗. ทิทธสูตร	๘. สีคาลสูตร
๙. เวรัมภสูตร	๑๐. สคาถกสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. สวัณณปาติสูตร

ว่าด้วยเถาของค้ำ

[๑๖๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลุธรรม ...

เรากำหนดรู้ใจของบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเถาของค้ำ
เต็มด้วยผงเงินเป็นเหตุ ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพูดเท็จ’ ต่อมาเราเห็นเขาถูกลากสักการะ
และความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว ก็พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่

สวัณณปาติสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]
๒. ทุติยวรรค ๓-๑๐. สุวัณณนิกขสตดาทีอัฏฐกะ

๒. รุปียปาติสูตร ว่าด้วยถาดรูปียะ

[๑๖๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...
“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลธรรม ...

เรากำหนดรู้ใจของบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะถาดทองคำ
เต็มด้วยผงทองคำเป็นเหตุ ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพูดเท็จ’ ต่อมาเราเห็นเขาถูกลากสักการะ
และความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว ก็พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

รุปียปาติสูตรที่ ๒ จบ

๓-๑๐. สุวัณณนิกขสตดาทีอัฏฐกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๘ สูตร มีสูตรว่าด้วยทองคำแห่งเป็นต้น

[๑๖๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...
“ภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจของบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า “แม่
เพราะทองคำแห่งเป็นเหตุ” ...

สูตรที่ ๓ จบ

๔. “แม่เพราะทองคำ ๑๐๐ แห่งเป็นเหตุ” ...

สูตรที่ ๔ จบ

๕. “แม่เพราะทองสิ่งใดเป็นเหตุ” ...

สูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๒. ทุตยวรรค ๑๐.ชนบทกัลยาณีสสูตร

๖. “แม่เพราะทองสิ่งคี่ ๑๐๐ แท่งเป็นเหตุ” ...

สูตรที่ ๖ จบ

๗. “แม่เพราะแผ่นดินที่เต็มด้วยแร่ทองคำเป็นเหตุ” ...

สูตรที่ ๗ จบ

๘. “แม่เพราะเห็นแก่ของกำนัลเพียงเล็กน้อยเป็นเหตุ” ...

สูตรที่ ๘ จบ

๙. “แม่เพราะชีวิตเป็นเหตุ” ...

สูตรที่ ๙ จบ

๑๐. “แม่เพราะนางงามประจำแคว้นเป็นเหตุ ท่านผู้นี้ก็ไม่วางใจพูดเท็จ ต่อมา เราเห็นเขาถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว ก็พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ ภิภษทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ชนบทกัลยาณีสสูตรที่ ๑๐ จบ

ทุตยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุวณฺณปาตีสสูตร	๒. รุปียปาตีสสูตร
๓. สุวณฺณนิกขสูตร	๔. สุวณฺณนิกขสตสูตร
๕. สิงคินิกขสูตร	๖. สิงคินิกขสตสูตร
๗. ปฐวีสูตร	๘. อามิสกัญจิกขสูตร
๙. ชีวิตสูตร	๑๐. ชนบทกัลยาณีสสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๓. ตติยวรรค ๒. กัลยาณิสุต

๓. ตติยวรรค

หมวดที่ ๓

๑. มาตคามสูตร

ว่าด้วยมาตคาม

[๑๗๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลธรรม ...

มาตคามคนเดียวไม่สามารถครอบงำจิตของภิกษุรูปหนึ่ง แต่ลากสักการะและ
ความสรรเสริญสามารถครอบงำจิตของภิกษุได้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

มาตคามสูตรที่ ๑ จบ

๒. กัลยาณิสุต

ว่าด้วยนางงาม

[๑๗๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลธรรม ...

นางงามประจำแคว้นคนเดียวไม่สามารถครอบงำจิตของภิกษุรูปหนึ่ง แต่ลาก
สักการะและความสรรเสริญสามารถครอบงำจิตของภิกษุได้ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

กัลยาณิสุตที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการะสังยุต]

๓. ตติยวรรค ๓. เอกปุตตกสูตร

๓. เอกปุตตกสูตร

ว่าด้วยบุตรคนเดียว

[๑๗๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลุลิขิต ...

อุบาสิกามีศรัทธา เมื่อจะวิงวอนบุตรคนเดียวซึ่งเป็นที่น่ารักน่าพอใจโดย
ถูกต้อง พึงวิงวอนว่า ‘ลูกเอ๋ย ขอพ่อจงเป็นเช่นจิตตคหบดี^๑ และหัตถกอาฬวก-
อุบาสก^๒เถิด’

บรรดาอุบาสกสาวกของเรา คือ จิตตคหบดีและหัตถกอาฬวกอุบาสก เป็นผู้
ซึ่งได้วิบัติได้(นางพึงวิงวอนอีกว่า) ถ้าพ่อออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ก็ขอให้เป็น
เช่นพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเถิด

บรรดาภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา คือ สารีบุตรและโมคคัลลานะ เป็นผู้ซึ่งได้วิบัติได้
(นางพึงวิงวอนต่อไปว่า) ลูกเอ๋ย ขอลากสักการะและความสรรเสริญ จงอย่าครอบงำ
เจ้าผู้เป็นเสขะยังไม่บรรลอรหัตตผลเลย ถ้าลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ
ภิกษุผู้เป็นเสขะยังไม่บรรลอรหัตตผล ก็ยอมเป็นอันตรายแก่เธอ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

เอกปุตตกสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ จิตตคหบดี เป็นเศรษฐีชาวเมืองมัจฉิกาสณฑ์ ซึ่งได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ(เอตทัคคะ)
กว่าอุบาสกทั้งหลายทางด้านเป็นธรรมกถึก (อภ.เอกก. (แปล) ๒๐/๒๕๐/๓๑)

^๒ หัตถกอาฬวกอุบาสก เป็นอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ซึ่งได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ(เอตทัคคะ)
กว่าอุบาสกทั้งหลายทางด้านสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ (อภ.เอกก. (แปล) ๒๐/๒๕๐/๓๑)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๗๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการะสังยุต]

๓. ดติยวรรค ๔. เอกธิตสูต

๔. เอกธิตสูต

ว่าด้วยธิดาคณเดียว

[๑๗๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ต่อการ
บรรลุธรรม ...

อุบาสิกาผู้มีศรัทธาเมื่อจะวิงวอนธิดาคณเดียว ซึ่งเป็นที่น่ารักน่าพอใจโดยถูกต้อง
พึงวิงวอนว่า ‘ลูกเอ๋ย ขอเจ้าจงเป็นเช่นนางขุขุตตราอุบาสิกา^๑ และนางนันทมารดา^๒
ชาวเมืองเวฬุภัณฑกะเถิด’

บรรดาอุบาสิกาผู้เป็นสาวิกาของเรา คือ ขุขุตตราอุบาสิกา และนางนันท-
มารดา ชาวเมืองเวฬุภัณฑกะ เป็นผู้ซึ่งได้วัดได้ (นางพึงวิงวอนอีกว่า) ถ้าแม่ออกจาก
เรือนบวชเป็นบรรพชิต ก็ขอให้เป็นเช่นเขมาภิกษุณี^๓ และอุบลวรรณาภิกษุณี^๔เถิด

บรรดาภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของเรา เขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณี เป็นผู้
ซึ่งได้วัดได้ (นางพึงวิงวอนต่อไปว่า) ลูกเอ๋ย ขอลากสักการะและความสรรเสริญ
จงอย่าครอบงำเจ้าผู้เป็นเสขะยังไม่บรรลอรหัตตผลเลย ถ้าลากสักการะและความ
สรรเสริญครอบงำภิกษุณีผู้เป็นเสขะยังไม่บรรลอรหัตตผลก็ยอมเป็นอันตรายแก่เธอ

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

เอกธิตสูตที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ นางขุขุตตราอุบาสิกา เป็นชาวเมืองโกสัมพี ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ(เอตทัคคะ) กว่า
อุบาสิกาทั้งหลายทางด้านเป็นพหูสูต (อง.เอกก. (แปล) ๒๐/๒๖๐/๓๒)
- ^๒ นางนันทมารดาอุบาสิกา เป็นชาวเมืองเวฬุภัณฑกะ ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ(เอตทัคคะ)
กว่าอุบาสิกาทั้งหลายทางด้านเป็นผู้อุปัฏฐาก (ข.อป. (แปล) ๓๓/๑๙/๗๒๐)
- ^๓ เขมาภิกษุณี ก่อนบวชเคยเป็นพระเทวีของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อราชคฤห์ แคว้นมคธ ได้รับยกย่องจาก
พระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ(เอตทัคคะ) กว่าภิกษุณีทั้งหลายทางด้านเป็นผู้มีปัญญามาก (อง.เอกก. (แปล)
๒๐/๒๓๖/๓๐, เถรี.อ. ๔๕๓/๑๖๐-๑๗๒, ข.อป. (แปล) ๓๓/๒๘๙-๓๘๓/๔๒๖-๔๓๘)
- ^๔ อุบลวรรณาภิกษุณี เป็นชาวเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ (เอตทัคคะ)
กว่าภิกษุณีทั้งหลายทางด้านเป็นผู้มีฤทธิ์มาก (อง.เอกก. (แปล) ๒๐/๒๓๗/๓๐, เถรี.อ. ๔๖๕/๒๓๓-๒๔๘,
ข.อป. (แปล) ๓๓/๓๘๔-๔๖๗/๔๓๘-๔๔๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๗๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๓. ดติยวรรค ๖. ทุตติยสมณพราหมณสูตร

๕. สมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ

[๑๗๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากลากสักการะและความสรรเสริญตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณเหล่านั้น ไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัดว่าเป็นพราหมณในหมู่พราหมณ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะและประโยชน์ของความเป็นพราหมณด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนสมณะหรือพราหมณเหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากลากสักการะและความสรรเสริญตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณเหล่านั้น จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณในหมู่พราหมณ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

สมณพราหมณสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ สูตรที่ ๒

[๑๗๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดความเกิด ความดับคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากลากสักการะและความสรรเสริญตามความเป็นจริง ฯลฯ (ท่านเหล่านั้น) รู้ชัด ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณเหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดความเกิด ความดับคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากลากสักการะและความสรรเสริญตามความเป็นจริง ฯลฯ เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ทุตติยสมณพราหมณสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๓. ตติยวรรค ๘. จวิสูตร

๗. ตติยสมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณพราหมณ์ สูตรที่ ๓

[๑๗๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดลากสักการะ และความสรรเสริญ ความเกิดแห่งลากสักการะและความสรรเสริญ ความดับแห่ง ลากสักการะและความสรรเสริญ และปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งลากสักการะและ ความสรรเสริญ ฯลฯ รู้ชัด ฯลฯ ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ใน ปัจจุบัน”

ตติยสมณพราหมณสูตรที่ ๗ จบ

๘. จวิสูตร

ว่าด้วยผิว

[๑๗๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ลากสักการะ และความสรรเสริญย่อมตัดผิว ครั้นตัดผิวแล้วย่อมตัดหนัง ครั้นตัดหนังแล้วย่อม ตัดเนื้อ ครั้นตัดเนื้อแล้วย่อมตัดเอ็น ครั้นตัดเอ็นแล้วย่อมตัดกระดูก ครั้นตัดกระดูก แล้วก็ตั้งจดเยื่อในกระดูกอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

จวิสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการะสังยุต]

๓. ตติยวรรค ๑๐. ภิกขุสูตร

๙. รัชขุสูตร

ว่าด้วยเชือก

[๑๗๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ลากสักการะและความสรรเสริญย่อมตัดผิว ครั้นตัดผิวแล้วย่อมตัดหนัง ครั้นตัดหนังแล้วย่อมตัดเนื้อ ครั้นตัดเนื้อแล้วย่อมตัดเอ็น ครั้นตัดเอ็นแล้วย่อมตัดกระดูก ครั้นตัดกระดูกแล้วก็ตั้งจดเยื่อในกระดูกอยู่

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ทรงพลัง เอาเชือกขนหางสัตว์อย่างเหนียวพันแข้ง แล้วสีไปสีมา เชือกนั้นพึงตัดผิว ครั้นตัดผิวแล้วพึงตัดหนัง ครั้นตัดหนังแล้วพึงตัดเนื้อ ครั้นตัดเนื้อแล้วพึงตัดเอ็น ครั้นตัดเอ็นแล้วพึงตัดกระดูก ครั้นตัดกระดูกแล้วก็ตั้งจดเยื่อในกระดูกอยู่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น ลากสักการะและความสรรเสริญย่อมตัดผิว ครั้นตัดผิวแล้วย่อมตัดหนัง ครั้นตัดหนังแล้วย่อมตัดเนื้อ ครั้นตัดเนื้อแล้วย่อมตัดเอ็น ครั้นตัดเอ็นแล้วย่อมตัดกระดูก ครั้นตัดกระดูกแล้วก็ตั้งจดเยื่อในกระดูกอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

รัชขุสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ภิกขุสูตร

ว่าด้วยภิกษุ

[๑๗๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าลากสักการะและความสรรเสริญเป็นอันตราย แม้แก่ภิกษุผู้เป็นอรหันตชีณาสพ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นอันตราย แก่ภิกษุชีณาสพประเภทไหน’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๓. ตติยวรรค ๑๐. ภิกขุสูตร

‘อานนท์ เราไม่กล่าวว่าลากสักการะและความสรรเสริญ เป็นอันตรายแก่
เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบของภิกษุชีณาสพนัน แต่เรากล่าวว่าลากสักการะและความ
สรรเสริญเป็นอันตรายแก่กรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันที่ภิกษุชีณาสพผู้ไม่ประมาท
มีความเพียรเครื่องเผือกเลส มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่นั้น บรรลุแล้ว

อานนท์ ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าอย่างนี้
เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักละลากสักการะและ
ความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่
ครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ภิกขุสูตรที่ ๑๐ จบ

ตติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มาตคามสูตร	๒. กัลยาณิสูตร
๓. เอกปุตตกสูตร	๔. เอกธิดสูตร
๕. สมณพราหมณสูตร	๖. ทุตติยสมณพราหมณสูตร
๗. ตติยสมณพราหมณสูตร	๘. จวิสูตร
๙. รัชขุสูตร	๑๐. ภิกขุสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]
๔. จตุตถวรรค ๒. กุศลมูลสูตร

๔. จตุตถวรรค

หมวดที่ ๔

๑. ภินทิสสูตร

ว่าด้วยการทำลาย

[๑๘๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ เทวทัตถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว จึงทำลายสงฆ์

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ภินทิสสูตรที่ ๑ จบ

๒. กุศลมูลสูตร

ว่าด้วยกุศลมูล

[๑๘๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ กุศลมูล^๑ของเทวทัตผู้ถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต ถึงความขาดสูญแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

กุศลมูลสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ กุศลมูล คือรากเหง้าแห่งกุศลมีอโลภะ(ความไม่อยากได้) เป็นต้น (ส.นิ.อ. ๒/๑๘๑/๒๓๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๒๘๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๔. จตุตถวรรค ๔. สุกกธัมมสูตร

๓. กุสลธัมมสูตร

ว่าด้วยกุศลธรรม

[๑๘๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ กุศลธรรมของเทวทัตผู้ถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต ถึงความขาดสูญแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

กุสลธัมมสูตรที่ ๓ จบ

๔. สุกกธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมชาว

[๑๘๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ ธรรมฝ่ายดี (ชาว) ของเทวทัตผู้ถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย่ำยีจิต ถึงความขาดสูญแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

สุกกธัมมสูตรที่ ๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๔. จตุตถวรรค ๕. อจิรปิกกันตสูตร

๕. อจิรปิกกันตสูตร

ว่าด้วยการหลีกไปไม่นาน

[๑๘๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ เมื่อพระเทวทัตหลีกไปไม่นาน ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระเทวทัต ได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเกิดแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม

ต้นกล้วยผลัดผลเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทไฉ ลากสักการะและความสรรเสริญเกิดแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้น

ต้นไผ่ออกขุยเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทไฉ ลากสักการะและความสรรเสริญเกิดแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้น

ต้นอ้อออกดอกเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทไฉ ลากสักการะและความสรรเสริญเกิดแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้น

แม่ม้าอัสตรตั้งครรภ์เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทไฉ ลากสักการะและความสรรเสริญเกิดแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความเสื่อม ฉันทนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสังขารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่
ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้าอัสตรฆ่าแม่ม้า ฉันทไฉ
สักการะยอมฆ่าคนชั่ว ฉันทนั้น”^๑

อจิรปิกกันตสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ วิ.จ. (แปล) ๗/๓๓๕/๑๘๐, ส.ส. (แปล) ๑๕/๑๘๓/๒๕๔, และดูเทียบ อง.จตุกก. (แปล) ๒๑/๖๘/๑๑๓

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๒๘๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]

๔. จดตถาวรรค ๖. ปัญจรตสูตร

๖. ปัญจรตสูตร

ว่าด้วยราชรถ ๕๐๐

[๑๘๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น อชาตศัตรูราชกุมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน ไปบำรุงพระเทวทัตทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า และรับสั่งให้นำภัตตาหารที่สมควรไปพระราชทาน ๕๐๐ สำหรับ ครั้งนั้น ภิกษุเป็นจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิवाท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อชาตศัตรูราชกุมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน ไปบำรุงพระเทวทัต ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า และรับสั่งให้นำภัตตาหารที่สมควรไปพระราชทาน ๕๐๐ สำหรับ”

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ายินดีลากสักการะและความสรรเสริญของเทวทัตเลย แม้อชาตศัตรูราชกุมารจักเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน ไปบำรุงเทวทัตทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า และจักรับสั่งให้นำภัตตาหารที่สมควรไปพระราชทาน ๕๐๐ สำหรับ เพียงใด เทวทัตก็พึงหวังความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเพียงนั้น หวังความเจริญไม่ได้

เปรียบเหมือนสุนัขขี้ดี (ดีหมัดปลลา) ใส่ในจมูก เมื่อเป็นเช่นนี้ มันก็ยิ่งดุร้ายกว่าเดิมหลายเท่า อุปมานี้ฉันใด อุปโมยก็ฉันนั้น อชาตศัตรูราชกุมารจักเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน ไปบำรุงเทวทัตทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า และจักรับสั่งให้นำภัตตาหารที่สมควรไปพระราชทาน ๕๐๐ สำหรับ เพียงใด เทวทัตก็พึงหวังความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเพียงนั้น หวังความเจริญไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ ฯลฯ อย่างนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ปัญจรตสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]
 ๔. จตุตถวรรค ๘-๑๓. ปิตุสวดาทิฉักกะ

๗. มาตสูตร

ว่าด้วยมารดา

[๑๘๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน
 หยาบคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า
 เรากำหนดรู้ใจของบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุแห่งมารดา
 ท่านผู้นี้ก็โง่งมใจพุดเท็จ’ ต่อมา เราเห็นเขาถูกลากสักการะและความสรรเสริญ
 ครอบงำ ย่ำยีจิตแล้ว ก็พุดเท็จทั้งที่รู้อยู่

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย
 เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เพราะเหตุ
 นั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักละลากสักการะและความ
 สรรเสริญที่เกิดขึ้น ลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ก็จักไม่ครอบงำจิต
 ของเราทั้งหลายตั้งอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

มาตสูตรที่ ๗ จบ

๘-๑๓. ปิตุสวดาทิฉักกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๖ สูตรมีปิตุสูตรเป็นต้น

[๑๘๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน
 หยาบคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า
 เรากำหนดรู้ใจของบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุแห่ง
 บิดา’ ฯลฯ

สูตรที่ ๘ จบ

๙. “แม่เพราะเหตุแห่งพี่ชายน้องชาย” ...

สูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๖. ลากสักการสังยุต]
 ๔. จตตถวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๐. “แม่เพราะเหตุแห่งพี่สาวน้องสาว” ...

สูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. “แม่เพราะเหตุแห่งบุตร” ...

สูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. “แม่เพราะเหตุแห่งธิดา” ...

สูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. “เรากำหนดรู้ใจของบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า ‘แม่เพราะเหตุแห่งปชาบดี ท่านผู้นี้ก็ไม่จงใจพูดเท็จ’ ต่อมา เราเห็นเขาถูกลากสักการะและความสรรเสริญครอบงำ ย้ายใจแล้ว ก็พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและความสรรเสริญเป็นสิ่งทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักละลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้น ลากสักการะและความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ปชาบดีสูตรที่ ๑๓ จบ

จตตถวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ภินทิสสูตร	๒. กุสลมูลสูตร
๓. กุสลธัมมสูตร	๔. สุกกธัมมสูตร
๕. อจิริปักกัณตสูตร	๖. ปัญจรถสตสูตร
๗. มาตสูตร	๘. ปิตุสูตร
๙. ภาตสูตร	๑๐. ภคินิสสูตร
๑๑. ปุตตสูตร	๑๒. ธิดสูตร
๑๓. ปชาบดีสูตร	

ลากสักการสังยุต จบบริบูรณ์

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗.ราหุลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑. จักขุสูตร

๗. ราหุลสังยุต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยจักขุ

[๑๘๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดง
ธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว
ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

“ราหุล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขุ(ตา) เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“โสตะ(หู)เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ...

“ฆานะ(จมูก)เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗.ราหุลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑. จักขสูตร

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ...

“ชีวหา(ลัน)เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ...

“กายเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ...

“มโน(ใจ)เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า `นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ราหุล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในจักขุ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโสตะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในฆานะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในชีวหา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในกาย ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในมโน เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า `หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า `ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

[พึงย่อพระสูตรทั้ง ๑๐ เช่นนี้]

จักขสูตรที่ ๑ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๓. วิญญานสูตร

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยรูป

[๑๘๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“เสียง ... กลิ่น ... รส ... โผฏฐัพพะ ... ธรรมารมณฺ์ เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ...

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเสียง ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในกลิ่น ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรส ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโผฏฐัพพะ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธรรมารมณฺ์ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

รูปสูตรที่ ๒ จบ

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยวิญญาน

[๑๙๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขวิญญาน (ความรู้อารมณ์ทางตา) เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“โสตวิญญาน (ความรู้อารมณ์ทางหู) ... ฆานวิญญาน (ความรู้อารมณ์ทางจมูก) ... ชิวหาวิญญาน (ความรู้อารมณ์ทางลิ้น) ... กายวิญญาน (ความรู้อารมณ์ทางกาย) ... มโนวิญญาน (ความรู้อารมณ์ทางใจ) เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ...

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๔. สัมผัสสูตร

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุวิญญาณ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในโสตวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในขานวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหาวิญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในกายวิญญาณ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโนวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

วิญญาณสูตรที่ ๓ จบ

๔. สัมผัสสูตร

ว่าด้วยสัมผัส

[๑๙๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขุสัมผัสเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“โสตสัมผัส ... ขานสัมผัส ... ชิวหาสัมผัส ... กายสัมผัส ... มโนสัมผัส
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุสัมผัส ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในโสตสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในขานสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหาสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในกายสัมผัส ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโนสัมผัส เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

สัมผัสสูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๖. สัญญาสูตร

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยเวทนา

[๑๙๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดแต่จักขสัมผัส) เทียบหรือไม่เทียบ”

“ไม่เทียบ พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“โสตสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส) ... ขานสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดแต่ขานสัมผัส) ... ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดแต่ชิวหาสัมผัส) ... กายสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส) ... มโนสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาที่เกิดแต่มนโสัมผัส) เทียบหรือไม่เทียบ”

“ไม่เทียบ พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบือนหน้าแม่ในจักขสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ย่อมเบือนหน้าแม่ในโสตสัมผัสสชาเวทนา ย่อมเบือนหน้าแม่ในขานสัมผัสสชาเวทนา ... ย่อมเบือนหน้าแม่ในชิวหาสัมผัสสชาเวทนา ... ย่อมเบือนหน้าแม่ในกายสัมผัสสชาเวทนา ... ย่อมเบือนหน้าแม่ในมนโสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

เวทนาสูตรที่ ๕ จบ

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยสัญญา

[๑๙๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปสัญญา (ความหมายรูปรูป) เทียบหรือไม่เทียบ”

“ไม่เทียบ พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“สัททสัญญา (ความหมายรู้เสียง) ... คันธสัญญา (ความหมายรู้กลิ่น) ... รสสัญญา (ความหมายรู้รส) ... โผฏฐัพพสัญญา (ความหมายรู้โผฏฐัพพะ) ... ธัมมสัญญา (ความหมายรู้อารมณ์ทางใจ) เทียบหรือไม่เทียบ”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๗. สัจเจตนาสูตร

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูปสัญญา ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัททสัญญา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในคันธสัญญา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรสสัญญา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโผฏฐัพพสัญญา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธัมมสัญญา ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

สัญญาสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัจเจตนาสูตร

ว่าด้วยสัจเจตนา

[๑๙๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปสัจเจตนา (ความจำนงรูป) เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“สัททสัจเจตนา (ความจำนงเสียง) ... คันธสัจเจตนา (ความจำนงกลิ่น) ... รสสัจเจตนา (ความจำนงรส) ... โผฏฐัพพสัจเจตนา (ความจำนงโผฏฐัพพะ) ... ธัมมสัจเจตนา (ความจำนงธรรมารมณ์) เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูปสัจเจตนา ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัททสัจเจตนา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในคันธสัจเจตนา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรสสัจเจตนา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโผฏฐัพพสัจเจตนา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในธัมมสัจเจตนา ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

สัจเจตนาสูตรที่ ๗ จบ

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๙. ธาตุสูตร

๘. ดัณหาสูตร

ว่าด้วยตัณหา

[๑๙๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปตัณหาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“สัททตัณหา ... คันธตัณหา ... รสตัณหา ... โภกฺขัลลัปปตัณหา ... ฐัมมตัณหา
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูปตัณหา
ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัททตัณหา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในคันธตัณหา ... ย่อม
เบื่อหน่ายแม้ในรสตัณหา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในโภกฺขัลลัปปตัณหา ... ย่อมเบื่อ
หน่ายแม้ในฐัมมตัณหา ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

ดัณหาสูตรที่ ๘ จบ

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยธาตุ

[๑๙๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ปรลฺลวิธาตุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“อาโปธาตุ ... เตโชธาตุ ... วาโยธาตุ ... อากาสธาตุ ... วิญญานธาตุ เที่ยง
หรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในปรลฺลวิธาตุ ฯลฯ
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในอาโปธาตุ ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเตโชธาตุ ... ย่อมเบื่อหน่าย
แม้ในวาโยธาตุ ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในอากาสธาตุ ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาน-
ธาตุ ฯลฯ รู้ชัดว่า” ...

ธาตุสูตรที่ ๙ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑๐. ชั้นธสูตร

๑๐. ชั้นธสูตร

ว่าด้วยชั้นธ

[๑๙๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“เวทนา ... สัญญา ... สังขารทั้งหลาย ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’”

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขารทั้งหลาย ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ชั้นธสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฐมวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักขสูตร	๒. รูปสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๔. สัมผัสสูตร
๕. เวทนาสูตร	๖. สัญญาสูตร
๗. สัมมเจตนาสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๙. ธาตุสูตร	๑๐. ชั้นธสูตร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑. จักขุสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยจักขุ

[๑๙๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระราหุลได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วหนึ่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่าน
พระราหุลดังนี้ว่า

“ราหุล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“โสตะ ฯลฯ ขานะ ... ชิวหา ... กาย ... มโนเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๒-๑๐. ฐาปาทิสุตตนวกะ

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในจักขุ ฯลฯ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในโสตะ ... ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในฆานะ ... ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในชีวหา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในกาย ... ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในมโน เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่น เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

[พึงย่อพระสูตรทั้ง ๑๐ เช่นนี้]

จักขุสูตรที่ ๑ จบ

๒-๑๐. ฐาปาทิสุตตนวกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๙ สูตรมีรูปสูตรเป็นต้น

[๑๙๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ราชูล เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“เสียง... กลิ่น... รส... โผฏฐัพพะ... ธรรมารมณ” ...

สูตรที่ ๒ จบ

“จักขุวิญญาน ฯลฯ โสตวิญญาน ... ฆานวิญญาน ... ชิวหาวิญญาน ... กายวิญญาน ... มโนวิญญาน” ...

สูตรที่ ๓ จบ

“จักขุสัมผัส ฯลฯ โสตสัมผัส... ฆานสัมผัส... ชิวหาสัมผัส... กายสัมผัส... มโนสัมผัส” ...

สูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๒-๑๐.รูปาทิสัตตทวารกะ

“จักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ โสตสัมผัสสชาเวทนา ... ฆานสัมผัสสชาเวทนา ...
ชีวหสัมผัสสชาเวทนา ... กายสัมผัสสชาเวทนา... มโนสัมผัสสชาเวทนา” ...

สูตรที่ ๕ จบ

“รูปสัญญา ฯลฯ สัททสัญญา... คันธสัญญา... รสสัญญา... โผฏฐัพพสัญญา ...
ฉัมมสัญญา” ...

สูตรที่ ๖ จบ

“รูปสัญญาเจตนา (ความจำนงรูป) ฯลฯ สัททสัญญาเจตนา (ความจำนงเสียง) ...
คันธสัญญาเจตนา (ความจำนงกลิ่น) ... รสสัญญาเจตนา (ความจำนงรส) ... โผฏฐัพพ-
สัญญาเจตนา (ความจำนงโผฏฐัพพะ) ... ฉัมมสัญญาเจตนา (ความจำนงธรรมารมณ) ” ...

สูตรที่ ๗ จบ

“รูปตัณหา ฯลฯ สัททตัณหา... คันธตัณหา... รสตัณหา... โผฏฐัพพตัณหา...
ฉัมมตัณหา” ...

สูตรที่ ๘ จบ

“ปฐวีธาตุ ฯลฯ อาโปธาตุ ... เตโชธาตุ ... วาโยธาตุ ... อากาศธาตุ ...
วิญญาณธาตุ” ...

สูตรที่ ๙ จบ

“ราชูล รูป ฯลฯ เวทนา ... สัญญา ... สังขารทั้งหลาย ... วิญญาณเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ราชูล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ รู้ชัดว่า ฯลฯ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ขันธสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑๑. อนุสยสูตร

๑๑. อนุสยสูตร

ว่าด้วยอนุสย

[๒๐๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

ครั้งนั้น ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษก
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร อหังการ^๑ มมังการ^๒ และ
มานานุสสัย^๓ จึงไม่มีในกายที่มีวิญญาณครองนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก”

“ราหุล รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปภายใน
หรือภายนอก หยาบ หรือละเอียด เลว หรือประณีต อยู่ไกล หรืออยู่ใกล้ รูป
ทั้งหมดนั้น อริยสาวกเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่
ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’”

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารเหล่าใด
เหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปภายใน
หรือภายนอก หยาบ หรือละเอียด เลว หรือประณีต อยู่ไกล หรืออยู่ใกล้ วิญญาณ
ทั้งหมดนั้น อริยสาวกเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่

เชิงอรรถ :

^๑ อหังการ หมายถึงทฤษฏี (ส.นิ.อ. ๒/๒๐๐/๒๓๗, อภ.ต.ก.อ. ๒/๓๒/๑๑๓)

^๒ มมังการ หมายถึงตัณหา (ส.นิ.อ. ๒/๒๐๐/๒๓๗, อภ.ต.ก.อ. ๒/๓๒/๑๑๓)

^๓ มานานุสสัย คือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ มี ๗ อย่าง คือ (๑) กามราคะ ความกำหนัดในกาม
(๒) ปฏิฆะ ความหงุดหงิดขัดเคือง (๓) ทฤษฏี ความเห็นผิด (๔) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย (๕) มานะ
ความถือตัว (๖) ภวราคะ ความกำหนัดในภพ (๗) อวิชชา ความไม่รู้จริง (ที.ปา. ๑๑/๓๓๒/๒๒๓, ส.สพ.า.
(แปล) ๑๘/๖๙/๕๙, ส.นิ.อ. ๒/๒๐๐/๒๓๗)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๒. พุติยวรรค ๑๒. อปคตสูตร

ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตของเรา”

ราชูล เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้ อหังการ มมังการและมานานุสัย จึงไม่มีในกาย
ที่มีวิญญูณครองนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก”

อนุสยสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. อปคตสูตร

ว่าด้วยปราศจากอหังการ มมังการและมานะ

[๒๐๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

ครั้งนั้น ท่านพระราชูลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษก
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร จึงปราศจากอหังการ มมังการ
และมานะ ในกายที่มีวิญญูณครองนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก ก้าวล่วงส่วนแห่ง
มานะ สงบระงับ หลุดพ้นดีแล้ว”

“ราชูล รูปร่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไปภายใน
หรือภายนอก หยาบ หรือละเอียด เลว หรือประณีต อยู่ไกล หรืออยู่ใกล้ รูป
ทั้งหมดนั้น อริยสาวกเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่
ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารเหล่าใด
เหล่าหนึ่ง ... วิญญูณอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นไป
ภายใน หรือภายนอก หยาบ หรือละเอียด เลว หรือประณีต อยู่ไกล หรืออยู่ใกล้
วิญญูณทั้งหมดนั้น อริยสาวกเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๗. ราชูลสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

ราชูล เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้ ใจจึงปราศจากอหังการ มมังการ และมานะ ในกายที่มีวิญญูณครองนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก ก้าวล่วงส่วนแห่งมานะ สงบระงับ หลุดพ้นดีแล้ว”

อปคตสูตรที่ ๑๒ จบ

ทุตติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๒. รูปสูตร
๓. วิญญูณสูตร	๔. สัมผัสสูตร
๕. เวทนาสูตร	๖. สัญญาสูตร
๗. สัญเจตนาสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๙. ธาตุสูตร	๑๐. ชันธสูตร
๑๑. อนุสยสูตร	๑๒. อปคตสูตร

ราชูลสังยุต จบบริบูรณ์

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักขณสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑. อัฏฐีสสูตร

๘. ลักขณสังยุต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. อัฏฐีสสูตร

ว่าด้วยเปรตมีแต่โครงกระดูก^๑

[๒๐๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระลักขณะกับท่านพระมหาโมคคัลลานะพักอยู่บน ภูเขาศิขณภูฏ ครั้นเวลาเช้า พระมหาโมคคัลลานะครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร เข้าไปหาท่านพระลักขณะถึงที่อยู่ เชิญชวนว่า 'ท่านพระลักขณะมาเถิด พวกเราจะ เข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ด้วยกัน' ท่านพระลักขณะรับคำแล้ว

ขณะที่ท่านพระมหาโมคคัลลานะกำลังลงจากภูเขาศิขณภูฏถึงสถานที่แห่งหนึ่ง ได้แสดงอาการแยม

ลำดับนั้น ท่านพระลักขณะถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า 'ท่านโมคคัลลานะ อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้ท่านแสดงอาการแยม'

"ท่านลักขณะ ยังไม่ถึงเวลาตบปัญหานี้ เมื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคจึงถาม ปัญหานี้เกิด"

ครั้งนั้น ท่านพระลักขณะและท่านพระมหาโมคคัลลานะ เทียบบิณฑบาตใน กรุงราชคฤห์ กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันภัตตาหารเสร็จ จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้วท่านพระลักขณะ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๒๘/๒๒๐-๒๒๒

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๓๐๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักษณะสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๒. เปลีสสูตร

“ได้กล่าวกับท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า “ท่านมหาโมคคัลลานะ เมื่อท่านลงจากภูเขาศิขณภูฏ ในกรุงราชคฤห์นี้ถึงสถานที่แห่งหนึ่งได้แสดงอาการแยม อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ท่านแสดงอาการแยม”

“ท่านผู้มีอายุ เมื่อกระผมลงจากภูเขาศิขณภูฏ ได้เห็นอัญญิสสังขลิกเปรต (เปรตมีแต่โครงกระดูก) ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ ผุ่งแรง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่ชวักไขว่จิกทั้งยื้อแย่งเนื้อที่ติดอยู่ตามระหว่างซี่โครงสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง กระผมมีความรู้สึกว่ ‘อัศจรรย์จริงหนอ ไม่เคยปรากฏ ที่มีสัตว์เช่นนี้ มียักษ์เช่นนี้ มีการได้อัฒภาพเช่นนี้”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาวกทั้งหลายที่มีจักขุมีญาณก็ยังมีอยู่ เพราะสาวกที่รู้ที่เห็นนี้เป็นพยานได้ เมื่อก่อนเราก็มองเห็นอัญญิสสังขลิกเปรตนั้น แต่ไม่พยากรณ์ เพราะการพยากรณ์^๑นั้น จะไม่เป็นประโยชน์แก่อกุล ข้าจะเป็นทุกข์ยาวนาน แก่ผู้ที่ไม่เชื่อเรา

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนฆ่าโคในกรุงราชคฤห์ เพราะผลกรรมนั้น จึงตกนรกหมกไหม้อยู่หลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปีแล้วได้อัฒภาพเช่นนี้ เพราะเศษกรรมนั้นที่ยังเหลือ”

[พระสูตรทุกสูตรที่ละไว้มีความเต็มเหมือนสูตรนี้]

อัญญิสสูตรที่ ๑ จบ

๒. เปลีสสูตร

ว่าด้วยเปรตมีแต่ร่างขึ้นเนื้อ^๒

[๒๐๓] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาศิขณภูฏ ได้เห็นมังสเปลิเปรต(เปรตมีแต่ร่างขึ้นเนื้อ)ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ ผุ่งแรง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่ชวักไขว่จิกทั้งยื้อแย่งเปรตนั้นสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนฆ่าโคในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

เปลีสสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ พยากรณ์ หมายถึงเปิดเผยสู่สาธารณชน

^๒ ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๒๙/๒๒๒-๒๒๓

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักขณสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๕. อสีโลมสูตร

๓. ปิณฑสูตร

ว่าด้วยเปรตร่างก้อนเนื้อ^๑

[๒๐๔] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นมังสปิณฑเปรต (เปรต ร่างก้อนเนื้อ) ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ ผุ่งแร่้ง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่ขั้วไขว่จิกทั้งยี่อแย่งเปรตนั้นสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนฆ่าในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

ปิณฑสูตรที่ ๓ จบ

๔. นิจจวิสูตร

ว่าด้วยเปรตร่างไม่มีผิวหนังเพศชาย^๒

[๒๐๕] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นนิจจวิเปรต(เปรตร่างไม่มีผิวหนัง)เพศชาย ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ ผุ่งแร่้ง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่ขั้วไขว่จิกทั้งยี่อแย่งเปรตนั้นสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนฆ่าแกะในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

นิจจวิสูตรที่ ๔ จบ

๕. อสีโลมสูตร

ว่าด้วยเปรตร่างมีขนเป็นดาบเพศชาย^๓

[๒๐๖] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นอสีโลมเปรต(เปรตร่างมีขนเป็นดาบ)เพศชาย ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ (ขน)ดาบเหล่านั้นของมันหลุดลอยขึ้นไป แล้วกลับตกลงที่ร่างของมันเองจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนฆ่าหมูในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

อสีโลมสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

๑-๒-๓ ดูเทียบ วิ.มหา.(แปล) ๑/๒๒๙/๒๒๓-๒๒๖

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๐๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักขณสังยุต]

๑. ปรุฆวรรค ๘. สุจิโลมสูตร

๖. สัตติสูตร

ว่าด้วยเปรตร่างมีขนเป็นหอกเพศชาย^๑

[๒๐๗] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นสัตติโลมเปรต(เปรตมีขนเป็นหอก)เพศชาย ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ (ขน)หอกเหล่านั้นของมันหลุดลอยขึ้นไปแล้วกลับตกลงมาที่ร่างของมันเองจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นพรานล่าเนื้อในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

สัตติสูตรที่ ๖ จบ

๗. อสุโลมสูตร

ว่าด้วยเปรตร่างมีขนเป็นลูกศรเพศชาย^๒

[๒๐๘] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นอสุโลมเปรต(เปรตร่างมีขนเป็นลูกศร)เพศชาย ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ (ขน)ลูกศรเหล่านั้นของมันหลุดลอยขึ้นไปแล้วกลับตกลงมาที่ร่างของมันเองจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นเพชรฆาตในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

อสุโลมสูตรที่ ๗ จบ

๘. สุจิโลมสูตร

ว่าด้วยเปรตมีร่างถูกเข็มทิ่มแทงเพศชาย^๓

[๒๐๙] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นสุจิโลมเปรต(เปรตร่างมีขนเป็นเข็ม)เพศชาย ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ (ขน)เข็มเหล่านั้นของมันหลุดลอยขึ้นไปแล้วกลับตกลงมาที่ร่างของมันเองจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นนายสารถีในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

สุจิโลมสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^{๑-๒-๓} ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๒๙/๒๒๖-๒๓๐

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๓๐๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักขณสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑๐. กุมภักทสูต

๙. ทุตติยสูจิโลมสูต

ว่าด้วยเปรตมีร่างถูกเข็มทิ่มแทงเพศชาย สูตที่ ๒^๑

[๒๑๐] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นสูจิเปรต(เปรตร่างถูกเข็มทิ่มแทง)เพศชาย ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ เข็มเหล่านั้นแทงเข้าไปในศีรษะของมันทะลุออกทางปาก แทงเข้าไปในปากทะลุออกทางอก แทงเข้าไปในอกทะลุออกทางท้อง แทงเข้าไปในท้องทะลุออกทางขาอ่อนทั้ง ๒ แทงเข้าไปในขาอ่อนทะลุออกทางแข้งทั้ง ๒ แทงเข้าไปในแข้งทะลุออกทางเท้าทั้ง ๒ จนมันร้องครวญคราง ฯลฯ ภิษทุกหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนพูดส่อเสียดในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

ทุตติยสูจิโลมสูตที่ ๙ จบ

๑๐. กุมภักทสูต

ว่าด้วยเปรตมีอ้นทะโตะเท่าหม้อ^๒

[๒๑๑] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นกุมภักทเปรต(เปรตอ้นทะโตะเท่าหม้อ)เพศชาย ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ เมื่อเปรตนั้นเดินไปก็ยกอ้นทะโตะเหล่านั้นขึ้นพาดไว้บนป่า เมื่อนั่งก็นั่งทับอ้นทะโตะเหล่านั้น ฟุ้งแรง นกกา นกเหยี่ยว พากันโฉบอยู่ชวักไขว้จิกทั้งยื้อแย่งเปรตนั้นสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ ภิษทุกหลาย เปรตนั้นเคยเป็นผู้พิพากษาโกงชาวบ้านในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

กุมภักทสูตที่ ๑๐ จบ

ปฐมวรรค จบ

รวมพระสูตที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญสูต	๒. เปลีสูต
๓. ปิณฑสูต	๔. นิจฉวีสูต
๕. อสิโลมสูต	๖. สัตตีสูต
๗. อสุโลมสูต	๘. สูจิโลมสูต
๙. ทุตติยสูจิโลมสูต	๑๐. กุมภักทสูต

เชิงอรรถ :

^{๑-๒} ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๒๙/๒๓๐-๒๓๒

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๐๗ }

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักษณะสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๒. คุณชาทสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. สสี่สกสูตร

ว่าด้วยเปรตจมหลุมคฤทวามศีระษะเพศชาย^๑

[๒๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นเปรตจมหลุมคฤทวามศีระษะเพศชาย ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่นในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

สสี่สกสูตรที่ ๑ จบ

๒. คุณชาทสูตร

ว่าด้วยเปรตกินคุณเพศชาย^๒

[๒๑๓] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นเปรตผู้จมหลุมคฤทวามศีระษะ กำลังใช้มือทั้ง ๒ กอบคฤทกินเพศชาย ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นพราหมณ์ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นั้นนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ในพระศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ฉันภัตตาหารแล้ว เทคุณลงใส่รางจนเต็ม สั่งให้คนบอกเวลาอาหารว่า ‘ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงฉันอาหาร และนำไปให้พอแก่ความต้องการเถิด’ ฯลฯ

คุณชาทสูตรที่ ๒ จบ

เชิงอรรถ :

^{๑-๒} ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๒๙/๒๓๒-๒๓๕

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักษณะสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๔. มังคลิตถีสสูตร

๓. นิจจวิตถีสสูตร

ว่าด้วยเปรตร่างไม่มีผิวหนังเพศหญิง^๑

[๒๑๔] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นนิจจวิเปรตเพศหญิง ลอยขึ้นสู่กลางอากาศ ฟุ้งแรง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่ชวักไขว้จิกทั้งยื้อแย่ง เปรตนั้นสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตหญิงตนนั้นเคยประพาดใจสามีในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

นิจจวิตถีสสูตรที่ ๓ จบ

๔. มังคลิตถีสสูตร

ว่าด้วยเปรตรูปร่างน่าเกลียดเพศหญิง^๒

[๒๑๕] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นมังคลิเปรตกลืนเหม็น เพศหญิงลอยขึ้นสู่กลางอากาศ ฟุ้งแรง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่ชวักไขว้จิกทั้งยื้อแย่งเปรตนั้นสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตหญิงตนนั้นเคยเป็นแม่มดในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

มังคลิตถีสสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^{๑-๒} ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๓๐/๒๓๕-๒๓๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๐๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักขณสังยุต]
๒. ทุติยวรรค ๗. ปาปภิกขุสูตร

๕. โอกิลินีสสูตร

ว่าด้วยเปรตร่างถูกไฟลวกเพศหญิง^๑

[๒๑๖] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นโอกิลินีเปรตเพศหญิง
ถูกถ่านเพลิงเผาอบตัวจนสูกเยิ้ม หยาดน้ำไหลหยดลง ลอยขึ้นสู่กลางอากาศจน
มันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตหญิงตนนั้นเคยเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้ากาลิงคะ นางขี้ทิ้ง
เอากระทะมีถ่านไฟคลอกหญิงร่วมสามี” ฯลฯ

โอกิลินีสสูตรที่ ๕ จบ

๖. อสีสกสูตร

ว่าด้วยเปรตศีรษะขาด^๒

[๒๑๗] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นอสีสกพันธเปรตลอย
ขึ้นสู่กลางอากาศ ตาและปากของมันอยู่ที่อก ฟุ้งแรง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่
ขวักไขว่จิกทั้งยี่อแยงเปรตนั้นสะบัดไปมาจนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นเพศผมหูตาโจรสลัดในกรุงราชคฤห์” ฯลฯ

อสีสกสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปาปภิกขุสูตร

ว่าด้วยเปรตมีรูปเป็นภิกษุชั่ว^๓

[๒๑๘] “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นภิกษุเปรตลอยขึ้นสู่
กลางอากาศ สังขาร ชาติ วรรณะ และร่างกายของมัน ถูกไฟติดลุกโชนจนมัน
ร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นภิกษุชั่วในพระศาสนาของพระกัสสปสัมมา-
สัมพุทธเจ้า” ฯลฯ

ปาปภิกขุสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

^{๑-๓} ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๓๐/๒๓๗-๒๔๐

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๑๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักษณะสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๑๐. ปาปสามเณรสูตร

๘. ปาปภิกขุนี้สูตร

ว่าด้วยเปรตมีรูปเป็นภิกษุนี้ชั่ว^๑

[๒๑๙] “ได้เห็นภิกษุนี้เปรตลอยขึ้นสู่กลางอากาศ สังขารุของมันถูกไฟติด ลุกโชน” ฯลฯ

ปาปภิกขุนี้สูตรที่ ๘ จบ

๙. ปาปสิกขมานาสูต

ว่าด้วยเปรตมีรูปเป็นสิกขมานาชั่ว^๒

[๒๒๐] “ได้เห็นสิกขมานาเปรตลอยขึ้นสู่กลางอากาศ สังขารุของมันถูกไฟติด ลุกโชน จนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นสิกขมานาชั่ว” ฯลฯ

ปาปสิกขมานาสูตที่ ๙ จบ

๑๐. ปาปสามเณรสูตร

ว่าด้วยเปรตมีรูปเป็นสามเณรชั่ว^๓

[๒๒๑] “ได้เห็นสามเณรเปรตลอยขึ้นสู่กลางอากาศ สังขารุของมันถูกไฟติด ลุกโชน จนมันร้องครวญคราง ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นสามเณรชั่ว” ฯลฯ

ปาปสามเณรสูตรที่ ๑๐ จบ

เชิงอรรถ :

^{๑-๓} ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๓๐/๒๔๑-๒๔๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๑๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๘. ลักขณสังยุต]

๒. ทุติยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๑. ปาปสามเณรีสูตร ว่าด้วยเปรตมีรูปเป็นสามเณรีชั้ว^๑

[๒๒๒] “ท่าน เมื่อกระผมลงมาจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นสามเณรีเปรตลอย ขึ้นสู่กลางอากาศ สังขากุ ภาตฺร ประคตเอา และร่างกายของมัน ถูกไฟติดลุกโชนจน มันร้องครวญคราง กระผมมีความรู้สึก ว่า ‘น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่มีสัตว์ เช่นนี้ มียักษ์เช่นนี้ มีการได้อัฒภาพเช่นนี้’ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่ง เรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย สวากทั้งหลายที่มีจักขุมีญาณก็ยังมีอยู่ เพราะสวากที่รู้ที่เห็นนี้เป็นพยานได้ เมื่อก่อนเราก็เห็นสามเณรีเปรตนั้น แต่ไม่ พยากรณ์ เพราะการพยากรณ์นั้น จะไม่เป็นประโยชน์แก่อกุล ชั้วจะเป็นทุกข์ยาวนาน แก่ผู้ที่ไม่เชื่อเรา

ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นสามเณรีชั้วในพระศาสนาของพระกัสสปสัมมา-สัมพุทธเจ้า เพราะผลกรรมนั้น สามเณรีนั้นจึงตกนรกหมกใหม่อยู่หลายปี หลาย ร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปีแล้ว ได้อัฒภาพเช่นนี้ เพราะเศษกรรมนั้น ที่ยังเหลือ”

ปาปสามเณรีสูตรที่ ๑๑ จบ

ทุติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สลีสกสูตร	๒. คุณบาทสูตร
๓. นิจฉวิตถีสสูตร	๔. มังคลิตถีสสูตร
๕. โอกิลินีสสูตร	๖. อลีสกสูตร
๗. ปาปภิกษุสูตร	๘. ปาปภิกษุนี้สูตร
๙. ปาปสิกขมานาสสูตร	๑๐. ปาปสามเณรีสูตร
๑๑. ปาปสามเณรีสูตร	

ลักขณสังยุต จบบริบูรณ์

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ วิ.มหา. (แปล) ๑/๒๓๐/๒๔๔-๒๔๕

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๑๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙.โอบีम्मสังยุต]

๑. กุญสูตร ๒. นขสิขสูตร

๙. โอบีम्मสังยุต

๑. กุญสูตร

ว่าด้วยเรือนยอด

[๒๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย กลอนเรือนยอดอย่างใดอย่างหนึ่ง กลอนเรือนยอดเหล่านั้นทั้งหมดไปรวมที่ยอด เมื่อร้อยยอดเรือน กลอนเหล่านั้นทั้งหมดย่อมถึงการร้อยด้วยฉันใด

อกุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อกุศลธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ล้วนมีวิชชาเป็นมูล มีวิชชาเป็นแหล่งรวม เมื่อวิชชาถูกถอน อกุศลธรรมเหล่านั้นทั้งหมดย่อมถึงการเพิกถอน ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

กุญสูตรที่ ๑ จบ

๒. นขสิขสูตร

ว่าด้วยฝุ่นติดปลายเล็บ

[๒๒๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ปลายพระขนขาซ้อนฝุ่นขึ้นมาเล็กน้อยแล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ ฝุ่นเล็กน้อยที่เราใช้ปลายเล็บซ้อนขึ้นมา นี้ กับมหาปฐพีนี้ ไหนมากกว่ากัน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาปฐพีนี้นั้นแหละมีมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระองค์ทรงใช้ปลายพระขนขาซ้อนขึ้นมา นี้มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับมหาปฐพีแล้ว ฝุ่นที่

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบีम्मสังยุต]

๓. กุลสูตร

พระองค์ทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนขึ้นมา มีเพียงเล็กน้อย นับไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้
‘ไม่ถึงส่วนเสี้ยว’

“เหล่าสัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีน้อย เหล่าสัตว์ที่ไปเกิดในกำเนิดอื่นนอกจาก
มนุษย์มีมากกว่า ก็ฉันนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลาย
จักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

นขลิขสูตรที่ ๒ จบ

๓. กุลสูตร

ว่าด้วยตระกูล

[๒๒๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มี
พระภาค ...

“ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีสตรีมาก มีบุรุษน้อย ตระกูล
เหล่านั้นย่อมถูกพวกโจรผู้ใช้หม้อเป็นเครื่องมือปล้นได้ง่าย ฉันใด เมตตาเจโตวิมุตติ^๑
ที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่เจริญแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ภิกษุรูปนั้นย่อมถูกพวกอมนุษย์
กำจัดได้ง่าย ฉันนั้น

ตระกูลเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีสตรีน้อย มีบุรุษมาก ตระกูลเหล่านั้นย่อมถูกพวก
โจรผู้ใช้หม้อเป็นเครื่องมือปล้นได้ยาก ฉันใด เมตตาเจโตวิมุตติที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง
เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ภิกษุรูปนั้นย่อมถูกพวกอมนุษย์กำจัดได้ยาก ฉันนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลาย
จักเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ จักทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ทำให้
ตั้งมั่น สัมผัส ปราภวดี’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

กุลสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ เมตตาเจโตวิมุตติ หมายถึงเมตตาที่เกิดจากตถิยมานและจตุตถมาน พ้นจากปัจเจกนิกรรม (ธรรมที่เป็น
ข้าศึก) กล่าวคือนิรณัน ๕ ประการ ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา
(อภ.เอกก.อ. ๑/๑๗/๔๒, อภ.ฉก.อ. ๓/๑๓/๑๐๔, และดู อภ.ฉก. (แปล) ๒๒/๑๓/๔๒๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบิम्मสังยุต]

๕. สัตติสูตร

๔. โอกขาสูต

ว่าด้วยการให้ทาน

[๒๒๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเช้า บุคคลใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเที่ยง บุคคลใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเย็น บุคคลใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเช้าอย่างน้อยเพียงขณะการหยदन้ามนโค^๑ บุคคลใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเที่ยงอย่างน้อยเพียงขณะการหยदन้ามนโค หรือบุคคลใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเย็นอย่างน้อยเพียงขณะการหยदन้ามนโค การเจริญเมตตาจิตนี้มีผลมากกว่าทานที่บุคคลให้แล้ว ๓ ครั้งในวันหนึ่งนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ จักทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ทำให้ตั้งมั่น สัมผัส ปรารภดี’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

โอกขาสูตที่ ๔ จบ

๕. สัตติสูตร

ว่าด้วยหอก

[๒๒๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย หอกที่มีใบคม ถ้าบุรุษพึงมากล่าวว่า ‘เราจักเอาฝ่ามือหรือกำมือ งอ พับ ม้วน หอกที่มีใบคม’ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นผู้สามารถจะเอาฝ่ามือหรือกำมือ งอ พับ ม้วน หอกที่มีใบคมโน้นได้หรือ”

“เป็นไปไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

เชิงอรรถ :

^๑ เพียงขณะการหยदन้ามนโค ในที่นี้หมายถึงการรดน้ามนโคครั้งเดียว หรือการใช้นิ้วมือ ๒ นิ้วจับก้อนของหอมแล้วสุดคมครั้งเดียว (ส.นิ.อ. ๒/๒๒๖/๒๔๘)

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบีम्मสังยุต]

๖. ธนุคคหสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะว่าการที่จะเอาฝ่ามือหรือกำมือ งอ พับ ม้วน หอกที่มีใบคมโน้น ทำไม่ได้ง่าย และบุรุษนั้นพึงได้รับความเหน็ดเหนื่อยลำบากถ่ายเดียว ฉะนั้น”

“ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ทำให้ตั้งมั่น สัมสม ปรารภดี ถ้าอมนุษย์จะพึงบันดาลจิตของภิกษุนั้นให้ฟุ้งซ่าน อมนุษย์นั้นแหละพึงได้รับความเหน็ดเหนื่อย ลำบาก ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ จักทำให้มาก ทำให้เป็นดจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ทำให้ตั้งมั่น สัมสม ปรารภดี’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

สัตตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ธนุคคหสูตร

ว่าด้วยการจับลูกธนู

[๒๒๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนายขมังธนู ๔ คน ผู้ยิงธนูแม่นยาศึกษามาดีแล้ว ผู้ชำนาญซ้ำของฝึกซ้อมมาดียืนอยู่ในทิศทั้ง ๔ ถ้าบุรุษพึงมากล่าวว่า ‘เราจักจับลูกธนูที่นายขมังธนู ๔ คน ผู้ยิงธนูแม่นยาศึกษามาดีแล้ว ผู้ชำนาญซ้ำของฝึกซ้อมมาดียิงมาจากทิศทั้ง ๔ ‘ไม่ให้ตกถึงพื้นดินนำมา’ เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ควรจะกล่าวได้ไหมว่า ‘บุรุษผู้มีความเร็ว ประกอบด้วยความเร็วอย่างยอดเยี่ยม’”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพียงแต่บุรุษจับลูกธนูที่นายขมังธนูคนเดียวผู้ยิงธนูแม่นยาศึกษามาดีแล้ว ผู้ชำนาญซ้ำของฝึกซ้อมมาดียิงมา ‘ไม่ให้ตกถึงพื้นดิน นำมาเท่านั้น ก็ควรกล่าวได้ว่า ‘บุรุษผู้มีความเร็ว ประกอบด้วยความเร็วอย่างยอดเยี่ยม’ ไม่จำต้องกล่าวถึงนายขมังธนูทั้ง ๔ คนผู้ยิงธนูแม่นยาศึกษามาดีแล้ว ผู้ชำนาญซ้ำของฝึกซ้อมมาดีเลย”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบีम्मสังยุต]

๗. อาณิสฺสูตร

“เปรียบเทียบเหมือนความเร็วของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์เร็วกว่าความเร็วของ
บุรุษนั้น ความเร็วของเทวดาที่ไปข้างหน้าดวงจันทร์และดวงอาทิตย์เร็วกว่าความเร็ว
ของบุรุษและของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ฉะนั้น

เปรียบเทียบเหมือนอายุสังขารสั้นไปเร็วยิ่งกว่าความเร็วของบุรุษ ความเร็วของดวง
จันทร์และดวงอาทิตย์ ความเร็วของเทวดาที่ไปข้างหน้าดวงจันทร์และดวงอาทิตย์
เหล่านั้น ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลาย
จักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ธนคคหสูตรที่ ๖ จบ

๗. อาณิสฺสูตร

ว่าด้วยลิม

[๒๒๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ได้มีตะโพนชื่ออานกะของพวกกษัตริย์ผู้มี
พระนามว่าทสารหะ เมื่อตะโพนแตก พวกกษัตริย์ทสารหะได้ดอกลีมอื่นลงไป ต่อมา
ไม้โครงเก่าของตะโพนชื่ออานกะก็หายไปเหลือแต่โครงลีม ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย ในอนาคต เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ตถาคตกล่าวไว้ล้าลึก มีเนื้อความ
ลึกซึ้ง เป็นโลกุตตรธรรม ประกอบด้วยความว่าง ภิกษุทั้งหลายจักไม่ตั้งใจฟังให้ดี
ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อรู้อะไร และไม่ให้ความสำคัญธรรมว่า ควรเรียน
ควรท่องจำให้ขึ้นใจ ฉันท

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบิम्मสังยุต]

๘. คลังครสูตร

แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ท่านผู้เชี่ยวชาญได้รจนาไว้ เป็นบทกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร อยู่ภายนอก^๑ เป็นสาวกภาษิต^๒ ภิกษุเหล่านั้นกลับตั้งใจฟังด้วยดี เจียหูฟัง เข้าไปตั้งใจไว้เพื่อรู้ทั่วถึง และจักสำคัญธรรมว่า ควรเรียน ควรท่องจำ ให้ขึ้นใจ^๓ ฉันทใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ตถาคตกล่าวไว้ล้าลึก มีเนื้อความลึกซึ้ง เป็นโลกุตตรธรรม ประกอบด้วยความว่าง ก็จักอันตรธานไป ฉันทนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เมื่อผู้อื่นกล่าวสูตรที่ตถาคตกล่าวไว้ล้าลึก มีเนื้อความลึกซึ้ง เป็นโลกุตตรธรรม ประกอบด้วย ความว่าง เราทั้งหลายจักตั้งใจฟังด้วยดี เจียหูฟัง เข้าไปตั้งใจไว้เพื่อรู้ทั่วถึง และให้ ความสำคัญธรรมว่า ควรเรียน ควรท่องจำให้ขึ้นใจ’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

อาถิสสูตรที่ ๗ จบ

๘. กลังครสูตร

ว่าด้วยหมอนทอนไม้

[๒๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัส เรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ในปัจจุบันพวกกษัตริย์ลิจจวีทรงใช้พระเขนยไม้หนุนพระเศียร และพระบาท เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรในการศึกษาศิลปะ พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กษัตริย์แคว้นมคธ ไม่ทรงได้ช่อง ได้โอกาสของกษัตริย์ลิจจวีเหล่านั้น

เชิงอรรถ :

^๑ อยู่ภายนอก หมายถึงภายนอกพระพุทธศาสนา (อง.ทก.อ. ๒/๔๘/๕๕)

^๒ สาวกภาษิต หมายถึงภาษิตอันเหล่าสาวกของเจ้าลัทธินใดคนหนึ่งที่ไม่ได้ชื่อว่า เป็นพระพุทธสาวกได้ภาษิตไว้ (อง.ทก.อ. ๒/๔๘/๕๕, อง.ทก.ฎีกา ๒/๔๘/๕๓)

^๓ ดูเทียบ อง.ทก. (แปล) ๒๐/๔๘/๙๑-๙๒

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบีम्मสังยุต]

๙. นาคสูตร

แต่ในอนาคตพวกกษัตริย์ลิจจวีจักเป็นกษัตริย์สุขุมลชาติ มีฝ่าพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม บรรทมบนที่บรรทมมีพระเชนยหนาอ่อนนุ่ม จงดวงอาทิตย์ขึ้น พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร กษัตริย์แคว้นมคธจักทรงได้ช่อง ได้โอกาสของกษัตริย์ลิจจวีเหล่านั้น

ในปัจจุบัน กิษุทั้งหลายใช้หมอนไม้หนุนศิระชะและเท้า เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเครื่องเผากิเลส ในการบำเพ็ญเพียรอยู่ มารผู้มีบาปจึงไม่ได้ช่องไม่ได้โอกาสของกิษุเหล่านั้น

แต่ในอนาคต กิษุทั้งหลายจักเป็นสุขุมลชาติ มีฝ่ามือและเท้าอ่อนนุ่มนอนบนที่นอนมีหมอนหนาอ่อนนุ่ม จงดวงอาทิตย์ขึ้น มารผู้มีบาปจักได้ช่องได้โอกาสของเธอทั้งหลาย

กิษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า 'เราทั้งหลายจักใช้หมอนไม้หนุนศิระชะและเท้า เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเครื่องเผากิเลส ในการบำเพ็ญเพียรอยู่' เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้"

กสิงครสูตรที่ ๘ จบ

๙. นาคสูตร

ว่าด้วยช้าง

[๒๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น กิษุนวกระูปหนึ่งเข้าไปสู่ตระกูลเกินเวลา กิษุทั้งหลายจึงกล่าวตักเตือนเธอว่า 'ท่านอย่าเข้าไปสู่ตระกูลเกินเวลาเลย' เธอถูกกิษุทั้งหลายกล่าวตักเตือน จึงกล่าวอย่างนี้ว่า 'กิษุผู้เป็นเถระเหล่านี้จักสำคัญตนว่า ควรเข้าไปสู่ตระกูล ทำไมเราจักเข้าไปไม่ได้'

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบิम्मสังยุต]

๙. นาคสูตร

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนวกระบุหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปสู่ตระกูล
เกินเวลา เธอถูกภิกษุทั้งหลายกล่าวตักเตือน จึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ภิกษุผู้เป็นเถระ
เหล่านี้จักสำคัญตนว่า ควรเข้าไปสู่ตระกูล ทำไมเราจักเข้าไปไม่ได้’”

“ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีสระใหญ่ที่ชายป่าแห่งหนึ่ง ช้างทั้งหลาย
อาศัยสระนั้นอยู่ ช้างเหล่านั้นลงสู่สระนั้นแล้ว ใช้งวงถอนเหง้าและรากบัวขึ้น ล้างให้
ดีแล้ว เคี้ยวกินเหง้าและรากบัวที่ไม่มีโคลนตม อย่างเอร็ดอร่อย การกระทำอย่างนั้น
ย่อมมี(ประโยชน์)ต่อผิวพรรณและกำลังของช้างเหล่านั้น ช้างเหล่านั้นจึงไม่ถึงความ
ตายหรือทุกข์ปางตายเพราะการกินนั้น ส่วนลูกช้างเล็ก ๆ ทำตามช้างใหญ่เหล่านั้น
เหมือนกัน พวกมันลงสู่สระนั้นแล้ว ใช้งวงถอนเหง้าและรากบัวขึ้น (แต่)ไม่ล้างให้ดี
ไม่เคี้ยวให้ละเอียด กลืนทั้งโคลนตม การกระทำอย่างนั้นย่อมไม่มี(ประโยชน์) ต่อ
ผิวพรรณและกำลังของลูกช้างเหล่านั้น ลูกช้างเหล่านั้นจึงถึงความตายหรือทุกข์
ปางตาย เพราะการกินนั้น

ภิกษุผู้เป็นเถระในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน เวลาเข้าครองอันตราวาสกถือบาตร
และจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม กล่าวธรรมในที่นั้น คฤหัสถ์ทั้งหลายผู้
เลื่อมใส ทำอาการของผู้เลื่อมใสแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่กำหนด ไม่หมกมุ่น
ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโศคลานั้น การกระทำอย่างนั้น
ย่อมมี(ประโยชน์)ต่อผิวพรรณและกำลังของภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้น เธอทั้งหลาย
จึงไม่ถึงความตายหรือทุกข์ปางตายเพราะการบริโศคนั้น ส่วนภิกษุทั้งหลายผู้ทำ
ตามภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้นเหมือนกัน เวลาเข้าครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม กล่าวธรรมในที่นั้น คฤหัสถ์ทั้งหลายผู้เลื่อมใส
ทำอาการของผู้เลื่อมใสแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายกำหนด หมกมุ่น พัวพัน
มีปกติไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโศคลานั้น การกระทำอย่างนั้น

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบิम्मสังยุต]

๑๐. พิฬารสูตร

ย่อมไม่มี(ประโยชน์)ต่อผิวพรรณและกำลัง^๑ของภิกษุนวกะเหล่านั้น เธอทั้งหลายจึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตายเพราะการบริโภคนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า 'เราทั้งหลายจักไม่กำหนด ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออกบริโภคเหล่านั้น' เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้"

นาคสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. พิฬารสูตร

ว่าด้วยแมว

[๒๓๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเที่ยวไปในตระกูลเกินเวลา ภิกษุทั้งหลายจึงกล่าวตักเตือนเธอว่า 'ท่านอย่าเที่ยวไปในตระกูลเกินเวลาเลย' เธอถูกภิกษุทั้งหลายกล่าวตักเตือน (แต่)ยังไม่เลิก ลำดับนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุรูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้เที่ยวไปในตระกูลเกินเวลา ภิกษุทั้งหลายกล่าวตักเตือนเธอว่า 'ท่านอย่าเที่ยวไปในตระกูลเกินเวลา' เธอถูกภิกษุทั้งหลายกล่าวตักเตือนจึงไม่พอใจ"

เชิงอรรถ :

^๑ ผิวพรรณและกำลัง ในที่นี้หมายถึงผิวพรรณคือคุณและญาณ ไม่ได้หมายถึงผิวพรรณแห่งสรีระร่างกาย (ส.น.อ. ๒/๒๓๑/๒๕๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๒๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบีम्मสังยุต]

๑๐. พิฬารสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ได้มีแมวยืนคอยจับลูกหนูอยู่ที่กองหยากเยื่อข้างทางระบายคูจากบ้าน ระหว่างเรือนสองหลังต่อกัน ด้วยคิดว่า ‘ลูกหนูนี้จักไปหาเหยื่อในที่ใด เราจักจับมันกินในที่นั้น’ ต่อมา ลูกหนูออกไปหาเหยื่อ แมวก็จับลูกหนูนั้นแล้วรีบกัดกลืนลงไป ลูกหนูก็กัดทั้งไส้ใหญ่และไส้ลำของแมวนั้น แมวนั้นจึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตายเพราะการกินนั้น

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน เวลาเข้าครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวร ไม่รักษากายวาจาจิต ไม่ตั้งสติให้มั่นคง ไม่สำรวมอินทรีย์เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม เธอเห็นมาตุคามนุ่งห่มไม่เรียบร้อยในที่นั้น ราคะก็รบกวณจิตของเธอ เพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่มไม่เรียบร้อย เธอถูกราคะรบกวณจิต จึงถึงความตายหรือทุกข์ปางตาย การที่เธอบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์นั้น จัดเป็นความตายในวินัยของพระอริยะ การที่เธอต้องอาบัติเศราหมองอย่างใดอย่างหนึ่ง (และ) การประพฤติวัตรเพื่อออกจากอาบัติตามที่ต้อนั้น จัดเป็นทุกข์ปางตาย

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักรักษากายวาจาจิต ตั้งสติให้มั่นคง สำรวมอินทรีย์ เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

พิฬารสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอบิम्मสังยุต]

๑๒. ทุติยสีคาลสูตร

๑๑. สีคาลสูตร

ว่าด้วยสนัขจิ้งจอก

[๒๓๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเข้าตรู เธอทั้งหลายได้เห็นสุนัขจิ้งจอกแก่ที่มาอาศัยอยู่หรือ”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“สุนัขจิ้งจอกแก้นั้นเป็นโรคเรื้อน มันอยากจะไปทางไหนก็ไปทางนั้น อยากจะยืนที่ไหน ๆ ก็ยืนที่นั่น ๆ อยากจะนั่งที่ไหน ๆ ก็นั่งที่นั่น ๆ อยากจะนอนที่ไหน ๆ ก็นอนที่นั่น ๆ ลมเย็น ๆ ย่อมพัดโชยให้มัน

ข้อที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ผู้ปฏิญาณว่าเป็นศากยบุตร ได้อัตภาพเช่นนี้ เป็นการดียิ่งนัก

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักไม่ประมาท’ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

สีคาลสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ทุติยสีคาลสูตร

ว่าด้วยสนัขจิ้งจอก สูตรที่ ๒

[๒๓๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ...

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเข้าตรู เธอทั้งหลายได้เห็นสุนัขจิ้งจอกแก่ที่มาอาศัยอยู่หรือ”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ความกตัญญูกตเวทิต่างอย่างยังมีในสุนัขจิ้งจอกแก้นั้น แต่ความกตัญญูกตเวทิต่างอย่างไม่มีเพียงมีในภิกษุบางรูปผู้ปฏิญาณว่าเป็นศากยบุตรในธรรมวินัยนี้เลย

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๙. โอปัมมสังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า `เราทั้งหลาย
จักเป็นผู้กตัญญูกตเวที และอุปการะแม่เพียงเล็กน้อยที่บุคคลอื่นกระทำในเราทั้งหลาย
จักไม่เสื่อมสูญไป' เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้”

ทุติยสีคาลสูตรที่ ๑๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. กุฏสูตร	๒. นขสีขสูตร
๓. กุลสูตร	๔. โอกขาสูตร
๕. สัตติสูตร	๖. อนุคคหสูตร
๗. อาณิสสูตร	๘. กลิงครสูตร
๙. นาคสูตร	๑๐. พิฬารสูตร
๑๑. สีคาลสูตร	๑๒. ทุติยสีคาลสูตร

โอปัมมสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๑. โกลิตสูตร

๑๐. ภิกขุสังยุต

๑. โกลิตสูตร

ว่าด้วยพระโกลิตะ

[๒๓๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าว
ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย” ภิกษุทั้งหลายรับคำท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ท่านจึง
ได้กล่าวดังนี้ว่า

“ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อกระผมหลีกเร้นอยู่ในที่สงัดแห่งนี้ ได้เกิดความคิด
ปรวิตกว่า ‘ที่เรียกว่า ‘क्षणภาพอันประเสริฐ क्षणภาพอันประเสริฐ’ क्षणภาพ
อันประเสริฐเป็นอย่างไร’ ผมได้มีความคิดว่า ‘เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ได้บรรลุหุตติมาน มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็น
หนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ นี้เรียกว่า
‘क्षणภาพอันประเสริฐ’ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว ผมนั้นบรรลุหุตติมาน
มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและ
สุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ กระผมนั้นเมื่ออยู่ด้วยวิหการธรรมนี้ สัญญาและมนสิการ
อันเกิดร่วมกับวิตกย่อมฟุ้งขึ้นได้

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาผมด้วยฤทธิ์ ได้ตรัสว่า ‘โมคคัลลานะ
โมคคัลลานะผู้เป็นพราหมณ์ อย่าประมาทक्षणภาพอันประเสริฐ เธอจงรวมจิตตั้งไว้ใน
क्षणภาพอันประเสริฐ ทำจิตให้เป็นธรรมเอกผุดขึ้นในक्षणภาพอันประเสริฐ ตั้งจิต
มั่นไว้ในक्षणภาพอันประเสริฐ’ ต่อมา เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว ผมนั้นบรรลุ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๒. อุปติสสูต

ทศิณณมีความผองใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่
ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่

ผู้มีอายุทั้งหลาย แท้จริงบุคคลเมื่อจะกล่าวถึงคนใดคนหนึ่งให้ถูกต้อง ควรกล่าว
ว่า 'สาวกผู้ที่พระศาสดาทรงอนุเคราะห์ ได้บรรลุความรู้อันยิ่งใหญ่' บุคคลเมื่อจะกล่าว
ถึงผมให้ถูกต้อง ควรกล่าวว่า 'สาวกผู้ที่พระศาสดาทรงอนุเคราะห์ได้บรรลุความรู้
อันยิ่งใหญ่'^๑

โกลิตสูตที่ ๑ จบ

๒. อุปติสสูต

ว่าด้วยพระอุปติสสะ

[๒๓๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า "ผู้มีอายุทั้งหลาย"
ภิกษุทั้งหลายรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านจึงได้กล่าวดังนี้ว่า

"ผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อกระผมหลีกเร้นอยู่ในที่สงัดแห่งนี้ ได้เกิดความคิด
ปริวิตกว่า 'โสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส' พึงเกิดขึ้นแก่เรา เพราะความ
แปรผันเป็นอย่างอื่นแห่งสัตว์หรือสังขารใด สัตว์หรือสังขารบางอย่างนั้นยังมีอยู่ใน
โลกหรือ' ผมได้มีความคิดว่า 'โสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส' ไม่พึง
บังเกิดขึ้นแก่เรา เพราะความแปรผันเป็นอย่างอื่นแห่งสัตว์หรือสังขารที่ไม่มีอยู่ในโลก
สัตว์หรือสังขารอย่างนั้นไม่มีอยู่ในโลก"

เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้ถามท่านพระ-
สารีบุตรว่า 'ท่านพระสารีบุตร โสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส' ไม่พึง
เกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะความแปรผันเป็นอย่างอื่นแม่แห่งพระศาสดาหรือ'

เชิงอรรถ :

^๑ ความรู้อันยิ่งใหญ่ ในที่นี้หมายถึงอภิญาญา ๖ (ส.นิ.อ. ๒/๒๓๕/๒๓๖)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๒๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๓. ขฎฐสูตร

“ท่านผู้มีอายุ โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสไม่พึงเกิดขึ้นแก่ผม เพราะความแปรผันเป็นอย่างอื่นแม่แห่งพระศาสดา แต่ผมมีความคิดว่า ‘ท่านผู้เจริญ พระศาสดามีศักดิ์ใหญ่ มีฤทธานุภาพมาก อันตรธานไปแล้ว ถ้าพระองค์พึงดำรง อยู่ตลอดกาลนาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และเพื่อความสขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

“จริงอย่างนั้น ท่านพระสารีบุตรได้ถอนอหังการ^๑ มมังการ^๒ และมานานุสัย^๓ หมดสิ้นมานานแล้ว เพราะฉะนั้น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงไม่ เกิดขึ้นแก่ท่านพระสารีบุตร เพราะความแปรผันเป็นอย่างอื่นแม่แห่งพระศาสดา”

อุปติสสสูตรที่ ๒ จบ

๓. ขฎฐสูตร

ว่าด้วยหม้อ

[๒๓๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่
ในวิหารหลังเดียวกัน ในพระเวฬุวันสถานที่ให้เหยื่อกระแด่ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นใน
เวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึง
ที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับท่านพระมหา-
โมคคัลลานะแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระมหาโมคคัลลานะดังนี้ว่า

“ท่านโมคคัลลานะ อินทรีย์ของท่านส่องไสยงันัก ผิวหน้าของท่านบริสุทธิ์
ผุดผ่อง ชะรอยวันนี้ ท่านจะอยู่ด้วยวิหารธรรมอันละเอียด”

เชิงอรรถ :

^{๑-๒-๓} ดูเชิงอรรถที่ ๑-๒-๓ ในข้อ ๒๐๐/๓๐๐ ในเล่มนี้

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๓๒๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๓. ขงสุต

“ท่านผู้มีอายุ วันนี้ผมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันหยาบ แต่ผมได้มีกสนทนาธรรม”

“ท่านได้สนทนาธรรมกับใคร”

“ผมได้สนทนาธรรมกับพระผู้มีพระภาค”

“เดี๋ยวนี พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ไกลนัก ท่านไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยฤทธิหรือ
หรือว่าพระองค์เสด็จมาหาท่านด้วยฤทธิ”

“ผมไม่ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยฤทธิ แม้พระองค์ก็ไม่ได้เสด็จมาหาผม
ด้วยฤทธิ แต่ผมมีตาทิพย์และหูทิพย์อันหมดจดเท่าพระผู้มีพระภาค^๑ แม้พระผู้มี
พระภาคก็ทรงมีทิพจักขุและทิพโสตธาตุอันหมดจดเท่าผม”

“ท่านได้สนทนาธรรมกับพระผู้มีพระภาคอย่างไร”

“ผมได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า
'ผู้ปรารถนาความเพียร ผู้ปรารถนาความเพียร' ด้วยเหตุเท่าไรหนอ ภิกษุจึงชื่อว่าเป็น
ผู้ปรารถนาความเพียร' เมื่อผมทูลถามอย่างนี้ แม้พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับผมว่า

‘โมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารถนาความเพียรอยู่ด้วยตั้งสัตยาธิษฐาน
ว่า ‘เนื้อและเลือดในร่างกายจงเหือดแห้งไปจะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตามที่เกิด
ผลอันใดพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความ
บากบั่นของบุรุษ (ถ้า)ไม่บรรลุผลนั้นแล้วจักไม่หยุดความเพียร ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้
ปรารถนาความเพียรเป็นอย่างนี้’ ผมได้สนทนาธรรมกับพระผู้มีพระภาคอย่างนี้

เชิงอรรถ :

^๑ มีตาทิพย์และหูทิพย์อันหมดจดเท่าพระผู้มีพระภาค ในที่นี้หมายถึงพระมหาโมคคัลลานะเจริญอาโลก-
กสิณจนสามารถมองเห็นและได้ยินพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคที่ประทับนั่งในพระคันธกุฎีในพระเชตวัน
แม้พระผู้มีพระภาคก็ทรงทำเช่นนั้นเหมือนกัน (ส.น.อ. ๒/๒๓๗/๒๕๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๔. นวสูตร

เปรียบเหมือนก้อนหินเล็ก ๆ ที่บุคคลเอาไปวางเทียบกับขุนเขาหิมพานต์ ฉันใด
ผมเมื่อเปรียบเทียบกับท่านก็ฉันนั้น แท้จริง ท่านเป็นผู้มีฤทธานุภาพมาก เมื่อปรารถนา
ฟังดำรงอยู่ได้ตลอดกาลแล้ว”

“ท่านผู้มีอายุ เปรียบเหมือนก้อนเกลือเล็ก ๆ ที่บุคคลเอาไปวางเทียบกับหม้อ
เกลือใหญ่ฉันใด ผมเมื่อเปรียบเทียบกับท่านก็ฉันนั้น แท้จริง ท่านเป็นผู้ที่พระผู้มี
พระภาคทรงชมเชย สรรเสริญ ยกย่องโดยอเนกปริยายเป็นต้นว่า

“ภิกษุผู้ถึงฝั่งพระนิพพาน ผู้ยอดเยี่ยมด้วยปัญญา

ศีลและอุปสมะ คือสารีบุตร นี้แหละ”

พระมหาเถระผู้ประเสริฐทั้ง ๒ นั้น เพลิดเพลินคำสนทนาที่เป็นสุภาสิตของกัน
และกันด้วยประการฉะนี้

ขุทฺธสูตรที่ ๓ จบ

๔. นวสูตร

ว่าด้วยผู้ใหม่

[๒๓๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุนวกระูปหนึ่งกลับจากบิณฑบาตหลัง
จากฉันเสร็จเข้าไปยังวิหาร มีความชวนชวายน้อยningเฉยอยู่ ไม่ช่วยเหลือภิกษุ
ทั้งหลายในเวลาทำจีวร ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนวกระูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้กลับจากบิณฑบาต
หลังจากฉันเสร็จเข้าไปยังวิหาร มีความชวนชวายน้อยningเฉยอยู่ ไม่ช่วยเหลือภิกษุ
ทั้งหลายในเวลาทำจีวร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๔. นวสูตร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า 'ภิกษุ เธอจงไปบอกภิกษุนั้นตามคำของเราว่า 'ผู้มีอายุ พระศาสดารับสั่งให้ท่านเข้าเฝ้า' ภิกษุนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วเข้าไปหาภิกษุนั้น 'ได้กล่าวว่า 'ผู้มีอายุ พระศาสดารับสั่งให้ท่านเข้าเฝ้า' เธอรับคำภิกษุนั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนัง ฌ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุนั้นว่า 'ภิกษุ ได้ยินว่าเธอกลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันเสร็จเข้าไปยังวิหาร มีความชวนชวายน้อยningเฉยอยู่ ไม่ช่วยเหลือภิกษุทั้งหลายในเวลาทำจีวรจริงหรือ'

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม่ข้าพระองค์ก็ทำกิจของตน"

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงรู้ความคิดปริวิตกทางจิตของภิกษุนั้น จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า 'ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าโทษภิกษุนี้เลย ภิกษุนี้มีปกติได้ฌาน ๔ อันเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันที่อาศัยอธิจิตตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยม^๑ อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน"

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศตาศาสดา ครั้นตรัสเวैयाกรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

"บุคคลปรารถนาความเพียรย่อหย่อน

กำลังน้อยไม่พึงบรรลุนิพพาน

อันเป็นเหตุปลดเปลื้องกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวงได้

เชิงอรรถ :

^๑ **ประโยชน์ยอดเยี่ยม** หมายถึงอรรถตัดผลหรืออริยผลอันเป็นที่สุดแห่งมรรคพรหมจรรย์ (อง.ทก.อ. ๒/๕/๗, ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๓๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๕. สขชาติสูตร

ส่วนภิกษุหนุ่มรูปนี้เป็นอุดมบุรุษ
ชนะมารพร้อมทั้งกองทัพได้แล้ว
ทรงไว้ซึ่งอัธภาพสุดท้าย”

นวสูตรที่ ๔ จบ

๕. สขชาติสูตร

ว่าด้วยพระสขชาติ

[๒๓๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระสขชาติเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านกำลังเดินมาแต่ไกล แล้วรับสั่ง
เรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรนี้ยอมงามด้วยสมบัติ ๒ ประการ คือ

๑. มีรูปร่าง นาดู น่าชม ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก
๒. ได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่า
กุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญา
อันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดศาสดา ครั้นตรัสเวैयाกรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ภิกษุนี้งามด้วยใจที่ซื่อตรง
เป็นผู้หลุดพ้น พราภได้แล้ว ดับแล้ว
เพราะไม่ถือมั่น ชนะมารพร้อมทั้งกองทัพได้แล้ว
ทรงไว้ซึ่งอัธภาพสุดท้าย”

สขชาติสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๖. ลกฺขณภิกขุททียสูตร

๖. ลกฺขณภิกขุททียสูตร

ว่าด้วยพระลกฺขณภิกขุททียะ^๑

[๒๔๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระลกฺขณภิกขุททียะเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านกำลังเดินมาแต่ไกล
แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นภิกษุผู้มีผิวพรรณไม่งาม ไม่น่าดู เตี้ย เป็นผู้ถูก
ภิกษุทั้งหลายดูแคลนที่กำลังเดินมานั้นหรือ”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุนั้นมีถุทธฐานภาพมาก อนึ่ง สมบัติที่เธอไม่เคยเข้า เธอก็เข้าได้โดยง่าย
และเธอได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่าภุมนฺต
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“สัตว์ทั้งหลาย จำพวกหงส์ นกกระเรียน นกยูง

ข้าง เนื้อฟาน ทั้งหมด ย่อมกลั้วราชสีห์

ความสมดุลงันทางกายไม่มี ฉันทิ

บรรดาหมู่มนุษย์ก็ฉันทิ ถ้าคนหนุ่มมีปัญญา

เขาก็ออมเป็นใหญ่ในหมู่มนุษย์นั้น

ไม่เหมือนคนพาล ซึ่งถือกายเป็นใหญ่”

ลกฺขณภิกขุททียสูตรที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ พระลกฺขณภิกขุททียะ เป็นภิกษุชาวเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ซึ่งได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศ
(เอตทัคคะ) ทางด้านมีเสียงไพเราะ (อญ.เอกก. (แปล) ๒๐/๑๙๔/๒๖, ข.อป. (แปล) ๓๓/๑-๓๓/๒๘๙-๒๙๓)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า :๓๓๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๗. วิสาขสูตร

๗. วิสาขสูตร

ว่าด้วยพระวิสาขะ

[๒๔๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคารศาลาป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี สมัยนั้น ท่านพระวิสาขปัญจาลบุตร ได้ชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายในศาลาเป็นที่บำรุงเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกลวกล้ำ ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกถา ประกอบด้วยวาจาไพเราะ สละสลวยปราศจากโทษ นับเนื่องเข้าในวาทะที่ให้เข้าใจเนื้อความ^๑ ไม่อิงอาศัย^๒

ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้น เสด็จเข้าไปยังศาลาเป็นที่บำรุง ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า 'ภิกษุทั้งหลาย ใครหนอได้ชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายในศาลาเป็นที่บำรุงเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกลวกล้ำ ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกถา ประกอบด้วยวาจาไพเราะ สละสลวยปราศจากโทษ นับเนื่องเข้าในวาทะที่ให้เข้าใจเนื้อความ ไม่อิงอาศัย'

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระวิสาขปัญจาลบุตร ได้ชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายในศาลาเป็นที่บำรุงเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกลวกล้ำ ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกถา ประกอบด้วยวาจาไพเราะ สละสลวยปราศจากโทษ นับเนื่องเข้าในวาทะที่ให้เข้าใจเนื้อความ ไม่อิงอาศัย"

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระวิสาขปัญจาลบุตรมาตรัสว่า "ดีละ ดีละ วิสาขะ เธอได้ชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายเห็นชัด ฯลฯ ด้วยธรรมมีกถา นับเนื่องเข้าในวาทะที่ให้เข้าใจเนื้อความ ไม่อิงอาศัย ดีนักแล"

เชิงอรรถ :

^๑ นับเนื่องเข้าในวาทะ ในที่นี้หมายถึงวาทะที่นับเนื่องในสังขละ ๔ (ส.น.อ. ๒/๒๔๑/๒๖๒)

^๒ ไม่อิงอาศัย ในที่นี้หมายถึงไม่อิงอาศัยวัฏฏะ (ส.น.อ. ๒/๑๔๑/๒๖๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๘. นันทสูตร

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ชนทั้งหลายจะไม่รู้จักคนผู้ไม่พูด
ว่ามีเชื้อเป็นพาลหรือเป็นบัณฑิต
แต่ย่อมรู้จักคนผู้พูด ผู้แสดงอมตบพ
บุคคลพึงกล่าวธรรม พึงยังธรรมให้โชติช่วง
ถือเอาธงชัยของฤาษี
ฤาษีทั้งหลายมีสุภาษิตเป็นธงชัย
ธรรมนั้นแหละเป็นธงชัยของฤาษี^๑”

วิสาขสูตรที่ ๗ จบ

๘. นันทสูตร

ว่าด้วยพระนันทะ

[๒๔๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระนันทะผู้เป็นโอรสของพระมาตัจฉา^๒
ของพระผู้มีพระภาค ห่มจีวรที่ทาบแล้วทาบอีก หยอดนัยน์ตา และถือบาตรมีสีกาวาว
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า

“นันทะ ข้อที่เธอห่มจีวรที่ทาบแล้วทาบอีก หยอดนัยน์ตาและถือบาตรมีสี-
กาวาว ไม่สมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรซึ่งออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา
ข้อที่เธอพึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้นุ่งห่มผ้า
บังสกุลเป็นวัตร และไม่มุ่งหวังในกามทั้งหลายอยู่อย่างนี้ จึงสมควรแก่เธอผู้เป็น
กุลบุตรซึ่งออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา”

เชิงอรรถ :

^๑ ธงชัยของฤาษี ในที่นี้หมายถึงโลกุตตรธรรม ๙ ได้แก่ มรรค ๔ ผล ๕ นิพพาน ๑ (ส.นิ.อ. ๒๔๑/๒๖๒)

^๒ พระมาตัจฉา หมายถึงพระเจ้านาคีคือพระนางปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็นพระภคินีของพระนางสิริมหามายา

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๙. ดิสสสูตร

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“เมื่อไร เราจะได้เห็นนันทะอยู่ป่าเป็นวัตร
นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร
ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยโภชนะที่ระคนกัน^๑
ไม่มุ่งหวังในกามทั้งหลาย”

ต่อมา ท่านพระนันทะได้เป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
เป็นผู้นุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร และไม่มุ่งหวังในกามทั้งหลายอยู่

นันทสูตรที่ ๘ จบ

๙. ดิสสสูตร

ว่าด้วยพระดิสสะ

[๒๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระดิสสะผู้เป็นโอรสของพระ-
ปิตุจฉาของพระผู้มีพระภาค เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว
นั่งเป็นทุกข์เสียใจ หลังน้ำตาอยู่ ณ ที่สมควร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระดิสสะดังนี้ว่า “ดิสสะ ทำไม
เธอจึงนั่งเป็นทุกข์เสียใจ หลังน้ำตาอยู่”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ จริงอย่างนั้น ภิกษุทั้งหลายได้รุมว่ากล่าวเสียดแทงข้า
พระองค์”

“จริงอย่างนั้น ดิสสะ เธอเป็นผู้ว่ากล่าวเขาฝ่ายเดียว แต่เธอไม่อดทนต่อ
ถ้อยคำที่เขาว่ากล่าว ข้อที่เธอเป็นผู้ว่ากล่าวเขาฝ่ายเดียว แต่ไม่อดทนต่อถ้อยคำ
ที่เขาว่ากล่าวนั้น ไม่สมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรซึ่งออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต
ด้วยศรัทธา ข้อที่เธอเป็นผู้ว่ากล่าวเขาด้วยและอดทนต่อถ้อยคำที่เขาว่ากล่าวได้ด้วย
นั้นแหละจึงสมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรซึ่งออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา”

เชิงอรรถ :

^๑ โภชนะที่ระคนกัน ในที่นี้หมายถึงโภชนะที่ผสมกันหรือเจือปนกันที่ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับเรือน
ได้มา (ส.นิ.อ. ๒/๒๔๒/๒๖๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๑๐. เถรนามกสูตร

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่ออีกไปว่า

“เธอจะโกรธทำไม ออย่าโกรธเลย ดิสสะ
ความไม่โกรธเป็นธรรมประเสริฐสำหรับเธอ
แท้จริง บุคคลอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
ก็เพื่อกำจัดความโกรธ ความถือตัว
และความลบหลู่คุณท่าน”

ดิสสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. เถรนามกสูตร

ว่าด้วยพระเถรนามกะ

[๒๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้
เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระเถรนามกะมีปกติอยู่ผู้เดียว และมีปกติ
กล่าวสรรเสริญการอยู่ผู้เดียว เธอเข้าหมู่บ้านบิณฑบาตผู้เดียว กลับผู้เดียว นั่งในที่ลับ
ผู้เดียว และอธิษฐานจงกรมผู้เดียว

ลำดับนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระเถรนามกะรูปหนึ่งในพระธรรมวินัยนี้ มีปกติอยู่ผู้เดียว และมีปกติกล่าว
สรรเสริญการอยู่ผู้เดียว’

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า ‘มาเถิดภิกษุ
เธอจงไปเรียกพระเถรนามกะตามคำของเราว่า ‘ท่านเถระ พระศาสดารับสั่งให้ท่าน
เข้าเฝ้า’ ภิกษุนั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วเข้าไปหาท่าน
พระเถระถึงที่อยู่ แล้วกล่าวว่า ‘ท่านเถระ พระศาสดารับสั่งให้ท่านเข้าเฝ้า’
ท่านพระเถระรับคำภิกษุนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัต

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๑๐. เถรนามกสูตร

แล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านเถระดังนี้ว่า ‘เถระ ได้ยินว่า เธอมีปกติอยู่ผู้เดียว และมีปกติกล่าวสรรเสริญการอยู่ผู้เดียว จริงหรือ’

“จริง พระพุทธเจ้าข้า”

“โฉนเธอจึงมีปกติอยู่ผู้เดียว และมีปกติกล่าวสรรเสริญการอยู่ผู้เดียว”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์เข้าหมู่บ้านมิณฑบาตผู้เดียว กลับผู้เดียว นั่งในที่ลับผู้เดียว อธิษฐานจงกรมผู้เดียว ข้าพระองค์มีปกติอยู่ผู้เดียว และมีปกติกล่าวสรรเสริญการอยู่ผู้เดียว อย่างนี้”

“การอยู่ผู้เดียวนี้มีอยู่ เรามีได้กล่าวว่ามี แต่การอยู่ผู้เดียวของเธอ เป็นอันบริบูรณ์โดยพิสดารกว่าด้วยประการใด เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดีด้วยประการนั้น เราจักกล่าว” ท่านพระเถระทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“การอยู่ผู้เดียวที่บริบูรณ์โดยพิสดารกว่า เป็นอย่างไร

เถระ ในเรื่องนี้ สิ่งใด^๑ ที่ล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็ละได้แล้ว สิ่งใดยังไม่มาถึง สิ่งนั้นก็สละเสีย และความกำหนดด้วยความพอใจในการได้อัตภาพในปัจจุบัน ก็ถูกกำจัดด้วยดีแล้ว การอยู่ผู้เดียวที่บริบูรณ์โดยพิสดารกว่า เป็นอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่ออีกไปว่า

“เราเรียกนรชนผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง^๒ ผู้รู้ทุกอย่าง
มีปัญญาดี ไม่แปดเปื้อนในธรรมทั้งปวง^๓
ละสิ่งทั้งปวงได้แล้ว หลุดพ้นแล้ว
ในเพราะธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา
ว่าเป็นผู้มีปกติอยู่ผู้เดียว”

เถรนามกสูตรที่ ๑๐ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ สิ่งใด ในที่นี้หมายถึงชั้น ๕ (ส.นิ.อ. ๒/๒๔๔/๒๖๖)

^๒ ธรรมทั้งปวง ในที่นี้หมายถึงชั้น ๓ อายุตนะ ธาตุ และภพ ๓ (ส.นิ.อ. ๒/๒๔๔/๒๖๗)

^๓ ไม่แปดเปื้อนในธรรมทั้งปวง ในที่นี้หมายถึงไม่แปดเปื้อนด้วยตัณหาและทิฏฐิ (ส.นิ.อ. ๒/๒๔๔/๒๖๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๑๑. มหากัปปินสูตร

๑๑. มหากัปปินสูตร

ว่าด้วยพระมหากัปปินะ

[๒๔๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระมหากัปปินะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหากัปปินะกำลังเดินมา
แต่ไกล จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสถามว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นภิกษุผู้ชาวโปรง จมูกโด่ง กำลังเดินมานั้นหรือ”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุนั้นมีถนุภาพมาก อนึ่ง สมบัติที่เขาไม่เคยเข้า เธอก็เข้าได้โดยง่าย
เธอได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตร
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดา ครั้นตรัสเวลายากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ต่ออีกไปว่า

“ในหมูชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่

กษัตริย์จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุด

ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์^๑

ดวงอาทิตย์ส่องแสงเจิดจ้าในกลางวัน

ดวงจันทร์ส่องแสงเจิดจ้าในกลางคืน

กษัตริย์ผู้ทรงเครื่องรบย่อมสง่างาม

พราหมณ์ผู้เพ่งฌาน ย่อมรุ่งเรือง

ส่วนพระพุทธเจ้าย่อมรุ่งโรจน์ด้วยพระเดชานุภาพตลอดทั้งวันและ

คืน”

มหากัปปินสูตรที่ ๑๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ที.สี. (แปล) ๙/๒๗๗/๙๙, ที.ปา. ๑๑/๑๔๐/๘๔, ม.ม. (แปล) ๑๓/๓๐/๓๔, ส.สี. (แปล) ๑๕/๑๘๒/๒๕๓,
อง.เอกาทสก. (แปล) ๒๔/๑๐/๔๐๘-๔๐๙

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๖ หน้า : ๓๓๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

๑๒. สหายกสูตร

๑๒. สหายกสูตร ว่าด้วยภิกษุผู้เป็นเพื่อนกัน

[๒๔๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุผู้เป็นเพื่อนกัน ๒ รูป ซึ่งเป็นสัทธีริหาริก
ของท่านพระมหากัปปินะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาค
ได้ทอดพระเนตรเห็นเธอทั้งสองกำลังเดินมาแต่ไกล จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา
ตรัสถามว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นภิกษุผู้เป็นเพื่อนกัน ๒ รูป ซึ่งเป็นสัทธีริหาริก
ของท่านพระมหากัปปินะกำลังเดินมานั้นหรือ”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ ๒ รูปนั้นมีกถาภาพมาก อหนึ่ง สมบัติที่เธอทั้งสองไม่เคยเข้า เธอ
ทั้งสองก็เข้าได้โดยง่าย เธอทั้งสองได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่ง
พรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดา ครั้นตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา
ประพันธ์อีกต่อไปว่า

“ภิกษุเหล่านี้เป็นเพื่อนกันมานาน และมีความรู้เสมอกัน
สัทธรรมของเธอทั้งหลายเทียบเคียงได้ในธรรมที่พระพุทธเจ้า
ประกาศแล้ว

เธอทั้งหลายอันกัปปินะแนะนำดีแล้วในธรรม
ที่พระอริยเจ้าประกาศแล้ว ชนมารพร้อมทั้งกองทัพได้
ทรงไว้ซึ่งอัถภาพสุดท้าย”

สหายกสูตรที่ ๑๒ จบ
ภิกขุสังยุต จบบริบูรณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค [๑๐. ภิกขุสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต รวมสังยุตที่มีในนิทานสังยุต

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. โกลิตสูตร	๒. อุบัติสสสูตร
๓. ขฎสูตร	๔. นวสูตร
๕. สุขชาติสูตร	๖. ลกณภูกภัททียสูตร
๗. วิสาขสูตร	๘. นันทสูตร
๙. ดิสสสูตร	๑๐. เถรนามกสูตร
๑๑. มหากัปปีนสูตร	๑๒. สหายกสูตร

นิทานวรรคที่ ๒ จบ

รวมสังยุตที่มีในนิทานสังยุตนี้ คือ

๑. นิทานสังยุต	๒. อภิสมยสังยุต
๓. ชาติสังยุต	๔. อนมตคคสังยุต
๕. กัสสปสังยุต	๖. ลากสักการสังยุต
๗. ราหุลสังยุต	๘. ลักขณสังยุต
๙. โอปัมมสังยุต	๑๐. ภิกขุสังยุต

รวมเรียกว่าวรรคที่ ๒

นิทานวรรคสังยุต จบบริบูรณ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๖ สุตตันตปิฎกที่ ๐๘ สังยุตตนิกาย นิทานวรรค จบ

คำอนุโมทนาและคำอธิบายท้ายเล่ม

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 - พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับ มจร. เล่ม 16

ที่แสดงอยู่นี้ ได้ถูกคัดลอกข้อความมาจาก

- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. - MCUTRAI Version 1.0

และ

- ข้อมูลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. (ออนไลน์) จากเว็บไซต์หมมโขติ

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/index.htm>

ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ศิริยะ นาราศิริ”

ผู้จัดทำเรียบเรียงไฟล์ PDF ฉบับนี้

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 เล่ม 16 นี้ ได้ถูกเริ่มอัปโหลดสู่สาธารณะเมื่อเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2559

หากพบข้อผิดพลาดใดๆ ในส่วนของไฟล์ PDF

โปรดแจ้งมาที่อีเมล thepathofpurity@outlook.com